65715/A

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

RAMAZZINI, B.
Vol. I

56

SOCIETY OF LONDON MEDICAL

BERNARDINI RAMAZZINI

CARPENSIS,

PHILOSOPHI, AC MEDICI,

Primùm in Mutinenſi Academiâ, Poſtremo in Patavino Lyceo Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii,

OPERA OMNIA,

IN QUATUOR TOMOS DIVISA.

Editio Noviſſima Genevæ auctior, & correctior.

BERNARDINI RAMAZZINI

OPERUM OMNIUM

TOMUS PRIMUS

COMPLECTENS,

DE MORBIS ARTIFICUM DIATRIBAM,

Supplementum Ejuſdem Argumenti,

DISSERTATIONEM DE SACRARUM VIRGINUM

Valetudine tuenda;

QUIBUS ACCESSIT

VITA EJUSDEM A' BARTHOL. RAMAZZINO M.D.

Ejus ex Patre Nepote Deſcripta.

PATAVII, MDCCXVIII.

Ex Typographia Jo. Baptiſtæ Conzatti.

SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

Joannes Baptiſta Conzatti

LECTORI BENEVOLO

S.

QUi ſingula *Bernardini Ramazzini Opera typis meis olim excuderam, rem gratam me tibi facturum, judicavi, ſi omnia quatuor Voluminibus comprehenſa recuderem. Duas autem ob cauſas in eam ſpem maximè adducor: primùm, quòd videam præclari ejus ingenii monumenta requiri ab omnibus, quos Phyſiologiæ, ac Medicinæ ſtudia delectant: deinde quòd hanc meam ejus operum editionem Genevæ editione locupletiorem eſſe certò ſciam. Habes enim in hàc Ramazzini* Orationem de Medicinà ex ſacris Literis eruendà, *quæ in illà deſideratur, quamque ego ab obli-*

vione hominum vindicavi . Habes præterea Jacobi Placentini Diſſertationes duas *de Barometro ab Auctore caſtigatas , & auctas , quas Ramazzini operibus inſerere neceſſarium erat, tum ad notitiam controverſiæ, quam Ramazzinus cum Schelhamero habuit de motionibus Barometri , tum ad intelligentiam hypotheſis Leibinitianæ , tum demum ad majorem ejuſdem Inſtrumenti cognitionem; ut his adjectis ſuper hoc argumento nil tibi deeſſe videatur . In hanc autem formam hæc omnia contracta impreſſimus , judicantes id magis commodum legentibus futurum . Singulis Voluminibus Indicem Materiarum præpoſuimus , ut uno obtutu videre legentes queant , quæ in unoquoque ipſorum continentur , & in quà ipſorum paginà poſita ſint . Vale . Operà meà utere , & fave .*

Patavii X. Kal. Maii 1718.

SIL-

SILLABUS
ARTIFICUM,
De quorum Morbis fit mentio.

Metallorum foſſores. Pag. 1
Inauratores. 19
Jatraliptæ. 28
Chimici. 32
Figuli. 37
Stannarii. 43
Vitrarii, & Specularii. 46
Pictores. 51
Sulphurarii. 55
Fabri Ferrarii. 59
Gypſarii, & Calcarii. 62
Pharmacopæi. 73
Foricarii. 77
Fullones. 88
Olearii, Coriarii, Caſearii, Fidicinarii. 107
Tabacopæi. 120
Veſpillones. 130
Obſtetrices. 137
Nutrices. 146
Oenopæi, & Cereviſiarii. 178
Piſtores molitores frugum. 198
Amylopæi. 210
Frugum Cribratores, & Menſores. 215
Lapicidæ. 222
Lotrices. 225

Carminatores Cannabis, Lini, ac Sericearum placentarum. 228
Balneatores. 233
Saſinarii. 237
Statarii Artifices. 244
Sedentarii Artifices. 251
Judæi. 255
Curſores. 262
Equiſones. 270
Bajuli. 277
Athletæ. 284
Lepturgi. 289
Phonaſci, & Cantores. 294
Agricolæ. 301
Piſcatores. 315
Milites. 320
Literarum Profeſſores. 337
Typographi. 373
Scribæ, & Notarii. 378
Qui ſacharo condiunt plantarum ſemina. 383
Textores, & Textrices. 387
Fabri Ærarii. 391
Lignarii. 395
Qui Novaculas, & Phlebotomos ad cotem acuunt. 399
Laterari. 401
Putearii. 406
Nautæ, & Remiges. 412
Venatores. 420
Saponarii. 428
Diſſertatio de Virginum Veſtalium valetudine tuenda. 435

Il

Illuſtriſſimis, & Excellentiſſimis D.D.

PATAVINI GYMNASII
MODERATORIBUS
D. HIERONYMO VENERIO
Equiti, & D.Marci Procuratori,
D. FRANCISCO LAUREDANO
Equiti, & D. Marci Procuratori,
D. JOANNI FRANCISCO
MAUROCENO *Equiti*.

Bernardinus Ramazzini Felicitatem.

Q*Uàm laborioſi ſint Ingenii fœtus, & quàm graves curas poſt editionem quoque Auctoribus ſuis relinquant, non norunt niſi qui in literis ævum traducunt, ut aliquod utile moliantur, per quod ſibi, & poſteris videantur vixiſſe, Illuſtriſſimi, & Excellentiſſimi Moderatores. Ubi enim quis in hoc præſertim cenſorio ſeculo Opus aliquod pro viri-*

bus

bus ediderit, diu inter varia hominum judicia ſuſpenſo animo hæreat neceſſe eſt; ſingulare tamen rationis Criterium, cui quis magis fidat, credatque Opus ſuum frugi fuiſſe, exiſtimo, nempe ſi illud alicubi, ac in exteris præſertim regionibus audiat recuſum. Sortem hanc Operi meo de Morbis Artificum Mutinæ tredecim ab hinc annis edito, fuiſſe datam accepi, quem in Germania impreſſum, & Teutonica lingua donatum audivi. Librum hunc itaque meum nunc emendatum quantum licuit, cum aliquo ejuſdem argumenti Additamento, in hac Urbe recuſioni traditum Ampliſſimis Nominibus Veſtris ſacrum eſſe volui. Feci quod muneris mei erat, mihi ſcilicet Practicam Medicinam profitenti indecorum ratus, ſi ad inania diverterem, nullum poſtea uſum habentia, nec habitura. Intereſſe nimirum humanæ Reipublicæ credidi particulares Artificum morbos diligenti examine, à nemine adhuc præſtito expendere, & ſua remedia præſcribere. Quantum ad Regnorum & Civitatum amplitudinem conducat Artium cultura, oſtendit olim Carolus Magnus Imperator, qui capto Deſiderio ultimo Longobardorum Rege celebriores Artium tum liberalium, tum mecanicarum Magiſtros, tanquam ſpolia ad clariorem triumphum ſecum in Gallias adduxit.

Cele-

Celebre eſt dictum illud. Regna fovent Artes; *in quo dicto jure quis ambigat, an Regna foveant Artes, an Artes Regna; utrumque æquè benè, ampliſſimum hujuſce rei teſtimonium eſt Adriæ Regina* Civitas; *hæc enim Artes, quæ diviſæ alias Urbes celebres, & beatas faciunt, omnes in ſinu ſuo collectas tenet, & illarum proſperitati favoribus, & privilegiis non ceſſat proſpicere. Sicuti autem cum primùm Liber hic meus prodiit, eorum temporum Moderatoribus fuit nuncupatus, ita fas erat, ut ſi novam in lucem auctior vellet erumpere, eam non niſi à dignitate veſtra auſpicaretur, Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Arcis Palladiæ Cuſtodes Vigilantiſſimi. Hoc ergo qualecunque ſit quod Vobis in obſequii argumentum ſiſto, ea benignitate, quæ Vobis propria eſt, excipite, ac fovete. Ita vos ſoſpitet Deus O. M. detque diu valere & plurimùm.*

Patavii Kalendis Septemb. 1713.

PRÆ-

PRÆFATIO.

NAturam rerum omnium Parentem benigniſſimam ſæpenumerò apud malè feriatos homines malè audire, quòd humano generi variis in rebus videatur, vel parum providè, vel non ſat decenter proſpexiſſe, & ſcriptum legimus, & paſsìm audimus. Nullà tamen minùs juſtà querimonia eadem tanquam Noverca traducitur, quàm quòd cuique ad vitam, alioquin ruituram, retinendam, ac ſuſtentandam, quotidiani ictus neceſſitatem indiderit; ſiquidem ab hac lege ſolutum humanum genus nullam ferè legem agnoſceret, & Terra hæc, in quà degimus, longè diverſam faciem præſeferret, quàm quæ nunc viſitur. Quare ingenioſiſſimè Perſius non manum polydædalam, ſed Ventrem Artium Magiſtrum appellavit; Sic enim ille in Prologo.

Quis expedivit Pſittaco ſuum Chære,
Picaſq; docuit verba noſtra conari?
Magiſter Artis, Ingeniique largitor
Venter.

Ex hac itaque neceſſitate, quæ vel ipſa Animalia rationis expertia ingenioſa efficit, Artes omnes fluxiſſe, tum Mechanicas, tum Liberales, fas eſt aſſerere, bonum quidem non vulgare, ſed, ut in rebus humanis fieri aſſolet, non ſine aliqua mali mixtura. Fateri enim neceſſum eſt, ex quibusdam Artibus non exigua mala ſuis Artificibus interdum proficiſci, ut unde alimenta ad vitam producendam, & familiam alendam expectabant, graviſſimos morbos perſæpè re-

te-

ferant; ac Artem, cui ſe addixerant, execrantes tandem è vivorum ſtatione decedant. Hoc itaque, dum Medicam Praxim exercerem, ſæpiſſimè contingere animadvertens ad conſcribendum Tractatum aliquem de Morbis Artificum, quos potui induſtriæ nervos intendi. Verùm ſicuti in Artium Mechanicarum Operibus ut plurimùm evenit, ut ſi quid ab aliquo Artifice de novo inventum prodierit, id mancum ſit, & multum ruditatis præferat, mox aliorum diligentià perficiatur, ita & in re literarià idem prorſus fieri conſuevit. Hanc itaque ſortem meum hunc qualemcumque Tractatum de Morbis Artificum ſubiturum video, varias quidem ob cauſas, ſed ob hanc quoque, quòd novitatis aliquid contineat; Nemo enim, quòd ſciam, in hunc campum pedem immiſit, unde contemplationum circa effluviorum ſubtilitatem, & efficaciam, ſeges non contemnenda colligi poſſit. Opus ergo imperfectum, imò incitamentum potius editurum me fateor, ut alii auxiliares manus apponant, donec omnibus numeris abſolutus, ac integer Tractatus habeatur, qui in Foro Medico locum aliquem mereatur. Debetur id certè miſeræ Artificum conditioni, e quorum manuariis operibus, licet interdum viliſſimis, ac ſordidiſſimis, neceſſariis tamen, tot humanæ Reip. commoda proficiſcuntur, debetur id, inquam, ab Arte omnium preclariſſimà, ut Hippocrates in Pręceptionibus Medicinam appellavit, *quæ gratis etiam curat, & pauperi opitulatur.*

Quantum verò commodi ad civiliorem vitam contulerint Artes Mechanicæ, apud ſe quiſpiam reputet, ac mente recolat, quantum interſit inter Europæos, & Americanos, aliaſque barbaras gentes novi Orbis.

Hinc

Hinc non immeritò iis , qui magnarum Civitatum , & Regnorum fundamenta poſuere , ſummæ curæ fuiſſe Opifices , ex variis Scriptorum monumentis ſatis liquet. Collegia enim , & Conventus Artificum inſtituerunt, veluti Numa Pompilius, qui, Plutarcho referente, ſummam ob id promeruit admirationem , quòd Artifices ſecundum artificia diviſerit, ut ſuum peculiare corpus haberent Tibicines, ſuum Aurifices , Architecti , Tinctores, Sutores , Coriarii, Fabrii ærarii , Figuli &c. Collegium quoque Mercurialium , Appio Claudio, & P. Servilio Coſs. inſtitutum apud Livium legimus; Sic autem Mercatorum Conventum appellabant , eò quòd Mercurium Mercaturæ Præſidem colerent, quo pacto etiam Plato in libro de legibus literis prodidit , Opificum genus Vulcano , & Minervæ , Operoſis Diis , eſſe conſecratum . Quibus porrò juribus, ac privilegiis, hæc Artificum Collegia gauderent, tradit Sigonius noſter *de Jure antiquo Romanorum* , & Guidus Pancirolus *de notitia utriuſque Imperii*; Admittebantur enim ad ſuffragia & honores; unde infert idem Sigonius , Artifices in Romanorum Civium cenſu fuiſſe deſcriptos . In Pandectis quoque, & Codicibus, Naviculariorum, Fabricantium fit mentio , ſicuti etiam apud Cajum J. C. *in l.* 1. *ff. Quòd cujuſcumqne Univerſitatis nomine , vel contra eam agatur* , ubi Collegia iſta Artificum deſcribuntur , unà cum illorum Juribus , & Privilegiis , ut illis ad inſtar Reip. liceret res ſuas agere , legatum capere , leges ſibi condere , dummodò publicis legibus non adverſarentur , ut tradit Paulus *in l. cum Senatus ff. de rebus dubiis* . Veſpaſianum Imperatorem Artes non ſolùm liberales , ſed etiam illiberales , quas Mecha-

ni-

nicas vocant, valdè foviſſe, ac vilioribus Artificibus aſſiduam ſe exercendi, & lucri captandi occaſionem præſtitiſſe, refert Suetonius, adeò ut cuidam Architecto jactanti, quòd parvà impenſà ingentem molem in Capitolium poſſet perducere, reſponderit, *ſineret, ſe ſuam plebeculam paſcere*.

Quoniam igitur non ſolùm antiquitus, verùm noſtris quoque temporibus in benè conſtitutis Civitatibus, pro bono Artificum regimine conditæ ſunt leges, æquum eſt pariter, ut in beneficium, ac ſolamen eorum, quos tanti facit Juris prudentia, Ars Medica quoque Symbolum ſuum conferat, & peculiari ſtudio (quod adhuc neglectum) eorum incolumitati proſpiciat, ut, quantum licet, innoxiè Artem, cui ſe addixerint, exercere valeant. Ego quidem pro viribus effeci quod potui, neque indecorum credidi in viliores Officinas pedem quandoque immittere, & (quando noſtrâ hac ætate Medicina ad Mechaniſmum tota penè redacta eſt, & Scholæ nil magis, quàm Automatiſmum crepant) Artium Mechanicarum ſecreta contemplari. Veniam tamen, penes ingenuos Profeſſores præcipuè, impetraturum me ſpero, dum ſatis perſpectum eſt, non omnes Artes in una Civitate, ac Regione exerceri, cum juxta locorum diverſitatem varia, ac diverſa Artium genera exerceantur, ex quibus varii Morbi ſuboriri poſſint. Ex Artificium Tabernis igitur (quæ in hac re Gymnaſia ſunt, ubi quis eruditior evadat) eruere conatus ſum quidquid Curioſorum palato poſſit magis ſapere, &, quod præcipuum eſt, cautiones Medicas pro Morborum, quibus Artifices tentari ſolent, tum curatione, tum præſervatione ſuggerere. Medicus

ita-

itaque in ſuo ad infirmum aliquem è plebe curandum ingreſſu, non tam ſubitò, ut venit, manum pulſui apponat, ſicuti ut plurimùm, neglecta cubantis conditione, fieri aſſolet, neque ſtans deliberet, quid agendum, de humano corio tam facilè ludendo, ſed paululum tanquam Judex dignetur conſidere, ſi non ſuper auratam Sellam, uti apud Magnates, mos eſt, ſaltem ſuper Scamnum tripes, aut Abacum, hilarique vultu percunctari ægrum, ac ea diſquirere, quæ cum Artis præcepta, tum pietatis officia expoſcunt. Multa ſunt, quæ Medicus ad ægrotum accedens, ab ægro ipſo, ſeu aſſidenribus, ſciſcitari debet ex Divini Præceptoris Oraculo. *Cum ad Ægrotum deveneris, interrogare oportet, quæ patiatur, & ex qua cauſa, & quot jam diebus, & an Venter ſecedat, & quo victu utatur*, verba ſunt Hippocratis in libro de Affectionibus; liceat quoque interrogationem hanc adiicere, & *quam Artem exerceat*. Quamvis autem hæc interrogatio ad cauſas occaſionales referri poſſit; illius tamen ſpeciatìm meminiſſe, ubi plebejus aliquis curandus habeatur, peropportunum, imò neceſſarium exiſtimo, quod tamen in Praxi perraró obſervari video, vel ſi curanti Medico aliunde conſtet, parum adverti cum tamen ad feliciorem curationem non leve momentum præſtet hujuſmodi animadverſio. Hunc igitur Tractatum meum in Reip. bonum, aut ſaltem in Artificum ſolamen, licet minùs artificiosè conſcriptum, humaniter excipe, amice Lector, ac ſi lubet,

Da veniam Scriptis, quorum non gloria nobis Cauſa, ſed utilitas, officiumque fuit.

BER-

BERNARDINI RAMAZZINI VITA

A' BARTHOLOMÆO RAMAZZINO Medicinæ Doctore ejus ex Fratre Nepote deſcripta.

VEniam aliquam apud cordatos homines me impetraturum confido, nec me forſan arrogantiæ vitio culpabunt, ſi defuncti Patrui mei Bernardini Ramazzini Vitam, ac in latinis literis primordia, ac profectus ſincerè narravero. Hoc enim onus non oſtentatione quadam ſuſcepi, ſed ut gratæ ejus memoriæ aliquo ſaltem literario munere litarem, ac unà Illuſtrium Virorum genio obſecundarem, qui illum, cùm viveret, humaniſſimè dilexerunt, ideoque plenariam ejus vitæ hiſtoriam, & quæcumque ejus ſtudia, etiam minima, ſcire anxiè deſiderant. Libenter itaque, ut eis, quibus multùm debeo, inſervirem, provinciam hanc ſum aggreſſus, cùm mihi ſint certæ ejus vitæ notitiæ, quæ aliis omninò incompertæ eſſe poſſunt. Neglecto igitur quocumque laudis exceſſu ſponſionem datam abſolvam; conſcius ex Plinio juniore; *hoc ipſum amantis eſſe non honorare amicum laudibus*.

Bernardinus Ramazzinus Nonis Novembris Anno Salutis noſtræ 1633. natus eſt Carpi, in Regionis Ciſpadanæ Civitate, quæ decimo circiter à Mutina diſtat lapide, ac ditioni Principum Eſtenſium ſubjecta eſt. Parentes habuit Bartholomæum Remazzinum, & Catharinam Federzoniam, honeſtos ſuæ Patriæ Cives. Ibidem in Academia Patrum Societatis Jeſu, maxima Parentum diligentia in latinis literis inſtitutus fuit, quantum expectari poterat ab egregiæ indolis adoleſcente; circiter decimum & nonum ætatis ſuæ annum ad cœteras Artes ſibi comparandas Parmam profectus eſt, ibique Philoſophiæ operam dedit, eoque ſtudio per triennium abſoluto univerſæ doctrinæ, quam ingenio hauſerat, theſes publico certamini expoſuit, undè non parum laudis, ac gloriæ retulit. Expedito quoad rem Philoſophicam negotio, incertus, ac dubius nutabat animo, num Juris immenſo mari ſe committeret, an Medicinæ vacare tutius foret, at quòd illum fortaſſis ad aliquod Reipublicæ Medicæ bonum fortuna delegerat, ſepoſitis omnibus, quæ obſtabant, forſan & vincente genio, Arti Medicæ ſedulò incubuit, ac per triennium ſe totum dedit, ex quo poſtea anno 1659. die 21. Menſis Februarii, in ſuorum ſtudiorum complementum, Philoſophiæ, & Medicinæ Doctorali Laurea, in eadem Parmenſi Academia decoratus fuit.

Ut autem Theoriæ Medicæ practicum aſſociaret judicium, ſine cujus adminiculo Medicorum ægrotant ingenia, Romam veluti in magnum Orbis Theatrum proficiſcitur, ac ſub eruditiſſimo Medico Antonio Maria Rubeo, Praxim Medicam didicit, ut ipſe etiam teſtatur in ſua Conſtitutione Epidemica Rurali apud Mutinenſes, quam Anno 1690. Mutinæ Typis evulgavit. Præfatus enim ejus Præceptor Antonius Maria Rubeus filius fuit celeberrimi illius Hieronymi Rubei Ravenatenſis, Archiatri quondam Clementis Octavi Summi Pontificis (ut refert Eques Mandoſius in ſuo Opere de Archiatris Pontificum, ubi de ejus quoque filio Antonio Maria mentionem habet) qui elegantiſſimam Ravenatenſem Hiſtoriam latinè conſcripſit, ac librum de diſtillatione, nec non aurea in Cornelium Celſum commentaria nobis reliquit.

Sub tanto igitur Præceptore Romæ inſtructus, ac ad benè medendum diſpoſitus, ejuſdem conſilio, ac favore Romæ

egre-

egreditur, & ad Caſtri Ducatum ſe contulit, ubi conductus à Populo *Canini*, & *Martæ* per aliquot annos non ſine utilitate ægrorum Praxim Medicam exercuit; ſed ob parùm proſperam Valetudinem, qua frui raró in ipſa Juventa ei conceſſum fuit, illic diutiùs commorari, & Medicinam facere non potuit. Quare cùm *peſſimum ſit*, referente Celſo, *quod ægrum facit;* Cœlum mutare, & Carpenſem Patriam inviſere decrevit, ut ſibi firmiorem compararet Valetudinem.

In Patriam igitur reverſus, poſt exiguum temporis, nativi aeris ſecundam auram perſenſit, quippe enervato Regio morbo ex diututnis Quartanis contracto, non pancraticè quidem ſtatim valere, ſed tamen ſatis commodè ſe habere cœpit.

In hoc igitur Valetudinis neutro ſtatu Franciſcam Richiam, ex perantiquis ſuæ Patriæ Civibus ortam, ſibi junxit, ex quo matrimonio vires ipſi auctæ, ac ſalubrior indè vita proceſſit. Mira inter illos concordia, donec vixerunt, atque indè natæ fæminæ duæ, & maſculus unus. Filio octimeſtre ſublato, ſuperſtites Filiæ decenter nuptæ, quarum una ſterilis fuit, altera ſatis fœcunda, quæ in ſeptimo partu anno tertio, ni fallor, quo Profeſſorium munus Patavii exercebat, maximo ejus dolore è vita deceſſit.

Cùm hæc ità, ut ad rem revertar, ſe haberent, in Patria efficere non potuit, quin ægris curandis operam daret. Aſſiduo enim à ſuis concivibus accerſebatur, ut ipſis Medicinam faceret. Ob hanc ergo cauſam, & ob Patriæ amorem, & ex concivium precibus præter ejus intentionem per plures annos in Patrio ſolo Medicum egit. Contingit autem, ut cum quibuſdam Nobilibus Mutinenſibus, quorum curationi ſæpius intererat, dum quotannis tempore æſtivo agerent, in agro Carpenſi familiaritatem, ac fœdus iniret, ac præſertim cum Marchione Alphonſo Molza, tunc temporis Civitati Carpenſi Præfecto, qui ſatis cognita ejus indole, ac morum candore illum intimè dilexit. Itaque ejuſdem præcipuè Marchionis auſpicante conſilio, aliorumque Mutinenſium, inter quos etiam eminebat Marchio Annibal Fuſcherus, Mutinam ſe recepit, eamque Urbem quadrageſimo circiter ætatis ſuæ anno; hoc eſt anno 1671. In Patriam ſibi elegit.

Minimè tamen diſſimulandum, ut fert rerum humanarum conditio non ſine aliqua ſuſpicione nutantis ſcientiæ, novus

iſte Medicæ Artis miles ab illis Profeſſoribus, qui eo tempore Medicinam cum laude Mutinæ factitabant exceptus eſt, ita ut quaſi inter æmulationis ſtimulos propriam in re medica coactus ſæpè fuerit probare induſtriam, ac per varias ægrorum curationes ſe illis rationalem Medicum aperire. Ut autem horum Profeſſorum animos, qui bonis ejus principiis clam obſtare videbantur, illicio aliquo ſibi obſtringeret, variis elucubrationibus cum Latinis, tùm Italicis, ſenſim in ſui amorem, aut ſaltem æſtimationem pellicere ſategit. Itaque conſuens, quæ ex Virgilio collegerat, Centonem conſcripſit, & unà cum quibuſdam aliis Poematibus Italicis in laudem Ludovici XIV. Galliarum Regis, Mutinæ Typis commiſit, occaſione illius Belli, quod tunc in Siculos, & Batavos fervebat, ac illum in Galliam tranſmiſit, ut ab Amico, & Concive ſuo Hercule Manzerio, Abbate de Orilia, qui pro Sereniſſimo Franciſco II. Mutinenſium Duce Lutetiæ Pariſiorum reſidebat, regiis oculis ſubjiceretur. Non ſegnem ſe in eo negotio præſtitit Manzerius, ſiquidem memoratum centonem tanquam Conſanguinei ſui partum Regi obtulit, quamquam congiarium, quod ipſi à Regia liberalitate delatum fama [verane, an falſa ignoro] nunciavit, ad Ramazzini manus nunquam pervenit. Cum verò prædicti Centonis exemplaria rara ſint, titulum ejus, qualis è Mutinæ Typis prodiit, non abs re erit referre, cùm mihi in animo ſit omnia ejus Opuſcula tam Juvenilia, quàm Senilia ſingulatim innuere, ut exactam ejus laborum notitiam, ordinem, ac numerum quiſque habeat. En ergo Centonis Titulus.

De Bello Siciliæ, Cento ex Virgilio, ad invictiſſimum Galliarum Regem Ludovicum XIV Bernardini Ramazzini Carpenſis, Medic. Doctoris, Mutinæ apud Demetrium, 1677. in 4.

His tamen poſitis: *ſummam quietem*, ut Taciti verbis utar *aſſequi non potuit, nec bonis ſeculi ſui citra obtrectationem uti.*

Dum autem quadam die ad inviſendos ægros ejus curationi commiſſos per Urbem diſcurreret, fortè fortuna ab amico interpellatus fuit, ut titulo ſaltem charitatis inviſere ægram malè habentem, quam aliàs curaverat, cujuſdam alterius Medici curationi concreditam. Difficilem hic primò ſe noſter præbuit, nihilominus Chriſtiani hominis id eſſe ratus atque ut amico complaceret, ſine mora acceſſit ad ægram Laboraverat mulier læva pleuritide, quæ malè judicata Em-

pie-

piematica facta erat; undè prædicta mulier in tali vitæ diſcrimine conſtituta remedium aliquod enixè poſcebat ab ipſo, utpote qui alias felici eventu à magno morbo, Deo dante, ipſam liberaverat. At cubantis faciem ſatis emaciatam, & ſilicernio proximam proſpiciens, cum jam eſſet trigeſimus tertius dies, quo morbi tyrannidem patiebatur, cunctaque Empiematis ſigna eſſentialia adeò apparerent, ut quaſi nullus Medicinæ faciendæ locus ſupereſſet, approbando alterius Profeſſoris acta in tali caſu, Thoracis tantùm ſectionem obiter proponens, ſolo prognoſtico ægram dimiſit, quæ paucis poſt diebus mortua eſt. Ex tali verò ægrotantis inexpectato ſucceſſu attonitus, ac propter iram totus in fermento Medicus, qui ejus curationi primariò præerat; ſulphurata forſan ei ſupponentes anteſignani Urbis Medici, fortaſſis & illi ſuppetias ferentes; ſcriptura quadam manuſcripta variis aſperſa ſalibus Ramazzinum noſtrum irritavit, quem veluti acta improbantem in expoſito caſu proponebat. Vix legit hanc facilis adverſarii querelam Ramazzinus, cùm eam parùm firmis inniti rationum fundamentis animadvertit, quare in proprii honoris tutelam, & ad ſui defenſionem ei ad unguem reſpondere coactus fuit. Parata itaque pro viribus reſponſione, eam nulla interjecta mora, cum adverſarii ſcriptura Mutinæ typis tradidit, ſub hoc titulo;

Exercitatio Jatropolegetica Bernardini Ramazzini Med. Doctoris, ſeu Reſponſum ad ſcripturam quandam Excellentiſſimi Domini Annibalis Cervii, Doct. Med. ad Illuſtriſſimum Bartholomæum Gattum, Sereniſſ. Franciſci ſecundi Eſtenſis Mutinæ, & Regii à ſecretis, & ſtatus Conſiliarium. Mutinæ, per Caſſianos 1679. in fol.

Cui breviter ex parte reſpondit, ac altera ſcriptura obviam ivit adverſarius. Dum autem alteram reſponſionem inſtruit Ramazzinus, jamque prælo pararet, juſſu Sereniſſ. Principis Cæſaris Eſtenſis, reſcribendi officium ei interdicitur, ſicque lis oborta inter eos duos Profeſſores ſilentii peplo involuta fuit.

Inſtauratum fuerat vertente Anno 1678. ſingulari Sereniſſ. Franciſci ſecundi Eſtenſis Ducis beneficentia ſancti Caroli in Urbe Mutinenſi Lyceum, ſcientiarumque omnium Academia, in publicum addiſcentium commodum fundata, Ramazzinus noſter antequam eligeretur, omnium vobis deſignatus

 fuit,

ſuit, ac electus Anno circiter 1682. Primus in eodem Mutinenſi Lyceo Medicinæ Theoricæ profeſſor, in quo per viginti circiter annos magna diſcipulorum frequentia ſui ingenii, & doctrinæ experimenta non pauca dedit, & quamplures cùm in Theoria, tum in Praxi Medica inſtituit Juvenes. Hinc data opportunitate, Oratione quadam præfatus eſt coram Sereniſſ. Duce Franciſco ſecundo publicè etiam aſſidentibus totius Urbis hominibus Doctis, quam poſtea, ut omnium oculis facilis eſſet, eam publici juris fecit hoc titulo:

In ſolemni Mutinenſis Academiæ Inſtauratione Oratio, Sereniſſimo Franciſco Secundo Mutinæ, Regii Duci X. à Bernardino Ramazzino in eadem Academia Medicinæ publico Profeſſore dicta. Mutinæ Typis Hæredum Caſſiani, Impreſſorum Epiſcopalium 1683. *in* 4.

Dum verò deſtinato incumbit muneri, ac Juvenes Artis Medicæ præceptis imbuere adnititur, en ejus ſtudiorum alterum ſe ſe offert diverticulum. Fortuitò enim XIV. Kalendas Auguſti; Anno videlicet 1681. curationi adſtitit Marchioniſſæ Mariæ Magdalenæ Bagneſiæ Martellinæ, Florentiæ claris natalibus ortæ, quæ cum primipara feliciter filium eſset enixa, ob humorum intus malignum apparatum, improviſa febri correpta eſt, eaque Lethalibus, ac frequentibus ſtipatam ſymptomatibus, quæ omnia in cauſa fuere, quod ſecundinam emittere non potuerit, & quamvis in tempore celebratæ eſſent à Ramazzino ſanguinis miſſiones, ac ſtatim ſelectiora in uſum revocata remedia, quæ in ſimilibus caſibus opitulari creduntur à Medicis, accerſiti quoque fuiſſent in conſilium Primarii Urbis Medici; Excellentiſſimus ſcilicet Antonius de Abbatibus, Aulæ Medicus, & Excellentiſſimus Marcus Antonius Montagutus, nihilo ſeciùs paucis horis à partu abſque ſecundi partus emiſſione omnium mœrore, illuſtris fœmina in fata conceſſit. Erat illa in primo flore juventæ, erat Primipara; quare ejus infortunium ab omnibus deploratum fuit, ità ut circa ejus inexpectatam mortem diverſa verborum licentia Nobilium vulgus adſtreperet, alii enim obſtetricem accuſabant, nonnulli verò manuali operatione ſecundinæ extractionem ſtatim non fuiſſe pertentatam à Medicis, perperam judicantes, Nobilem fœminam occubuiſſe aſſerebant. At defunctæ Marchioniſſæ maritus, ac ejus Mater, quos præ cæteris multùm perculſerat tantæ Uxoris, & Nurus jactura, quid-

quidquid obganniret vulgus, flocci pendentes partus, & mortis hiſtoriam à Ramazzino noſtro ſedulò procurarunt, ut defunctæ Marchioniſſæ parentes, & conſanguineos Florentinos de funeſto, & inopinato ſucceſſu ſtatim certiores facerent. Honeſtis eorum petitionibus libentiſſimè indulſit Ramazzinus, ac Hiſtoriam partus, & mortis unà cum remediis adhibitis in caſu ità repentino, ac proprio nomine ſubſcriptam tradidit, quæ ſine morà Florentiam evolavit. Lecta, & non ſine lacrymis à defunctæ filiæ parentibus funeſta narratio, Excellentiſſimi Andreæ Monigliæ, Magni Ducis Hetruriæ Medici, examini ſuppoſita eſt, qui in illam acri judicio, quo pollebat, cenſoriam virgulam continuò arripuit, & ſcriptura quadam manuſcripta Ramazzini acta improbavit. Hujuſce ſcripturæ exemplar, vix Mutinam delatum, in Ramazzini oculos incurrit, at ille bellum fugiens cum homine, cui nulla erat in cenſura moderatio, rem diſſimulare ſilentio ſtatuebat. Verùm Excellentiſſimus Moniglia, cui in votis eſſe videbatur, ne elaborata Cenſura in oblivionem abiret, neve Ramazzinus eam ſe vidiſſe negaret, curavit, ut per Reverendum Patrem Benedictum Comum Ablæ, qui tunc temporis ſub-Prior erat Conventus Sancti Dominici Mutinæ, ſcriptum illud in proprias Ramazzini manus tutò perveniret. Itaque tota denuò Cenſura perſpecta, ac attentè conſiderata facilè intellexit Ramazzinus, quò vergeret Monigliæ deſiderium, ac intentio, nempè ad irritandos ſolùm animos, & Comœdiam de more texendam. Quare abſque ulla ampliùs diſſimulatione ad ſerium examen oppoſitiones ejus, & argumenta revocando, Cenſuræ reſponſionem paravit, ac unà cum partus, & mortis Hiſtoria prædictæ Marchioniſſæ defunctæ Italico idiomate conſcripta, Mutinæ Typis evulgavit Anno 1681.

Ob hujuſmodi ſubortam literariam Controverſiam commota eſt tota Medicorum Florentinorum Reſpublica, ità ut Moniglia in hac diſſenſionis Labyrintho poſitus par pari referre, & Ramazzinianæ reſponſioni reſcribere ei penſum incubuit; quo factum eſt, ut quaſi ad triennium producta deindè fuerit inter hos duos Profeſſores concertatio iſthæc literaria, cùm alter in alterutrum reſcriberet, & uterque ſe ſatis diſertum in tàm difficili cauſa defendenda oſtenderet. De hac celebri controverſia inter Monigliam, & Ramazzinum, honorificam mentionem habet Clariſſimus Anton. Franciſcus Bertinus,

nus, in ſuæ Medicinæ vindicatæ Dialogo primo pag. 51. cùm de controverſiis Medicorum agens ſuum Vincislaum de ipſa loquente inducit his verbis. *E quella riſſa coſi terribile avvenuta già fra lo mentovato Moniglia, e Bernardino Ramazzini intorno ad una Dama Fiorentina accaſata in Modana, con uno di quei Marcheſi, la quale in ſolo ott'ore dopo lo ſcarico del parto ſorpreſa da maligni, e mortali accidenti laſciò di vivere, ſe bene aſſiſtita dal ſudetto Ramazzini, e da altri principali Medicanti di Mod. dove la laſciate? ne andò pure a volo la fama per tutto il mondo?* Quamvis inquam cum laude à doctiſſimo citato viro commemorata ſit abundè hæc literaria diſſenſio, ità ut majori non indigeat expoſitione, nihilominus quia præcitatæ controverſiæ exemplaria in paucorum pluteos penetrarunt, cum ſeparata hinc, & illinc prodierint, nec recuſa: in Excellentiſſimi Monigliæ, & Ramazzini gratiam Scriptorum illorum ſeriem, ordinem, ac numerum ad hanc controverſiam ſpectantium, hic referre opportunum duxi cum titulis reliquarum Lucubrationum vulgò, *Diſcorſi Cavallereſchi*, quæ ab aliis etiam Doctiſſimis Viris ſuper hac famoſa controverſia ex utraque parte, Italica lingua ſcriptæ fuerunt. Fortaſſis autem erit dies, quò annuente Deo, & me curante, omnia unico volumine comprehenſa, publicam lucem videbunt, una cum ejuſdem Ramazzini ſcriptura inedita, quam vertente adhuc controverſia, ob dignas cauſas ſupprimere illi neceſſe fuit.

In Puerperatum itaque ſolamen ne ſtatim edito fœtu ſibi tam facilè ſecundinas extrahere permittant, eùm partum immediatè non ſubſequuntur, dum earum pars major ut plurimùm ex manuali hac operatione, ut in dies demonſtrat experientia, miſerè vitam finiunt. En, inquam, ſcripturarum omnium olim in hanc rem excuſſarum notitia, eoque ordine, quo ſingulæ prodierunt.

I.

Relazione di Bernardino Ramazzini ſopra il Parto, e Morte dell'Illuſtriſſima Sig. Marcheſa Martellini Bagneſi, con una cenſura dell'Eccell. Sig. Dottor Gio: Andrea Moniglia, e Riſpoſta del Medeſimo Ramazzini alla d. Cenſura. In Modona, per gli eredi Viviani Soliani Stampatori Ducali, 1681. *in fol.*

Riſ-

II.

Riſpoſta del Sig. Dott. Gio: Andrea Moniglia a una riſpoſta del Sig. D. Bernardino Ramazzini. Firenze, & in Mod. per gl' eredi Soliani, Stampatori Ducali, 1681. in fol.

III.

Riſpoſta del D. Bernardino Ramazzini alla ſeconda cenſura dell' Eccell. Sig. D. Gio: Andrea Moniglia in Reggio, per Proſpero Vedrotti, 1681. in fol.

IV.

Riſpoſta del Sig. Dottore Gio' Andrea Moniglia 3. Cenſura del Sig. Dott. Bernardino Ramazzini. Firenze 1682. in fol.

V.

Riſpoſta del Dott. Bernardino Ramazzini alla 3. Cenſura dell' Eccell. Sig. Gio. Andrea Moniglia, Stampata à Colonna, con la riſpoſta del Sig. Moniglia.. In Mod. per gli eredi di Viviano Soliani Stampatori Ducali 1682. in fol.

VI.

Riſpoſta del Dot. Gio: Andrea Moniglia alla 3. Cenſura dell' Eccell. D. Bernardino Ramazzini ſtampata a Colonna, con la Riſpoſta del Ramazzini in Firenze nella Stamperia di Vicenzo Vangeliſti, Stampatore Arciveſcovale 1682. in fol.

VII.

Riſpoſta inedita del Dot. Bernardino Ramazzini alla quarta Cenſura dell' Eccell. Sig. D. Gio. Andrea Moniglia in fol.

VIII.

Diſcorſo Cavallereſco ſopra le Querele del Sig. D. Bernardino Ramazzini, e D. Gio. Andrea Moniglia dependenti dalle ſcritture publicate da Medeſimi in occaſione della morte dell' Illuſtriſs. Sig. Marcheſa N. N. in Firenze per Vicenzo Vangeliſti 1682. in fol.

IX.

Diſcorſo Legale ſopra le riſpoſte date dal Sig. Dott. Bernardino Rammazzini alle Scritture publicate dal Sig. Dott. Gio. Andrea Moniglia contro l'operato dal Sig. Ramazzini in occaſione del Parto, e Morte della Signora Marcheſa Bagneſi, ſeguita in Mod. nel Meſe di Luglio 1681. in Mod. per Demetrio Degni 1682. in fol.

X.

Conſulto Etico-Legale ſopra le Scritture ultimamente publicate per parte del Sig. Dott. Moniglia neila controverſia da lui moſſa al Sig. Dott. Ramazzini, in Franckfort 1683. in fol.

Di-

XI.

Difeſa del Diſcorſo Cavalleresco ſopra le Querele del Sig. Bernardino Ramazzini, e Dott. Gio. Andrea Moniglia, in occaſione della Morte dell'Illuſtriſs. Sig. Marcheſa N. N. contro il conſulto Etico-Legale ſopra la Scrittura ultimamente publicata per parte del Sig. Dott. Moniglia nella Controverſia da lui moſſa al Sig. Dottor Ramazzini. In Lucca, apreſſo Giacinto Paci, in 4.1684.

Omittam inſuper dedita opera, ne legentibus faſtidium generet prolixitas, totum id, quod candidè ſcriptum fuit ab Excellentiſſimo Joanne Cinellio Medico Florentino de hac famoſa controverſia, ut habetur: *Nella Scanzia Quarta di Gio. Cinelli Accademico Gelato della Bibliotheca volante lettera B, pag.*16. *ſtampata in Napoli l'anno* 1682 *è dedicata al Sig. Bernardino Ramazzini Lettor Publico di Medicina nello Studio di S. Carlo di Modana.* Legi etiam poteſt, quidquid pariter ſcripſit idem Cinellius, in ſua juſtificatione Cracoviæ edita, *appreſſo Gio. del Martello all'inſegna del Carbon Bianco*, Anno 1684. *in fol.* quæ immediatè ſupponitur: *Alla Relazione di tutto quello, che è ſeguito nella controverſia Litteraria tra li Signori Eccellentiſs. Gio. Andrea Moniglia, e Bernardino Ramazzini, intorno alla Malattia, e Morte della Sig. Marcheſa N. N. In Siena nella Stamperia del Publico* 1683.*in fol.*

Hoc fuit initium progreſſus & Finis celebris Controverſiæ, quam habuit cum Excell. Jo. Andrea Moniglia Ramazzinus, quæ quaſi ad triennium, ut dixi, ipſos fatigavit. Compoſito itaque hocce bello, alacriori deindè animo Praxim Medicam repetivit Ramazzinus, ſimulque varia librorum ſectione cujuſcumque diſciplinæ, tum græcæ, cum latinæ (Linguam enim callebat Græcam, quantùm Medico ſufficit) mentem avidiùs ditare cœpit, ac erudire. In toto enim ſuæ vitæ curſu fuit ſemper helluo Librorum, & cùm eximia polleret memoria, id, quod notatu dignum animadverterat in Libris quos legerat, compendioſè ſuis diſcipulis, & Literatis amicis, cùm ſe offerebat occaſio, amicè communicabat, ità ut qui aſſidua ejus conſuetudine fruebantur, & ſelectis ſcriptorum cujuſcumque generis ſententiis, nec non Poetarum dictis, ac ſalibus, ac hiſtoricorum narrationibus, ab ipſo doctiores redderentur, & ſolo auditu variam ſibi compararent eruditionem.

Præ-

Præterea nec omiſit, quamvis variis ægrorum tricis implicitus, ut magis diſcipulorum commodo inſerviret, identidem vocatus (ſæpè autem invitabatur) in publicis tum Philoſophiæ, cùm Medicinæ circulis argumentari. Rara in illo ſermonis proprietas, ubi ſuas difficultates exponebat, ut non barbarum diſputatorem, ſed eloquentem Philoſophum te audire dixiſſes, & cùm à garrulitate nimium abeſſet, quæ potiſſimùm Philoſophos dedecet, dictionem ſuam adeò temperabat, & tam argutè arguebat, ut defendentium, & aſſidentium Philoſophorum genio æquè benè occurreret. Imò ne quid ſibi ad abſolutam Magiſtri normam deeſſet, eò diſcipulos ſuos comiter adducebat, ut quidquid in ſcholis Medicis didiciſſent, publicè etiam defendere non erubeſcerent, quod à quamplurimis ejus diſcipulis optimè inſtitutis, pluries factum fuit, ipſo pariter Ramazzino aſſiſtente.

Erat ille hujuſmodi implicitus occupationibus; ameniores tamen literas nunquam deſeruit. Cùm enim in hac Urbe Diſſonantium Academiæ albo eſſet adſcriptus, & ſingulis ferè Anni Menſibus præſente Sereniſſimo Franciſco II. Duce, & Aulicorum omnium corona, ſuper deſignato aliquo problemate Academia celebraretur, Ramazzinus modò ſoluta Oratione Italica, modò Poemate aliquo pariter Italico, aut Latino loquebatur, ac benevolos ut plurimùm, ac ſibi attentos conciliabat Audientium animos. Ut autem aliquod ejus latinæ poeſeos ſpecimen habeatur, imò & Italicæ, quam æquè bene callebat, inter multa, quæ hic inſerere poſſem, nonnulla ſelegi, *ne milleſima pagina ſurgat*, quæ partim in memorata Academia recitavit, partim data opportunitate compoſuit. Itaque non pigeat audire colloquium Parcarum, quod recitavit in morte Sereniſſimæ Lauræ Eſtenſis Mutinæ, Regiique Duciſſæ, quod ſic haber:

Aurea concordes ducunt dum ſtamina Parcæ,
Queis Lauræ Eſtenſis Vita, dieſque fluunt.
En ſentit Clotho contorti pondera fuſi,
Atque ferè exhauſtam jam videt eſſe colum.
Tunc ait, ò Lacgeſis jam tempus, ut inclyta demum
Mater Ateſtini Principis Aſtra petat.
Vixit Laura diù, & curſum, quem fata dedere
Exegit, magnis æquiparanda Viris.

Cui

Cui Lacheſis, quam grande nefas, tam nobile penſum
Rumpere, quod potis eſt, hanc decorare colum.
Jam vix luſtra decem implevit, centum impleat annos
Princeps, Neſtoreos vivere digna dies.
Detur at hoc ſaltem, ut Nati, Nataque vigentem
Aſpiciant ſobolem, quæ duo Regna beet.
At ridens Clotho, cauſàs fers, inquit, inanes
Nec licet, ut verbis hoc remoreris opus.
Errat qui vitam, ſeniumque metitur ab annis
Longævumque putat, cui ſine crine caput,
Virtutes numera, quibus eſt generoſa Virago
Prædita, tum Lauram quiſque putabit anum.
Nec time, quæ memoras, ſpeciabit ab æde beata,
Poſtquam mortales ſolverit exuvias.
Regalemque Nurum, plenamque Nepotibus Aulam
Gaudebit ſummi cernere ab Arce Jovis.
Sic fata eſt Clotho, hæc eadem ſimul Atropos urget,
Nec ratio, aut pietas flectere corda valent.
Exequitur munus Lacheſis, regalia ſcindens
Stamina, quæ vellet nectere poſſe datum.
Sic opus expendunt Parcæ, fuſumque reponunt
Quo non, præ innumeris, grandior alter erat:

Suum quoque nec una vice teſtatus eſt obſequium in Sereniſſimum Ducem Rainaldum I. nunc feliciſſimè regnantem, & præcipuè ut extolleret egregium illud pietatis, ac Politicæ facinus, quo magnanimus Princeps Populo ſuo in graviſſima annonæ caritate largiſſime ab exteris Provinciis advecta Cerere, opem tulit. Ita verò ea occaſione cecinit Ramazzinus.

Æmiliæ Populos longo jam tempore vexat
Dira fames, Terris exitiale malum.
Lurida cum Cereri Rubigo infenſa quotannis
Frugibus exuſtis depopulatur agros.
Provida cura tamen, qua polles, optime Princeps
Haud patitur monſtrum, has habitare plagas.
Nam facis, ut meſſes Apulia mittat opimas
Frugiferaſque ferax Umbria præſtet opes.
Cum populis igitur, Jura atque alimenta miniſtras
Num magè ſis Princeps, an Pater ambigitur.

At

At quandoquidem in tanti Ducis laudes excurrimus, non abs re puto hic adjungere Epithalamion adventorium, quo idem Ramazzinus celebravit eundem Sereniſſimum Rainaldum I. Mutinæ, & Regii Ducem XI., & ejus Sponſam Carlotam Felicitatem Brunſvicenſem è Germania in Italiam migrantem. Sic autem exorditur:

Semidea ò Princeps genus alto è ſanguine ducens
Nuper Ateſtino conſociata Duci.
Nuncia fama tulit gelidi Te frigora Rheni,
Ac ſimul Alpinas tranſiliiſſe nives.
Durum iter, at poſtquam tuus ò Generoſa Virago
Vicit amor, facilem perge tenere viam.
Cum primum Auſoniam attinges, venerare Parentem,
Hinc etenim Generis fluxit origo tui,
Hinc duo manarunt ab eodem flumina fonte,
Quorum conſociat nunc Hymeneus aquas.
Progrediens varios mores, diverſaque rerum
Nomina percipies, quæ recolenda ſibi.
Excelſæ occurrent Urbes, Verona Catullum
Vellet adeſſe ſuum, Mantua Virgilium.
Ingentes fluvios cernes, Atheſimque, Padumque
Submittent fluctus, qui Tibi ſponte ſuos.
Jam varia hinc illinc oblectamenta parantur.
At cave, ſuſceptum ne remorentur iter.
Anxia te expectat jamdudum hæc Aula, Tuuſque
Coniux, quem tacitis ignibus urit amor.
Jam paſſim clamatur, Hymen ades, ò Hymeneæ
Undique jo reſonant Templa, Theatra, Lares.
Ergo age, tolle moras, cauſaſque abſcinde morantes
Nam mora, quæ differt gaudia amantis, obeſt.

Ramazzino noſtro nimis injurium me crederem, ſi exaratis ejus uſque modo elucubrationibus, hic etiam non adderem Elogium ab ipſo elaboratum, quod anno 1699. evulgavit pro Regiis Nuptiis Mutinæ celebratis ſacrarum Majeſtatum Joſephi Romanorum Regis, & Amæliæ Principis Brunſvicenſis.

Ve-

Veteres, quos habes faſtus, modò profer
O Mutina
Tu à primordiis P. R. Coloniam deductam comperies
Publio Claudio, & L. Portio Conſulibus:
Te M. Antonii arctiſſimam obſidionem
Fortiter tuliſſe
Te P. R. Fideliſſimam à M. Tullio pro roſtris
Laudatam cognoſces.
Tu in agro tuo celebrem illum
Auguſti, M. Antonii, & Lepidi conventum
Obſervaſti.
Tu Romanæ magnitudinis inter Triumviros diviſæ
Spectatrix fuiſti.
Hic ergo non procul à tuis Mænibus
Octavius Auguſtus.
In cuius ſinum totum triumviratum conjecit fortuna
Primas Romani Imperii auſpicatus eſt ſortes.
Iſthæc, ò Mutina, jam ſatis tuum perennarent nomen.
Ab ea tamen ætate uſque ad noſtra tempora
Id memorandum præcipuè habes,
Quod priſcæ olim Libertatis Oblatione
Mitiſſimo Eſtenſium Aquilarum Imperio
Te addixiſti.
Sapienter equidem, ac bonis avibus
Modò poſt tot ſæcula renaſcenti tui Nominis gloriæ
Propitia obſtetricantur ſydera.
Hinc ſi olim Auguſtum circa ſcultennam oberrantem,
& Romanum affectantem Imperium vidiſti,
Modò intra tua Mænia Eſtenſi in Aula, Regio in ſolio
Romanorum Reginam vides.
Neque illa fortuitò hàc prætergredi viſa eſt
Hoc Cælo, hac aura, ad non exiguum tempus perfrui
Illi volupe fuit.
Hic deſignata, hic ſalutata eſt Romanorum Regina
Viden, quot magnificæ Legationes huc advenient,
Ac ad illius genua procumbant.
Tybris quoque purpuratum miſit Procerem
Qui Reginam verè ſuam,
Quia & Regali Latinorum ſanguine prognatam
Agnoſceret.

Con-

Confer hæc quæſo Urbs fortunatiſſima;
Dum priſca illa tua felicitate.
Quam magno fœnore tot ſæculorum damna
Unicum penſavit ſæculum.
Quod licet ſuæ metæ extrema tangat confinia
Amplum tamen tibi relinquit
Gloriæ Patrimonium.
Eia agite ò Cives
Hæc omnia referantur in faſtus:
In foro, in Aula, in Templis.
Publica ſtatuantur monumenta,
Mnemonyca cudantur Numiſmata,
Ingens ex puro marmore Tabula
Ad Herculeam apponatur Portam.
Hæc pauca inſcripta ſunto
Per hanc Portam
Amælia ingreſſa eſt Brunſuicenſium Princeps
Per hanc exiit Romanorum Regina.
Verùm
A tali molimine Cives abſiſtite,
His haudquaquam opus eſt,
Quæ temporis tandem arrodat ingluvies
Cuncta hæc
Hiſtoricorum monumenta, Poetarum Carmina
Æternitati commendabunt.
Aſt ò Cives.
Ne veſtram frontem mæror obnubilet
Si Regalis hæc Diva ad Aquilonem
Citò convolabit;
Sic repoſcunt fata
Quæ Regiis conjugibus utriuſque Imperii,
Deſtinarunt ſolium.
Interea
Tu parere imperio natos Regina memento
Hinc noſtra, hinc totius orbis
Pendet felicitas.

Sed ut incœptæ meæ narrationis filum proſequar. Cum Ramazzinus noſter ſumma in literarum amorem, & culturam aviditate ferretur, ſemper animo aliquid volutabat con-
ſcri-

ſcribere ; quod in publica ſaltem rei Medicæ commoda fa ceſſere poſſet. Hinc cùm Anno 1690. in Villicis & Ruſtican gente Tertianarum Febrium cohors epidemicè graſſaretur & jam per Pagos, & Oppida harum febrium licentia eſſe evagata, Magni Hippocratis, & Clariſs. Sydhenamii, alio rumque exemplo ductus, ſtatuit prædictam ruralem Epidemi cam conſtitutionem apud Mutinenſes latinis literis mandare unà cum remediis, quæ in tam morbida conſtitutione ſalu bria, vel inſalubria fuere. Probè norat ille, quantùm a Praxis Medicæ incrementum conducat ſcire, qui Morbi an nuatim occurrant, & quali remediorum ſupellectile vincan tur, aut vinci putentur. Præenarratæ igitur Conſtitutioni Diſſertationi manum impoſuit, ac ad calcem perductam An no 1690. in lucem dedit, ac amiciſſimi D. Antonii Maglia bechii Viri apprimè de re literaria benemeriti Nomini in ſcripſit. Poſtquam ejuſdem Magliabechii opera ac ſtudio præ dictæ Conſtitutionis exemplaria in Germaniam pervenerunt ſibi amorem, & gratiam penes præclaræ illius Nationis Me dicos aucupatus eſt Ramazzinus, ac ubique Fautores, ac Pa tronos invenit: quæ omnia ei incitamento fuere, ut pe quinquennium ſuccedentes ad invicem Epidemicas Conſtitu tiones apud Mutinenſes, unà cum varia eorum Methodo me dendi, conſcripſerit; Idem non inutile inſtitutum proſe quuturus erat, ſi aliquod epidemicum ſubolfeciſſet in morbis qui intra anni tempora apparent, ac evagantur, ſed cùm Deus ſalubres Conſtitutiones Univerſæ Italiæ, & potiſſimùm Mutinenſibus ſubindè conceſſerit ad plures annos, ità u morbi, qui æſtate præcipue graſſabantur, eſſent benignæ na turæ, & nil epidemicum redolerent, ne crambem bis co ctam apponeret, ab incœpto opere, quod durante ſuæ vi tæ linea ſe exequuturum promiſerat, deſtitit.

Poſt editam ut ſuperiùs innui, Ruralem Epidemicam apu Mutinenſes conſtitutionem, non multùm temporis inter fuit, cùm Celeberrimus Lucas Schrœkius, Academiæ Cæ ſareo-Leopoldinæ Naturæ curioſorum Præſes meritiſſimus Ramazzinum noſtrum honorifico Diplomate invitavit, a inter ejuſdem Academiæ ſocios adnumerari voluit, Nomi neque Hippocratis Tertii, in perpetuum Societatis ſymbo lum illum decorans; Neque injuria, quippe hoc titulo, u arbitror, laudatum eſt in hoc Viro eximium Hippocratica

do-

doctrinæ ſtudium; quo maximè delectabatur; ut paſſim videre eſt, ac legere in ejus operibus, quæ identidem Hippocraticis documentis, cùm datur occaſio illi, aſperſa eſſe ſemper volupe fuit. Pro tali, ac tanto honore ſibi impertito Illuſtriſſ. Schrœkio Præſidi gratias agere quamplurimas non omiſit, hac Epiſtola, quam hic referre opportunum arbitror.

Illuſtriſſime Præſes.

Serò quidem redditæ mihi ſunt humaniſſimæ literæ tuæ, ſed muneribus plenæ. Diploma enim receptionis meæ in celeberrimam Academiam veſtram, gerebant in ſinu, atque unà elegantiſſimam Orationem tuam ad collegas omnes, & adjunctos. Ubi autem tàm nobile Diploma cœpi percurrere, non potui fateor illius integram Lectionem ſuſtinere, quin aliquo rubore perfunderer, ac præcipuè cùm tàm grandi agnomine Hippocratis tertii inſignitum vidi. Quid dignum enim tanto hiatu feret unquam Ingenii mei tenuitas? Semper enim Hippocraticis documentis delectatus ſum, nec illorum ſatietas unquam me capiet, & vereor, ne quicquam è meo exili Penu prodire poſſit, quod tanto nomini reſpondeat. Quas, poſſum, igitur Tibi, Præſes Sapientiſſime, gratias ago, ſicuti & univerſæ Societati, pro tam honorifico & inſigni munere; quo meum nomen, ac totam familiam decoratam video. Interim cunctas vires, ac induſtriam impendam, ut me curioſum Naturæ Ruſpatorem oſtendam, ne prorsùs indignum, qui tam celebri Academia adſcitus fuerim. Quamprimum autem conſtitutionum mearum editionem maturabo, ut curioſiora, quæ mente volvo, poſtmodum aggrediar. Vale Vir Celeberrime, & Te in totius Reipublicæ literariæ bonum ſuperi dii ſoſpitent.

Duce tantùm, ac auſpice ſuperiùs enarrata Epidemica diſſertatione, non ſolùm penès Septentrionales Medicos, ſed Italos quoque, ſibi gloriæ ampliorem viam aperuit, ac in dies famam auxit Ramazzinus. Acta enim Eruditorum Lipſiæ, Menſis Aprilis Anni 1691. ſatis illum cum laude poſteritati commendarunt, imò ut nova ingenii fœtura Academici curioſi diſſertatio memorata locum habuit, & recuſa fuit in Miſcellaneis Naturæ Curioſorum, ſicuti, & cœteræ,

quas ſucceſſivè publici Juris fecit, ut patet in Decade 2. Anni x. in Appendice. Hinc probatæ, ac laudatæ apud exteros eruditos illius ſententiæ, celeberrimus Bernhardus Valentinus Profeſſor ordin. Giſſen. & Academiæ Naturæ Curioſorum Socius, in ſua Medicina Novo-Antiqua Patholog: part secund. pag. 117. cùm de affectibus cutaneis ſermonem inſtituit, Ramazzini noſtri judicium approbat his verbis *Cùm verò ſcabies ſolius cutis morbus eſt, ſolis Topicis juxta Helmontium curari poteſt, ut eleganter diſtinguit Bernardinus Ramazzinus de conſtitutione Epidemica Mutinenſi, Anni 1691 vid. Miſcell. Nat. Curioſorum* Dec. II. *An.* x. *in Appendice.*

Non ſilendum pariter de Clariſſimo Marco Gerbezio Philoſophi, & Medicinæ Doctore Labacenſi, Inclytorum Carniolæ ſtatuum Phyſico, & Medico ordinario, & Naturæ Curioſorum Collega, qui ſuæ Chronologiæ Medicæ Anno primo ſeu de Conſtitutione Anni 1697. §. 45. pag. 40. ſic honorificè de auctore noſtro loquitur. *Bernardinus Ramazzinus apud Mutinenſes Practicus celeberrimus, Medicæque Artis Profeſſor meritiſſimus, in doctiſſima ſua de Conſtitutione Anni* 1690. *diſſertatione, n.* 24. *copioſiſſimè eo Anno graſſantium Febrium Intermittentium, cauſam quidem cenſet fuiſſe illius Anni conſtitutionem nimis frigidam, humidamque, & inde in humanis corporibus plurimùm evectam pancreatici ſucci aciditatem, depreſſam, è contra nimis bilis alchalitatem, & multa alia, quæ ſtudio brevitatis omitto.* Sed ne ultra ſolo Italiæ fines habitaſſe credantur celebres Profeſſores, qui Rammazzini nomen laudibus ornarent, è noſtris ſeligam aliquot etiam Ramazzini ingenio plaudentes. En ergo Ludovicum Antonium Muratorium, hujus Urbis ornamentum, ac Italiæ decus, qui in tomo primo anecdotorum ſuorum, illuſtrans Poëmata S. Paulini pag. 60. V. 254. dum plurium ſcriptorum querimonias in Medicos refert, inter eos Ramazzinum quoque his verbis percenſet. *Hinc addere lubet Bernardinum Ramazzinum V. C. & de Medicina optimè meritum, qui in diſſertatione de conſtitutionibus Annorum* 1693. *&* 94. *n.* 25. *Crudelibus Medicis ſubiraſcitur, incertamque eorum in medendo Methodum eleganter caſtigat, gentem ruſticam, quæ magis Parocho, quàm Medico fidit, fortunatam appellans.* Præterea non illum fraudavit honorifico encomio in ſuo elegantiſſimo opere, Mutinæ Typis evulgato, anno 1714. de Politico, Medico,

dico, & Eccleſiaſticò Peſtis Regimine, in Præfatione pag. 20.

Memoria dignus cenſetur pariter Joannes Baptiſta Scaramuccius, Primus Urbini Medicus, ejuſque Ducatus Protomedicus Generalis, & Acad. Naturæ Curioſ. Socius, qui in ſuis Theorematibus Familiaribus, Viros eruditos conſulentibus, de variis Phyſico-Medicis Lucubrationibus ſecundum leges mechanicas, de Rammazzino mentionem habet, imò Theorema Nonum illi dicat cum hocce Titulo. *De Medicationibus circa Anginæ differentias, quoad cauſas, tum loci, tum materiei, & cur in ea aliquando deglutiantur ſolida, ſecùs verò liquida, ad Clariſſ. & eximium Virum D. Bernardinum Ramazzinum Theoremate ſup. citato pag.* 131.

Qualem verò, & quantam poſuerit diligentiam Rammazzinus in curandis morbis, eorumque cauſas, & phenomena ſcientificè perveſtigando, & medicamentorum operationes ritè obſervando, & ægrotantium rebus conſuleret, commemorare ſuperfluum puto, quamquam non deeſſent, qui illum parùm felicem, & fortunatum in medendo deprædicarent; attamen teſtem mihi adhibebo celebrem Virum Paulum Bocconum, qui in ſuis obſervationibus Naturalibus Bononiæ editis, per Manulenſes, anno 1684. obſervatione 26. pag. 329. ſic de illo mentionem habet. *All' Eruditiſſimo Sig. Bernardino Ramazzini, Medico Fiſico in Modana venne anche oſſervata in perſona di D. Franceſco Pioſelli, uomo d' anni 70. la ſeparazione della cuticola del volto, è altre parti del corpo in pezzetti, larghi più di quatro dita, eſſendo queſti travagliato da una Eriſipilla, che dal volto ſcorſe alle parte inferiori, & à materia acre riferir dobbiamo queſta ſeparazione di cuticola.*

Libentiſſimè quoque commemorabo Clariſſimum Antonium Valliſnerium Hiſtoriæ Naturalis ſagaciſſimum auctorem, qui non uno in loco, ſed potiſſimum in Dialogis Italico Idiomate conſcriptis, de curioſa plurium inſectorum origine peculiari encomio Ramazzinum ſuum ornat, nempè in Dialogo I. pag. 93. de Rubigine doctè diſſerens, illam uredinem, ſeu carbuncularem morbum appellans hæc poſtea ſubdit de Ramazzino: *Egregiamente ſpiegata dal Dottiſſimo Sig. Ramazzini decoro della ſua Modana.* Et in ſecundo pariter Dialogo pag. 265. ità de ipſo loquitur. *E fra gl' ultimi il Dottiſſimo Sig. Ramazzini*, dum varios citat ſcriptores, qui

de rubigine tractarunt, *come accenammo, che ſaggiamente la pone tra mali, che infeſtano la vegetabile famiglia, mà non la nomina, ne la confonde col Moſco.*

Tantùm igitur nominis, ac laudis penès eruditos homines conſequutus erat Ramazzinus; ut ex Tranſalpinis Viris doctis de more Italiam perambulantibus, hominumque mores indagantibus, nullus fermè eſſet, qui Mutinam pertranſeundo, Ramazzini domum ſtatim non ſciſcitaretur, ac eum videre, illumque ſimul alloqui non amaret. Præter multos, quos omnes ſi perſequi vellem, nimio tædio Lectoribus eſſem, memoria dignus videtur Gothofredus Guglielmus Leibnitius, Conſiliarius Brunſvicenſis, qui Anno 1690. Mutinam venit, ut ex hoc celebri Sereniſſimæ Domus Eſtenſis Archivio notitias certas hauriret, per quas tutius eandem originem, ipſumque genus Eſtenſis familiæ, ac Brunſviſcenſis oſtenderet, in ſua, quam erat conſcripturus, hiſtoria. Hæc illi cauſa moras nectendi Mutinæ quaſi ad duos menſes, quibus & incaſſum operam dedit, ut memoratum Archivium ingrederetur. Statim verò ut in hanc Urbem ingreſſus eſt, Ramazzinum ſibi comitem adjunxit, quo cum ſæpiùs, vel cùm domi eſſet, vel per Urbem verſabatur, de varia ſed erudita diſciplina loquebatur, ac temporis tædium fallere conſueverat. Quàm bellè hos duos Literatos homines erat audire inter ſe colloquentes, alter enim alteri proprios circa ſtudia labores indicebat, & adamuſſim in auctorum Lectura, & quacumque literaria ſupellectile conveniebant, ità ut qui præſens aderat, nonniſi ſumma admiratione corripiebatur, ac interdum ſtupore affectus: *Obſtipo capite figebat lumine terram.* Intra hoc tempus, quo Mutinæ commoratus eſt Vir ille doctiſſimus, & ad litterarum commodum natus, non omiſit Ramazzinus tantùm Virum Literatis ſuis amicis manifeſtare, qui tunc temporis Mutinæ vivebant, quales fuere R. P. Benedictus Bachinus. Jacobus Cantellius Sereniſſimi Franciſci ſecundi Mutinæ Ducis Geographus. Joannes Baptiſta Bocabadatus, Sereniſſimi pariter Ducis Mathematicus, nec non Bartholomæus de Fidelibus, egregius novæ, ac veteris Philoſophiæ in S. Caroli Lyceo Profeſſor, ac deindè Collegii Nobilium alumnorum in hac Urbe Rector. Cura fuit Rammazzino, ut cum iſtò celebri, nec ſatis laudato Viro amicitiam contraherent memorati Viri, imò cum Leibnitius

rebus

rebus Chimicis mirificè caperetur, & circa eas ſe perquam curioſum oſtenderet, Ramazzinus Pararius fuit, Bernardinus etiam Corradus Rei Tormentariæ Sereniſſimi Ducis Mutinæ Præfectus, ſibique à teneris unguiculis amiciſſimus, ac in rebus Chimicis verſatiſſimus, Leibnitio peculiares quaſdam medicamentorum præparationes, & Tincturas in ſuo Laboratorio Chimico factas oſtenderet, quæ mirum in modum probatæ ab ipſo fuere. Nempè excellebat in hiſce Corradus, qui & magnæ expectationis filium Dominicum non in ſuo tantùm munere ſucceſſorem reliquit, ſed, & in re Philoſophica, & Mathematicis Artibus egregiè eruditum, quod & palam factum eſt in opuſculo *de Vi pulveris Pyrii*, jam ab ipſo Typis commiſſo. Lis tunc temporis Jatrochimica vertebatur inter Joannem Paulum Stabe de Caſſina, Oppidi Finalis Mutinenſis Medicum, & prædictum Bernardinum Corradum Philochimicum circa fabricam, & fumum ſublimati, quod fit in eodem oppido. Contendebat enim Excellentiſſimus Stabe de Caſſina, contra negotiatores, & quorundam medicarum ejus atteſtationum vi, officinam pro ſublimari fabrica aliò transferendam, eò quòd dum vitriolum calcinatur ad ſublimatum componendum, Vitrioli fumus, qui elevatur ob ejus calcinationem vicinas domus divexaret, ac totam earum atmoſphæram inquinaret, ac inficeret, ex quo variorum morborum Iliade, ac præſertim pectoris, habitatores vicini plectebantur. Pro negotiatoribus cauſam tutatus eſt Bernardinus Corradus. Variæ ex utraque parte evulgatæ ſunt ſcripturæ, in quibus nervosè ſuper hac famoſa controverſia diſputatum fuit, ut patet ex totius controverſiæ collectione Mutinæ Typis edita per Demetrium Dignum Anno 1690. Cùm verò in adverſarii reſponſione mentio incidat, de varia tingendi Scarlati methodo per Aquas Fortes & de Coloribus. Celebris Leibnitius, ut gratum ſe amico Bernardino Corrado magis præberet, repertæ Tincturæ Scarlatinæ Hiſtoriam illi amicè communicavit hac Epiſtola, quam in gratiam tanti Viri hic ponere non indecorum puto.

BERNARDINO CORRADO,

Commiſſario rei Tormentariæ Ser. Ducis Mutinæ & Regii.

QUoniam de hiſtoria inventæ Tincturæ Scarlatinæ, quales hodiè præſtantiſſimam habemus uberiorem notitiam, Vir Clariſſime, deſideras, quæ mihi comperta ſint, ſic habeto. Cornelius Drebellius Aichmatienſis Batavus, circa hujus ſæculi initia Chemices, ac Methematicarum Artium cognitione excelluit, magnumque ſibi nomen, Opticis, Mechaniciſque miraculis in aula Rodulphi II. Imperatoris primùm, ac deinde Jacobi I. Angliæ Regis paravit. Extat ejus Libellus de Natura Elementorum, crediturque primus, inventum Tubi optici duobus, vel tribus vitris inſtructi, ad microſcopia tranſtuliſſe. Hic ergo fortè reperit Tincturas quaſdam per aquas fortes, hoc eſt ſeparatorias, quas, ut ſcis, nitri, quem vocant, ſpiritus ingreditur, poſſe exaltari, ejuſque rei tàm præſtans in Scarlatina ſpecimen dedit, ut Mercatores Batavi pulchritudine Artis & Compendiis ſpe illecti, conditiones non aſpernandas, ſive ipſi Drebellio, ſive Genero ejus Keiſlero Medico homini, ni fallor Germano (cui ſocer Londini agens, negotii in Batavis curam reliquerat) obtulerint. Quo factum eſt, ut inventum paulatim ſit publicatum. Ego autem ipſe partim hæc in Germania à Peritis audivi, partim in Anglia, anno 1672. ab ipſo Keiſlero, & uxore ejus Drebellii filia adhucdum ſuperſtitibus intellexi. Eaque Tibi Viro Chimico Chariſtato, Praxim Artis ſeverioris variarum rerum cognitione jocundè condienti non ingratum fore putavi. Vale. Dabam Mutinæ 26. Januarii 1690.

Quoniam verò prædictus Bernardinus Corradus ob receſſum ab Urbe, & varias rei militaris occupationes Leibnitio reſcribere non potuit, ejus perfamiliarem amicum Ramazzinum ſuum cenſuit Leibnitii Epiſtolæ ſtatim reſpondere, ac pro tali inventæ primò Scarlatinæ hiſtoriæ notitia communicata, eidem Leibnitio nomine etiam Corradi, permultas agere gratias, quam Ramazzini Epiſtolarem reſponſionem, ut exigit ordinis ratio, heic pariter legendam exhibeo.

VIRO CELEBERRIMO, ET OMNISCIO

D. GOTHOFREDO GUIGLIELMO LEIBNITIO
Conſiliario Brunſuicenſi

Bernardinus Ramazzinus Medicus
S. P. D.

BEaſti nos certè, Vir Doctiſſime, cum primùm in hanc Urbem veniſti. Tibi de profectione jam cogitanti moras aliquas Dii nectant, ne tam citò nos deſerens mœrore afficias; Non minus enim diſceſſum ſuum dolebo, ac olim Plinius Junior ſcribens ad Catilium Severum, doluit Periculum Titi Ariſtonis, ne è vivis diſcederet Viri profectò illius ſæculi literatiſſimi, & cujus genuinum exemplar in Te ſuſpicio. Quàm peritus ille & privati Juris, & publici? quantùm rerum, quantùm exemplorum? quantùm antiquitatis tenet? nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit, nihil certè quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Sic de Ariſtone ſcripſit Plinius. Hæc eadem de Te citrà adulationis ſuſpicionem proferre licet; ſatis enim expertus ſum, nihil eſſe, quod ſcire vellem, quod Tu docere non poſſis. Jam acceperam è tuæ vocis Oraculo totam hiſtoriam Tincturæ Scarlatinæ, uſu Aquarum fortium multò elegantioris, quàm apud Antiquos, cujus tincturæ inventionem Clariſſimo Drebellio deberi ais. Gratias itaque permultas Tibi debeo, pro Corrado noſtro, qui tuæ immenſæ eruditionis beneficio, non exiguo rubore adverſarium ſuum ſuffundet, à quò tam imprudentèr fuerat reprehenſus. Vale Literatorum Decus. Dabam Mutinæ die 25. Januarii 1690.

At de his ſatis, in viam igitùr redeo. Multum temporis conſumpſerat Rammazzinus in perſcrutanda Fontium Mutinenſium Scaturigine, ità ut poſt varias, ac reiteratas obſervationes, & experimenta tentata, ſatis curioſum denique hac de re ſibi conſcribendum cenſuerit. Tractatum, quem Amicorum hortatu, & ut verum Academiæ Naturæ Curioſorum ſocium ſe potius oſtenderet, in manus hominum dare decrevit. *Tractatum itaque Phyſico Hydroſtaticum de Admiranda Fontium Mutinenſium Scaturigine* Anno 1691. Mutinæ

næ in Lucem emiſit, qui tùm ob curioſa quædam, & ſcitu digna, quæ continet, tùm ob materiæ dignitatem, ac emendatum ſermonem non ſolùm in Patria, quod rarum eſt, ſed penes exteros etiam plauſum non mediocrem, & gratiam meruit, adeò cùm hujus Operis exemplar primò Britanniam delatum fuit, in lingnam ſtatim converſum fuerit Anglicanam, ac Londini recuſum. At quia iſtius Libelli in linguam Anglicanam translatio, ac Londini editio non ſine prævio aliquo conſilio factæ ſunt, idcircò hujuſce deliberationis originem prætereundam non puto. Non multò ante Thomas Burnetius in lucem dederat Opus, cui Titulus *Tellyris Theoria Sacra*, atque illum Ramazzino, priuſquam Librum de Fontibus ederet, Bononia tranſmiſerat Famigeratiſſimus Vir Marcellus Malpighius, Ramazzino ipſi arctiſſimo amicitiæ vinculo jamdudum conjunctus. Ex hujus itaque Libri lectione continuò cognovit Ramazzinus excogitatum in Telluris Theoria Sacra Syſtema antiquorum fuiſſe potius figmentum, & Burnetii hypotheſim novam non eſſe, ſed inter Abeſſinos olim viguiſſe, & manifeſtè id oſtendit noſter cap. 4. de Fontium Mutinenſium admiranda Scaturigine, Laudato in hanc rem Libello de Antiquorum Rhetorica Italico idiomate conſcripto. Burnetii hypotheſis ut nova quamplurium eruditorum animos in Anglia ad ſe converterat, ejuſque creditus auctor Burnetius plauſu indè manante pacificè fruebatur, cùm ecce Rammazzini Libellus Brittanniam appulit, qui omnes credentium nebulas excuſſit, ac Burnetii hypotheſim non novam fuiſſe, ſed ab antiquorum confabulationibus deductum aperuit. Hinc Burnetii gloria pro tali novitate decreſcens, & nihil non tentatum ab Anglis nonnullis, ut exemplaria memorati Libelli à Patritio editi ex Italia ſibi compararent, quibus repertis lepidum exindè bellum conterraneo ſuo conflarunt. Itaque Ramazzini Libellus de Fontibus Mutinenſibus, quamvis ſatis, ſuperque laudatus ſit in Actis Eruditorum Lipſiæ Menſis Novembris 1692. pag. 505. nunc tamen in eiſdem actis Menſis Maij Anno 1698. iterum ſe memorandum præbuit occaſione laudatæ verſionis eruditis illis Viris in hæc verba Scribentibus. *Doctiſſimi Ramazzini Libellus de Fontibus Mutinenſis in Anglicum idioma converſus, diſſertationeque præliminari contra Burnettium, & notis doctiſſimi Roberti S. Clair*

Auct.

Auct. ſuperiori rurſus anno in Lucem prodiit, titulum ideò præferens Abeſſinianæ Philoſophiæ confutatæ, quod Rammazzinus cap. 4. ex Franciſci Patritii Libro Italico de Antiquorum Rhetorica excuſſo Venetiis apud Franciſcum Sanenſem Anno 1562. *oſtendit, Burnetii hypotheſim novam non eſſe, ſed jam inter Abeſſinos quoſdam olim fuiſſe receptam.*

Priuſquam hic digrediar, illaudatum abire non ſinam Clariſſ. Virum P. D. Bernardum de Monte-Faucon, Monachum Benedictinum Congregationis S. Mauri, qui in ſuo commendatiſſimò Diario Italico cap. 3. pag. 34. Rammazzini Librum de Fontium Mutinenſium admiranda ſcaturigine his verbis commemorat, *Ipſa die Doctorem Ramazzinum comitè Bachino adivimus, qui dono obtulit nobis Librum ſuum de Fontium Mutinenſium admiranda ſcaturigine elegantèr ſcriptum.* Tum compendiosè referre pergit gallico animi candore omnia, quæ diffusè in eodem opuſculo circa Fontes Mutinenſes animadvertit Ramazzinus, orationem ſuam his poſteà concludens: *Nobis iſthæc adferre viſum, quia Libellus iſte in paucorum noſtratium manus devenit.* Neque mihi reticendus P. Paulus Caſatus Placentinus Soc. Jeſu, qui in elegantiſſimis ſuis Diſſertationibus Hydroſtaticis Parmæ editis Anno 1695. Diſſertatione prima pag. 36. 37. 38. de Naturali aquæ Libramento fontes commemorat Mutinenſes, quorum admirandam Scaturiginem, & eorum fodiendi modum, ac in iis adnotata à Rammazzino graphicè exſcribit, quæ omnia nuper ab amico ſe accepiſſe dicit, ſuppreſsò auctoris nomine, cùm ſatis conſtet Rammazzini Tractatum de Fontibus Mutinenſibus Typis editum fuiſſe jam quatuor annos, priuſquam Caſati Diſſertationes Hydroſtaticæ lucem publicam Parmæ viderent.

Sed minimè heic ſteterunt Ramazzini noſtri Studioſi labores. Erat ille rerum Phyſicarum amator, ac indagator ſolertiſſimus, & nova detegere ſemper meditabatur, quæ communi non ſolùm Phyſicæ, ſed etiam Medicinæ utilitati inſervire poſſent. Quare cùm Barometrum in ſuo Muſeo ad aeris viciſſitudines dignoſcendas, ac dimetiendas ſervaret, fortè fortuna Primus animadvertit Mercurium in Fiſtula Torricelliana ſudo, ac ſereno Cœlo attolli, nubilo verò, ac pluvioſo deprimi, quod inconſtāns hydrargyri phænomenon in laudato Tubo cum noſtri Sæculi Philoſophorum placitis relucta-

luctari videretur, primùm dubitare cœpit, de centeſima decima quinta Præclariſſimi Alphonſi Borelli Matheſeos Profeſſoris propoſitione, tùm ejus ratiocinio contrariante experientia circa Mercurii motiones in Barometro, amplius non aquieſcendum putavit. Ea erant tempora, quibus Ramazzinus Sereniſſimi Franciſci Secundi, Eſtenſis Ducis valetudini præerat, unà cum Celeberrimo Franciſco Torto ejus Collega meritiſſimo, & cùm amœni ſermones coràm ipſo Duce de varia diſciplina haberentur, noſter dedita opera de Mercurii in Barometro Motionibus problema in medium protulit, ac ſenſim Clariſſ. Borelli illuſionem aperuit, conſtantèr aſſerendo Borelli cogitatum, expoſitum circà Mercurii aſcenſum, & deſcenſum in Barometro quotidianæ non reſpondere experientiæ, & nonnulla ſubobſcurè exponendo Borellum uſque modò deceptum eſſe oſtendebat. Imò jam memoratum Tortum in re Philoſophica abundè verſatum rogavit, ut ſi qua haberet quæ in Borelli Phænomenon excogitari poſſent, candidè exponeret. Libenter negotium hoc amplexus eſt Tortus, recitatam Borelli propoſitionem patrocinando, quamvis tanti Viri hallucinatio defenſione non indigeret. Hoc enim manifeſté patet ex ejuſdem Torti eleganti diſſertatione ad Ramazzinum data, unà cum altera diſſertatione ſuper hoc eodem problemate (quem ut aliquid ſcriberet, ipſe pariter illum rogavit) Joannis Baptiſtæ Bocabadati, Ramazzini à teneris conjunctiſſimi, Sereniſſimi pariter Franciſci Secundi Mutinæ Ducis celebris Mathematici, quæ conjunctim Mutinæ excuſæ ſunt Anno 1695. ſub hoc Titulo,

Ephemerides Barometricæ Mutinenſes Anni 1694. unà cum diſquiſitione cauſæ aſcenſus, & deſcenſus Mercurii in Torricelliana fiſtula juxta diverſum Aeris ſtatum, Bernardini Ramazzini M. P. Ad Illuſtriſſimum & Celeberrimum Virum D. Lucam Schrockium Adademiæ Cæſareo Leopoldinæ Naturæ Curioſorum Præſidem. His acceſſere Epiſtolæ Excellentiſſimorum Dominorum Joannis Baptiſtæ Boccabadati J. U. D. & D. Franciſci Torti M. P. Mutinæ Formis Antonii Capponi ac H. H. Pontirolli 1695.

At quandoquidèm in illud uſque tempus Borelli auctoritas effecerat, ut complures Philoſophiæ Profeſſores ejuſdem Borelli hypotheſim tanquam certam tuerentur, ſuiſque diſcipu-

ſcipu-

ſcipulis propinárent, rei novitate irritati potiùs, quam illecti, Ramazzini, Boccabadati, ac Torti aſſerta ſuper hoc abſtruſo Mercurii Phænomeno ad examen continuò revocarunt, & rigoroſo inſtituro ſcrutinio eorum fundamentis apertè reluctati ſunt. Inter cœteros omnium primus arenam hanc ſubiit Vir Celebris Rodulphus Jacobus Camerarius Med. Tubingenſ. & Academ. Curioſor. qui in ſuis editis Ephemeridibus Meteorologicis, tàm Borellianæ Hypotheſis Inimicos, quàm amicos, & fautores caſtigationibus quibuſdam, ac modeſta ſatis difficulatum prurigine palpat. Secundò loco memoratu dignum ſe ſe offert P. Cajetanus Fontana, Clericus Regularis, ut vulgo ajunt, Teatinus Mutinenſis, qui pariter in inſtitutione ſua Phyſico-Aſtronomica Mutinæ impreſſa Anno 1695. cap. 40. de ratione Phænomenon, quæ in Barometro obſervantur pag. 173. Ramazzini, & reliquorum duorum concivium ſuorum opiniones de hydrargyri motionibus in Barometro examini ſubjecit, & rejectis Philoſophico ritu Boccabadati, & Ramazzini circa rem hanc fundamentis, veluti inſufficientibus, ad Torti aſſerta pro Borelli tutela devenit infirmanda. Primo enim illum appellat *Borelli nimium cultorem; qui in ipſius verba jurare vult*, *ſed profectò*, utor verbis P. Fontanæ, *diverſiſſimum*, *imò oppoſitum ſonant verba Borelli propoſ.* 115. *ab eo*, *quod intelligit Vir iſte Eloquentiſſimus*; ſenſim poſteà, ac leneo pede refellere pergit Tortum, eò quia ſibi videretur non benè attigiſſe Borelli ſenſum, contendens, *tantam eſſe diverſitatem inter ſenſum Borelli*, *& ſenſum Torti*, *quanta eſt inter duo contradictoria*, *videlicet vapores impedientes ſerenitatem, & non impedientes ſerenitatem*. Ut igitur ſibi oppoſitas difficultares à Camerario, & P. Fontana dilueret, & Schelameri Cogitata expenderet, & ſi Schelamerus nec illum certè nominaverit, Tortus Epiſtolarem Diſſertationem edidit Mutinæ Anno 1698. cui Titulum fecit.

Diſſertatio Epiſtolaris Altera Triceps circa Mercurii motiones in Barometro, in qua Clariſſimorum Virorum D. Rodulphi Jacobi Camerarii, P. D. Cajetani Fontanæ, & D. G. C. Schelameri, quæſita, objecta, cogitata explentur, diluuntur, expenduntur, à Franciſco Torto M. P. ad Virum Ornatiſſimum, & Amiciſſimum D. Bernardinum Rammazzinum Pub. Med. Profeſſorum & inter Academ. Naturæ Curioſ. Hippoc. III. Mutinæ Typis Bartholomæi Soliani Impreſſ. Ducal.

Verùm

Verùm ut exortæ controverſiæ ulteriores compeſceret tumultus P. Fontana Vir doctus, æquè ac Religioſus, ſat ſibi ducens oppoſuiſſe, quæ opponenda cenſuerat, pro reſponſione amica Torto gratias egit, & à reſcribendo abſtinuit.

Sed hic controverſiæ de Mercurii Motibus in Barometro, quæ multorum fatigarunt ingenia, non quieverunt. Quatuor enim circiter annos ab Ephemeridum Barometricarum Mutinenſium editione cùm Ramazzinus percurreret Ephemerides Germanicas Naturæ Curioſorum Ann. 4. Decad. 3 ab ipſis Naturæ Curioſorum Collegis honorificè ei dono miſſas, fortuitò incidit in Epiſtolam D. G. C. Schelameri in Academ. Kilon. Med. Profeſſoris Primarii, in qua omninò abſimili hypotheſi, ac ratiocinio Hydrargyri motus in Barometro exponebatur. Cùm autem Ramazzinus animadverterit Schelameri hypotheſim conturbare potiùs Mercurii motus in Fiſtula Torricelliana, quàm liquidò manifeſtare, etſi proprii muneris non eſſet, ut ſaltem confuta Schelameri hypotheſis innoteſceret, illi reſpondere conſultò cogitavit, quam poſteà reſponſionem unà cùm præcitata Doctiſſimi Schelameri Epiſtola Typis Mutinæ imprimendam curavit Anno 1698.

Vix biennium excurrerat, cùm ecce iterum Schelamerus, jam ſolitus data opportunitate quoſcumque poterat Italos Profeſſores ſugillare, in arenam deſcendit Ramazzinianæ Reſponſioni diffusè reſcribendo, ejuſdem objectiones diluendo, imò ut ejus aſſertiones in Ramazzinum firmo magis incederent talo, auxiliari Epiſtola Clariſſimus Samuel Reyerus, Matheſeos Profeſſor, in eadem Kilonienſi Academia, ſatis ſuperque Schelameri cauſam mathematicè tutatus eſt, ut liquidò conſtat ex ejuſdem Reyeri eleganti Epiſtolica diſſertatione ad Schelamerum data, & in calce ejuſdem reſponſionis ad objectiones Ramazzinianas adjecta. Itaque tùm ob parùm proſperam Ramazzini valetudinem, quæ illius ſtudiis non raró obſtabat, tùm ob recurrentes ejus occupationes, quaſi ad duodecim annos hæc de Hydrargyri motione in Barometro ſatis nota controverſia ſub Judice fuit. Cùm verò is Patavii eſſet, idem argumentum raptim recoxit occaſione præcipuè, qua tota hæc Barometrica Hiſtoria Patavii recudebatur Anno 1710. Epiſtolam enim adjecit in idem argumentum, ac præterea in ſinu gerebat Epiſtolam alteram amiciſſimi Viri Gothofredi Leibnitii, qua Clariſſimus ille

Vir-

Vir quodam ſuò experimento jam diù deſideratam ardui nimirùm problematis ſolutionem de cauſa motionum Mercurii in Barometro tutò ſpondebat. Qui integram noſſe cupit hujuſmodi controverſiam adeat Librum, cui titulus: *Ephemerides Barometricæ cum diſquiſitione cauſæ aſcenſus, ac deſcenſus Mercurii in Torricelliana Fiſtula Mutinæ olim editæ à Bernardino Ramazzino in Patavino Gymnaſio Practicæ Medicinæ Profeſſore Primario, nunc Patavii recuſæ cum tota controverſia, quam idem habuit cum D. G. C. Schelamero in Kilonienſi Lyceo Med. Profeſ. Hiſce omnibus jam editis accedit nova Epiſtola ejuſdem Ramazzini ad Nobiliſſimum Virum D. I. Schrockium A. N. C. Præſidem cum ſolutione problematis ex invento Celeberrimi Viri D. Gothofredi Guilielmi Leibnitii. Patavii 1710. Typis Joannis Baptiſtæ Conzatti.*

Non ſilebo tamen de Clariſſimo Jacobo Placentino, Doctore Tarviſino, jamdudum Ramazzino noſtro arcta amicitia juncto, qui Anno ſubſequenti 1711. de Barometro Diſſertationes duas in lucem dedit, Patavii Typis Joannis Baptiſtæ Conzatti. In quarum prima examini ſubjicitur Schelameriana hypotheſis. In altera verò Leibnitiana hypotheſis interpretatione explicantur, adjectis illis circa motus Barometri conjecturis, quæ cogitata ab hoc acerrimi ingenii Viro prolata digna ſunt, quæ ab omnibus legantur. De hac enim controverſia videatur Medicina vendicata Clariſs. Antonii Franciſci Bertini, Dialo. 2. p. 266.

Et ne quis putet hanc literariam diſsenſionem effeciſse quoque diſcordes Schelameri, ac Ramazzini animos, poſtremis hiſce annis Schelamerus ipſe in perpetuæ amicitiæ teſſeram Ramazzino ſuo Patavium dono deferendum curavit elegantiſſimum opus ſuum de *Animi affectibus*, ad quem viciſſim miſit Ramazzinus Commentationem ſuam de *Vitæ Sobriæ commodis*. Sed de his ſatìs.

Nunc verò me ad ſe vocat memoria Clariſſimi illius Viri, cujus mortem ante hos duos annos nemo eruditorum moleſtè non tulit. Occaſione Literariæ Controverſiæ, quam habuit Ramazzinus, ut ſuperius innui, cum Excellentiſſimo Joanne Andrea Moniglia, Magni Ducis Etruriæ Medico, arctiſſimam familiaritatem inierat cum celeberrimo Viro Antonio Maliabequio eiuſdem pariter Magni Ducis Bibliothecario, à quo deindè accipiebat, quidquid in dies occurrebat

cir-

circa rem literariam, & præſertim circa librorum editionem: Neque ſe ingratum tanto Viro præbebat Ramazzinus. Fort verò ad noſtrum miſerat ipſe Maliabequius Libellum de Petroleo Mutinenſis Agri auctore Franciſco Arioſto, 235. al hinc annis conſcriptum, quem Clariſſimus Oligerus Jacobæus Regius in Dania Profeſſor Typis Haffnienſibus tradi curaverat anno 1690. ac præclaro ejuſdem Maliabequii nomine inſcripſerat. Muneris & quidem pretioſi novitatem non ſati admiratus eſt Ramazzinus, ſerio perpendens quomodò i tam remotas partes deportata eſſent hæc de Petroleo Mutinenſis agri manuſcripta, ac ad publicum commodum Haffni cuſa, cùm penès noſtrates Petroleum hoc penè vileſcat, ut fere accidit remediis omnibus, quæ nativo plerumque ſordeſcun in ſolo, nec bona cenſentur, ni carò emantur, & à Chinenſi Regno, vel ex alia quacumque remotiſſima Mundi plag ad nos deferantur. Statim igitur Ramazzini animum cupido inceſſit hos Petrolei fontes, ac Puteos inviſere cum duodecim millia paſſuum circiter à Mutina diſtent, ac ſumma diligentia eorum ſcaturiginem, ac naturam, ſi fieri poſſet, pervestigare, ut de Fontibus Mutinentibus jam fecerat. Propria itaque curioſitati ſatisfacturus circa Autumnum anni 1697 Petrolei fontes ad Montis Zibinii radices poſitos adiit, u etiam ſi ei conceſſum foret, herbam noſceret fumariam, quam circa prædictos Petrolei Fontes indigenæ naſci autumant; ſed de herba hac Fumaria nil niſi fumum haurire potuit. Al his itaque Petrolei fontibus redux Clariſſimum inter Monachos Benedictinos Virum P. D. Benedictum Bachinum intimum amicum ſuum adiit. Erat ille tunc temporis Bibliotheca Eſtenſis cuſtos, quo in munere paucos poſt annos ſucceſſorem habuit Celeberrimum Virum Ludovicum Antonium Muratorium. Enixè ergo Bachinium Ramazzinus rogavit, u ſi quod memorati opuſculi exemplar manuſcriptum reperiretur in Eſtenſi Bibliotheca ſibi commodaret in eum finem ut cum cusò Haffnienſi exemplari conferre poſset. Neque fruſtra petiit. Itaque ex Eſtenſi Codice Haffnienſem editionem emendavit, & nonnulla etiam, quæ in editis deſiderabantur, adjecit. Pleniorem ergo, atque ornatiorem libellum Mutinæ Typis recudendum tradidit, addita ſua ipſius Diſſertatione de his Petrolei Fontibus, quam celeberrimo Viro Abbati Felici Viali in Patavina Univerſitate Botanices

Pro-

Profeſſori dicavit anno 1698. titulus autem hic fuit.

De Oleo Montis Zibinii, ſeu Petroleo Agri Mutinenſis, Franciſci Arioſti Libellus, è Manuſcriptis membranis editus, ab Oligero Jacobæo, Haffniæ, literis Reg. Majeſt. & Univerſ. Typographiæ Jo: Filippi Bokenhorff. 1690. nunc autem ad fidem Codicis M.S. Bibliothecæ Eſtenſis recognitus, & recuſus, adjecta ejuſdem argumenti Epiſtola Bernardini Ramazzini Profeſſor. Mutinenſ. Mutinæ 1690. Typis Antonii Capponi Epiſcop. Impreſſ. qui Arioſti Libellus tertiam ſuſtinuit editionem Patavii Ann. 1613. in calce Libri *de Fontibus Mutinenſibus* poſitus.

Cum verò ſub finem proxime præteriti ſeculi Diatribam ſuam de *Morbi artificum* ad umbilicum perduxiſſet, & jam jam Mutinenſibus ipſam prælis traditurus eſſet, ex improviſis inclyti Senatus Veneti Literis ad Patavinam Practicæ Medicinæ Cathedram accitus eſt. Ad hujuſmodi incitamentum anceps continuò hæſit illius animus, neque enim ſeptuagenaria ejus ætas laborioſum honorem hunc ferre poſſe videbatur. Attamen illam recuſare non auſus eſt, id ſibi maximo adſcribens decori, quòd reliquas ſuæ vitæ periodos in tam celebri univerſitate claudere poſſet. Reclamantibus itaque literatis ejus amicis, quotquot in Urbe tunc aderant, ac obſtrepente Pariter ob ejus è Mutina receſſum, tàm Nobilium, quàm ignobilium vulgò, propoſitum onus forti animo ſuſcepit. Sollicitè igitur jam parati Tractatus editionem maturavit, eumque in præſentis ſeculi exordio, cum Cathedram primò conſcendit, publici Juris fecit, & Excellentiſſimis Patavini Lycei Moderatoribus dicavit. Qualem porrò nactus ſit fortunam, cùm in eruditorum hominum manus delatus eſt Liber iſte de *Morbis Artificum*, quem duraturum ſpes eſt, quouſque erunt Urbibus Artifices, facilè quiſque intelligat ex iis laudibus, quibus ornatur in Actis Fruditorum Lipſiæ Menſis Januarii Anni 1702. Ita verò de eodem Libro loquuntur Doctiſſimi Actorum Scriptores.

Cæterum opus hoc pro tanta rerum varietate ſuccinctum quidem eſt, exquiſito tamen ſermonis nitore ornatum, ex longæ, & indefeſſæ experientiæ ſinu collectum, & innumeris Auctorum tam Veterum Græcorum, & Romanorum, quàm Modernorum præcipuè obſervationibus Medicis, Phylologicis, Mechanicis, variiſque ad artificia enchiriſibus neceſſariis excultum, nec ſolis adeo Medicis, ſed & aliis rerum ejuſmodi curioſis utiliſſimum.

Ad

Ad hæc talem, ac tantam hoc Opus apud Germanos exiſtimationem ſibi aucupatum eſt, ut vix in Germaniam perveneri,cùm in linguam illam vernaculam converſum fuerit, ut abundè teſta tur jam clarus ex ſuo Eteodromo Medico-Practico, & Jatromne matis Medico-Phyſicis, Roſinus Lentilius Conſiliarius, & Ar chiater Ducalis wirtembergicus, Ramazzino perquam fam liaris, in quadam Epiſtola ad ipſum ex Auguſta Taurino rum ſcripta, dum illic commorantis ſui Principis Valetudi ni præfectus erat, cujus verba adferre neceſſarium puto *Legi ante aliquot annos eruditiſſimum Tractatum de Morbis Ar tificum, ſed in Idioma Germanicum converſum, omnibus equi dem modis anniſus ſum, ut exemplar latinum (quippe libre libentius in fonte legens) nanciſcerer, ſed diſtractis jam exem plaribus fruſtrà. Quàm igitur vellem unum mihi exemplar tranſ mitteres.* Tanti Viri poſtulationibus libenter obſecundavit Ra mazzinus, ſingulari enim opera, ac ſtudio Famigeratiſſimi Vi ri Joannis Fantoni, in Taurinenſi Academia Anatomes Pro feſſoris, *& ex ſua Anatomia Corporis humani ad uſum Theatr accommodata* ſat celebris, deſideratum opus de *Morbis Arti ficum* ad Lentilii manus, tunc temporis Auguſtæ Taurino rum commorantis, deferendum curavit.

Poſcit locus, ut appoſitè ea quoque commemorem, qu de hoc opere habet in ſua erudita diſsertatione *de animi affe ctionum Phyſica cauſa, & loco, ac de Tabaci uſu* Clariſs Aloyſius à Fabra in Ferrarienſi Lyceo Medicinæ Profeſſo Ordin. qui dum in Tabaci abuſum invehitur, & ad confir mandum ſuum aſsertum pag. 57. Ramazzino noſtro conſenti talibus verbis: *Ut ſemper Laudandus Bernardinus Ramazzinu in ſua eruditiſſima Diatriba de Morbis Artificum c. 17 habe. Hujus ſeculi (ſaltem in Italia noſtra) inventum, ſeu vitioſ. conſuetudo eſt, pulvis iſte ex Herba Nicotiana compoſitus. Qua les ergo noxas, tum capiti, tum ſtomacho affigat pulvis iſte ſati norunt Tabacopæi, dum illum præparant.* Omitto cætera, qu Clar. hic ſcriptor adfert è Ramazzini noſtri penu in alter ſua erudita diſſertatione Phyſico-Medica de Meteoris, ac d Morbis ab eiſdem derivatis n.51. p.57. ad quam remitto Le ctorem ne illi tædium afferam. Non ſua quoque laude frau dandus pariter eſt eruditiſſimus Joſeph Barufaldus Ferrarienſi Doctor, qui quamvis extrà Medicinæ Pomœria conſtitutus, Ra mazzinum tamen noſtrum honorifica mentione proſequutus e

in

in notis ad ſuam Tabacheidem ; imò Hippocratis Latini titulo illum inſignivit italicis hiſce verſibus :

Per ſacciar la ſcotomia,
Che ſecondo il Ramazzino,
Grande Ipocrate latino.

Sed jam tempus exigit, ut Patavium me cum Ramazzino conferam. Initio igitur præſentis ſeculi 1700. magna Profeſſorum omnium illius Univerſitatis expectatione, Pavavium noſter profectus eſt. Auditis autem de more omnibus cujuſcumque ſcientiæ Profeſſoribus, qui in illo ſcientiarum Theatro eminent, die XII. Menſis Decembris ejuſdem Anni Cathedram ſuam conſcendit, in qua olim celeberrimus Sanctorius Methodum ſuam vitandorum errorum, qui in Arte Medica contingunt, ac Aphoriſtica ſtaticæ Medicinæ documenta dabat. Primam ergo Orationem ſuam ſecularem ea occaſione recitavit Ramazzinus, quæ cum ab omnibus illius Univerſitatis doctis Viris plauſu non exiguo excepta fuerit, & non levem gratiam apud ipſos invenerit, in gratiam præſertim Diſcipulorum eam Venetiis imprimendam curavit per Aloyſium Pavinum ; quem morem, ac ritum deindè quotannis ſervavit in ſtudiorum Novatione, aliqua ſemper Oratione ad Medicinam ſpectante præfando, uſquequò Profeſſorium munus in Patavina Univerſitate exercuit. Quo factum eſt, ut quæ Orationes ejus Medicæ ſeparatim, quot annis prodierint, uno poſtea volumine comprehenſæ fuerint, demptis tantùm tribus brevi edendis, ac per hominum manus conjunctim circumferuntur ſub Titulo : *Orationum Jatrici argumenti, quas in Patavino Gymnaſio pro Anniverſaria ſtudiorum inſtauratione habuit Bernardinus Ramazzinus, Medicinæ Profeſſor. Patavii per Joannem Baptiſtam Conzatum* 1708. *in* 8.

Quo tempore ſatis proſpera valetudine Ramazzinus fruebatur, ut ſuſcepti muneris cura poſcebat, quotidianis Lectionibus ſuos diverſæ Nationis Auditores edocere non omittebat, & quamvis ætate provectus Juvenili tamen animi vigore, propriæ virtutis ſemina ſpargebat, ità ut poſt exiguum temporis majorem, quàm antea penès ſcientiarum cultores exiſtimationem ſibi conciliaverit. Non ſolùm enim Patavini Gymnaſii Profeſſoribus innata ſua humanitate percarum ſe reddidit, ſed etiam literatorum omnium, qui tunc temporis

in illa Urbe degebant, ſibi devinxit animos. Mos ei quippe ſemper fuit, cùm vixit, & voce, & ſcriptis, niſi foret provocatus, ſumma veneratione, ac obſequio de omnibus loqui. Cùm autem feriaretur à ſtudiis, illi volupe erat aſſidua ut: conſuetudine, ac amicitia celebrium Patavini Lycei Profeſſorum; Magniloqui Pompei Sachi Parmenſis. Dominici Guglielmini Bononienſis, Raynaldi Doglioli Bononienſis, a Antonii Valliſnerii Regienſis, ut reliquos omittam. Sed inter ſtudioſos ſuorum laborum conatus ejus animum importunus corporis affectus non parum turbavit. Ob immoderatam enim in ſtudiis intenſionem, ut credere fas eſt, vel o aeris mutationem jam familiaris, & majore impetu excitat eſt cordis palpitatio, qua fortè dum hic Mutinæ intent literarum ſtudiis operam dabat, corripiebatur, quam re mediis Deo dante, brevi ſuſtulit, ac hilari animo profeſſo rium munus proſequutus eſt. Verùm inducias ille, non p cem obtinuit, nam cùm vacationum tempore Patavium deſ rens, Mutinam veniret, fervente Julio Menſe Anni 1702. a hac Cordis affectione adeò vehementer correptus eſt, ut e tremas fermè vitæ lineas attigerit. Nihilominus Divin beneficentiæ adjumento, & rara in medendo dexterita Clariſſ. Virorum Jo: Baptiſtæ Davini, & Franciſci Torti pr mariorum in Eſtenſi Aula Medicinæ Luminarium, & Rama zino perquàm familiarium, perfectè convaluit, ità ut for ac vegetus in proximo Novembri, ad ſolita reaſſumenda ſt dia Patavium remigraverit. Obliterata penitus cordis Pal tatione ſubſequenti hyeme; cùm adhuc eſſet Patavii int lerabili hemicrania tentari occæpit in parte dextera, u cum contumaci fluxione in oculo ſimiliter dextero, ex qu rum violentia ſenſim in eodem oculo videndi facultas omni extincta eſt, cum aliquali in altero oculo viſus diminution Per plures annos cum Valetudine tam afflicta illi opus f vehementer conflictari, hic enim nullum ei reliquum er niſi diſſimulationis, & patientiæ remedium. Sed brevi pejus oculi quoque ſeperſtitis uſus ruit. Senſim itaque om moda correptus cæcitate, eam forti animo ſuſtinuit, n uſquam de tanta jactura quærebatur, niſi apud Literat amicos, quod Libros ampliùs legere non poſſet. Memoria neo ſolitum dicere, deſiderare ſolùm de his memoriam ha re, quæ legerat, cum lucis uſura frueretur. Perpeſſæ aut

illius

illius calamitati non parùm ſolaminis attulerunt tres ejus ex Filia Nepotes, domi ejus conviventes, qui cum illi opus erat vel ſcribere, vel legere, Amanuenſis, & Lectoris officio fungebantur, & quamvis ei caligarent oculi ob ſenectutem, Juvenum tamen oculos, & manus in ſcribendo habebat, undè in illa Homerica, ut ita dicam, Amauroſi, mente conſtabat clara, ac integris ſenſibus, rectè cogitabat, & ſive damnoſa valdè oculorum diſtractione elucubrationes ſuas concinnabat, id circò cùm omnia appoſitè obiret dempto viſionis ſenſu, ſe non eſſe ſenem gloriabatur. Sed decreſcentibus corporis viribus crevit adhuc Ramazzini gloria, ſiquidem vertente Anno 1706. celebres duæ Academiæ eundem certatim in ſocium adſciverunt. Scientiarum ſocietas nuper inſtituta Berolini fuerat à Sereniſſimo Boruſſiæ Rege in commune ſcientiarum promovendarum ſtudium. Præſidis ergo, totiuſque Societatis decreto Ramazzinus eorundem albo adſcriptus fuit, ut conſtat ex dato Berolini Diplomate, atque ad illum tranſmiſſo die 26. Menſis Septembris anni 1706. Anno deindè 1709. celeberrima Arcadum Academia Ramazzinum ſibi ſocium adjunxit, & Licoro-Langiani nomine illum inſignivit, ampliſſimo ei, ut moris eſt fundo donato.

Subnectam perappoſite, undè natum ſit conſilium quoddam Medicum, quod eodem Anno videlicet 1706. Ramazzinus conſcripſit, mihique infra edendum erit. Graviſſimo morbo premebatur Sereniſſimus Princeps Badenſis Lodovicus, quare ab egregio Viro Gochelio, ejuſdem Principis Archiatro Patavium tranſmiſſa fuit ejuſdem morbi hiſtoria, ut ſalutaria in eam rem obtineret conſilia ab illius Univerſitatis Profeſſoribus. Stata die in Conſilium accerſiti Clariſſimi in Patavino Gymnaſio Profeſſores Raynaldus Doglioli, Antonius Vallisnerius, Bernardinus Ramazzinus. Benè penſatis ſignis in ſcheda expoſitis unanimè judicium tulerunt de Morbi idea, & Curativæ indicationes deductæ ſunt, nec non deſignata remedia, quæ tanti Principis Valetudini conſulere poſſe videbantur. Cùm verò ex his rei Medicæ Triumviris Raynaldo Doglioli Conſultationis deſcribendæ munus incumberet, variis ille implicitus negotiis, ſe ab officio, ſibi alioquin facili, ſubduxit, & Ramazzino familiari ſuo, ut potè qui majori ocio abundabat, eam provinciam demandavit. Sed in ea conſultatione concinnanda fruſtra ſuum fatigavit

ingenium Ramazzinus, nam priuſquam illa ad Raſtadienſem aulam perveniret, Sereniſſimi Badenſis Principis mortem Patavium fama detulit. Ne autem hic Ramazzini labor inutilis omninò jaceat in ejus gratiam integrum ponam conſilium illud Medicum, una cum Principis Badenſis morbi hiſtoria, à doctiſſimo Gochelio concinnata, quæ ità habet:

Affectus Sereniſſimi Principis Badenſis temperamento cholerico ſanguinei, qui annum nunc agit quinquageſimum ſecundum Rerum primordia traxit, ex Vita genere militari, cui ab ineunte ætate omnes corporis, & ingenii nervos impendit, nullis non temporis, & vigiliarum injuriis, noctiſque, dieſque expoſitus. Accedit, quod præmaturè decimo octavo nempe ætatis Anno podagricis inſultibus fieret obnoxius, quibus per ſtatum tempus ſanguinis maſſa ſingulis annis deſpumabatur, æquè ac per hemorrhagias narium ante, poſt pubertatem, verò per hemorrhoides. Iſtas ſanguinis evacuationes criticas, quandiù modum ſervarunt, benè tulit Sereniſſimus.

Triennium eſt, quod excurrit, quo dolores Podagrici prægreſſo mærore animi ab ingenio ejus joviali maxime alieno extum morabantur, leviſſimo, eoque tranſitorio ſtimulo tantùm æmulantes. Hemorrhoides autem plus vice ſimplici ſolito ſluere largiores, inde ſpirandi difficultas a motu inter ſcandendum maximè oborta facies ſubtumida palliaum inducit colorem, & abdomen flatibus diſtendi cæpit, præter morem ſubſequo hinc tumore pedum œdematoſo. qui a laxantibus hinc iterum, iterumque evanuit. Ante biennium è Caſtris redux Eryſipelas reportavit ſiniſtri pedis in exulcerationem deſinens, haud priuſquam aquæ minerales. Serpentinæ in uſum vocarentur ſanabilem. Præmiſſis tum remediis appropriatis Acidulæ Swalbacenſes egregiam præſtiterunt operam. adeò ut Sereniſſimus æſtivum, & autumnale tempus reliquum ſanus, ſoſpeſque emetiretur. Hyems vero, qui ſequebatur idem habuit fatum; corpore namque quieti, animo autem mærori nimium deditis, colicam paſſus eſt ſpaſmodicam quam preſſo pede cardialgia convulſiva ſequebatur. His tum Dei gratia non ſine difficultate devictis longe grave excludebatur ſymptoma, aſthma nempè primò periodicum, hinc continuum factum, noctu maxime urgens, abſque ulla primis ab invaſione menſibus expectoratione, donec frequenter remediorum probatiſſimorum uſu, ante tres circiter ſeptimanas ſolvere-

tur,

tur, tuſſique ſputamina nunc viſcoſa eiiciat copioſiſſima. Interim tumor pedum & abdominis ædematoſus ſub initium quidem gravior adhuc preſtitit.

Ex materia Medica aperientia, Martialia, Laxantia, & pectoralia, internè, externèque veſicantia. Ex dicta Analeptica. & potus in primis è baccis Juniperi paſſulis, minoribus, & cremore tartari per fermentationem paratus, qui gratiſſimo odore, & ſapore ſe commendat, in auxilium ſumma cura fuere admota, quibus tumor pedum, & Abdominis in tantùm huc uſque imminutus eſt. macies tamen partium ſuperiorum corporis ſenſim arrepti, vireſque nunc emoriente appetitu quotidiè magis decollantur. A[illegible] à primis ſtatim menſibus in hunc uſque diem torquet ægrum, & deliria, abſque tamen febre poſt ſe traxit, conniventibus modò oculis ſpirituum animalium œconomiam turbantia. In hoc ſalutis ſtatu ancipiti conſilium, & auxilium ab externis quoque Illuſtrium Medicorum Oraculis ea, qua par eſt, humanitate officioſiſſimè rogatum venit.

In Aula Raſtadienſi die 14. Novembris 1706.

GOCHELIUS, *Archiater Badenſis.*

Reſponſio.

Quomodò in humanis corporibus è morboſa radice progerminet, ac paulatim ſuccreſcat varia, ac diverſa malorum ſeges, quam ſuccidere velle non ſemper in Medico eſt, ſatis palam facit Hiſtoria tranſmiſſa, quæ ſpecimen, & ſeriem malorum exhibet, quibus Celſiſſimus Badenſis Princeps iam dudum exerceri cœpit, & modò male plectitur. Siquidem cum vel in ipſo Iuventæ flore, decimo ſcilicet & octavo ætatis anno Generoſiſſimus hic Princeps temperamenti cholerico ſanguinei, ut ſtatuitur, podagricis doloribus tentari cœperit, eoſque ad multum tempus ſuſtinuerit, ſubſequentibus identidem hemorrhagiis ex naribus, & hemorrhoidibus; ac tandem cum tribus ab hinc annis podagra conſuetos inſultus retardante, & ſegniùs erumpente, ac omninò deliteſcente, ſubſequuta fuerint graviora mala, Cachexia nempè, Cardialgiæ, Colicæ ſpaſmodicæ, Aſthma, Agripniæ, Deliria, Eriſipelata, Ventris flatus, Pedum intumeſcentiæ, in partibus

*ſuperioribus macies, ſumma appetitus dejectio; & ingens anim-
mæror; conjicere licet non adeò laudabilem fuiſſe in Sereniſſimo
Principe cùm fluidorum, tum ſolidorum ab ipſis Primordiis con-
ſtitutionem. Podagra itaque ſive ex ſeminali principio, cum
perſæpè in Principum familiis gentilitia eſſe ſoleat, ſive ex
particulari diſpoſitione ortum habuerit, tàm citò erumpens, &
in ea ætate, in qua non tam graves errores præceſſiſſe credendum
eſt, fortem, & vehementem cauſam judicabat, quæ ſuo tempore
pravos effectus & progeniem vitioſiorem poſt ſe eſſet relictura
ut evenit, donec enim podagricis doloribus ſecundùm ſtata tem-
pora recurrentibus conveniens ſanguinis ab arthriticis recrementi
facta fuit depuratio, ſuccenturiantibus hemorrhagiis, non im-
proſpera fuit valetudo. Aſt ubi inclinantè ætate, quæ jam quin-
quageſimum ſecundum annum attigit, naturæ robur cæpit elan-
gueſcere, accedentibus in uſum rerum non naturalium erroribus
quos ſecum trahit Caſtrenſis vita, & Ducis munus, cui tot-
moles incumbit, deſiit eodem tempore moleſta quidem, ſed neceſ-
ſaria illa excretio ad partes externas, undè poſtea tota maſſ-
ſanguinea, à naturali ſua craſi, quæ ſpirituoſa, & fluxilis eſſ-
debet, degenerans in lentam, & limoſam diatheſim, anſam
præbuit cachexiæ, aliiſque memoratis affectibus. Rectè quidem
literis prodidit Hippocrates in Lib. de Flatibus, & ſanguinis per-
verſione totius corporis ſubverſiones fieri. Sanguis enim ubi à
naturali ſua conſiſtentia deſciverit, impuritates in ipſo coacer-
vatas, dum ſuſque, deque totum corpus pererrans in orbem agi-
tur, non poteſt, quin viſceribus prætergrediens & partibus ſolidi-
labem aliquam affricet, & crucem figat. Sic in Ser. Princip-
probabile eſt, naturalia viſcera à naturali ſua ſtructurà deſci-
viſſe. Hepar non bene ſecernere à maſſa ſanguinea ſuccum fel-
leum, qui Microcoſmi balſamum audit, Lienem, qualecumqu-
ſit munus, ſuum non rectè obire, neque enim credendum eſ-
ocioſum eſſe iſtud viſcus, & inutile ponaus, ſic neque Renes ob-
ſtructis tubulis rite ſecernere ſeroſitatem à maſſa ſanguinea, un-
dè in hujuſmodi affectibus urinarum paucitas obſervari ſolet.
Eandem ob cauſam aſthma ſubortum eſt, dum ſanguis ſcilice-
è dextrò cordis ſinu in ſiniſtrum præterlabens in extremitatibu-
arteriæ pulmonaris craſſos ſuccos deponit, quod Aſthmatis genu-
non ſympaticum, & convulſivum, ſed Idiopaticum eſſe oſtendi-
remiſſio, dum multà pituita excreta minùs affligit. Haud ſecim-
cæterorum ſymptomatum reddi poteſt ratio, dum enim ſangu-
im-*

impurus ad cerebrum defertur, nonniſi ſpiritus animales craſſi, ſilveſtres, tetri, progigni poſſunt, unde deliria, mœror, vigiliæ contumaces, ortum habent; Hinc partium inferiorum œdematoſus tumor, & partium ſuperiorum atrophia, Hinc Eriſipelas in pede ortum, reſtagnante inibi ſanguine, nec ſatis virium habente ad aſcendendum. Quod Eriſipelas cùm alterationem aliquam habuerit, acrimoniam acidam erodentem demonſtrat in pituitoſa materia hoſpitantem, nam annotante Hippocrate in 7. Aphor. ab Eriſipelate putredo, aut ſuppuratio malum. Ab hujuſmodi acrimonia ſuccorum Cardialgia, Colica, Spaſmodica forſan dubio procul ortum duxere. Fluidorum primò, mox ſolidorum à naturali ſtatu receſſus totam naturalem, & animalem œconomiam perturbavit, ac tam gravem malorum turbam in ſcenam perduxit. Gravis ſane affectio eſt, quæ Sereniſſimum Principem affligit, & eò gravior eſt, quòd omnia adhuc tentata remedia, licèt appropriata, & à Doctiſſimis Viris præſcripta, uti Martialia, Diaphoretica, Diuretica hactenus eluſerit, & in hyemalem tempeſtatem, quæ generoſis remediis parum eſt opportuna, res deducta fuerit, ut ſi ulterioris morbi progreſſus retardari poſſit, ne in deterius labatur, in hydropem ſcilicet, in quem ſolet cachexia deſinere; ut ſuccedente vere malo occurri poſſit novo remediorum tentamine, ſumma votorum ſit. In id unum itaque potiſſimum erit incumbendum, ut maſſa ſanguinea priſtinæ ſuæ craſi reddatur, illas particulas exoticas, & glutinoſas ſecernendo, aliaſque ſpirituoſas, volatiles, balſamicas eidem conciliando. Sic enim reſtituta in priorem ſtatum fluidorum maſſa, partibus ſolidis Tonus ſuus redderetur, & ſolidas functiones reaſſumeret, cùm non alia ratione viſcerum labes emendari poſſint, quam medica virtute ſaturatis fluidis. E promptuariis itaque Medicæ Artis depromenda erunt remedia, quæ tales ſcopos impleant, ſecus alteri quid agant, ut morbus altiores radices non figat.

Primò igitur leves purgationes inſtituendæ proponuntur identidem repetendæ, ſed quarum virtus ſtomachum, & primas vias, ut dici ſolet, non tranſcendat, morbi enim conditio, ac tempus hyemale Mochlica medicamenta non admittunt. Blanda itaque abſterſione pituitæ craſſæ ventriculi tunicis impactæ obtineri poſſet, ut Medicamenta, quæ ad Maſſam ſanguineam depurandam venas ſubire debeant, à materia in ſtomacho ſtabulante minus depraventur. In hunc finem uſui eſſe poterit decoctio florum perſici

ſici exſiccatorum, ſummitatibus abſinthii, & ſeminum Citri, addito etiam, ſi placet, ſale tartari, ad meliorem ſtimulum, ut diximus repetenda, interjectis ſcilicet ſeptem, vel octo diebus. Interim intermedio tempore juſculum alteratum ex radicibus Enulæ Campanæ, Vincetoxici, folis Praſſii, abſinthii pontici &c. prædicta decoquendo in Jure Galli junioris, ſed vivacis, qui nondum tamen venerem expertus fuerit. Non immerito enim damnabat Septalius jus Galli veteris, in Aſthmate, & Cachexia, cum Galli veteris utpote effœti, & enervati decoctio glutinoſos ſuccos potius invehere apta ſint. Sic per menſem integrum alternatim his remediis uti poterit leniter ſtomachum abſtergendo, & paulatim alterando. Quoniam autem idem remedium ad longum tempus aſſumptum, ægris tædio eſſe conſuevit, aliud remedium, ſeu remedii materiam ſubſtituere licebit, juſculum ſcilicet viperinum, ſeu medicamentum ex vipera paratum. ſi Viperæ vivæ haberi nequeant. Si ergo non poſſit prædictum juſculum fieri, Pulvis Viperinus, Sales Viperini, Trociſci, qui in officinis aſſervantur, adhiberi poterunt, electuarium aliquod conficiendum cum ſyrupo, ſeu conſerva totius citri, absinthii, & ſimilibus; sine pulvere viperino ad ſcripulum ſemis, cum Drachmis duabus Terebintinæ puræ, & lucidæ; ſed illotæ conflari poſſent boli. Lotio enim cum aquis deſtillatis ut fieri ſolet, multum detrahit Terebintinæ de facultate abſterſiva, quam poſſidet sic admonente Joanne Beverovicio de calculo Renum, & Veſicæ. Uſus itaque Terebintinæ cum pulvere Viperino ad alium menſem ſatis facile, & aptum erit remedium, ac utramque implebit paginam, ut dici ſolet, craſſos humores abſtergendo, eoſque partim ad urinarias vias, & per ſeceſsum etiam ſecernendo, ac ſimul particulas balſamicas in maſſam ſanguineam invehendo. Cæterum si haberi poſſent viperæ vivæ, quales modo proſtant in hac Civitate, uſus carnis viperinæ in Jure pulli columbini, aut galli junioris erit præferendus, & ad quadraginta dies ſaltem etiam erit continuandus. Interim purgationem aliquam ex prædicto ſyrupo, ſeu infuſo Rhabarbari intermiſcendo. Quanta porro ſit Viperinæ carnis efficacia in cachexia, & propenſione ad Hydropem, tum quotidiana experientia, tum Scriptorum monumenta ſatis loquuntur; qua de re, videre eſt Joannem Baptiſtam Spontonum in ſua Con-echydnologia, & Petrum Poterium Centuria 3. qui refert, Religioſum quendam centum quinquaginta annorum tota ætate Viperas comediſſe, & eum qui valdè

Se-

Senex apparebat, Juvenem ſic fatum. Hiſce remediis innoxiis, & quæ non levem operam præſtare poſſint, ſi non ad morbi radices prorſus evellendas, ſaltem ad morbi progreſſum remorandum, atque etiam eodem tempore ad ſymptomata mitiganda ne tam facilè, ac tanta diritate recurrant, totam hyemem patienter exigere Ser. Principi neceſſe eſt, donec ineunte vere generoſiora remedia in uſum revocari poſſint. Remedia Chirurgica quod attinet, quando Veſicatoria prudenter appoſita fuere, non improbantur. Cauteria femoribus facta, ut natura habeat emiſſaria, per quæ pituitam, & ſeroſitatem expurget. Licet enim Cauteria in hydrope, & Cachexia ſint ſuſpecta, in hoc caſu, propter inflammationes, & Eriſipelata, quæ illis interdum ſuccedunt. Attamen cùm Eryſipelas in pede ulceratum facilè ſanatum fuerit, & veſicantibus appoſitis nihil ſupervenerit, prædicta cauteria inuri poterint. Frictiones toti corpori, ſed molles, non aſperæ, ut apud veteres, in uſu frequenti poterunt adhiberi ad perſpiratum, & nutritionem partium obtinendam, addere poſſumus & nos, ad ſanguinis motum ſollicitandum, fieri poterunt, non aſperæ, ſed molles, inuncta manu ex oleo amygdalarum dulcium, cum aliqua portione ſpiritus vini.

Circa diætam alimenta erunt facilis coctionis, quæ apta ſint nutrire; & pituitoſos ſuccos attenuare. Fercula igitur parari poterunt ex jure galli junioris, pulli columbini, & aviculis montanis. Suſtentandæ itaque erunt vires, non augendæ, ne morbus fallatur. Potus erit, ſive decoctum ex baccis Juniperi, quo uti conſuevit, ſive modicum vinum, ſed generoſum pro ſtomachi ſalamine, & Spiritibus refocillandis. Date vinum, & ſiceram mærentibus, & iis, qui amarò ſunt animo, ajebat Salomon. Vinum autem bibatur tepidum; Ad paſſiones enim ſtomachi, & flatulentam materiam diſcutiendam, & ad faciliorem coctionem commendantur vinum calidum à Practicis, & præſertim à Riverio. Cuſtodiendus erit Ser. Princeps ſumma diligentia in aëre calido longè à ventis ſeptentrionalibus in cubiculo ad meridiem poſito, in quo ſe ſe exerceat deambulando. Solitudinem autem, quæ mæroris ſolet eſſe nutricula, quantùm poteſt abhorreat, ac patienter ferat, ſi Ars Medica non habeat tam prompta remedia, quæ vim morbi expedite ſuperent, qualia optarent Principes Viri, ac præſertim armorum duces, ut ad ſolita miniſteria redire poſſint. Sic Æneas apud Virgilium in acie ſauciatus inſtabat, ut ſagitta infixa quàm citiſſime evelleretur.

Enſe ſecent latè vulnuſque, telique latebram
Reſcindant penitus, ſe ſeque in bella remittant.

Sic ajebat Æneas, quod cum tàm facilè præſtare non poſſet Medicus, Deum e Machina, ut dici ſolet, Veneris ſcilicet auxilium advocare opus fuit. Tædium itaque prolixi morbi Sereniſſimo Principi tolerandum erit, & in continuato remediorum uſu obſtinate erit perſiſtendum. Pertinacia enim juvantis ſæpè morbum vincit, ajebat Celſus, qui auctor verba faciens de Cachexia, & Hydrope ſcripſit. Faciliùs curari hujuſmodi affectus in ſervis, & populari gente, quam in nobilibus viris.

Hæc ſunt, quæ nobis in tàm gravi affectu media hyeme intempeſta viſa fuerunt proponi, & adhiberi poſſe, quæ omnia prudentiſſimi Archiatri conſilio ſubjecta volumus. Vota noſtra fortunet Deus, faxitque, ut Bellator egregius de inteſtinis ſuis hoſtibus victoriam referat.

Cùm igitur, ut ſuperius ſignificavi, Ramazzinus à variis ſenectutis incommodis plecteretur, à ſtudiorum laboribus ſe ſubtrahere, & omnimodæ quieti ſe tradere animo cogitabat, ut reliquum vitæ tempus pacatè tranſigeret, exemplo amiciſſimi ſui Franciſci Spoleti in Patavino Gymnaſio Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii, qui cùm per aliquot annos Veneti Oratoris apud Turcarum Imperatorem cuſtodiendæ Valetudini præfuiſſet. Bizantii improviſa correptus amauroſi lumen amiſit. Calligantibus oculis Patavium deindè redux Ramazzinum ſimili oculorum affectu laborantem inviſit, ex quo non parùm ſolaminis uterque ſenſit, ſuumque infortunium invicem conſolati ſunt. Cum enim Spoleto oculorum acies haud ampliùs præſto eſſet, Cathedræ oneri ſpontè ceſſit, ut in Patriam diverteret, quam charam ferè omnibus Natura fecit. Paria meditabatur Ramazzinus, cùm ecce ſub die 18. Menſis Auguſti. Anni 1708. humaniſſimas à Senatu Veneto accepit literas, quæ illum Collegii Veneti Præſidem declarabant, quod munus nonniſi primariis quatuor Medicinæ Profeſſoribus concedi ſolet. Inexpectatus hic honor à præconcepto conſilio Ramazzinum omninò dimovit, proſperiorem, ut benè conjecit, ſibi promittens fortunam. Anno autem inſequenti, qui fuit 1709. die 21. Menſis Martii, ut

con-

conſtat ex Litteris ad illum ab Ampliſſimo Senatu Veneto miſſis, è ſecunda ad primam Medicinæ Practicæ Cathedram promotus fuit, & in Clar. Viri Franciſci Spoleti, Profeſſoris Primarii locum ſuffectus. Quod tamen Ramazzini animum importunè agitabat, identidem erat reſpicere ſe ſe ob ſenectutem, ac adverſam valetudinem, quotidianis lectionibus minimè parem. Quare ſuper hac re apud Patavini Gymnaſii Moderatores inſtitit, cui perbenignè reſponſum fuit arbitratu ſuo, & cùm benè valeret, ſuos inſtrueret auditores, Reipublicæ ſatis eſſe, Ramazzinum in Patavino Lyceo Practicæ Medicinæ Profeſſorem habere Primarium.

Compoſitis ità rebus ſuis, animoque pacato ſtatim ac feriarum tempora adfuerunt, Mutinam iter inſtituit, Comite Clariſſimo Viro Antonio Valliſnerio Regienſi, Profeſſore Patavino, ut in paucos menſes feſſam ſtudiis mentem recrearet. Mutinæ redditus, quod fidelis ſubditi munus poſcebat, ſibique in more poſitum erat, Ser. Raynaldum Mutinæ Ducem, ac ſpectatiſſimos Principes ejus filios adiit, illis debita præſtiturus obſequia. Ad eorum itaque præſentiam admiſſus, ac humaniſſimè, ut Principum Eſtenſium mos eſt, acceptus, intermedio Sermone de ſuis ſtudiorum laboribus interrogatus eſt. Reſpondit ille ſe non temnendum præ manibus habere argumentum, Librumque ea de re ſi conficere poſſet, Sereniſſimo Mutinæ Principi Franciſco dicare ſe velle: quod Rammazzini conſilium idem Princeps acceptiſſimum ſibi fore oſtendit. Patavium itaque remigrans circa finem autumni manum operi admovit, ac unius anni ſpatio fidem datam exolvit, Patavinis Typis evulgando Libellum, cui Titulum fecit.

De Principum valetudine tuenda Commentatio Bernardini Ramazzini in Patavino Gymnaſio Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii, Sereniſſimo Mutinæ Principi Franciſco Eſtenſi dicata. Patavii 1710. ex Typographia Joannis Baptiſtæ Conzatti in 4.

Publici Juris factum hoc opuſculum fortunam tàm ſecundam expertum eſt, ut quaſi omnes Principum Archiatri operis novitate illecti, ubique illud expeterent. Tacebo laudes, quibus illud honeſtarunt Acta Eruditorum Lipſiæ, nihil enim magis oſtendat, quanti illic æſtimata fuerit eadem Lucubratio, quam reſcire poſt exiguum temporis ab ejus editione, Li-

pſiæ recuſum ipſum fuiſſe, cum Præfatione, ac Indice copioſo, opera, & ſtudio Clariſ. Viri Michaelis Erneſti Ettmuleri, Succeſſoris meritiſſimi illius Michaelis Ettmuleri, qui Pandectis Medicis Rempublicam ditavit, ac auxit.

Cœterum hic ſuo encomio fraudandus non eſt Celeberrimus Joannes Maria Lanciſius, Clementis XI. Summi Pontificis Archiater. Ad illum, utpotè ſibi à longo tempore familiarem, Ramazzinus dono Romam miſerat prædictum opus de *Principum Valetudine tuenda*; ſe vinci Liberalitate paſſus non eſt Lanciſius, nam & ipſe ad eundem Ramazzinum dono deferendum curavit eruditiſſimum ſuum Librum *de Romani Cæli qualitatibus*, ſimulque elegantiſſimam Epiſtolam ſcripſit, quam ſi hic referam, unà cum ejuſdem Ramazzini Epiſtolari Reſponſione, me rem gratam Lectoribus præſtiturum puto. En ergo utramque.

Præclariſſimo Viro Domino

BERNARDINO RAMAZZINO

Primam Medicinæ Cathedram in Patavino Lyceo Moderanti

JOANNES MARIA LANCISIUS

S. P. D.

Diſſertationem meam de Romani Cæli qualitatibus effætam admodum, ac depauperatam, eruditioni, ac limatiſſimo judicio tuo ſiſtere non auderem, niſi ipſe operis hujus excuſationes in aurea Commentatione de Principum Valetudine tuenda ſolidè produxiſſes. Cùm enim curas multiplices, ſedulitatem, animique contentionem, ac vigilantiam in omnes partes cum ſollicitudine conjunctam Archiatris Principum ſubeundas, & adhibendas inculcaveris, non ſolùm probè noſti, ſed aliis quoque aſſeruiſti exigua temporum ramenta illis ſupereſſe, quæ conſcribendis Epiſtolis inſumant. Enimverò deſtituuntur ea quiete, poſtquam ſolummodò impetrata, componendis commentariis incumbendum eſſe monitù, & exemplo ſuo docuit Quintilianus. Ad communem verò Archiatrorum occupationem acceſſerunt diuturna Pontificis

noſtri

noſtri Valetudinis incommoda, & pericula, quæ me diù, noctùque exercitatiſſimum habuerunt, eo tempore, quo mihi diſſertatio parabatur. Cæterum ad opus edendum coegit nos, & veritatis amor, & Patriæ charitas, ſimul etiam communis omnium Romam confluentium utilitas, quorum ſanitati pro noſtri muneris officio fuerat conſulendum. Probandam igitur Tibi confidimus, ſi minus eruditionem commentarioli, certè in Cive alios juvandi ſedulam voluntatem. Vale, & Literarum beneficio te quàm diutiſſimè incolumem ſerva.

Datum Romæ XV. Martii MDCCXII.

Ill. ac Rev. Domino Patrono Col.

JOANNI MARIÆ LANCISIO,

CLEMENTIS XI.

Archiatro Meritiſimo

BERNARDINUS RAMAZZINI

S. P. D.

Litteras tuas humaniſſimas nuper accepi, unà cum doctiſſimo, ac elegantiſsimo Opere tuo de Romani Cœli qualitatibus, cujus quotidiana lectione cæteris omnibus ſepoſitis animum recreo. Quantum rerum, quantum exemplorum, quantùm antiquitatis tenet Opus hoc tàm perſpicuè, ac tanta latialis ſermonis puritate omnia exarata eſſe video, ut mihi aurei ſeculi Romanos ſcriptores legere videar. Mirum ſanè eſt, quomodò Tibi occupatiſſimo, ac attentiſſimo, ut ſummum Pontificem non ſemel periclitantem è gravi periculo eximas, ac poſtea vitam valetudinariam degentem ad commodiorem ſtatum perduceres vacaris, poſſe legere, ac ſcribere. Olim ego quoque cum Ser. Mutinæ Duci Franciſco ſecundo glorioſi Nominis una cum aliis Medicis operam meam præſtarem, expertus ſum, quanti laboris, ac ſollicitudinis ſit in aula morari, ac Principis ſaluti excubare, præcipue ſi Princeps gravibus morbis ſit obnoxius, ac ut plurimùm valetudinarius. Magnum itaque fœcunditatis tui ingenii præ-

buiſti

buiſti argumentum; dum tàm gravibus curis implicitus; vix edito Libro de Mortibus Subitaneis, cedro equidem digno, modò hunc tàm egregium, ac varia doctrina refertum edidiſti, ſpem faciens, ut nova fœtura Medicam Artem brevi ſis ditaturus. Quid hoc eſſem dicam, niſi uberrimæ Tuæ mentis mirificam ſuperfœtationem. Opuſculum meum de Principum Valetudine tuenda ad manus tuas delatum fuiſſe gaudeo. Illud quidem miſi, non ut aliquod de ampliſſimo tuo penu exigerem; (ſi enim dati, & accepti ineunda eſſet ratio, qualem me debitorem agnoſcerem) ſed ſolùm in aliquod obſequii argumentum. Vix concepta idea hujus Operis mei curavi, ut ſcirem, an Ser. Duci gratum futurum eſſet, ſi Primogenito Principi illud dicarem: quod cum ille perbenignè indulſerit, poſtea ab aulico miniſtro urgeri cœpi, ut editionem properarem, quare meditatum opus, quod plus temporis, atque olei plus exigebat, pro lubitu maturare non potui. Hinc factum, ut aliquot errata irrepſerint, eoque faciliùs, quò mihi ob viſus imbecillitatem amanuenſe, ac anagnoſte uti neceſſe eſt, ſic

Dum relego ſcripſiſſe pudet, quia plurima cerno;
Me quoque, qui ſcripſi, Judice, digna lini

quod longè verius de me, quàm olim de ſe Ovidius proferre poſſum. Veniam tamen apud Te impetraturum me eſſe confido. Ne verò Epiſtolæ prolixitate amplius Te morer, gratias quampluri mas pro tàm eleganti munere beneficentiæ tuæ ago. Vale Italiæ noſtræ ornamentum, atque opera tua effice, ut ſummo Pontifici Heſiodi ſenecta contingat, quod ad publicam felicitatem, & Nominis Tui claritudinem valdè conducet.

Datum Patavii XXI. Iunii, MDCCXI.

Neque pigebit referre lepidum Epigramma, quod compoſuit penè poſtquam à prædicto Celeberrimo Archiatro Jo. Maria Lanciſio Romæ ad publica Medentium commoda Bibliotheca Medica aperta fuit, in cujus laudes ſic orſus eſt Ramazzinus tali carmine:

Grande opus aggreſſus Lanciſi perficis, atque
Addicis ſacro, mos, ut in Urbe, Loco.

Per-

Perlegere hic quiſquis poterit monimenta ſophorum,
Quotquot habet Latium, Græcia quotquot habet:
Hic Tua perſtabunt Opera, ò Vir Magne, ſed iſta
Non capiet Nomen Bibliotheca tuum.

Cum igitur Doctiſſimus Lanciſius Ramazzino uteretur valdè familiariter, & omnia ſibi cum illo intercederent Jura amicitiæ pro tàm ſingulari officio, ac munere ſibi valdè accepto, ei gratias agere non omiſit hac brevi Epiſtola, quam hic ponere haud ſupervacaneum duxi, dum in conſortium trahit aliam Ramazzini Epiſtolam, quam in ejus gratiam officioſiſſime ei reſcripſit Ramazzinus. Ex ordine hæc ſunt;

Ampliſſimo, Doctiſſimoque Viro

BERNARDINO RAMAZZINO,

In Patavino Lyceo Medicinæ Profeſſori
Primario Meritiſſimo;

JOANNES MARIA LANCISIUS

S. P. D.

Quòd exaſticon ſuaviſsimis ſalibus aſperſum in Bibliothecæ meæ laudem miſeris ad communem noſtrum Amicum Doctiſsimum D. Morgagnum me plurimum, devinxit. Magnitudine enim ingenii Tui tenuem operam meam mirificè adauges. Poeſim verò ità tractas, ut non quaſi ſenex in Parnaſſum diverteris, ſed quaſi Juvenis diutino Muſarum contubernio uſus fueris. Gratulor idcircò Tibi de vigore animi Tui, qui neque in ſenio literas abdicare, neque otiari niſi cum ſtudiis novit; gratias ago maximas verſus tuos inter pretioſiſsima Bibliothecæ monimenta ſervaturus, Vale.

Romæ Nonis Julii MDCCXIV.

Ill. ac Reverendiſſimo Dom. Patrono Col.

JOANNI MARIÆ LANCISIO,

CLEMENTIS XI.
Archiatro Meritiſſimo

BERNARDINUS RAMMAZZINUS
S. P. D.

Nunquam ſanè, nec per ſomnium quidem mentem ſubiit cogitatio exaſthicon meum in laudem Bibliothecæ Tuæ, ad manus Tuas perventurum, & , quod miror, tantum gratiæ apud Te habuiſſe, ut putares licet occupatiſsimus tuum eſſe ad me ſcribere & gratias agere. Scito, quod cum D. Morgagnus noſter mihi legendos miſiſſet elegantiſsimos Eminentiſsimi Cardinalis Pamphilii Italos verſus in ſolemni dedicatione Bibliothecæ tuæ factos, ſcito inquam, ſenſiſſe Muſam meam vetuſtinam catullire, undè paucos illos verſus concæpi potius, ſeu abortivi. Quoniam ergo cogor reſcribere pro levidenſi munere adeò Tibi accepto, gratulabor Tibi de opere tanto, ac tam generosè inchoato, ac tàm feliciter perfecto. Interim gratulabor exegiſſe monumentum ære perennius, cujus ideam à Medicorum nemine quotquot olim habuerint Cæſares, ac poſtea Romani Pontifices, ſed à ſola Generoſitate tua. Recenſuit XVIII. abhinc annis Nobiliſsimus Eques Mandoſius in Opere ſuo de Archiatris Pontificum, eos, qui medicam operam ſummis Pontificibus præſtiterint, ac de Te egregiè, & multa cum laude ſcripſit. Aſt tu ampliſsimum Theatrum Nomini Tuo aperuiſti, in quo poſteritas Tibi æternum plaudet. Habebit itaque Tyberis impoſterum binas arces glorioſas, unam Martis, alteram Palladis in Literatorum præſidium. Vale diu, & plurimum ad publicum bonum Vir ſapientiſsime.

Patavii die XII. Julii 1714.

Quàm magnæ inſuper haberetur venerationi etiam apud celebres noſtri Seculi Poetas, ſatis palam facit Conſilium Medicum, quod latino Carmine exaravit, cum Poetæ conſuleret. Cum ei inſtaret D. Abbas Michael Cappellarius Poeta celeberrimus, cùm diro in cruribus Eryſipelate afficeretur.

Ad

Ad Ill. & Rev. Dom. Abbatem

MICHAELEM CAPELLARIUM

Poetam Celeberrimum Eryſipelate laborantem Conſilium Medicum.

Crura Tibi, ut ſcribis, dirum Eryſipelas adurit
Vir bone, nec reperis, qui levet arte malum:
Plurima promittent Medici, namque id Medicorum eſt;
Sed Tu ne fidas, nam dare verba ſolent.
A pingui, atque oleo, veluti Cane, & angue, caveto. (a)
Unguina ſuccenſo dant alimenta foco.
Pinguia quin faciunt partem putrere peruſtam (b)
Naſceturque ulcus, quod cachoetes erit.
Nec minus herbarum ſuccos apponere tentes,
Crura nec, ut mos eſt, lacte fovere velis.
Talia quippe nocent, coguntque recurrere morbum;
Qui ex imo ad ſummum proliciendus erat. (c)
Quid faciam ergo inquis? Tu ſuſtine, & abſtine, talis
Decubitus Criſeos eſt mihi crede loco.
Interea in lecto recuba, & ſuffuſa rubore
Aere ab externo membra tuere precor.
Sic etenim poterit ſenſim expirare, quod urit
Hæc ſat nota Coi ſunt documenta ſenis.
Tute ergo obſerva, ac triſtes animo expue curas;
Sitque, benè ut valeas, unica cura Tibi
Noli dum langues Muſis, Phæboque videri
Tam charus, quin ſis charior ipſe Tibi.

Sed ad inſtitutum iter redeo. Audierat jam Ramazzinus Diatribam ſuam de *Morbis Artificum* in Idioma translatam fuiſſe Germanicum; & ab aliis quoque Nationibus benè exceptum, & cum Mutinenſis editionis exemplaribus jam dudùm omnibus diſtractis, ad novam editionem ab Eruditis com-

plu-

(a) Pinguia ad inflammata non conducunt. Hipp. de Affectibus n.57.
(b) Ab Eryſipelate Putredo, & ſuppuratio malum. Hippoc. 7. Aph. 20.
(c) Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti non eſt bonum; ab interioribus ad exteriora bonum. Hipp. 6. Aphor. 25.

pluribus urgeretur, ſtatuit Librum ipſum novo additamento exornare. Itaque duodecim Artium, quas inſalutatas antea reliquerat, morbis pertractatis, adjecta quoque Diſſertatione *de Virginum Veſtalium Valetudine tuenda*, omnia conjunctim Patavino Typographo recudenda tradidit hoc titulo:

De Morbis Artificum Bernardini Ramazzini in Patavino Gymnaſio Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii Diatriba, Mutinæ olim edita; nunc accedit Supplementum ejuſdem argumenti, ac Diſſertatio de Sacrarum Virginum Valetudine tuenda. Patavii Anno 1713. per Joannem Baptiſtam Conzattum.

Quamvis autem ætatis incommoda creſcerent, & à ſenili morborum agmine circumſederetur, ſe literis abdicare nunquam paſſus eſt Ramazzinus, ut omnibus ferè earum cultoribus accidit, qui libros nocturna, diurnaque verſant manu ac in medio ipſorum commoriuntur. Itaque memor eorum quæ Principi Clementi Joanni Federico Eſtenſi pollicitus fuerat, dum librum ſuum de Principum Valetudine tuenda obtulit, Ser. ejus Fratri Franciſco Principi Mutinæ, nempè ſibi ſtatutum eidem quoque aliquod opus dicare. Ut datam fidem liberaret, vacationum tempore, & ſucciſivis horis tametſi non eſſet ex illis, *qui ſuo Nomini vellet*, ut cum Cicerone ad Herenium, *ex aliorum laboribus libare laudem*. Ludovici Cornelii librum de Vitæ Sobriæ Commodis aliquibus annotationibus illuſtravit, & è ſuo penu auctum æneis formis deſcribendum poſtea curavit. Qui ergo ſobrie vitam agere cupiunt, adeant hunc librum, cui Titulus eſt:

Annotationes in Librum Ludovici Cornelii de Vitæ Sobriæ Commodis Bernardini Ramazzini in Patavino Gymnaſio Profeſſoris Primarii, Sereniſſimo Clementi Joanni Federico Eſtenſi Dicatæ. Patavii ex Typographia Joannis Baptiſtæ Conzatti.

Hactenus expoſitis Ramazzini noſtri rebus, nunc poſcit ordo, ut pauca quædam de ejus corporis ſtructura, animique dotibus in medium afferam. Convenienti corporis ſymetria à natura dotatus fuerat Ramazzinus. Calido, & ſicco conſtabat temperamento, habitus corporis gracilis non pinguis, colore ex flavo fuſco tingebatur. Crines criſpi, & nigri, ſed

ſu-

ſupra ætatem cani, licet affiƈto capillitio obtegerentur, quod illum ſatis urbanum reddebat. Oculi nigri, qui ei gratiam, & venuſtatem conciliabant, In vultus parte dextera eminentia quædam ab aure parùm diſſita, porri ad inſtar prominebat, quæ illius tamen faciem non dehoneſtabat. Greſſus celeritate ſuos ferè diſcipulos anteibat, qui illum aſſiduò comitabantur pro Medica Praxi ſibi comparanda. Raròneс niſi ſummè irritatus iraſcebatur, prudentiæ tamen limites non excedens. In rebus verò literariis, ubi ratio exigeret, ad iram proclivis, erat, ac pronus. Rerum domeſticorum exigua illi cura, in cœteris verò diligens, ingenii acie, ac memoria pollebat. Veſtium decentem amabat ornatum, qualem Philoſopho Civili convenire decorum eſt. Mollitiem verò in Medicis, ac ambitionem aſpernabatur. E menſa ad ſtudium ſine ulla capitis noxà, quotidie ſuetus erat accedere, loquacitatis erat intolerans, ac proindè ipſe curto ſermone ſuas exponebat cogitationes. Cœterum etſi primo adſpeƈtu cogitabundus, ac abſtraƈtus ſæpius illum conſpicientibus appareret, hilarem tamen animum præferebat, & cum literatis amicis colloquia habens, interdum fabellis utebatur, ac ſeria jocoſis urbanè miſcebat. Cùm unus eſſet ex illis, qui modò ruri, modò in Urbe eſſe amaret, in impigritate ad laborem ſtudia ſanitatis cum Hippocrate ponebat, idcircò frequens illi erat in ore illud Celſi Oraculum in Libro 1. de re Medica exaratum. *Hinc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri eſſe, modo in Urbe, ſæpius in agro, navigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentius ſe exercere, ſiquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam ſeneƈtutem, hic longam adoleſcentiam reddit.* Quodcumque ludorum genus cane pejus, & angue averſabatur, ſummè illi tantùm pergratus erat Latrunculorum ludus, quo ab ægrorum tædio expeditus ſæpè, ac ſæpiùs cum Doƈtore Franciſco Placentia celebri illo Ægei redivivi deſcriptore ſe exercebat. Neque preteribo, illum quocumque anni tempore in dies, ac noctes fuiſſe ſiticuloſum, ità ut cùm è ſomno excitaretur, ſtatim parata poſca aridas ſibi fauces humeƈtare cogeretur, adeò vehementer à ſiti peſſimo illo morborum genere infeſtabatur. In aƈtionibus publicis præſertim ſub initio, ut pluribus contingit, valdè timidus, ac tremulus fuit. Familiaritatem eruditorum hominum oblatam libentiſſimè ampleƈtebatur, ipſum-

ſum-

ſumque illuc ferebat ſibi innatus amor erga literatorum Rempublicam ; quare omnes intimo cordis affectu diligebat, & data occaſione ſuum in illos teſtabatur obſequium, quo factum eſt, ut & parili honore omnes illum uſque ad cineres proſequuti ſint, benè de ipſo, aut ſentientes, aut ſcribentes,

Atque ità quidem ſuam inſtituit vitam, ac perduxit Ramazzinus. Cùm verò in ultimo jam eſſet conſtitutus ſenio, pluries apud eum inſtitit Bibliopola Patavinus, ut diſperſas ejus Conſtitutiones Epidemicas Mutinenſes uno volumine complecti, & recudere poſſet, ſperans id gratum fore Artis Medicæ alumnis, & non modicam utilitatem obventuram ex hujuſmodi ad Praxim Medicam accommodatis annalibus. Bibliopolæ petitionibus libenter annuit Ramazzinus; verùm ut aliqua opuſculo novitas accederet eiſdem conſtitutionibus ad caſtigandum nimium Chinæ-Chinæ uſum Diſſertationem ſuam de Chinæ-Chinæ abuſu adjecit. Excepta fuit diverſis animorum ſtudiis Diſſertatio iſta; neque defuere, qui hunc à reliquis Ramazzini fœtibus diſſimilem pronunciarint. Imò à Clariſſimo hujus Urbis Medico Chiniſta concinnata nuper fuit, ac Typis etiam evulgata Jatro Apologetica Chinæ-Chinæ Diſſertatio, qua Ramazzinianæ Lucubrationis fundamenta ex ratione, & Praxi appoſitè deducta multis infrugiferè convelluntur. Cùm verò opuſculum illud ſuum ad me ſcripſerit Ramazzinus, hinc & ego in ſcenam ab Apologetico ſcriptore pertractus fui, quaſi Ramazzinum Patavii commorantem literis meis certiorem fecerim, hic Mutinæ adeſſe Medicos, qui largioribus Chinæ-Chinæ Doſibus ſuos tractant febricitantes, ac illâ uſque ad nauſeam ſaturent. At hoc mihi minimè tribuendum, idque facilè quiſque intelligat, qui meminerit, Ramazzinum ad 30. circiter annos hanc Urbem alteram veluti Patriam incoluiſſe, atque hic Medicinam tandiù feciſſe. Quare à nemine edocendus ille erat, quam methodum in chinizandis febricitantibus obſervarent noſtrates Medici. Præterea jam diù eſt, quod in hac Urbe Chinam Chinam cum Horatio crepant.

Pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, Balatrones, hoc genus omne.

Quod

Quod ergo ſcripſerit ſe ea ex me per literas intellexiſſe, finxit ille Dialogiſtarum, ac aliorum Rhetorum more, ut cauſam ea ad me ſcribendi præ ſe ferret. Cœterùm, cùm addidit inter Gabellum, & Scultennam, altas ChinamChinam fixiſſe radices, hoc tantùm de forenſibus, aut etiam ſi velis de ſimilis intra Urbem Farinæ Medicis ipſum pronunciaſſe nullus dubito, quorum nonnulli, ſi verum fateri amamus nimii interdum ſunt in propinanda China- China, & ad jugulandas febres, non ſine Cortice, ut dicitur, ſed nimio Cortice navigant. Idipſum ſanè de Orthodoxis Civitatis noſtræ Medicis nequaquam verificatur, qui poſt editam de Abuſu Chinæ Chinæ Ramazzini Diſſertationem, ſumma cautione, & judicio, moderataque doſi peruvianum corticem ſuis exhibent Febricitantibus, ut febrium periodicarum paroxiſmi citò tutò ſuſtollantur.

Animadvertendum inſuper eſt, quòd Apologeticus ſcriptor, ut ſuam fortius tutetur cauſam, ac faciliùs Lectores detineat, *Mortuo verba faciens*, Ramazzinum de manifeſta antilogia præcipuè notare adnititur, ſed inuſtam Ramazzino notam quiſque facilè delebit, cùm ſciverit, Ramazzinum nunquam ex profeſſo de China China ſcripſiſſe, neque de illa Hypotheſim nullam poſuiſſe, ut commentus eſt Apologiſta in Opere ſuo de China-China; quare illi pro recta medendi methodo in arbitrio fuit, Chinam Chinam modò laudare, modò etiam culpare, & ſecundum febrium graſſantium morem, & annotinarum Conſtitutionum exigentiam illius uſum, & abuſum aperire. Hoc autem conſulto egit viginti ſex ab hinc annis non ſine ægrotantium utilitate in Conſtitutionibus ſuis Epidemicis Mutinenſibus, & in nupera diſſertatione de Abuſu Chinæ-Chinæ, in qua, ut ait, pluries experientia edoctus, Chinam Chinam modò utilem in febribus, modo parùm proficuam fuiſſe ſincerè fatetur. An hoc ſit manifeſte ſibi contradicere, judicium Lectorum appello. At pro nunc è diverticulis in viam,

Tribus menſibus ab eiuſmodi diſſertationis editione, Nonis videlicet Novembris Anni MDCCXIV. circa decimam, & ſextam diei horam, cùm ſe accingeret ad Lyceum inviſendum pro inſtruendis auditoribus ſuis graviſſimà correptus eſt apoplexia. Ad illius repentinum infortunium conferendum præſto fuerunt, in Arte medendi peritiſſimi Joannes Bap-

ptiſta

ſta Morgagnius, Antonius Valliſnerius, Jacobus Viſcardus, Alexander Knips Macoppe, omnes intimi ejus amici, ac Profeſſores Patavini: ſed nullum fuit remedium, quo periclitantis amici ruens in pejus vita levari poſſet, neque mirùm, cùm etiam ex Aphoriſtico Coi ſenis documento, *ſolvere apoplexiam vehementem ſit impoſſibile; levem verò non facile*. Itaque poſtquam cum tam ſævo hoſte duodecim horarum ſpatio ſenili robore conflictatus fuiſſet, tandem inſuperabili ceſſit morbo, & circa quartam noctis horam totius Univerſitatis Patavinæ mœrore extremum ſuæ Vitæ diem clauſit, Anno ſalutis noſtræ MDCCXIV.

Quod ſi Deus illi Vitam prorogaſset, quamvis ſenili ætate confectus, ac lumine caſſus, alia opuſcula in lucem edere meditabatur, & præcipuè opuſculum de Vermibus humani Corporis, quod jam exorſus fuerat, ac fortaſſis vermium profectoribus haud injucundum foret. Sed Deus vanas hominum cogitationes ictu oculi abrumpit.

Anno antecedenti, mortem vicinam quaſi perſentiens, ob comminati inſultus Apoplectici ſuſpicionem, teſtamentum condidit, ac hæredes inſtituit ſuos ex filia Nepotes Franciſcum, & Cæſarem, fratres de Medicis, quarum primus eſt Medicinæ Profeſſor, alter Legum Doctor, quas in Mutinenſi Liceo, profitetur. Sepultus eſt in Ecclesia Monialium Beatæ Helenæ Patavii, VIII. Idus Novembris, Anno 1714.

Quoniam verò nulla ejus tumulo inſcripta fuit memoria quoad poſſum ego, hiſce chartis tanti Viri Nomen commendabo, inſcriptione quam ità concinnandam cenſui:

BERNARDINO RAMAZZINO
C A R P E N S I,
Philoſopho, ac Medico,
Olim
In Mutinenſi Academiâ
Primo Medicinæ Theoricæ Profeſſori,
Poſtremò
In Patavino Lyceo Practicæ Medicinæ
Profeſſori Primario.
Qui ſumma Literarum jactura
Octogenario major
è vivis deceſſit
Nonis Novembris Anno Salutis noſtræ MDCCXIV.
Ut gratum ſe Celeberrimo Patruo oſtenderet
Inſcriptionem hanc poſuit
Amantiſſimus ex Fratre Nepos
BARTHOLOMÆUS RAMAZZINUS,
Medicinæ Doctor.

DE MORBIS ARTIFICUM.

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores.

CAPUT PRIMUM.

VAria, & multiplex Morborum Seges, quam non rarò Artifices quidam extremâ ſui pernicie ex iis Artibus quas exercent, pro lucro referunt, ex duabus præcipuè cauſis, ut reor, progerminat; quarum prior, ac potiſſima, eſt prava materiæ conditio quam tractant, quæ noxios halitus, ac tenues particulas humanæ naturæ infenſas exſpirans particulares morbos invehit, altera ad motus quoſdam violentos, incompoſitos, & incongruas corporis configurationes refertur, propter quas Vitalis Machinæ naturalis ſtructura vitiatur,

ut inde graves morbi paulatim ſuccreſcant. Primò itaque in cenſum venient ii morbi, qui à pravà materiæ indole ortum ducunt, ac inter eos, qui Metallurgos infeſtant, & quotquot alios Artifices, qui in ſuis Opificiis mineralibus utuntur, ut Aurifices, Alchymiſtæ, quique Aquam fortem deſtillant, Figuli, Specularii, Fuſores, Stannarii, Pictores quoque & alii. Quales verò, & quàm peſtiferæ noxæ intra Venas metallicas recondantur, experiuntur primò Mineralium Foſſores, quibus in profundioribus Terræ viſceribus continuò degentibus quotidie cum Orco ratio habenda: rectè quidem Ovidius.

—— itum eſt in viſcera Terræ,
Quaſque recondiderat, ſtygiiſque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

De malis equidem, quæ animos ac bonos mores corrumpunt, Poetam locutum eſſe procul dubio cenſendum eſt, atq; hominum avaritiam, vel inſaniam, exprobrare voluiſſe, qui in apertam lucem ea eruere tentarint, quæ nos bona exiſtimamus, imò ut eleganter Plinius, *bonorum omnium pretium fecimus*, quamvis tot malorum Fons

& ori-

& origo ſint ; non abs re tamen ad ea mala quæ corpora infeſtant Poetæ verba traduci poſſunt. Morbi autem quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores, aliique id genus Artifices, ſunt ut plurimùm Dyſpnœa, Phthiſis, Apoplexia, Paralyſis, Cachexia, pedum tumores, dentium caſus, gingivarum ulcera, artuum dolores, ac tremores. Pulmones itaque, & Cerebrum in huiuſmodi Artificibus malè plectuntur, magis tamen Pulmones, hi etenim ſimul cum aere minerales ſpiritus hauriunt, & primi noxam perſentiunt, mox iidem halitus intra vitæ hoſpitia admiſſi, & cruori permixti, Cerebri, & nervoſi laticis naturalem temperiem pervertunt, & inficiunt, unde tremores, ſtupores, & ſuperiùs recenſiti affectus. Hìnc eorum, qui in Fodinis mineralia effodiunt, maxima ſolet eſſe ſtrages; Fœminæ propterea, quæ id genus hominibus nubunt, ſæpiùs nubunt, nam referente Agricolâ, apud Fodinas Carpati Montis obſervatæ ſunt Mulieres, quæ ſeptem viris nupſerint. De Metallorum Foſſoribus ſic Lucretius.

Nonne vides, audiſve perire in tempore
parvo.

Quàm ſoleant, & quàm vitai copia deſit?
Metallorum itaque foſſio olìm, ac etiam num jis in locis, ubi Fodinæ ſunt, pœnæ genus eſſe conſuevit, ſontes enim, ac graviorum criminum rei damnantur ad metalla, ſicuti antiquitus Chriſtianæ Religionis Sectatores ad metalla damnari conſueverant, ut apud Gallonium de Martyrum cruciatibus videre eſt. Extat elegans Epiſtola D. Cypriani ad complures Epiſcopos, & Diaconos, quos Imperatorum barbaries Metallorum foſſioni addixerat, in qua eoſdem hortatur, ut iis in fodinis, è quibus aurum,& argentum eruerent ſe verum Chriſti aurum probarent. Viſitur quoque apud Pignorium in libro de Servis imago Foſſoris ex veteri icuncula, ex qua apparet quàm infelix eſſet illorum conditio; capite enim erant ſemiraſi (quo ſigno olìm Servi à fugitivis, qui erant omninò raſi, internoſcebantur) quod cucullo Sagato operiebant. Neque forſan noſtris temporibus cultu ſpecioſiores in Fodinis Foſſores eſſe crediderim, quando, licet etiam veſtibus benè muniti ſint, & idoneo victu nutriti, ob loci ſquallorem, & lucis carentiam, non niſi ex Orci familia in pu-

rum

rum Aera emergunt. Quamcumque igitur mineralem materiam effodiant, graviſſimos morbos accerſunt, qui medelam omnem perſæpè eludunt, ſi quis etiam aliquid ritè præſcribat, quamvis in ambiguo eſſe videatur, num pietatis officium credi poſſit, medicam opem id genus hominibus adminiſtrare, & *producere illis vitam ad miſeriam*.

Verùm quia Principibus, & Mercatoribus ex Metallorum Fodinis magni proventus perſæpè accedunt, ac ad omnes ferè Artes perneceſſarius eſt Metallorum uſus, propterea pro horum Artificum conſervatione illorum morbi examinandi, & cautiones ac remedia proponenda, quod itidem in more fuit apud antiquos, ſicuti etiam noſtris temporibus Metallographi de Foſſorum morbis, ac illorum regimine, nec non de remediis ſatis diſertè tractarunt, ut 1 Geor. Agricola, 2 Bernardus Cæſius Mutinenſis S. J. in ſuâ Mineralogiâ, ubi multa ſcitu digna extant de damnatis ad metalla, & de prohylaxi, ac Diætâ Metallurgorum, 3 Athanaſius Kircherus in Mundo Subterraneo, 4 P. Lana in Magiſterio Artis, & Naturæ, D. Ram-

1. l. 6. de re metallica. 2. l. p. Se. 5.

3. T. 2. l. 10. Se. 2. c. 2. 4. T. 3. de morb. Sympat.

lovius, qui Germanico Idiomate tractatum ſcripſit de Paralyſi, ac tremore Metallurgorum. Miſerrimæ igitur conditioni id genus Artificum ex Medicæ Artis penu præſidium aliquod, vel ſolamen depromendum; & quando innumera penè ſunt foſſilium genera, quodcumque ſuas peculiares noxas infert, aliquo examine modum, quo Foſſorum corpora inficiantur, perveſtigare, ac probatiora, & promptiora remedia recenſere opportebit.

Fodinarum itaque, aliæ humidæ ſunt, in quarum fundo aqua reſtitat, aliæ ſiccæ, in quibus interdum ignis miniſterio opus eſt ad diſrumpenda ſaxa. In humidis Fodinis, quæ aquam ſtagnantem continent, Foſſorum crura vitiantur, ſicuti ob craſſos, & viroſos halitus, qui ab illis exſpirant, ac tunc magis cum deciſa ſaxorum fragmina in aquam decidunt, & camarinam illam movent, ut dici ſolet, intercepto anhelitu, Operarii præcipites cadunt, ſive ſemianimes emergunt. Ipſe quoque ignis, qui cæteroquin Venenorum domitor eſt, ubi illo opus ſit ad ſaxa emollienda, peſtiferos halitus ex minerali materiâ elicit, ac in motum ciet, quare miſeri Foſſo-

res

res omnia Elementa ſibi experiuntur infeſta.

Nulla verò truculentior peſtis Foſſores ad extremam perniciem deducit, quàm quæ è Mercurii Fodinis erumpit; Foſſores enim in Mercurialibus Mineris vix tertium annum attingere, ait Falloppius in Trac. de Metallis, & Foſſilibus; quatuor Menſium autem ſpatio in artuum tremores incidere, paraliticos, ac vertiginoſos fieri teſtatur Etmullerus in ſuâ Mineralogiâ C. de Mercurio, idque ob mercuriales ſpiritus nervis maximè infenſos. Ex actis *l. p.*
Philoſophicis Soc. Regiæ Anglicanæ in *Menſ.*
Epiſtolâ Venetiis ad Soc. Regiam miſſâ *April.* 1665.
habetur, in Fodinis quibuſdam Mercurii in Foro Julii non poſſe quempiam Operariorum inibi operari ultra ſex horas; ibidem refertur caſus cujuſdam, qui per ſemeſtre ſpatium iiſdem Fodinis addictus, adeò Mercurio fuerat imprægnatus, ut ſi ori ſuo æris fruſtum apponeret, aut digitis tractaret, illud album efficeret. Eoſdem quoque Aſthmate corripi advertit L. Tozzius Part. 2. ſuæ Praxis cap. de Aſthmate; caſum quoque dentium pati ſolent, quare argenti vivi excoctores ne fumum

ore excipiant vento flanti terga obvertere pro more habent.

Aſthamatis ſpeciem quandam deſcribit Helmontius in Tractatu de Aſthmate, ac Tuſſi, quam inter Aſthma ſiccum, & humidum reponit, quâ corripi ait Foſſores Metallicos, Separatores, Monetarios, alioſque id genus Opifices, ob Gas Metallicum una cum aere inſpiratum, vi cujus Vaſa Pneumonica obſerentur. De Aſthmate montano mentionem habet Uvedelius in Pathologia Medica Dogmatica, ubi tradit huic affectui obnoxios eſſe Metallurgos, de quo Aſthmatis genere ait Stockuſium integrum Tractatum edidiſſe, ubi mali cauſam in Saturni mercurium refert, Mercurius etenim plurimus Saturno ineſt, illique gravitatem impertit. Quomodo autem Aſthma hoc montanum, monſtrum tam truculentum, inferant fumi iſti metallici, exponit idem Auctor, putat enim id fieri per bronchiorum exſiccationem, nec non & ob fuligines conſtipantes. Sennertus in l. de Conſenſu, & Diſſenſu Chymicorum cum Galenicis refert, ſibi à Medico penes metallicas Fodinas Myſniæ Medicinam facienti traditum, in

Sec. 2. cap. 9.

Sec. 3. cap. 5.

cap. 9.

de-

demortuis Foſſorum corporibus reperta fuiſſe ipſa metalla in quibus effodiendis vivi laboraſſent. Sic pereleganter Statius *l.4.Syl.* Maximum Junium invitans tunc degentem apud Dalmatiæ montes, gentem hanc Acheronticam deſcribit, quæ ex iis fodinis rediret, *Dite viſo*, ut ille ait, *erutoque concolor auro*.

Si ergo color ſimilis effloreſcit humoribus, *niſi intro refluxerint*, uti docet Gal. in primo Aph. Com. 2. & in omnibus penè affectibus obſervatur, nil mirum ſi colorem in cute Foſſores referant, qualis eſt metalli color, quo maſſa ſanguinea infecta fuerit. Idem forſan in foſſorum Pulmonibus contingere cenſendum eſt ac in Fornacibus, in quibus, dum excoquuntur metalla, ex fuliginibus in altum aſcendentibus generantur Pompholyx Cadmia, & alia metallica concreta.

In Calchanti Fodinis gravi quoque reſpirandi difficultate vexari ſolent Foſſores. Galenus de Simplic.Medic. facul. cum eſſet in Cypro, Specum deſcribit, è qua ab *lib.9.* operariis exportabatur aqua ad Calchantum conficiendum, aitque ſe in Specum illum ad ſtadium ferè deſcendiſſe, & aquæ

viri-

viridis guttas in lacum ſtillantes obſe
vaſſe, nec non odorem ſuffocantem, a
toleratu difficilem perſenſiſſe, ſubditqu
Operarios nudos ſummâ cum feſtinatio
vidiſſe aquam exportantes, & celerit
recurrentes; nihil autem Pulmonibus m
gis hoſtile eſt, quàm acidum quodcumqu
quo maximè abundat Vitriolum. Rid
rent profectò apud noſtrates Clinicoru
non pauci, ſi quem alium Profeſſorem r
rum naturalium Scrutatorem viderent l
ca ſubterranea cum periculo ſubeuntem
ad ſecretiores Naturæ receſſus perveſt
gandos; quali riſu notatum me ſcio, du
ſcaturiginem, unde prodeunt Mutine
ſes Fontes, periculo tentamine ſcrut
rer, nec non dum in Puteos Petrolei n
ſtri in montana regione poſitos deſcend
rem; at à Galeno diſcant, qui longas p
regrinationes ſuſcepit, & abditiora N
turæ arcana curioſè perveſtigavit, ut m
dicamentorum vires exactè calleret; v
rùm è diverticulis in viam.

Præter corporis partes internas, exte
næ quoque graves noxas perſentiunt,
manus, crura, oculi, & fauces. In Fo
nis Myſniæ, ubi Pompholyx nigra reper

tur,

tur, manus, & crura uſque ad oſſa abradi refert Agricola, ubi ait, *Clavos caſarum, quæ illis Fodinis propriores ſunt, ligneos eſſe*, cum ab eadem pompholyge ferrum quoque abſumi obſervatum fuerit.

Sunt in Fodinis multò etiam graviora mala, animatæ ſcilicet peſtes, quæ miſeros Foſſores infeſtant, & ad extremam perniciem deducunt, nimirum parva quædam animalia, Aranearum ſpeciem referentia; Agricola ex Solino lucifugas appellat. Hæc animalcula in argentariis Fodinis præſertim degunt, quibus dum Foſſores non advertentes inſident, pungun-tur, & malè habent. Dæmunculi præterea, & ſpectra quædam Operarios terrent, & infeſtant, quod genus Dæmonum nonniſi precibus, jejuniis fugari tradit Agricola, hac de re videatur Kircherus in ſuo Mundo Subterraneo. A perito Metallurgo Hannoverenſi, qui nunc in Montanâ regione Mutinenſis agri, juſſu Sereniſſimi Noſtri, metallicas Venas ſcrutatur, accepi, fabuloſum non eſſe, ut putabam, id quod de hujuſmodi Dæmunculis in Fodinis ſtabulantibus tradunt. In Fodinis enim Hannoverenſibus, quæ in Germania

l.6. de re metall. & de ſubterran.

nia ſatis ſunt celebres, mihi ſeriò aſſeruit frequentes eſſe Foſſorum caſus, qui fatean tur, ſe à Dæmonibus (quos Knauff Krie gen vocant) fuiſſe percuſſos, ac perſæp duorum vel trium dierum ſpatio eos mo ri, quos ſi evaſerint ſaluti reſtitui. Ho rum Dæmonum ſubterraneorum fit quo que mentio in Actis Philoſophicis Soc Reg. Anglicanæ. Ab eodem quoque mih narratum, in Fodinis Goslarienſibus, ub Vitrioli minera ſub pulveris forma eru tur, Operarios nudos opus ſuum exerce re. Nam ſi veſtibus obtecti per integrum diem moram ibi traherent, iis egreſſis in dumenta in pulverem tota ſolverentur quam ob cauſam forſan, qui Galeni æv in Cypri Fodinis Calchanti aquam expor tabant, nudi operabantur.

Tom. 2. Menſ. Nov. 1669.

Cum tot inexplicabiles mineralium mixturæ in terræ viſceribus extent con cluſæ (licet etiam metallorum, & foſſi lium, quæ habemus, natura, ac indole ex Chymicorum induſtria videatur ſatis perſpecta) impoſſibile fere eſt ſtatuere, quæ, & quales ſpecificæ noxæ in is, vel illis Fodinis contineantur, & quomodo unam potiùs, quàm aliam partem affi-

ciant,

iant, propterea ſimpliciter dicendum,
aerem illum concluſum, & per os hau-
tum pro reſpirationis uſu, particulis Pul-
noni, Cerebro, & ſpiritibus maximè in-
enſis, ſaturatum, ſtaſim in maſſam ſan-
uineam, ac ſpiritus inducere, unde præ-
ò ſit malorum cohors.

Eorum igitur, qui Fodinis præfecti
int, nec non & Medicæ Artis Profeſſo-
um, qui in id operam ſuam locarint, mu-
us erit, Foſſorum, quantum licebit, in-
lumitati proſpicere, ac eniti, ut, quando
uſam occaſionalem removere non liceat,
perarii quàm minimè lædantur. Cum id
nus hominibus igitur, ubi ægrotent, eo-
m penè modo erit agendum, ac cum iis,
i deſperatis morbis laborant, quibus
edica præſidia, & ſaltem quæ delinificam
m habent, non ſunt deneganda; Incura- *de Arti. nu. 68.*
ia enim cognoſcere oportet, ut quàm
inimè lædant, ajebat Hippocrates.

Fodinarum Præfecti ad emendandum
erem illum concluſum, & infectum,
m ob halitus, qui à minerali materia, &
Foſſorum Corporibus exſpirant, tum ob
um, quem accenſa lumina effudunt, pro
ore habent, machinis quibuſdam ſpiri-

ta-

talibus per Cuniculos cum Fodinis in fun-
do communicantes, aerem craſſum & ve-
teranum extrudere, & recentem, ac pu-
riorem immittere. Ocreis præterea, &
Chirothecis Foſſorum crura, & manus mu-
nire ſolent, ne vitientur. Veteribus quo-
que magnæ curæ Foſsorum incolumita-
tem fuiſse, ſatis conſtat, illos enim Cule-
l. 7. c. 32. amicire conſueverant ex Jul. Pollucis teſti-
monio. Ori veſiculas laxas illigabant, ne
pernicialem pulverem inſpirarent, & ta-
men per eas ſpectarent, ut de minium po-
lientibus ait Plinius. Modò, in Fodinis
l. 33. H. N. c. 5. præſertim Arſenici, vitreas larvas appo-
nunt, tutius, & elegantius remedium, ut
refert Kircherus loco citato.

Varia remedia præſcribit idem Auct[or]
tum pro præſervatione, tum pro curati[o]-
ne, quæ à perito Metallico accepiſse ai[t]
valdè celebrat liquorem paratum ex Ol[eo]
Tartari, Laudano, & Oleo ex Colchot[ha]-
re, ex quibus per diſtillationem liquor e[li]-
citur, quem ad gr. iii. vult exhibendum; [ad]
præſervationem pariter jura pinguia, [&]
Vinum generoſum laudat; pro infect[is]
autem Balſamum Urticæ, Magnetis, c[e]-
lebrat, ſuadet quoque, ut alimenta ſale [n]

ri condiantur, & ſale ab alumine extra-
cto. Juncken in Chymia ſua experimen-
ali ad vapores metallicos perdomandos
ſpiritum Salis dulcem commendat.

Pro faucium, & gingivarum eroſione
argariſmata ex lacte egregiam præſta-
unt operam, ut quæ particulas illas cor-
oſivas inibi hærentes demulceant, ac ab-
orbeant; hanc ob cauſam Agricola loco
itato Butyrum valde conferre ait iis, qui
n plumbeis Fodinis operentur. Ubi ve-
ò crura, & manus vitientur, uti evenit in
s Fodinis, in quibus Pompholyx nigra
ruitur, à Plinio commendatur pulvis la- *l. 36. H. N. c. 17.*
idis Aſii. Obſervatum enim fuiſse ait eos,
uibus crura à metallis vitientur in iis la-
idicinis ſanari, in quibus lapis iſte repe-
itur. Forſan lapis iſte potis erat emendare
netallicam acrimoniam propter vim par-
icularem erodentem, cum hanc ob cauſam
Sarcophagus appelletur. Lapidem hunc,
qui in Aſso Troadis naſcebatur, nobis
gnotum eſse ſcribit Cæſalpinus de Metal-
icis, illique alium ſubſtituit lapidem, *Cap. 51.*
qui in Ilva reperitur, ubi alumen foſſile
effoditur.

Ad affectus verò Aſthmaticos, ex fumis

me-

metallicis ortos, peculiaria quædam reme-
cap. 14. dia proponit Etmullerus de Aeris inſpira-
tione læsâ; nihil enim ait in tali Aſthmati
ſpecie ordinariis remediis profici. Ad hun
gravem affectum igitur commendat Mer
curium dulcem, Turpethum, purganti
per inferiora, Antimonium Diaphoreti
cum, Bezoarticum Solare, & ſimilia.

Cum non levem noxam ex iiſdem mine
ralium halitibus Oculi perſentiant, reme
dium pariter ex minerali Regno peten
dum. Ophtalmiam à fumis metallicis fa
ctam, & externis remediis nihil obſequen
l. 7. Obſ. 27. tem per interna mineralia curavit Hor
ſtius. Collyria tamen ex æris ſquamm
commendantur; norant id etiam Antiqu
l. 7. c. ul. nam ex Macrobio conſtat, eos, qui in Fodi
nis æreis morantur, ſemper oculorum ſa
nitate pollere, *ob vim ſiccificam*, ut ille ait
quam æs poſſidet, hancque ob cauſam Æs a
l. 6. c. 6. Homero, νώροπα χαλκόν, appellari; Celſu
quoque Cleonis Collyrium ex ſquamm
æris, croco, & ſpodio paratum cœteris pr
fert. Nitrum quoque Collyriis commiſce
l. 31. H. N. c. 10. ri poterit; nam, teſte Plinio, *Operarii in n
trariis non lipiunt*, quod etiam recentiorun
obſervatione conſtat. Summatim aptior

& va-

& valentiora remedia ad metallicos morbos expugnandos ex mineralium familiâ ut plurimùm petenda ſunt, provido ſanè Naturæ conſilio, ut unde malum profectum eſt, inde quoque ſalus proveniat; ſic malo nodo malus Cuneus, ut dici ſolet, adhibendus.

Neque verò Foſſores tantùm in Fodinis à metallicis peſtibus mactantur, verùm etiam multi alii Artifices, qui circa Fodinas operantur, graves noxas accerſunt, ut Metallurgi omnes, qui effoſſam materiam verſant, excoquunt, fundunt, ac repurgant. Iiſdem enim morbis obnoxii ſunt, quamvis non adeò graviter, cum in Aere liberiori miniſteria ſua peragant, temporis enim progreſſu ob metallicos fumos, quos hauriunt, anheloſi fiunt, lienoſi, veternoſi, ac tandem in Tabidorum familiam tranſeunt. Paucis, ſed egregiè, Hippocrates Metallurgi effigiem nobis depingit: *Vir Metallicus*, inquit ille, *hypochondrium dextrum intentum, Splen magnus, & alvus intenta, ſubdura, ſpirituoſus, decolor, huic in genu ſiniſtro recidiva.* En quot mala in Metallurgo illo delineavit Divinus Senex. Mirari autem hìc libet, 4. *Epid.* *n.* 13.

bet, quomodo Valleſius, diligentiſſimus alioquin Epidemiorum Commentator, locum iſtum tam frigidè tractarit; nullam enim animadverſionem circà dictionem illam, *Vir Metallicus*, ſicuti neque Expoſitorum quiſpiam ad hæc verba mentem appoſuit; locum hunc tamen annotat Galenus, ſed ibi totus eſt in diſquirendo, quid per verbum illud, *'Pneumatodes*, intellexerit Hippocrates, num Ventris inflationem, vel ſpiritum denſum. Profectò arbitrari licet, divinum Præceptorem unico verbo cauſam tot gravium affectuum indigitare voluiſſe. Metallurgiam enim exercentes, ut plurimùm anheloſi ſunt, lienoſi, alvos præduras habent, ac decolores habitus præferunt. Foeſius dictionem illam, ἐκ μετάλλου, ſic vertit. *Qui circa Fodinas verſabatur*. Non ſolùm ergo Foſſores, ſed degentes, & operantes circa Fodinas malè plectuntur à metallicis exhalationibus, quæ vitales, & animales ſpiritus, quorum natura ætherea eſt, & pellucida, obfuſcant, & totius corporis naturalem æconomiam pervertunt. His itaque eadem remedia, quæ ſuperiùs propoſita ſunt, ſed mitiori doſi præſcribenda.

3. de Diff. Reſpir. cap 12.

De

CAPUT SECUNDUM.

AST, è Fodinis, & Vulcaniis Officinis, ubi *fervent, ſtridentque cavernis Strictura Chalybum, & fornacibus ignis anhelat*, in Civitates ipſas migremus, in quibus non deſunt Artifices, quibus mineralia crucem figunt. Quas diras labes ex Mercurio referant Aurifices, qui potiſſimùm in deaurandis argenteis & æneis operibus occupati ſunt, nemo non novit. Cum enim non niſi per amalgamationem id peragi poſſit, dum poſtea Mercurium igne propellunt, non tam cauti eſſe poſſunt, licet faciem avertant, quin viroſos halitus per os excipiant, quare hujuſmodi Artifices vertiginoſi, aſthmatici, paralytici citiſſimè evadunt, habituſque cadaveroſos contrahunt. Per pauci ex hiſce Artificibus in tali opificio conſeneſcunt, ac ſi non tam citò occumbant, ad tam calamitoſum ſtatum deveniunt, ut illis mors ſit in votis. Iis collum, & manus tremere, dentes excidere, Crura vacillare, cum Sceletirbo, ſcripſit Junchen in Chymia

Se. 5. de Mer. l. 2 cap. 7. ſua Experimentali ; hoc idem teſtatur Fernelius de abditis rerum cauſis , & in libro de lue Venerea , ubi caſum miſerabilem Aurifabri refert , qui dum argenteam ſupellectilem deauraret , hydrargiri vapore admiſſo , ſtupidus , ſurdus, ac planè mutus evaſit . Haud diſſimilem hiſto-
Vol. 2. p. 196. riam tradit Foreſtus de Aurifabro , qui ob Mercurii fumos incautè exceptos factus eſt paraliticus . In Actis Medicis Haffnienſibus elegans Olai Borichii obſervatio extat de quodam Teutone , qui vitam deaurandis laminis degebat ; hunc , dum incautiùs in hoc opere argenti vivi fumos hauſiſſet , in magnam capitis vertiginem incidiſſe ait una cum gravi pectoris anguſtiâ , facie cadaveroſâ , aſphyxiâ , artuum tremore , ut jam jam moriturus crederetur , quem reſtitutum ait ſudore variis alexipharmacis elicito , ac præcipuè decocto radicis pimpinellæ , & ſaxifragiæ ; Putat Vir Clariſſimus , Corpuſcula fumantis Mercurii minutiſſima nervis impacta tremorem accerſiſſe , ac ſimul in maſſam ſanguineam admiſſa , naturalem illius motum impediiſſe . Nimius eſſem , ſi hiſtorias omnes huius generis , quæ apud

Medicos Scriptores extant, hìc recenſere vellem. Satis enim frequentes ſunt hujuſmodi caſus, in magnis præſertim Civitatibus, & noſtrâ hac ætate, in quâ nihil cultum, nihil ſatis elegans videtur, niſi auro ſplendeſcat, adeò ut in Magnatum Domibus matulæ, & egeſtoriæ Sellæ deauratæ ſpectentur, cariùſque egeratur, quàm bibatur, ut olìm de quodam luſit Martialis.

Mihi nuper obſervare contigit Juvenem inauratorem, qui poſtquam per duos menſes decubuiſſet, tandem mortuus eſt; hìc ab exhalante Mercurio ſibi parùm cavens, cachecticum habitum primò contraxit, poſtmodum facies illi facta eſt lurida, & cadaveroſa, oculi turgidi, gravis anhelitus, mentis ſtupor, totius corporis torpor; huic graveolentia ulcera in ore ſuborta ſunt, è quibus ſanies teterrima magnâ in copiâ continuò ſtillabat Hìc tamen interiit ſine ullo febrilis caloris veſtigio. Id mihi profectò non parvæ admirationi fuit, cum non ſatis perciperem, quomodò ex tanta humorum putredine nulla excitaretur febrilis incaleſcentia. Cum Scriptores conſulerem mirari deſii; refert

 Bal-

l.2.Epi. Ballonius, quendam luis Venereæ ſuſpe-
p.m.131 ctum, ac ſimul Quartanâ laborantem, ex litu hydrargiri à Quartanâ ſanatum, ptialiſmo tamen excitato. Fernelius pariter
cap. 7. de Lue Venerea, caſum memorat cuiuſdam, cui per oculos ſtillabat liquatum Cerebrum, & ad multos annos vixit ſine febre, ac tandem mortuus eſt, hunc tamen prius hydrargiro inunctum fuiſſe ait; Quomodò autem nunquam febricitarit, ipſe quoque Fernelius ſe admiratum fuiſſe ingenuè fatetur; in ſecundo tamen de ab-
cap.14. ditis rerum cauſis, rationem aliquam videtur afferre cur febrilem incandeſcentiam Mercurius ita compeſcat, aitque vi narcoticâ id agere, ac eâdem facultate, quâ dolores quoſcumque ſopire, & ſanguinis eruptiones ſiſtere potis eſt, eâdem prorſus bilis quoque ardorem compeſcere, atque exeſiones retundere. An ergo quid febrifugi latet in hydrargiro? Forſan dies aliqua ex Minerali Regno Febrifugum aliquod, non ſub gripho, uti Riverius, ſed candidè ac apertè Medicæ Arti largietur, ſicuti ex Vegetabilium familiâ famoſum febrifugum Peruvianum habemus, & Antidyſentericum remedium nuper dete-

ctum,

ctum, de quo Tractatum edidit Clariſs. Leibnitius, In hac tamen re experientiam conſulere non abs re foret, neque temerarium conſilium eſſet in febribus intermittentibus purgationes mercuriales inſtituere, ut ex Mercurio dulci, remedio non adeò metuendo; cauto tamen opus eſt; Mercurius etenim Equo indomito perſimilis eſt, quoties in manus imperitas inciderit, ut ait laudatus Borichius caſum illuſtris Viri referens, cui ardentiſſimâ febre laboranti duos pulvillos argento vivo plenos Agyrta quidam in carpo appoſuit, unde febrilis calor quidem, ſed una cum nativo & vitali, extinctus eſt: adeò ſuſpecta ſunt beneficia, quæ ab hoſte tam infido, ac verſipelle proveniunt, ut de Medicorum Mercurio aptè dici poſſint, quæ de ſuo Mercurio commentus eſt Poetarum Princeps.

--- Animas ille evocat Orco,
Pallentes alias ad triſtia Tartara mittit.
Dat ſomnos, adimitque & lumina morte reſignat.

Ut verò è viâ in ſemitam redeamus, ad corrigendas noxas ab Hydrargiri afflatu illatas, conſulendi erunt Scriptores, qui

de Venenis, & mineralibus ſcripſere; in univerſum commendantur ea quæ vim poſſident ſpiritus, & cruoris maſſam in motum ciendi, ſudoreſque promovendi. Mercurius enim plerumque id habet, ut torporem inducat, veluti prænarrata accidentia ob fumos mercuriales per os ſuſceptos ſatis teſtantur, & autopſia ipſa oſtendit, ſanguine concreto intra cordis ſinus reperto, ut in Simiâ apud Avicennam, quæ Argentum vivum biberat. Sic aquæ omnes Cardiacæ ſpirituoſæ, ipſe quoque Vini Spiritus erunt ex uſu. Spiritus Salis Armoniaci, Therebinthinæ, Petroleum noſtrum, Sales volatiles, ut Sal volatile Cornu C. Viperarum, & alii hujus naturæ commendantur; Theriaca ob vim opii meritò ſuſpecta eſt. Decoctiones quoque ex plantis alexipharmacis, ut ex Card. B. Scordio, Scorzonera, & ſimilibus, efficaciores ſunt, quàm aquæ ex iiſdem deſtillatæ, quæ, ut ſcitè ait Helmontius, Plantarum ſudores ſunt. Falloppius noſter, ubi de Metallis, & Foſſilibus, Auri ſcobem, & illius folia proponit, cum nihil ſit, cui arctiori complexu promptiùs nubat Mercurius, quàm Aurum

rum

rum. Decoctum ex Guajaco à Martino Lyſter in Exercitatione de Lue Venereâ, ob vim piperatam, quâ Guajacum pollere ait, & quam guſtu præfert, laudatur ad emendandas noxas, quas Mercurii viroſa exhalatio invexerit. Poterius in Pharmacopœâ Spagyricâ Sulphur ſublimatum in Vino infuſum commendat adverſus mercuriales morbos, ac præcipuè in iis, qui caſu aliquo fumum Mercurii exceperint, vel qui mercuriali unctione peruncti fuerint. Ubi verò ob humorum abundantiam neceſſaria ſit purgatio, multò validiora medicamenta adhibenda quàm in aliis affectibus, idque ob torporem inductum, & vim ſentientem ſtimulis minùs auſcultantem. Stibiata utramque paginam egregiè abſolvent; à phlebotomiâ verò, cane pejus, & angue, ut dici ſolet, cavendum; ſpiritus enim ac humoralis maſſa impulſore indiget, non ſufflamine. Antiquis mos fuit, ut memorat Plin. in Minii, & Argenti vivi foſſione, laxis Veſicis faciem obligare; Kircherus in ſuo Mundo ſubterraneo vitreas perſonas, ut ſuperiùs dictum, magis ex uſu eſſe ait ad exhalationes arcendas, ne per os irrepant. *Se. 3.*

pant. Exercitium pariter imperandum ut Corpus incaleſcat, & habitatio in calido Conclavi propè ignem luculentum laudatur; nihil enim eſt quod magis averſetur Mercurius, quàm Ignis, à cuius præſentiâ ut avolet, *pedibus talaria nectit*

Admiratione autem dignum eſt, quomodò Mercurius, qui Vermium unicum remedium vulgò audit (ut ad necandos Puerorum Vermes, nihil illo ſit efficaciùs, & innoxiè, vel infuſus in aquâ, vel decoctus, atque etiam cum conſervâ aliquâ permixtus exhibeatur) talis ſit ut illius fumi & exhalationes per os & nares ſuſceptæ, adeò pernicioſæ ſint, ut temporis fere momento tantum non enecent, uti paſſim in Fabris argentariis deaurantibus videre eſt. An id fieri credendum, eò quia Mercurius, ab ignis violentiâ, diſſolutâ illius compage, in tenuiſſimas particulas valdè penetrantes redigatur, ſicque per os, & nares exceptus Pulmones, Cor, & Cerebrum pervadat? hoc enim pacto faciliùs Spiritus animales obnubilare, ac Narcoſim in totam fluidorum maſſam invehere poterit, ubi illius infuſio, ſeu decoctio, atque etiam ad uncias, & libram, per os exhibi-

ibitio, ut in Iliacâ paſſione, nulla ex præ-
arratis accidentibus inducit, cum in
nimalium corporibus tantam calidita-
em non reperiat, quæ ſatis ſit ad illum diſ-
olvendum, ac in halitus convertendum,
mò integritatem ſuam ſartam tectam ſer-
et, ac ponderoſitate ſuâ ſibi viam ad exi-
um paret, obices quoſcunque perrum-
endo, ut Antidoto fuerit Zelotipo cui-
am apud Auſonium, cui Uxor mœcha
oxicum propinavit, ac poſtmodum, ut
ecem celeraret, argentum vivum exhi-
uit. Ita fit, ut Ignis, qui venenorum
ſt domitor, quædam, alioquin innoxia,
d venenoſam naturam deducat, ſeu ve-
ena magis exaltet, & acuat. Refert Am- *l.20. de Venenis cap. 7.*
roſius Paræus, Clementem Septimum
ont. Max. præeuntis venenatæ facis to-
ico per fumum in corpus admiſſum inte-
iſſe, aitque *falſam, ac in vitæ malè cau-
rum perniciem, fictamque rationem eſſe,
ut ure, ignem omnia perpurgare, & luſtran-
bus viribus conſumere*. Quare, num graſ-
ante peſte, opportunum ſit, ac publicæ
ncolumitati benè conſultum, infectorum
polia, ac ſupellectilem exurere, an con-
ucibilius eſſet iſthæc cum cadaveribus
al-

altè defodere, licet mos obtinuerit, u
cuncta flammis tradantur, haud immer
tò videtur dubitandum. Profectò apu
Romanos lege 12. Tabularum cavebatur
ne Cadaverum uſtrina intra Urbem, ne
que propè Ædes alienas fieret, ac potiſſ
ma cauſa erat, ne aeris puritas exhalant
fumo inquinaretur. Ignis itaque pro di
verſitate ac miſcellâ corporum in quæ agit
varios ac diverſos effectus producit, it
ut venena modò pandat, modò concen
tret, exemplum ſatis manifeſtum admira
tione tamen dignum, habemus in Mercu
rio, qui licet ſine gravi noxâ bibatur, cum
ſalibus tamen ſublimatus, corroſivam ad
ſciſcit naturam, quæ poſtea per additio
nem Mercurii vi ignis miteſcit, unde
Mercurius dulcis fit, qui ritè paratus in
ter remedia phlegmagoga, & Veneream
luem extirpantia, non poſtremum locum
obtinet.

De Jatraliptarum Morbis.

CAPUT TERTIUM.

HAud ſecus noſtrorum temporum Ja-
traliptis, ſeu Chirurgis unctori-
bus

us eorum, qui à lue Venereâ peſſimè
abeant, neque ullo alio remedio ſanari
otuerint, Mercurius infeſtus eſt. Inter
ætera remedia, quæ ad perdomandam
allici Morbi ferociam Medicorum ſoler-
a invenit, (ubi primùm dira hæc peſtis
x obſidione Neapolitanâ Italiam noſtram
ervaſit, ac exinde tanquam fulgur Eu-
opam totam pervagata eſt) primas tenuit
ercurius, & continvatâ duorum Sæcu-
rum experientiâ adhuc tenet. Nota-
nt antiquiores Medici, nihil ad ferinam
abiem exterminandam Mercurio eſſe va-
ntiùs, quare analogiſmo procedentes,
ım obſervarent, gallicâ lue infectos cu-
m habere puſtulis & ulceribus defœda-
m, uſum Mercurii fœliciter experti ſunt.
nctionis Mercurialis primus Auctor
iſſe dicitur Jacobus Berengarius, Car-
us à patriâ vulgò dictus, illorum tem-
orum celeberrimus Chirurgus & Anato-
icus, ut illius opera teſtantur, ex qui-
ıs, utpote rariſſimis, recentiores Ana-
mici tot ac tanta decerpſerunt, nomine
ius omiſſo. Falloppius noſter in Tracta-
ı de Morbo Gallico refert, Jacobum
arpenſem *ex ſola curatione Gallici morbi*

cum

cum his inunctionibus lucratum eſſe plus quà quinquaginta millia ducatorum aureorum, multos quidem interfeciſſe, quamvis majore partem ſanaverit. Melius profectò, quà Alchimiſtæ, novit Jatralipta ille verâ m tamorphoſi Mercurium in aurum tranſm tare, rarâ quidem fœlicitate, ac à noſtr temporibus toto cœlo diverſâ, quam ip quoque Sennertus eſt admiratus.

Modò, qui gallicâ lue infectos merc riali unguento ſolent inungere, è Chiru gis vilioribus ſunt, qui lucri causâ in h negotio exercentur, præſtantioribus Ch rurgis tam ſordidum miniſterium, & p riculoſæ aleæ plenum opus averſantibus Licet autem chirothecâ in hac re uti ſ leant, non ſatis tamen munire ſe poſſunt quin mercuriales atomi corium, per quo Mercurius alioquin exprimi ſolet ac pe purgari, pervadant, & Unctoris manu pertingant; neque pariter fieri poteſt, qui cum ad ignem luculentum opus hoc pera gi ſoleat, pravæ exhalationes per os, & nares corporis penetralia ſubeant, Cere bro & nervis diram labem affricando. Fab Hildanus caſum refert Mulieris, quæ cum in Hypocauſto marito ſuo aſſideret, dum

Cent. 5. Ob. 98.

Un-

Jnguento ex Mercurio inungeretur, ſo-
o aere illo mercuriali per os ſuſcepto, ta-
em ſalivationem paſſa fuerit, ut ulcera
a faucibus eidem ſupervenerint. Manus
remere iis, qui venereâ lue infectos hy-
rargiro ſæpiùs inunxerint, ſcripſit Ferne-
us de lue venereâ. Gravem vertiginem
enebricoſam, & continuam Chirurgo *cap. 7.*
Jnctori ſubortam, cum lue gallicâ infe-
tum ſolitâ unctione perunxiſſet, tradit
rambeſarius.

Nullam in hoc negotio ſaniorem cau- *l. 2.*
elam hiſce unctoribus ſuggerere poſſem, *Conſ. 3.*
uàm eam, quâ utitur Chirurgus noſtras, *Etmul.*
ui cum ſuo periculo didiciſſet, lucrum *T.p.c.8.*
on æquari diſpendio, dum talem Un- *de Vertigine.*
tionem ſibi magis adverſam, quàm iis,
uos perungeret, expertus eſſet ab alvi
luxu, torminibus, & multâ ſalivatione
malè mulctatus, unctionem quidem mer-
urialem parat, ægriſque aſſiſtit, qui un-
gendi ſunt, ſed præcipit, ut ipſimet ſe
pſos propriis manibus inungant, quod ſi-
bi, & illis magis ſalutare eſſe ait, dum ipſe
nullum ſubit periculum, & ipſi ex tali mo-
u brachiorum incaleſcentes, penetran-
iorem reddunt illinitionem, nec quic-

quam

quam timere debent ab eo remedio, à qu
ſuis cruciatibus ſolamen ſperant. Si po
rò hujuſmodi Aliptæ ex hydrargiroſi l
bem aliquam contraxerint, veluti trem
rem manuum, vertiginem, alui tormina
ut ſuperiùs diximus, Guajaci decoctu
pro remedio erit. Sicuti enim Mercuriu
venerei veneni inſignis domitor eſt, it
noxarum, quas Mercurius invexerit, to
porem, & nervorum imbecillitatem inf
rendo, Guajacum corrector erit, ut quo
vim fundendi, nec non ſudores promover
di poſſideat. Sic perſæpè bina hæc Rem
dia palmaria junctis viribus Gallicæ lu
curationem ex aſſe abſolvunt, ut Guaja
cum primò velitatione quâdam Gallicu
morbum aggrediatur, & extenuet, mo
Mercurius fortiorem pugnam capeſſat
poſtremò idem Guajacum hoſtem conf
ciat, & reliquias peſſundet.

De Chymicorum Morbis.

CAPUT QUARTUM.

QUanvis Artem cuncta mineralia
cicurandi tenere ſe jactitent Chy
mici, non impunè tamen ipſi quoque al

il-

illorum vi perniciali evadunt ; eaſdem enim perſæpè noxas ac alii Artifices accerſunt, qui circa mineralia exercentur, ac ſi verbis id pernegent, faciei colore ſatis fatentur. Refert Leonardus è Capua, Theophraſtum, & Helmontium, duos celebres Chymicos graviſſimas noxas è ſuorum medicamentorum præparatione reportaſſe. Junchen in Chymiâ ſuâ Experimentali de Antimonio tradit, quòd dum Stibium pulverizatum fumigatur pro conficiendo Vitro Antimonii, Operarii fiunt Pneumonici, & Vertiginoſi. Etmullerus ingenuè fatetur, quòd cum eſſet perfectè ſanus, & Clyſſum Antimonii præpararet, fortè fractâ retortâ tubulatâ fumum ex Sulphure & Antimonio hauſiſſe, tuſſique ad quatuor Septimanas vexatum fuiſſe, cujus nullam aliam cauſam ipſe agnovit, quàm fumum illum acidum, Spiritus organa aſperantem. Satis curioſum eſt, quod ſibi accidiſſe fatetur Tachenius in ſuo Hippocrate Chymico; refert enim, quòd cum Arſenicum ſublimare vellet, donec in vaſis fundo fixum permaneret, & poſt multas ſublimationes vas aperuiſſet, ſuavem quendam odorem multâ cum

Se. 5.

T. p. de Tuſſi p. m. 203.

cap. 23.

admiratione percepiſſe, ſed poſt ſemihorulam ſtomachum dolentem, confractum, ſenſiſſe, cum difficultate reſpirandi, ſanguinis mictu, colico dolore, ac omnium membrorum convulſione. Olei & lactis uſu ſe mediocriter reſtitutum ait, verùm per integram hyemem febre lenta hecticæ ſimili mulctatum fuiſſe, à quâ decocto ex herbis vulnerariis, & eſu ſummitatum braſſicæ tandem ſe expediit. Carolum Lancilottum, Chymicum noſtratem, ſatis celebrem, ego novi tremulum, lippum, edentulum, anhelosum, putidum, ac ſolo viſu medicamentis ſuis, Coſmeticis præſertim, quæ venditabat, nomen, & famam detrahentem.

Abſit tamen, quòd ſtudium hujuſmodi laborem improbum exiſtimem; utique laudandi ſunt Chymici, ut qui ad rerum abſtruſarum tentamen, & corporum naturalium ſcientiam ditandam intenti, publico bono animas ſuas litare non timeant; neque culpandi ſunt, ſi in caſtiganda mineralium virulentia non ſatis cavere queant. Adſtent enim neceſſum eſt, ac totum proceſſum ad Ignis examen, ac fumum Carbonum obſervent, ſi medicamenta ritè

pa-

parata eſſe debeant, ac tutò exhiberi poſſint; minima ſiquidem variatio, & incuria in Chymicis remediis elaborandis, illorum qualitates ſic immutare poſſe, ut in Venenorum Claſſem tranſeant, ait Renat. Carteſius. In hanc rem Junchen *Ep. 17.* quoque in ſua Præfatione ait, Chymica medicamenta ſalvâ conſcientiâ non poſſe à Medico exhiberi, niſi ejuſdem manu fuerint parata, ſive à perito Chymico illa viderit elaborari. Sicuti ergo Equiſoni non imputandum, ſi Equum ferocem ac refractarium perdomando, ab eodem aliquandò deiiciatur, & calces referat; ſic ridendus non eſt Chymicus, ſi interdum è ſuis Laboratoris ſquallidus exeat ac attonitus, tanquam unus ex Orci familia.

Paucis ab hinc annis lis non parva exorta eſt inter Negotiatorem quendam Mutinenſem, qui in Oppido hujuſce Ditionis, Finali dicto, Laboratorium ingens habebat, in quo Sublimatum fabricabatur, ac inter Civem Finalenſem. In jus vocavit Finalenſis Negotiatorem hunc, inſtando, ut Officinam extra Oppidum, vel aliò transferret, eò quòd totam viciniam inficeret, dum Vitriolum in Furno Operarii

calcinarent pro Sublimati fabrica. Ut verò accuſationis ſuæ veritatem comprobaret, Medici illius Oppidi atteſtationem afferebat, ac inſuper Parochi Necrologium, quò conſtaret, multò plures in illo Vico, & locis Laboratorio proximioribus, quàm in aliis, quotannis interiiſſe. Ex Tabe autem, ac morbis pectoris præcipuè, mori ſolere, qui in illâ viciniâ habitarent, teſtabatur Medicus, qui fumum Vitrioli exhalantem maximè culpabat, & proximum Aerem inquinantem, ut Pulmonibus infeſtus, & hoſtilis redderetur. Negotiatoris cauſam ſuſcepit D. Bernardinus Corradus, rei tormentariæ in Eſtenſi Ditione Commiſſarius, Finalenſis verò, D. Caſina Stabe, illius Oppidi tunc Medicus. Variæ propterea ultrò citròque editæ ſunt ſcripturæ ſatis elegantes, in quibus acriter de fumi umbra diſputatum eſt. Negotiatori tandem favêre Judices, & Vitriolum ex capite innocentiæ abſolutum; an Juris peritus ac in re ritè judicarit, Naturæ Conſultis judicandum relinquo.

Ut ad penſum meum redeam, Chymicis injurium me crederem, ſi remedium aliquod, ſive præſervativum, ſive curati-

ti-

tivum, quotieſcunque ex Arte ſuâ damni plus quàm lucri referunt, proponerem, cum nullus penè ſit morbus, cui ſanando, è Narthecio, ut dici ſolet, Chymici promptum ac paratum non habeant remedium; quarè ad alias Officinas lubet divertere.

De Figulorum Morbis.

CAPUT QUINTUM.

NEque deſunt in omnibus ferè Civitatibus alii Artifices, quibus metallicæ peſtes labem non parvam affricare ſolent, inter quos Figuli; quæ enim Civitas, quod Oppidum, in quo Figlina, Artium antiquiſſima, non exerceatur? Hi ergo cum plumbo uſto, & calcinato indigeant ad vaſa vitreanda, dum Plumbum in vaſis marmoreis molunt, lignum teres è Tholo ſuſpenſum, illique in alterâ extremitate quadratum lapidem affixum circumagendo, ſeu cum vaſa, antequam in Fornacem indantur, liquato plumbo penicillis obliniunt; totum id, quod virulenti habet plumbum aquâ ſic liquatum, ac diſſolutum, ore, naribus, ac toto

corpore adſumunt, ſicque graves noxas non multò poſt perſentiunt. Nam & ipſi in manuum tremores incidunt primò, mox paralitici fiunt, lienoſi, veternoſi, cachectici, edentuli, ut rarò Figulum quis videat, cui non ſit cadaveroſa & plumbea facies. In Actis Haffnienſibus *Vol. 2. Obſ. 21.* caſus memoratur Figuli, cujus Cadavere aperto, repertus fuit Pulmo dexter coſtis adnatus, ad ariduram ac phtiſim vergens; culpabatur autem hujus malæ Pulmonum Conſtitutionis Ars, quam exercuerat; Artem enim Figulinam didicerat, quam æger ipſe ſibi parùm ſalubrem expertus, jam, ſed non ſatis tempeſtivè, deſeruerat. P. Poterius tradit, *Cent. 2. cap. 36.* Figulum Paraliticum factum in dextro latere cum Vertebris diſtortis, ut Collum obriguiſſet; hunc ait à ſe curatum decocto ligni Safſafras, *Cent. 3. cap. 40.* & baccis lauri; pariter hiſtoriam narrat alterius Figuli, repentina morte extincti.

Hujuſmodi affectibus torqueri ſolent, qui in Figlinis operam ſuam locant, plumbum tractando. Admiratione dignum eſt quomodò Plumbum (ex quo, Chymicorum ſolertiâ, tam magna ſalubrium reme-

mediorum ſupellex emanat, tum pro internis, tum pro externis malis, ut Chirurgorum Columna vulgò audiat) tam prava ſemina in ſinu recondat, & per ſolam exhalationem exerat dum conteritur, & aquâ diſſolvitur, ut tam malè afficiantur Figuli, qui illius operâ indigent. Mirari autem deſii, cùm, teſte experientiſſimo Boylæo, mihi innotuit, Argentum vivum, temporis ferè momento, Plumbi fuſi vapore figi, ac ſolidari; adeò ut, ſicuti eleganter Truſthonus in Diatribâ de reſpirationis uſu, id quod cum Marte Vulcanum feciſſe ajunt Poetæ, idem prorſus faciat Saturnus cum Mercurio, illi compedes iniiciendo. Mirum itaque non eſt, ſi Saturnus à molâ lapideâ ita contritus, licet frigidæ naturæ, in Tortores ſuos ſic incandeſcat, dum Figulos, tam dira labe aſpergit, in ſanguinem ac ſpiritus torporem invehendo, ac illorum manibus Crucem figendo.

Ineſſe autem Saturno ſpiritum acidum, acerrimum, penetrantiſſimum, auſterum, teſtantur omnes Chymici, ac ſuo periculo ſatis norunt Depuratores Auri, & Argenti ob plumbi mixturam; tali enim acri-

moniâ pollere ſpiritum Plumbi tradunt
cap. 165. Collect. Chymicæ Leyden. Auctores, *ut ſi quis ore, vel naribus, dum inſtituitur cupellatio, vapores è plumbo exhalantes excipiat, exinde ſuffocari poſſit, ac qui parùm caverint, omnium dentium caſum pati ſoleant.*

Cum Inſtituti mei ratio ad luſtrandas Artificum Officinas (ſi ritè in explorandis morborum cauſis occaſionalibus, quibus Operarii tentari ſolent, penſum meum vellem abſolvere) identidem me compelleret, mentem lubido inceſſerat, ut hic loci animadverſiones aliquot in Figlinis à me factas recenſerem circa mechanicum artificium fictilia vitreandi, quod artificium, ſicuti antiquiſſimum eſt, uti ex erutis è terra ruderibus ſatis conſtat, ita pernecesſarium eſt. Nam ſi modum vaſa fictilia vitreandi non haberemus, nimio ſumptu ſtannea, & cuprea Vaſa pro re coquinaria, & menſarum ſupellectile, adhibere cogeremur. Etenim non minus admiratione, quàm diſquiſitione dignum credidi, quomodò ſcilicet opera figlina priùs cocta in fornacibus, mox plumbo calcinato, & cum pulvere ſilicum contrito liquatoque oblinita, rurſuſque Fornacibus

-ibus, indita, vi ignis vitreatam cruſtam
llam induant, quâ fit; ut magno uſui ſint
n omnibus penè rebus; nihilque magis in-
culcent Chymici, quàm quòd in Spagyri-
cis operationibus perficiundis vitreata va-
ſa adhibeantur. Verùm ab hujuſmodi ne-
gotio non tam promptè expedire poſſe me
ſentio, quin multum à propoſito meo di-
grederer, veritus propterea, ne mihi, u-
bi de figulari materiâ agitur, juſtè obtrudi
poſſit Horatii illud.

——— *Amphora cœpit*
Inſtitui, currente rota cur Urceus exit?

conſilium hoc meum ſeponam, cui forſan
occaſione magis propriâ indulgebo in ope-
re, quod meditor de *Artium Mechanica*
Rationali.

Quoad huiuſmodi Artificum curatio-
nem attinet, perrarò talia remedia adhi-
beri poſſunt, ut integræ ſanitati reſtitui
queant. Cum enim auxiliares Medicorum
manus non expoſcant, niſi cum manibus,
& pedibus omninò capti ſunt, & viſcera
prædura habeant, ac ſimul aliud malum,
ſumma nimirùm paupertas, illos premat,
ad Pauperum Medicinam confugiendum
erit, & ea præſcribenda, quæ morbum
ſal-

ſaltem leniant, eos inprimis monendo, u
Artem deſerant. Purgationes Mercuria
les, ut ex Mercurio dulci cum Electuario
lenitivo ad plures dies aliquandò utiliter
adhibui, nec non illinitiones ex petroleo
noſtro manibus & pedibus. Chalybeata
remedia, quæ non multæ ſunt impenſæ,
ad Viſcerum duritiem emolliendam, ad
longum tempus tamen adhibita, non levem
præſtabunt operam; ſola Chalybis limatura cum Cinnamomo in Vino infuſa, cœteris martialibus remediis chymicè paratis, veluti forſan efficacior, & miſeræ horum Artificum conditioni minus gravis, erit præferenda.

Cum in Figulorum Officinis varii ſint Operarii, ac alii in creta manibus ac pedibus verſanda, ſubigenda, occupati ſint; alii ſedendo ad rotam tornatilem vaſa conforment, non omnes propterea Figuli ſuperiùs recenſitis affectibus tentari ſolent, quod ſeriò advertendum, ne ſolo Figuli nomine audito, ad remedia noxas è minerali materia contractas corrigentia, confugiamus; omnes tamen, cum ſemper terram mollem tractent, ac in locis humidis degant, ut plurimùm luridi ſunt, decolores

res, cachectici, ac ferè ſemper valetudi-
narii. Qui tamen ad rotam ſedentes, illam
edibus circumagendo, vaſa confingunt,
alioquin oculorum imbecillitate labo-
ent, vertiginoſi fiunt, ſicuti etiam nimis
edes defatigando, non rarò Iſchiade
entari ſolent, idcircò iis remediis, quæ
d hujuſmodi affectus à Practicis præſcribi
lent, ſi non ad malum prorſus tollendum,
ltem leniendum, illis erit ſuccurendum.

De Stannariorum Morbis.

CAPUT SEXTUM.

STannum, quod Plinius Plumbum al-
bum vocat, Chymici verò Jovem, ac
nedium volunt inter Lunam, & Satur-
um, non vulgarem habet uſum in pri-
atis Civium domibus ad illorum menſas
obilitandas, nec non apud fuſores me-
allorum pro conflandis Tormentis belli-
is, Campanis, aliiſque rebus, atque
tiam apud Chymicos, qui ex ſtanno ad
arias corporum ægritudines parare no-
unt varia remedia, uti butyrum Jovis,
riſtallos, bezoarticum joviale, & alia
hu-

hujuſcemodi. Stannum igitur, non ſo-
lùm in Fodinis, ſicuti omnia metalla, du
eruitur, ac dum extra Fodinas excoquitu
& repurgatur, ſuos Operarios lædit, ſe
etiam in mediis Civitatibus eoſdem du
lances veteres fundunt, ac renovant, &
ſcalpris nitorem conciliant, malè plectit
Stannarii itaque ea ſymptomata pati ſo-
lent, quibus obnoxii ſunt Plumbi fuſo-
res, & molitores, quales Figuli; con-
ſtat enim ex Mercurio, & Sulphure acri
quare cum illud fundunt Operarii non
poſſunt, quin pernicioſos halitus per o
excipiant.

Satis curioſam hiſtoriam de Stannari
quodam habemus apud Etmullerum i
Collegio Conſult. Artificem hunc ait pri-
Cajus 17. mò tuſſi, mox tantâ anxietate, ac reſpi-
randi difficultate correptum, noctu po-
tiſſimùm, ut lecto exilire, feneſtras ape-
rire, auram recentem inſpirare, & pe
totam domum noctambulus vagari, done
inciperet dies albeſcere, quo tempore
omnia ſilebant accidentia; tam gravium
Symptomatum cauſam Vir Experientiſſi-
mus acceptam refert fumis mercurialibus
Metallorum. In Jove etenim multum An-
ti-

imonii volatilis luxuriare ait, quod cum itro mixtum vim fulminantem adſciſcit; alem Aſthmatis ſpeciem inter affectus onvulſivos refert, plexu nerveo nimi- um in ſpaſmum adacto, & Pulmonum xpanſionem prohibente.

Hujuſmodi Artifices in Civitatibus paſ- im viſere eſt, ac ubi Medicam opem ex- oſcant, iiſdem cautionibus erunt curan- i ac cœteri Metallurgi; Ad pectus ta- nen, tanquam primam morbi ſedem, pri- nò reſpiciendum, præcipuæ enim illorum querelæ de anhelitus anguſtiâ ſunt. Cu- andi itaque erunt tanquam aſthmate montano laborantes, cavendo ab iis, quæ i exſiccandi polleant; Butyrum potius, ac, emulſiones ex amygdalis, & melonum eminibus, ptiſanæ hordeaceæ, & ſimilia runt ex uſu.

Remedia quoque jovialia ſuperius enu- nerata poſſent præſcribi, ac præcipuè an- ihecticum Poterij quod ex regulo anti- monij & jove paratum dicitur, nam ut ſuperius dictum, noxæ quas metalla in- ferunt non niſi metallicis remediis emen- dantur.

CAPUT SEPTIMUM.

IN univerſâ Artificum Republicâ no eſſe, qui rectiùs ſapiant, exiſtimo quàm qui Vitrariam exercent. Ii etenim ubi 6. menſium ſpatio operati fuerint (hy me ſcilicet, ac vernali tempore) ab oper feriantur, & ubi 40 ætatis annum attige rint, opportuna abdicatione Arti ſuæ Va le dicunt, ac reliquum vitæ tempus ex gunt, iis perfruendo, quæ in otia tut repoſuere, vel alteri opificio operam ſuar impedunt. Intolerandus profectò ad lon gum tempus eſt tam improbus labor, qu hujuſmodi Operarios exercet, & qui no niſi à robuſtis hominibus & in vigent ætate ſuſtineri poſſit. Innoxiam quiden eſſe ex ſui natura maſſam illam ex vitro fu ſam ac in fornacibus fluitantem, ſeu laben ſaltem ſenſibilem ſuis Artificibus non affi gere exiſtimo, cum nullæ ipſis de hoc ſin querelæ, neque ullus gravis odor in Vi trariis Officinis nares percellat. Non va cat hic in maſſæ illius ex qua Vitrum con flatur naturam, neque in mechanicum ar-

tifi-

:ificium, quo, flatu mediante, Vitra figurantur, altiùs inquirere; ſolùm, quòd
em meam ſpectat, noſſe ſufficiat, quòd
quicquid noxii ab hujuſmodi opificio hiſce
Artificibus advenit, totum ab ignis vio-
entiâ, & quorundam mineralium mixtu-
â ad coloranda interdum vitra proficiſca-
ur. Cum igitur ſeminudi, rigenti hye-
ne, ad ardentiſſimas fornaces continuò
dſtent, vitrea vaſa conflando, oculo-
um acie in ignem, & Vitrum fuſum ſem-
er intentâ, non poſſunt quin gravibus
oxis afficiantur. Oculi itaque primum
gnis impetum ſuſtinent, propterea acri
ppitudine perſæpè infortunium ſuum
lorant, & gracileſcunt, illorum naturâ
c ſubſtantiâ, quæ aquea eſt, à nimio ar-
lore exauſtâ, ac abſumptâ. Siti quoque
nexplebili eandem ob cauſam continuò
exantur, ut frequenter cogantur. bi-
ere Vinum autem lubentiùs, ſed immo-
lerate, quàm aquam potant; aquam
nim, ubi quis quacumque ex cauſa nimio
rdore exeſtuet, nocentiorem, quàm Vi-
num exiſtimant, ob multos caſus eorum,
qui æſtuantes. frigidâ epotâ, ſubita mor-
e occubuerint.

Mor-

Morbis quoque Pectoris, obnoxii ſun cum enim pectora Aeri ſemper habean expoſita ſolo induſio contenti, illiſqu tandem, peracto opere, ex Vulcania il Officina ad alia loca frigidiora exeundu ſit, nequit Natura, ut ut fortis, ac r buſta tam graves ac ſubitas mutation diù tolerare; hinc Pleuritides, Aſthm ta, ac tuſſes diuturnæ contingunt.

Longè verò pejora infortunia ſubeu qui Vitra colorata pro armillis, ac mund muliebri plebejo, aliiſque uſibus, con ciunt; cum enim ad colorem Cryſtal conciliandum illis neceſſe ſit Boracem ca cinatum, ac Antimonium una cum aliq auri portione, & hæc omnia in pulvere impalpabilem contrita cum Vitro comm ſcere, ut exinde paſtam conficiant pro t li opere, non poſſunt dum id agunt (ut faciem obvelent & avertant) quin prav halitus ore excipiant, quare perſæpè ev nit, ut nonnulli ex illis exanimes conc dant, ac interdum ſuffocentur, ſeu te poris progreſſu ulcera in Ore, Oeſoph go, & Trachea iis ſuboriantur, ac ta dem in Tabidorum familiam tranſeant Pulmonibus ulceratis, ut ex cadaveru apertione manifeſtè patuit.

Non parum equidem mecum ipſe demi-ratus ſum, quomodò mixtura hæc Bora-cis, & Antimonii cum vitreâ maſsâ tam pernicialem vim adſciſcat; rem tamen ita ſe habere, licet hujus non ſim oculatus te-ſtis (cum hæc Civitas Officinam Vitria-riam quidem habeat, ſed in quâ Vitra non colorentur) perſuaſum habeo, utpote per literas mihi communicatam ab Excel-lentiſſimo *D. Joſeph de Grandis*, olìm in Mutinenſi Gymnaſio Auditore meo, qui nunc Venetiis (ubi Inſula, Murano dicta, inſignes Vitriariæ Officinæ extant) ſummâ cum laude Medicinam, & Anatomen exer-cet. Id eſt quod innuebam rerum mixtu-ras peritioribus Medicis perſæpè impone-re, ac præſertim ubi operatio ignis acce-dat, qui licet ab *Helmontio* rerum Corru-ptor, & Mors appelletur, multarum re-rum tamen Auctor eſt & parens, ut ſcitè, & plus quàm Chymicè, ſcripſerit *Plinius*, *ex eadem materia aliud gigni primis ignibus*, *l. 37. H.*
aliud ſecundis, aliud tertiis. *N. c.26*

Qui verò, Venetiis præſertim, ad Spe-cula conficienda operam ſuam impendunt, non ſecus ac Inauratores, Mercurii feri-tatem experiuntur dum ingentes tabulas

cryſtallinas Argento vivo oblinire, ut parte ex alia clarior imago reddatur, pro more habent. Hoc artificii genus Antiquis ignotum fuiſſe ſatis credibile eſt, ut de quo nullam habeat mentionem Pli-
l.33.c.9. nius, qui in Hiſtoriâ ſuâ naturali varios modos, quibus parabantur Specula, deſcribit. Specularii ergo Artifices, Mercurium tractando, Paralitici fiunt, Aſthmatici, aliiſque ſuperiùs memoratis affectibus obnoxii. Sic Venetiis in Inſulâ Murano dictâ, ubi ingentia ſpecula parari ſolent, videre eſt hoſce Artifices invitè, ac torvis oculis miſerias ſuas, ſuis in ſpeculis contemplantes, ac Artem, cui ſe addixerint, execrantes. Ex Epiſtolâ ad So-
T.1. M Apr. cietatem Anglic. Venetiis miſsâ (ut ex ejuſdem Societatis actis conſtat) habetur eos, qui Venetiis operantur ad illiniendam Speculorum faciem averſam, apoplecticos perſæpè fieri.

Quoad medica præſidia nihil hic adiiciam, cum eandem curationem hiſce Artificibus adhibere liceat, qnam cœteris convenire diximus, qui in ſuis Opificiis mineralibus utuntur, & ad Vulcanias Officinas operantur.

De

De Pictorum morbis.

CAPUT NONUM.

PIctores quoque variis affectibus, ut artuum tremoribus. Cachexiâ, dentium atredine, faciei decoloratione, melancholiâ, odoratus abolitione, tentari ſolent, ac perrarò contingit, ut Pictores, qui aliorum imagines elegântiores, & coloratiores, plus quàm par eſt, ſolent effingere, ipſi colorati ſint ac boni habitus. Ego quidem quotquot novi Pictores, & in hac, & in aliis Urbibus, omnes fère ſemper valetudinarios obſervavi, & ſi Pictorum hiſtoriæ evolvantur, non admodum longævos fuiſſe conſtabit, ac præcipuè, qui inter eos præſtantiores fuerint. *Raphaelem Urbinatem*, Pictorem celeberrimum, in ipſo juventæ flore è vivis ereptum fuiſſe legimus, cujus immaturam mortem *Balthaſſar Caſtilioneus* eleganti carmine deflevit. Culpari quidem poſſet illorum Vita ſedentaria, ac genius melancholicus, dum ab hominum ferè commercio ſejuncti mentem in phanta-

ſticis ſuis Idæis ſemper involutam habent, aſt alia potior cauſa ſubeſt, quæ Pictores morbis obnoxios reddit, colorum nempe materia, quam ſemper præ manibus habent ac ſub ipſis naribus, ut Minium, Cinnabaris, Ceruſſa, Vernix, Oleum nucum, lini, quibus utuntur ad colores temperandos, multaque ex variis foſſilibus pigmenta. Hinc in illorum Officinis latrinalis odor percipitur, qui ſatis gravis è Vernice, & prædictis Oleis expirat, & capiti valde infenſus eſt, unde forſan odoratus abolitio deducenda. Ipſi quoque Pictores in ipſo opere ſordidas, ac pigmentatas veſtes ſolent induere, quare fieri nequit quin ore, ac naribus pravos halitus excipiant, qui ad ſpirituum animalium ſedem pereptando, ac per vias ſpiritales ſanguinis domicilia ſubeundo, naturalium funtionum æconomiam perturbent, & ſuperiùs memoratos affectus excitent. Cinnabarim ſobolem eſſe Mercurii, Ceruſſam ex Plumbo parari, Aes viride ex Cupro, colorem ultramarinum ex Argento (cum metallici colores vegetabilibus longè durabilliores ſint, & hanc ob cauſam à Pictoribus magis expetantur)

ſic-

ſicque omnem ferè colorum materiam, è mineralium claſſe deſumi, nemo non novit, & propter hanc cauſam ſatis graves noxas ſubſequi. Iiſdem igitur affectibus, licet non ita graviter, illos vexari neceſſum eſt, ac cœteros Metallurgos.

Satis curioſam hiſtoriam in hanc rem deſcribit *Fernelius* de Pictore quodam Andegavenſi, qui digitorum, & manuum tremoribus primùm, mox convulſione, correptus eſt, brachio quoque in conſenſum tracto; huic poſtmodum ſupervenit idem in pedibus vitium, tandem dolore tam gravi in ventriculo, & utroque Hypochondrio torqueri cœpit, ut nec Clyſteribus, nec Fotibus, nec Balneis, nec ullo remediorum genere quicquam levaretur. Huic in acceſſione unicum ſolamen repertum, ut tres, quatuorve homines ventri toto ſuo pondere incumberent, ſic enim compreſſo abdomine minùs cruciabatur; poſtremò ad tres annos tam acriter vexatus tabidus interiit. Magnas concertationes inter celebriores Medicos exortas eſſe ait circa tanti mali veram, ac genuinam cauſam, tum ante, tum poſt Cadaveris apertionem, cum in Viſceri- *de Lue Vener. cap. 7.*

 bus

bus nil præternaturale appareret. Cu[m]
hanc Hiſtoriam perlegerem, ingenua[m]
Fernelii confeſſionem, more ſcilitet ma-
gnorum Virorum, ut ait *Celſus*, ſum a[d-]
miratus, *omnes ſiquidem aberamus à Sc[o-]*
po, & tota, quod ajunt, via erabamus, in[-]
quit ille, ſubdit tamen, quòd cum Pict[or]
ille penicillum digitis, non modò exte[r-]
gere pro more haberet, ſed etiam impru[-]
dens, & incautus illum exugeret, veriſ[i-]
mile fuiſſe, ut è manuum digitis, partiu[m]
continuatione, Cerebro, totique nervo[-]
ſo generi communicatam fuiſſe Cinnaba[-]
rim, per os vero admiſſam *Ventriculum*, e[t]
Inteſtina inexplicabili, ac maligna qualitat[e]
infeciſſe, quæ tantorum dolorum cauſa occu[l-]
ta fuerit.

Neque verò aliunde illorum cachecti[-]
habitus, & decoloratio petenda, quàm
à pravâ colorum indole, ſicuti, & mela[n-]
cholicæ paſſiones, quibus ut plurimùm
obnoxii ſunt Pictores. Antonium de Al[-]
legris Corrigienſem, è patriâ propterea
Corrigium dictum, adeò melancholicum
fuiſſe, imò ſtupidum, tradunt, ut nec ſui
nec ſuorum Operum dignitatem ac præ[-]
ſtantiam cognoſceret, adeò ut digna ho[-]

no-

noraria ſibi data, iiſdem à quibus accepe-rat reportarit, veluti erraſſent aureo pretio erogato pro iis picturis, quibus nunc nullum ſatis eſt pretium.

Cum Pictores ergo vel ex enarratis affectibus, vel aliis morbis vulgaribus laborare continget, particulari ſtudio erunt curandi, ut unà cum remediis communibus, peculiaria adhibeantur, quæ noxas è minerali materiâ contractas reſpiciant, de quibus ſatis ſupra, ne toties eadem cum tædio legentium repetamus.

De Morbis quibus tentari ſolent Sulphurarii.

CAPUT DECIMUM.

CUm inter mineralia ad hujus vitæ commoda non paucos habeat uſus Sulphur, ſed non leves quoque noxæ iis, qui illud coquunt, fundunt, ac eodem utuntur in ſuis operibus elaborandis, ex illo conſequantur; in hoc capite videndum, quæ mala ſulphurarii Artifices patiantur. Qui ergo Sulphure accenſo, ſeu liquato utuntur, tuſſim, dyſpnœam, raucedinem, ac lippitudinem contrahunt. Sulphur duplici ſubſtantiâ conſtare docet ejuſdem analyſis, unâ pingui

& inflammabili, alterâ accidâ ignis extin-
ctivâ; Sulphure igitur igne liquato, mul-
tòque magis accenſo, acidum illud vola-
tile in fumos attollitur, qui per os ſuſce-
pti, memoratis affectibus occaſionem
præbent, tuſſim præcipuè, ac lippitudi-
nem excitando; mollis enim ac delicata
l. 12. Pulmonum, & Oculorum ſtructura, à
Ep. 57. pungente acido inſigniter læditur. Sic
Martialis varios Negotiatores, & Opera-
rios, recenſens, ut Ærarios, Nummula-
rios, Piſtores, Judæos, qui illius ſomnum
nocturnum, ac diurnum Romæ nimio
ſtrepitu interturbabant, ut Rus ſecedere
cogeretur, inter illos numerat Sulphura-
rios, quos lippitudinis vitio notat.

Nec ſulphuratæ lippus Inſtitor mercis.

Quantâ vi polleat aura ſulphurea no-
runt ipſæ mulierculæ, quæ ut ſuis velami-
nibus candorem concilient, illa fumo
Sulphuris accenſi ſuperſternunt; norunt
etiam purpureas roſas decolorare, & la-
cteas reddere,

Tingit & afflatas Sulphuris aura roſas.

ait Poeta. In Germania pro more ha-
bent Dolia fumo Sulphuris ſuffumigare,
ut Vinum Rhenanum ad plures annos à

muciditate tueantur, teſte *Helmontio* in Tractatu de Aſthmate, & Tuſſi; Acidum ergo Sulphuris, quod pectori, & aſperæ arteriæ eſt maximè hoſtile, ipſum eſt quod hujuſmodi affectus inducit. Nota eſt hiſtoria mœchæ mulieris, quæ cùm amaſium ſuum, marito superveniente, ſub lecto abſcondiſſet, ſuperpoſito, ut crimen magis cœlaret, ſulphurato velamine, ſe ipſam prodidit, ille enim à recenti Sulphuris odore percitus non potuit quin altè tuſſiret, ac ſternutaret. In hanc rem ſuccurrit caſus Piſtoris, qui cum videret in ſuo Hypocauſto rotulas Sulphuratas accenſas, quibus uti ſolent ad ſuccendenda ligna, timens ne domus conflagraret, pedibus rotulas illas auſus eſt premere, ut ignem extingueret, ſed parùm abfuit, quin mortuus concideret; ad multos tamen dies ſæviſſimâ tuſſi vexatus eſt unà cum magna reſpirandi difficultate, conſtrictâ nempè à magno illo acido exſpirante Pulmonum Veſiculari ſtructurâ. Olei amygdalarum dulcium, & lacteæ dietæ uſu aliquantiſper levari viſus eſt, aſt intra unius Anni ſpatium in Libitinæ cenſum tranſiit. *Etmullerus* de Vitiis Expirationis læ-

læſæ, ex fumis nitri, & Sulphuris pe[r]tinaciſſimam tuſſim, ac reſpirandi difficu[l]tatem oriri obſervavit. Nec quis obtru[n]dat, quòd Sulphur Pulmonum Balſamu[m] vulgò audiat, nam id verum eſt quand[o] Sulphur acido ſuo, quo abundat, ſpolia[]tum fuerit; uti ſcitiſſimè advertunt Jun[]chen in Chymiâ ſuâ Experimentali, & laudatus *Etmullerus* in ſua Mineralogia. ubi ait Sulphur meritò Pulmonum Balſa[]mum vocari, quando *illius pinguedo balſa[]mica* à parte acidâ corroſivâ fuerit ſepara[]ta. Quomodo autem Acidum a Sulphur[e] ſeparari poſſit, tradit ibidem Junchen[,] ſublimando nempe Sulphur cum Coral[]liis, Cornu C., quæ illius acidum com[]bibant.

cap. de Sulph.

Quomodò verò in Praxi Profeſſorum non pauci, ſaltem apud Noſtrates, Sul[]phuris Spiritum in morbis Pectoris præ[]ſcribant, ego non video, cum enim apu[d] Auctores paſſim legerint in hujuſmodi af[]fectibus Sulphur primas tenere, quaſi Sul[]phuris acidum idem ſit ac totum concre[]tum, pars eaſdem vires habeat, quas to[]tum, quod maximæ ſupinitatis indicium eſt, anſam errandi capiunt. Eundem fer-

mè

mè errorem obſervare licet, cum ad ſcabiem curandam pro remedio interno ſpecifico, eundem ſpiritum Sulphuris ad longum tempus in aliquo Juſculo Scabioſis propinant, non alia ratione ducti, quàm quòd Sulphur potiſſimum remedium ſit, ac baſis unica Unguentorum, quæ parantur ad pſoram exterminandam. Tales ergo Operarii, quantum poſſunt, à Sulphuris fumo excipiendo cavere debent, ac pro tuſſi leniendâ Syrupo de Althæâ, emulſionibus ſeminum melonum, ptiſſanâ hordeaceâ, Oleo amigdal. dulcium, & diætâ lacteâ familiariter uti.

De Morbis quibus obnoxii ſunt Fabri Ferrarii.

CAPUT XI.

Lippitudini quoque obnoxios eſſe Fabros ferrarios quotidiana docet experientia, quod non tam ex ignis violentiâ fieri crediderim, dum Oculorum aciem in ignem ferè ſemper intentam habent, quàm ob ſulphurea effluvia è candenti ferro exhalantia, quæ Oculorum menbranas feriant, ac vellicent, unde

lim-

limphæ è glandulis expreſſio , & lippitu-
do, unà cum Ophtalmiâ quoque, perſæp-
conſequantur . *Demoſthenis* Patrem Fa-
brum Macheropæum fuiſſe referunt , a-
eundem lippum deſcribit *Juvenalis* ; ſic e-
nim loquens de *Demoſthene* .

Quem Pater ardentis Maſſæ fuligine lippus
Satyra 10. *Carbone , & forcipibus , gladioſque pa-*
rante .
Incude , & luteo Vulcano , ad Rethor-
miſit .

Verbum illud, *luteo Vulcano* , quod Poe-
ta confinxit , obſervans (quo Epitheto
Poetarum nullus Ignem , quòd ſciam ,
inſignivit, cum illum coruſcum , nitidum ,
roſeum , appellent) putaram hìc forſan
innui luteum colorem , quo metalla fuſa ,
ob Sulphur quod in ſinu ſuo continent ,
Fabrorum facies depingunt, ut in tormen-
tis conflandis interdum obſervavi; verùm
cum in citato verſu vox illa, *Luteo* , ſylla-
bam primam correptam habeat , nequit
color flavus ſignificari, ſed quid lutoſum.

Cum ergo in ferri ſubſtantiâ non parva
Sulphuris portio concluſa ſit , mirum non
eſt, ſi dum Ferrum excoquitur,tenues par-
ticulæ ſulphureæ ex Ferro, & Carbonibus

quo-

quoque exſpirent , quæ Oculorum men-
branas , tanquam acutiſſima Spicula la-
ceſſant , ſicque acres lippitudines, & oph-
almias excitent . Ego certè multos Fa-
bros de huiuſmodi affectibus conqueren-
tes audivi, ac remedium expoſcentes,qui-
bus ſuadere ſoleo, ut lac muliebre,aquam
hordei , & ſimilia attemperantia adhi-
beant , ac ſi inflammatio urgeat , ſangui-
nem mittant . Sero vaccino , atque emul-
ſionibus ſeminum melonum , ac diætâ re-
frigerante utantur , quæ propria eſt Arti-
cum , qui ad ignem exercentur ; com-
mendatur in ſpecie Beta quæ ad alvum
mollem ſervandam valdè confert , tales e-
nim Artifices ventris adſtrictione labora-
re ſolent . Sic à *Martiali* appellantur *Fa-*
brorum prandia Betæ ; ſi contumax verò ſit *l. 13. Ep.*
lippitudo ſalutaris comperta eſt aqua ipſa
in quâ ferrum candens ſolent extinguere;
monendi quoque ſunt,ut quantum poſſunt
à ferri bullientis ac radiantis obtutu Ocu-
los avertant.

De

CAPUT XII.

HAud minus à Gypſo, & Calce malè plectuntur, qui materias iſtas in Fornacibus excoquunt, tractant, ac in Officinis divendunt. Gypſum inter venena recenſeri, nemo non novit, epotum enim ſtrangulando mortem infert; Sic L. Proculejus Auguſti familiaris cum ſthomachi dolorem perferre non poſſet, Gypſo mortem ſibi conſcivit, teſte *Plinio*. Qui ergo illud coquunt, præparant, molunt, cribrant, venundant, uti perſæpè obſervavi, magnâ reſpirandi difficultate premi ſolent, alvum præterea adſtrictam habent, hypocondria dura, ac diſtenta, decolores ſunt, ac verè gypſatam faciem præferunt, iique potiſſimum, qui Gypſum coctum molâ aſinaria conterunt, & cribrant, uti etiam Gypſoplaſtæ, qui varia opificia, ac præcipuè Simulacra, & effigies ex Gypſo conficiunt ad Sacrarum Ædium, Aularum Principum, & Bibliothecarum ornatum quoque qui mos perantiquus eſt.

l. 36. H. N. c. 24.

In

Indocti primùm, quanquam plena omnia
Gypſo.
Chryſippi invenias; *Sat.2.*

Sic Juvenalis divites indoctos ſugillans, qui ut ſapientiæ famam apud vulgus aucuparentur, Philoſophorum ſimulacris Bibliothecas ſuas exornabant. Ut ut ergo huiuſmodi Operarii velamen ori apponant, fieri nequit, quin volitantes atomos gypſeas per os & nares admittant, quæ vias ſpiritus ſubeant, & cum lymphâ permixtæ in tophos concreſcant, ſeu Pulmonum anfractuoſos ductus incruſtando reſpirationem intercipiant.

Hìc mihi liceat paululùm digredi, & circa Gypſi naturam pauliſper immorari; qui enim de Foſſilibus egere, non ſatis apertè Gypſi naturam, ac indolem mihi videntur exploraſſe. Gypſo vim emplaſticam, adſtringentem, ineſſe, ſcripſit *Dioſcorides*, hoc idem adſtruit *Galenus* variis in locis. *l.5.c.92.* Cognatam Calci rem Gypſum eſſe, ſcripſit *Plinius*. Facultatem obſtruentem, ſuffocantem eidem adſcribunt Recentiores, uti *Cæſalpinus* in l. de Metallicis; *Amatus Luſitanus* vim ſummè exſiccantem in Gypſo agnoſcit, ait *Cent.4. Cur.41.* enim

enim, *qui Gypſum parant majori ex parte mori, quia caput ob nimiam ſiccitatem ex Gypſo contractam debile, & imbecille eſt, unde quæ concoquere debebat non concoquit, & quæ retinere non retinet, & ſic materia ad ſubjectas partes decidat, phtiſimq; inducat.* Hoc lepido commento Gypſi pravitatem deſignat recutitus Auctor.

Ego quidem, *ni me philautia fallit*, aliam Gypſo naturam, adhuc forſan inobſervatam, ineſſe perſuaſum habeo, vim nempè expanſivam, & elaſticam Calci nequaquàm cognatam, imò potiùs contrariam; obſervari enim mihi non ſemel contigit Fabros Murarios Mutinæ, ubi multæ ſunt Porticus, dum Columnas veteres ruituras (ædificiis ſuper magnas trabes innitentibus) diruunt, & novas Columnas marmoreas ſupponunt, vel lapideas ſubſtruunt, obſervavi inquam hoſce Artifices Columnas novas ex Calce, & lapidibus compingere, ad duas verò ulnas circiter, propè finem, ubi Columna ædificio ſuperſtanti, & trabibus innixo ferruminari debet, Gypſo uti, nequaquam verò Calce. Huiuſmodi Opificium animadvertens (qualis obſervatio in hac Urbe

pe Ciſpadanæ Regionis omnium antiquiſ-
ſimâ ſatis obviam eſt) ab ipſis Fabris cau-
ſam quæſivi, quare Calce non utantur in
opere perficiundo, & cur potiùs Gypſo,
quàm Calce opus claudant, ac veluti ſigil-
lo quodam obſignent, reſponſumque eſt,
murum ex Calce conſtructum ſubſidere, ex
Gypſo verò ſurſum attolli, ac revera res
miranda eſt, nam ubi quinque, vel ſex
dies à Columnâ ſubſtructâ elapſi fuerint,
nullo ferè negotio Trabes, quæ hinc in-
dè totam molem ſuſtentabant, ſubtraun-
tur, imò ferè ex ſe ipſis concidunt; at ſi
opus ex calce tantum perficerent, vel ſum-
ma difficultate, vel magno ædificiorum
periculo, & concuſſione fulcra ſubtrahe-
rentur.

Cognatum ergo Calci Gypſum eſt coa-
gulandi vi, & efficaciâ, utrumque enim
aquâ temperatum, ac diſſolutum unit,
agglutinat; Gypſum verò elaſticitatem
magnam intus recondit, dum ingentes
moles ſursùm elevat. Non ſolùm autem
ſuperiùs, ſed inferiùs quoque, & circum-
quaque Gypſum premere obſervavi, ſed
ſenſibiliter magis vim ſuam exerere, ubi
minor fuerit reſiſtentia; obſervatur ete-

nim, quod ſi ſuper trabem aliquam murus ex lateribus & Gypſo conſtruatur, & ali veteri ſuperpoſito uniatur, obſervatur inquam, trabem quamvis fortiſſimam deorſum inflecti, ut quæ aerem ſubjectum habeat, neque hanc flexionem ex nimio pondere, quod perſæpè exiguum eſt, sed ex premente Gypſo, ortum ducere. Calcis porrò id proprium eſt, ut humido ſemper gaudeat, & nunquam veteraſcat undè Muri propè ſolum, & in ipſis ædium fundamentis ferrei penè ſunt. Gypſum verò propè terram marceſcit, & ſpontè concidit, in ſummo loco verò, licet imbribus perfuſum, ut in caminis, Calci ſoliditate non cedit.

Ut autem ad rem redeam, mirum non eſt ſi gypſeæ particulæ per trachæam in ſpiritus receptacula exceptæ, ibique cum ſeroſo latice è glandulis exſudante commixtæ, tam perniciales effectus pariant, vi ſuâ expanſivâ fiſtulares ductus comprimendo, & aeri curſum, & recurſum prohibendo. Ad corrigendas verò noxas è Gypſo contractas (quamvis ubi admiſſum fuerit, non tam facilè curationem ſuſcipiat) varia ab antiquis præſcribebantur

re-

remedia; *Galenus* ſecundo de Antidotis Lixivium è cineribus ſarmentorum vitis commendat, quod idem confirmat *Guainerius*, qui cinerem ipſum pondere tertii exhibet, *Sennertus* laudat ſtercus muris. Ego Oleum amygdal. dulc. recens extractum, ac emulſiones ex ſeminibus melonum cum aliquo levamine id genus Artificibus exhibui, ſed in hoc opere perſeverantes, omnes Aſthmaticos, & Cachecticos, ut plurimùm occumbere obſervavi. Cadaver aliquod ex hiſce Artificibus, aliiſque Opificibus libenter diſſecuiſſem, ſed nec prece, nec pretio à noſtrati plebe impetrare licet, ut inſpectio ulla fiat in denatis ex aliquo non vulgari morbo; imò ſi quis id repoſcat in publicum bonum, incandeſcunt in Medicum, quòd morbi cauſam, quàm ignorarit, curiosè poſtmodum perſcrutari velit.

cap. 7.

de Ven. cap. 8.

Tom. 3. l. 6. P. 1. cap. 2.

Non ita verò noxia eſt Calx iis, qui eam tractant, veluti Gypſum; Calx recens è fornacibus educta igneam vim rejectat, ac urit, miratur propterea *Paulus Zacbia*, quomodò in quibuſdam Civitatibus permittantur Fornaces, in quibus Calx excoquatur, ob evaporationem, quam emit-

Q. M. L. l. 5. Tit. 4. Q. 7.

tunt, pectori infeſtam. Nihil eſt autem, quod, poſtquam arſerit, ignis ſemina diutius retineat, quàm lapis calcarius; Siquidem Calx ad annum in loco ſicco aſſervata, cum aquá diluitur, fumigat, & latentem vim ignis prodit, dum aquam facit efferveſcere; progreſſu tamen temporis, dum in pulverem fatiſcit, ac veteraſcit, multum igneâ de vi illi decedit; minus ergo tunc temporis oblædit Artifices, acrimoniam ſemper tamen corroſivam retinet; hinc fauces, & oculos mordet, & vocem aſperat; facilis tamen medela eſt potus frigidæ, & emulſiones ſeminum melonum, ac ſeminum frigidorum. Calx Fabris murariis manus rugoſas facit, ac interdum ulcerat, ſi tamen ſcabioſæ fuerint, illas à ſcabie liberat; quare non immeritò inter remedia antipſorica Cax locum habet, acidum nempè illud, quo Pſora ſcatet, vi ſuâ alchalicâ emendando, quam ob cauſam Calcis decoctum in Diabete commendatur à *Vvilliſio* in Pharmaceutica Rationali; quamvis enim, ait ille, videatur hujuſmodi decoctum, aptum potiùs ad Urinæ fluxum proritandum, ob vim calorificam, & attenuantem, quia

ta-

tamen ſales acidos fuſionis cauſam temperat, ac infringit, Urinæ profluvio medetur; ob eandem rationem à Richardo Mortono Calcis decoctum in Tabe pulmonari magnis laudibus celebratur.

Calci vivæ bina eſſe Salia, quæ poſt calcinationem quieta maneant, ab aquâ verò diſſoluta & in mutuum conflictum concita, notam illam cuique effeveſcentiam efficiant, putant nonnulli, quam opinionem tamen ſuſpectam eſſe ait *Ioan: Bohon* c. 7. in ſuis Meditationibus de Aeris influxu, cum obſervatione conſtet, Alchalica fixa & puriora ab aquea humiditate ſine acidi colliſione calorem concipere. Mirabatur *D. Auguſtinus*, Calcem in aquâ fervere, *De Civ. Dei l. 21. c. 7.* in oleo frigere. Calci vivæ multum Salis alchalici ineſſe, cum remedia ex Calce parata ad ſordida ulcera, in quibus multum acidi luxuriat, ſananda, paſſim uſupari ſoleant, profectò credendum eſt. Ad corrigendas ergo noxas, quas calcarii Artifices interdum contrahunt, opportunum erit decoctum tepidum Malvæ, Violarum, Butyrum recens, Lac ipſum, quo nihil promptius ad faucium ſiccitatem & aſperitatem emendandam.

HI ſunt, quos ego novi Artifices variis morbis obnoxios ob mineralium,& foſſilium, quæ tractant, & quibus in ſuis Opificiis utuntur, pravam indolem, atq; iſthæc, quam inui, compendioſa curatio. Medici enim id hominum genus curantis præcipuum munus eſt, illos citò, quantùm fieri poteſt, aptis ac generoſis remediis ſuæ ſaluti reſtituere; ſiquidem perſæpè miſeros Artifices audias Medicos ipſos orantes, ut vel occidant, vel liberent. Hæc itaque in Artificum ægrotantium curatione ſuſcipienda ſit cautio potiſſima, ut expedita, & prompta curatio illis adhibeatur, alioquin morbi tædio, ac animi mœrore, ob familiæ neceſſitatem contabeſcunt. Lubet in hanc rem auream Divini *Platonis* ſententiam hìc loci referre, quam legenti non ingratam fore exiſtimo; Sic ergo ille in libro de Rep. *Faber, ſi quando in morbum incidit, à Medico curationem exigit, vel per vomitum, vel per dejectionem ventris, vel uſtionem, vel inciſionem. Si quis autem diuturnam illi victus obſervationem præcipit, capitiſque ſuffarcinationes, cæteraque hujuſmodi, ſtatim obiicit, non eſſe ſibi ad ægrotandum otium, neque præſtare ſibi, ita*

Dial. 3. p. 385.

vitam trahere contrariis curationibus incumbenti, ſuumque opificium negligenti, deinde Medico hoc valere juſſo, ad conſuetum victum revertens, ſi convaleſcit, opus ſuum exequitur, ſin autem ſuſtinere morbum corpus nequit, vita functus liberatur. Hæc *Plato*.

Ita autem in praxi contingere non rarò obſervavi, ut ſi Artifices citò non convaleſcant, valetudinarii quoque Officinas ſuas repetant, & prolixas Medicorum curationes perſæpè eludant. Cum Divitibus equidem, quibus multum otii ſuppetit ad ægrotandum (ac interdum ſimulatè, ad opes oſtentandas, ut de quodam olìm luſit *Martialis*) & quibus Medici parvo conducti aſſident, ſic agere liceat, non autem cum operoſis hominibus. *Dives enim* (ut paulò poſt ſubdit idem *Plato*) *opere nullo urgetur, à quo ſi quando vi arceatur, non ampliùs ſit ei vivendum*. Profeſſorum verò quoddam genus eſt, qui morborum alioquin brevium, & ſpontè ſanabilium longas inſtituunt, curationes, primò per lenientia, mox per alterantia, ut Syrupos, quos præterire religio eſſet, exinde per cathartica medicamenta, repetitas venæ ſe- *l.2.Epi.*

ctiones, & mille alia tædia, operoſi ſemper, ut nulla dies exeat ſine lineâ, ideſt aliquâ novi remedii formulâ; in hanc rem per parodiam congruet Horatianum illud.

Quem ſemel arripuit, tenet, occiditque medendo,
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

Verùm ut ad penſum noſtrum redeamus, eorum Artificum, qui metallicâ, & foſſili materiâ ad opera ſua perficienda indigent, curationem contrahendo, remedia potiſſima, ut dixi, ex mineralium familiâ erunt petenda; mox emollientia ex vegetabilium claſſe, antidota quoque communia, ut Theriaca, & Mithridatium, ac ea quæ ſpecifica vi malignos venenorum impetus retundere creduntur. In uſum revocanda Purgantia, & Vomitoria, liberaliori doſi, ac duplo majori præſcribenda, ob contumaciam nempe, & indomitam corporum metallicorum naturam; conſulendi Auctores, qui de Venenis ſcripſere, ut *Guainerius*, *Cardanus*, *Arduinus*, *Baccius*, *Paræus*, *Sennertus*, *Prevotius*, *Etmullerus*, & alii, nam pro quoque peculiari Veneno amplam remedio-

rum

um ſupellectilem proponunt ; pro præ-
ervatione, Diæta emolliens, & lactea
aldè commendatur. In hiſce morbis cau-
o opus eſt in Venæ ſectione imperanda,
arò enim, niſi aliqua urgeat inflammatio,
hlebotomia utilis eſt : eæque cautelæ,
uas ſuperiùs annotavimus, ſunt adhiben-
æ, ne per os ſcilicet, quantùm fieri po-
eſt, noxiæ particulæ excipiantur.

De Pharmacopœorum morbis.

CAPUT XIII.

UT ergo ad alias Officinas divertamus, lubet Pharmacopolia adire,
n quibus Sanitas, tanquam proprio in la-
e creditur hoſpitari, niſi forſan inibi,
eluti Mors in Olla, interdum delite-
at. Etenim ſi Operarios ipſos percon-
temur, an in parandis remediis pro alio-
um ſalute labem ullam aliquando contra-
erint, ſe perſæpè graviter affectos
uiſſe fatebuntur, ut in Laudani Opiati
præparatione, in contundendis Cantha-
idibus pro phœnigmis, aliiſque vene-
atis ſubſtantiis, ob ſubtiles atomos,
quæ

quæ ab iis emanant, dum contunduntu
& per patentes vias corporis penetral
ſubeunt. Opium enim ſtuporem ac vete
num inducit, idcircò in Laudani Opia
de Lethargo cap. 7. præparatione ſuadet *Etmullerus*, ut Ac
tum aſſumatur; nihil eſt enim, quod Op
ſulphur narcoticum magis caſtiget, & in
fringat, quàm Acetum. Eodem mod
Cantharides in pulverem contritas, &
manibus tractatas compertum eſt Urin
ardorem excitaſſe. Novi ego Pharmaco
pœum in hac Civitate, qui cum Ari radi
cem manu geſtaſſet, virilibus contrecta
tis, tam gravem partium genitalium in
flammationem perpeſſus eſt, ut enat
exinde gangrenâ, & ingenti hæmorragiâ
illi penè occumbendum fuerit. Exhala
tionem ex contuſâ Colocynthide Phar
Syl. Syl. Cent. 10. macopolis aliquando tormina & grave
alvi fluxus concitaſſe refert *Comes de Veru-
lamio*. Quàm volatilis porrò ſit Canthari
dum ſubſtantiâ, & quantum Veſicæ, ac
Renibus hoſtilis ſit, nemo non novit. S
Cantharides integræ microſcopio atten-
P. 2. p. 816. tè obſerventur acutiſſimis ſpiculis arma-
tæ apparent, de quo videatur *Olaus Bori-
chius* apud *Bonetum* in Medicinâ Septen-

trio-

rionali, ubi ait, ſe in alis & pedibus mi-
ora ſpicula obſervaſſe, quàm in capite;
ndè antiquam illam quæſtionem, an ex
nente *Hippocratis* exhibendæ ſint Cantha-
ides, capite, alis ac pedibus abſciſſis, an
ntegræ ex *Galeno*, diremptam putat, cui
ententiæ adhæret *Etmullerus*, qui ait, li-
em hanc eſſe de lana caprina, ut ejuſdem
erbis utar, ſingulas enim Cantharidum
artes vim ulcerativam poſſidere autumat.
Caveant ergo Seplaſiarii, ne, dum ani-
nalcula hæc conterunt, pulviſculos voli-
antes excipiant, ſeu præmuniendo ſe
ntecedenter, vel eo ipſo tempore, quo
eſtes has tractant, emulſiones ex ſemini-
us melonum copioſas hauriant; Serum
uoque Vaccinum, & lac ipſum ad tem-
erandum Urinæ ardorem non levem
ræſtabunt operam.

Interdum etiam, non ſolùm à graveo-
entibus graviter affici quoſdam Pharma-
opæos accepi, ut in præparatione Un-
uenti Dialtheæ, quod nonnullis nau-
eam ac vomitum ciet, verùm etiam à
uaveolentibus; Magna & admiranda eſt
is odorum, & ſecundum Idioſyncra-
as mirabiles effectus pariunt. Nonnul-

los

los audivi verno tempore, quando roſa-rum infuſiones faciunt, pro Syrupis au-reis, & cum tota Officina Peſtana roſari-redolet, de gravi capitis dolore conque-rentes, aliis alvum laxari.

Quibus ergo odora Canum vis ineſt: hujuſmodi odores, quantum poſſunt effu-giant, ac identidem ab Officinâ exeant a-auram captandam, ſeu odorata quædam ſibi magis familiaria, quibus recreari ſo-leant, & ſibi infeſtos obtundant, naribus T.1.l.5. Se.6.c.3. cap. ul. perſæpè apponant. De noxio odore Ro-ſarum videatur *Sennertus*, *Otto Tachenius* de occul. nat.mir. l.2. c.9. in Hipp. Chymico; Refert *Levinius Le-mnius*, Arabiæ Incolas à nimia odorum ſuavitate, quâ Regio illa perfuſa eſt adeò conſternari, ut ad fætidiora quæque: tanquam ad Balſamum, illis unicum ſit effugium. Satis elegans hiſtoria legitur apud *Gaſparum à Rejes*, refert enim, Piſca-Camp. Elyſ. Q. 9. torem quendam in Aulâ Sebaſtiani Luſi-taniæ Regis à ſummâ odorum fragrantiâ adeò exanimatum concidiſſe, ut pro mortuo haberetur, reſtitutum verò à celeberrimo *Thoma à Vega*, qui juſſit illum ita ſemianimem ad mare deferri, & in al-ga & limo marino volutari, quo pacto mi-

rifi-

ficè, uti ſus in volutabro cœni, recreatus ſt. Tradit *Baconus*, cum aromatum cumuli diu concluſi aperiuntur, adſtantibus ui primò maſſas illas extrahunt, ac agiınt, inſtare febrium & inflammationum ericulum. *Nov. Organ. l. 2.*

De Morbis Foricariorum.

CAPUT XIV.

DUbius hic hæreo, num Medicos, qui elegantiæ & munditiei ſtudent, Pharmacopœorum Officinis, quæ ut plurimùm Cinnama ſpirant, & ubi tanquam ſuo Foro diverſantur, ad Latrinas intando, in eorum naſum bilem, ut dici let, conciere poſſim; verùm cum & Al-, & Veſicæ excrementa, ad internos orporis affectus quotidiana inſpectione mandos iiſdem pro lege ſit contemari, idcircò neque hujuſmodi loca averri debent, ut Foricariorum morbos, eoım ſcilicet, qui Cloacas expurgant, paulum obſervemus; *Medico enim neceſſum t ingrata intueri & immania tractare:* vera ſunt *Hippocratis*. *de flat. n.1.*

Ne-

Neque pariter Philoſophum dedecet
ſublimiorum contemplatione , aliqua
dò etiam ad viliora luſtranda deſcender
& mechanicis exemplis uti ; ſic rectè qu
dem *Socrates*, apud *Platonem* , *Hippiæ*
lum adſpernanti , quòd in perveſtigan
naturâ pulchri Hominem induceret pe
quirentem,an pulchræ Ollæ , ubi quis ea
igni admoverit , plenæ bonorum legum
num auream tudiculam addere deceret, a
ficulneam , dicentique Hippiæ , ſe cum t
li homine nequaquam diſputaturum ; c
de Pulchro. tè , inquam , repoſuit *Socrates* . *Probè n*
mirùm , ò Amice , Tibi enim talibus nominib
repleri non convenit , cum tam ſpecioſo am
ctu, calceiſque ornatus ſis , & inter omnes Gr
cos ſapientia polleas : me autem nihil probib
quò minùs cum illo verſer . Quando igitu
noſtrâ hac ætate ad Mechaniſmum redact
eſt Ars Medica , cum Mechanicis infim
ſortis interdum agere , nihilque aliùd præ
ter veritatem curare , ut ibidem ait *Pla*
to , nequaquam indecorum erit .

Narrabo autem Hiſtoriam , unde pri
mùm mihi orta eſt occaſio Tractatum
hunc de Morbis Artificum conſcribendi
Cum in hac Civitate , quæ pro ſuo ambi-

tu-

ı ſatis populoſa eſt, ideòque domos con-
ertas habet ac præaltas, mos eſt, ut ter-
o quoque anno in ſingulis domibus Cloa-
æ expurgentur, quæ per vicos diſcur-
unt. Cum ergo domi meæ id opus fieret,
ontemplatus unum ex Operariis iſtis in
Antro illo Charonæo magnâ anxietate ac
ollicitudine opus ſuum peragentem, mi-
ertus tam improbi laboris, ipſum inter-
ogavi, cur tam ſollicitè laboraret, & non
acatiùs id ageret, ne ex nimio labore in
nultam laſſitudinem incideret, tunc mi-
:r ex antro illo oculos attollens, meque
ıtuitus. Nemo, inquit, niſi expertus,
naginari poteſt, quanti conſtet, plus
uàm quatuor horis in hoc loco morari,
lem enim eſt ac cœcus fieri: illo poſtmo-
um è Cloacâ egreſſo, oculos ejuſdem at-
:ntè contemplatus ſum, eoſque non pa-
um rubore ſuffuſos ac obnubilatos ob-
:rvavi; me rurſus ſciſcitante, ecquam
nedelam pro more haberent Foricarii
uic affectui adhibere, non aliam, inquit
le, quàm ut actutum, uti modò faciam,
omum ſuam repetant, in conclavi ob-
curo ſe recondant, ibique ad alteram uſ-
ue diem immorentur, Oculos aquâ te-

pidâ

pidâ identidem abluendo, quo pacto ſola-
men aliquod Oculorum dolori reperiunt:
rurſus ab eodem quæſivi, num in fauci-
bus ardorem ullum perſentiant, difficu-
tatem aliquam reſpirandi patiantur, capi-
tis dolore tententur, num odor ille nare
percellat, nauſeam pariat; nihilhorum
reſpondit ille, neque pars ulla in hoc ope-
re mulctatur præter Oculos, ac ſi opu
iſtud ulteriùs proſequi velim, propediem
cœcus fiam, ut aliis contigit, ſic ille, me qu.
valere juſſo, manus Oculis obtendens
lares ſuos adiit.

Complures poſtmodum Operarios i-
genus vel luminibus ſemicaptos, vel pror-
ſus cœcos per Civitatem ſtipem emendi-
cantes obſervavi. Quòd tam tetra exha-
latio tenellam Oculorum ſtructuram lœ-
dat, nequaquam miror; apud *Ballonium*
extat in hanc rem hiſtoria de quodam vil
Operario Pariſienſi, qui Ophtalmicus fa-
ctus eſt, cuius affectus cauſam refer
lib.2. Epid. *Ballonius* in Artem quam exercebat, vico
enim luto ſolitus erat expurgare; quare
autem ſoli Oculi tam malo infortunio ple-
ctantur, cœteris partibus illæſis, ut Pul-
monibus, qùi & ipſi molli texturâ conſtru-

ctiſ

ꝭti ſunt, & Cerebro per nares, ut ab illâ
etrâ mephiti minimè infeſtentur, id eſt,
quod primò admiratus ſum, & adhuc de-
niror, cum ratio non ſuppetat, quare id
iat.

Acidum volatile eſſe illud, quod, hu-
uſmodi Camarinâ commotâ, exſpiret, mi-
ii proclive eſt arbitrari, idque ſat proba-
iliter oſtendunt monetarum ex ære, &
r gento, quas interdum Foricarii geſtant
n perâ, denigratio, nec non ænea vaſa,
uæ in Culinis, hiſce Cloacis proximiori-
us infuſcari ſolent, nec non Tabulæ pi-
ſtæ, quæ atredinem contrahunt, ubi talis
xhalâtio illas pertigerit; at hujuſmodi
ffluvia labem aliquam Pulmonibus affri-
are deberent, quando nihil magis Pul-
nonibus hoſtile creditur, quàm quod-
umque Acidum, ſicuti & maſſæ ſangui-
eæ, quæ ex ſuâ naturâ dulcedinem ali-
uam, vel ipſo ſenſu judice, poſſidet; Ocu-
is tamen ſolùmmodo bellum tam atrox
ndicunt fœtidæ exhalationes iſtæ, ac illos
cutiſſimis ſpiculis ſic feriunt, ut illis vi-
am, ideſt lumen, eripiant. An Curio-
orum palato ſatisfiet, dicendo, quòd ſicu-
i in rerum naturâ quædam ſunt Venena

quæ cum partibus quibuſdam noſtri corporis particularem gerunt antipathiam; ut Lepus Marinus, cum Pulmonibus; Cantharides cum Veſica, Torpedo cum nervis, ſic halitus illi ex humanis fœcibus per varios corruptionis gradus trium annorum ſpatio, talem adſciſcant naturam, ut Oculos tantùm laceſſant, cœteris verò partibus ignoſcant? Mihi certè ſi quis talem rationem obtruderet, ea ſanè non multùm ſaperet, quare nec cuiquam pro ratione alicujus ponderis illam venditare lubet.

Nihil profectò acceptius eſt, nihilque magis crepant Medici, quàm particularem hanc inimicitiam, quam habent externa quædam cum quibuſdam corporis noſtri partibus; ſicque citiſſimè ab involutis quæſtionibus ſe expediunt, verùm obſura per neſcio quid magis obſcurum explicantur. *Olaus Borichius*, ut ex *Boneto*, Cantharides negat ex vi ſuâ ſpecificâ eſſe magis inſenſas Veſicæ, quam cœteris partibus, licet per os aſſumptæ, vel exteriùs appoſitæ ut in Phœnigmis, vim ſuam ulcerativam ac pungentem in Veſica magis exerant; id enim fieri ait eò

Med. Sep. p. a. l. 8.

quòd

quòd Salia volatilia Cantharidum ſero ſanguinis ſociata, ſicque ad Veſicam cum Urin delata, eandem Veſicam denudatam, nulloque mucore oblinitam pungant & excorient, quod in cœteris partibus non tam promptè efficiunt, dum non vehuntur in ſolo ſero, ſed unà cum ſanguine & pituitâ, à quorum mixturâ illarum vis retundatur. An ergo potiùs dicendum, putrem exhalationem è Cloacis elevatam Operariorum oculos (quæ partes magis obviæ ſunt, & exquiſitiſſimi ſenſus) tenuiſſimis particulis, tanquam ſpiculis fodicando, lachrimalem ſuccum elicere, illique ſe conſociare, ſicque novum concretum generari, oculis ſolùm infeſtumm, inimè verò cęteris partibus, in quibus ſimilem ſuccum non reperiat? *Olaus Borrichius* caſum refert Oenopolæ, qui ad ſolum aſpectum Aceti cohorreſcebat, ac totus ſudore frigido perfundebatur. *An vapores acidi*, ait ille, *Oculis & naribus illius ſunt moleſti?* *Act. Haffn. Vol. 4. Ob. 44.*

Quæcunque ſit cauſa ac modus, quo à tetrâ illâ exhalatione Foricariorum oculi afficiantur potiùs, quàm cœteræ partes, certè conſtat, oculos ex nativâ ſuâ indole

ad ſuſceptionem & emiſſionem æquè pronos eſſe. Lippitudinem contagioſam eſſe, oculum ſanum ſcilicet ab alterius oculis lippis morboſa effluvia excipere ipſa demonſtrat experientia, ac Artis Medicæ Proceres unanimiter teſtantur. Scitum eſt Ovidianum illud.

Vide Gal. p de diff. feb. c. 2. Sēner. T. 2. l. p. ca. 3.

Dum ſpectant Oculi læſos, læduntur & ipſi.

Faſcinationem ſimiliter, quæ per oculorum obtutum creditur fieri, non alio modo contingere crediderim, quàm quòd è faſcinantis oculis radioſa quædam emanatio fiat, quæ in alterius oculos tanquam rem cognatam ſe inſinuet, ac inficiat; ſic Plautus.

in Aul.

Exeundum herclè tibi foras
Conſpectatrix cum oculis emiſſitiis.

Novi ego nobilem Adoleſcentulam ad Tabem ferè deductam, quæ nullis remediis ſanari potuit, niſi cum hortatu meo è ſinu Aviæ ſuæ Vetulæ, à qua unicè diligebatur, evulſa eſt, & cum Ancillis adoleſcentulis connutrita eſt; unde mihi non lis parva cum Vetulâ illâ Matronâ ſuborta eſt, quòd illam tanquam Sagam apud Puellam Neptem adeò ſibi charam infamaſſem; neque ullis rationibus perſuaderi

ri potuit, id peculiare vitium ſenilis ætatis eſſe, ut ex oculis emanationes quaſdam teneræ ætatulæ parùm ſalubres effundat; ac ſicuti oculorum, eſt modò amorem, modò odium ſpirare, ſic juvenilis ætatis magis proprium eſſe amorem quàm ſenilis, cujus obtutus torvus ac tetricus eſſe conſuevit.

Non eſt hîc loci, ut de oculorum naturâ quicquam adiiciam, libeat tamen locum inſignem *Platonis* adferre. *Socrates* enim inducitur edocens, quomodo intelligenda ſit celebris illa inſcriptio in Delphici Templi veſtibulo: Noſce te ipſum. *in Alcib. 1.*

Sic igitur Socrates ad Alcibiadem. *Num advertiſti, quòd facies hominis in oculum intuentis in oppoſiti viſu relucet, veluti in ſpeculo, quam ſummam vocamus pupillam ſimulacrum inſpicientis exiſtens? Oculus igitur demum ita ſe ipſum cernit, cum in oculum inſpicit undique, præterea intendit, quod oculi optimum eſt, & quo oculus ipſe videt. Oculus ergo, cum ſe ipſum viſurus eſt, in oculum inſpicere debet.*

Ut verò ad Inſtitutum meum redeam, hiſce Operariis, quorum miniſterium in omnibus Civitatibus eſt adeò neceſſarium,

rium, æquum eſt, ut aliquo præſidio ſuc-
currat Ars Medica, quando Leges Civi-
les edicto cavebant, ne Cloacas purgan-
ti aut mundanti vis fieret, etiamſi ad alie-
nas ædes pertingeret. Ego iiſdem ſuaſor
fui, ut Veſiculas translucidas ori appo-
nant, ut ſolent ii, qui operantur in Mi-
nium polientibus, vel breviori mora in
expurgandis Cloacis ſe exerceant, ſive,
ſi ex naturâ ſuâ imbecilliorem viſum ha-
beant, Artem hujuſmodi deſerant, & al-
teri ſe addicant, ne ob infamem & ſordi-
dum quæſtum oculis capti cogantur emen-
dicare. Quando autem experientiâ ipſis
compertum eſt, ſalubrem eſſe moram in
obſcuro Conclavi, quod rationi certè con-
gruit, nec non aquà tepidà oculos ablue-
re, multum conferre ad oculorum ardo-
rem temperandum, ac dolorem ſimul im-
minuendum, qui veluti ſpina infixa par-
tium nervoſarum contractionem cauſatur:
atque hinc ſubſequentem inflammatio-
nem; hæc illis permitto. Ubi tamen ni-
mis rubeant oculi, ac metus ſit, ne ſuc-
cedat vera inflammatio, Venæ ſectionem
inſtituo, mox ubi oculorum fervor defer-
buerit, Vino albo odorato oculos ablui

l. 1. ff. de Cloacis.

ſua-

ſuadeo, quod ſalubre remedium eſt in hujuſmodi caſu. Spiritus enim animales è Cerebro & nervo optico quodammodò invitantur ad reviſendas & luſtrandas oculi ſedes, quas à tetro illo putore in fugam conciti deſerverant.

Vile hoc miniſterium Cloacas expurgandi inter pœnarum genera antiquitus recenſere mos fuit, ut de damnatis ad metalla diximus; ſic apud *Plinium*, Trajanus Imperator ad eundem ſcribens, illi præcipiebat, ut qui pœnæ damnati erant, nec intra decem annos liberati eſſent, pœnæ ſuæ redderentur; qui verò ſeniores ante decem annos damnati fuiſſent, diſtribuerentur in ea miniſteria, quæ non longè à pœnâ eſſent. Solebant enim tales damnatos ad Balnearum vel Cloacarum purgationes deſtinari. Stomachabitur forſan aliquis, quòd circa Latrinas, & Cloacas tamdiu immorer; verùm nulla res eſt, cujus contemplatio rerum naturalium ſcrutatori debeat ſordeſcere, multò minùs Artis Medicæ Profeſſori: legat is Theodorici Regis Epiſtolam apud *Caſſiodorum*, ubi magnus ille Rex Cloacarum purgamen Romanæ Urbis Præfecto commendat

l. 10. Ep. 41.

.3. Ep 30.

dat *ſplendidas Civitatis Romanæ Cloacas*, *quæ tantum viſentibus ſtuporem conferrent*, *ut aliarum Civitatum miracula poſſent ſuperare*.

De Morbis Fullonum.

CAPUT XV.

PEnes antiquos Scriptores nil frequentiùs, quàm Fullonum nomen; noſtra hac ætate quodnam Opificii genus eſſet illud, in quo exerceretur Ars Fullonica, l. 35. H. N. cap. 17. penè ignoratur. *Plinius* mentionem habet legis Metellæ, Fullonibus dictæ, quam C. Æmilius, & L. Camillus Cenſores ad populum dedêre ferendam. In lege penult. § de rebus dubiis hæc leguntur. *Jabollenus, qui habebat Flaccum Fullonem, & Philonium Piſtorem, Uxori Flaccum Piſtorem legaverat*. *Ulpianus* tamen Fullones inter de re ruſtica. negotiatores recenſuit, & *Varro* inter ruſticanam familiam Fullones numerat.

Prout tamen ex Antiquorum Scriptis expiſcari licet, Fullonica priſcis temporibus circa lanas purgandas verſabatur, ac potiſſimum circa veſtes emaculandas. Populus enim Romanus Togis albis uti con-

ſue-

ſueverat, quæ ſicuti facilè maculis fœdabantur, ita Fullonibus tradebantur, è maculis purgandæ ac dealbandæ, quas etiam Sulphuris fumo accenſo ſuffiebant, ſicuti teſtatur *Plinius*, & noſtris quoque temporibus fieri conſuevit, quotieſcunque ſericeis, vel laneis veſtibus candorem conciliare volumus. Acida enim Sulphuris exhalatio talia mirè dealbat, ut purpureas roſas lacteas efficiat.

Cum ergo olìm, uti nunc etiam, Romana Civitas modò lutulenta, modò pulverulenta eſſet, propterea Togæ ſordidæ factæ ad Fullones, tanquam Balneatores, mittebantur; Veſtes autem primò cretâ ſordidâ abluebant, mox quodam cretæ genere, Cimoliæ dictæ, utebantur. Noſtrates quoque mulieres, ubi oleum ſuper veſtem aliquam caſu exciderit, illicò, ne illud altiùs penetret, & magis expandatur, uti fieri aſſolet, partem illam oleo perfuſam argillâ, quâ Figuli utuntur, obducunt, ſinuntque, ut creta paulatim exſiccetur, & ſpontè concidat. Sic enim vel parùm, vel nihil maculæ apparet; oleum etenim, quod multo acido occulto abundat, à cretâ, quæ ratione ſuæ indolis de

natu-

naturâ Saturni participat, & acidum præcipitat, avidè bibitur.

Urinâ quoque hominum utebantur Fullones, ut Veſtes purpureo colore tinge-
l. 4. Ep. 4. rent. Elegans Epigramma apud *Martialem* exſtat, in quo varia rerum fœtidarum exempla recenſentur, quibus Baſſam mulierem putidam pejus olere ait, inter quæ Vellus bis murice inquinatum reponit.
leg. l. 6. Aliud quoque ejuſdem Epigramma legi-
Ep. 93. tur, in quo ait, Thaidem tam malè fœtere, ut non tam graviter oleret.

——— *Fullonis avari*
Teſta vetus, media ſed modò fracta via.

Omittam ea, quæ ingeniosè Interpretes commenti fuerint circa id, quod *Velleri murice* bis inquinato tam gravem odorem tribueret, & quidnam eſſet *Fullonis avari teſta vetus*, quæ tam malè puteret; ſolùm ea hic afferam, quæ eruditiſſimus *Zarottus*
c. 24. in libro ſuo *de Medica Martialis tractatione* ingeniosè tradidit. Fullones ergo, Lanifices, Tinctores urinâ humanâ in ſuis
l. 28. H. Opificiis utebantur. Id habemus ex *Plinio*,
N. ca. 6. ubi ſcripſit, *Virilem Urinam podagricis mederi, argumento Fullonum, quos ideò eo morbo tentari negant*; hoc idem deduci poteſt ex

Ga-

Galeno, ubi Scomma refert quoddam Quinti Medici, *Galeni* ætate non incelebris, qui Urinarum conſiderationem non magni faciens, ut multi illorum temporum, qui ex matulâ, tanquam tripode, uti etiam noſtrâ hac ætate, morbos omnes divinare ſe jactitabant, ajebat, hujuſmodi conſiderationem Fullonum eſſe magis propriam. Idem quoque teſtatur *Athenæus*, opinionem referens *Mneſithei Medici Athenienſis* affirmantis, urinam, quæ à nobis excernitur, ubi liberaliori Vini potu nos diluerimus, acriorem eſſe, ut Tinctores commodiùs illâ uti poſſint ad Veſtes expurgandas.

l. 3. de San. tu: c. 13.

l. 11. c. 10. Dipnoſ.

Valdè familiaris ergo erat antiquitus Urinæ uſus apud Fullones pro Lanarum ac Veſtium purgamine; neque noſtrâ ætate id prorsùs obſolevit. Nam in Officinis Pannificum, ubi Lanæ pectuntur, & panni texuntur, obſervantur Doliola, ubi Operarii omnes mejunt, ac in iis Urinam aſſervant ad putrefactionem uſque, quâ poſtmodum utuntur. Ac revera, ubi hujuſmodi Operarios interdum mihi inviſere contigit, peſſimum odorem nares ferientem percipiens, cauſam ab iiſdem ſci-

ſci-

ſcitatus ſum , ac Dolium urinâ plenum oſtenderunt , in quod ex Artis lege omnes deberent mejere.

Noſtris autem Fullonibus urinæ uſus hujuſmodi eſt. Poſtquam Pannum, aliaque lanea Opificia contexta fuerint , ut illa ab Oleo ac aliis ſordibus expurgent , urinæ ſic aſſervatæ , & aquæ tepidæ partes æquales , unà cum quàdam Saponis Veneti portione , ponunt in Vaſe ligneo , in quo pannum immergunt , mox , ut humor altius penetret , ac Pannus illo perfectè ſaturetur , pedibus premunt , idque bis vel ter repetunt , abjectâ prioris balnei materiâ , ac recenti mixturâ in Vas injectâ . Hoc peracto , prælo liquorem exprimunt, ac poſtremo aquâ purâ cum Sapone Veneto pannum abluunt , ſicqne Pannifices pannos ſuos candefaciunt , ut colores omnes promptiùs combibant . Eundem morem laneas Veſtes in Urinâ immergendi, ac nudis pedibus premendi, priſcos Fullones ſervaſſe, arbitrari licet , hancque ob cauſam ſcripſiſſe *Plinium* , *Fullones podagra minùs tentari* .

Romæ itaque olìm , ut in Urbe populoſiſſimâ, & quæ Serici uſum vel nullum

vel

vel rarum haberet, Fullones ac Infecto-
res ob frequentem neceſſitatem Togas ſor-
didas abluendi, & Lanas murice inficien-
di lapidea Vaſa, in quibus urinam aſſer-
vabant, quotieſcunque effringerentur, in
publicas vias proiiciendo tranſeuntes gra-
vi odore infeſtabant.

Fullones igitur, ac Pannifices inter gra-
ves hoſce odores urinæ fœtidiſſimæ, ac
olei in calido conclavi degentes, ac inter-
dum ſeminudi, omnes ferè Cachectici
ſunt, decolores, anheloſi, tuſſiculoſi, &
nauſeabundi. Aere enim concluſo, ac tam
pravis odoribus ſaturato, organa ſpiritalia
ſubeunte, fieri nequit, quin Pulmones ex
atomis illis oleoſis ac putidis noxam per-
ſentiant & infarciantur, ſimulque tota
maſſa ſanguinea inficiatur, ad principalia
viſcera ac totum corpus fœdis illis parti-
culis in orbem delatis. His addendum, cu-
tis ſpiracula ex unguine illo facilimè ob-
ſtrui, unde mala, quæ ex cutis conſtipa-
tione oriri ſolent, illis ſuccreſcant.

Varias Fullonum ægrotantium hiſto- *in lib. Ep. ..*
rias habemus apud *Hippocratem*, ex *Mari-* *in 4. n.*
nello. *Fullo collum caput &c. Fullo in Syro* *21. in 5. Ep.*
phreneticus cum ureretur cruribus &c. verùm *n. 24.*
ſatis

ſatis curioſa eſt, apud eundem *Hipp.* hiſtoria morboſæ cujuſdam diſpoſitionis, veluti epidemicæ, quæ Fullones ſuſtulit. *Fullonibus*, inquit *Hippocrates*, *inguina extuberabant dura, & ſine dolore, & circa pubem & in collo ſimilia erant tubercula magna, febris ante decimum diem. Tuſſi vexabant uri à ruptionibus &c. Valleſius* in hujus loci commento *Hipp.* hiſtoriam de unico Fullone expoſuit, & figmentum putat, Fullones communi morbo laboraſſe; cœteri tamen Interpretes, ut *Fœſius*, *Mercurialis*, *Marinellus*, & alii de pluribus, ac veluti de Fullonum cœtu interpretati ſunt; Sic enim *textus Græcus* Τῶν γναφέων οἱ Βουβῶνες &c. Credibile eſt, pravam aliquam Conſtitutionem hujuſmodi Artificibus magis infeſtam, quàm aliis diverſæ Claſſis, non ſolùm ob pravum victum, quo uti ſolent hujuſmodi Operarii, ſed ob Artis incommoda, è quibus infeſta malorum ſeges, uti diximus, ipſis neceſſariò ſuccreſcit, quemadmodum ex eodem *Hippocrate*, in quâdam Conſtitutione, in quâ cum multa mala à malignâ ſeroſitate in Vulgus vagarentur, Viri potiùs afficiebantur, quàm Mulieres, ac inter Mulieres graviùs ægrotabant

& 7. Ep. n. 39.

6. Epid. Se. 7.

bant

bant famulæ, quæ omnes ferè interibant, quàm liberæ, quibus morbi qui fiebant *manſuetiſſimi moris erant*; Sicuti ex *Plinii* teſtimonio, *aliquando Proceres tentari morbis, aliquando Servos obſervatum eſt*. In Conſtitutionibus meis Mutin. Ruralem Epidemiam tertianarum febrium deſcripſi, quæ Anno 1690. ſolos Agricolas afflixit, & ſequenti Anno Urbanam, aliam, quæ ſolos Cives exercuit, Judæis tamen pepercit; ſicuti *Palmarius* ex Schenchio annotavit, Pariſiis, dum in Urbe ſæviret Peſtis, Coriarios ab eâ immunes fuiſſe. Ex communi itaque morbo ob pravam aliquam temporum Conſtitutionem (Auſtrinam puta, quæ craſſos humores funderet ac liquaret, & ad glandulas Inguinum, & Colli ablegaret) Fullonum turbam ab *Hippocrate* deſcriptam ægrotaſſe, ac idem fatum ſubiiſſe, cum omnibus ob ejuſdem ſordidæ Artis eædem ineſſent diſpoſitiones, ſat probabiliter credi poteſt. *l. 7. c. 5. H. N. & l. 26. c. p.*

Ut ergo horum Artificum ſaluti compendiariâ methodo, quantùm licet, conſulatur, & à ſordibus, quas intus & in cute geſtant, expurgentur, è Pharmaciæ fonte potiſſima remedia deſumenda. Emeti-

ca

ca igitur ac præcipuè Stibiata, quorum uſus in hiſce Operariis mihi valdè ſalutaris compertus eſt, cum Cachexia & lentis febribus laborant, primas tenent; haud ſecus Cathartica valentiora, & quæ craſſos humores expurgant, erunt ex uſu. Mitiora enim ob humorum infarctum & ſegnitiem turbas potiùs cient, quàm quicquam proficiant. Aperientia, & deobſtruentia, ut Syrupus Cachecticus *Fernelii*, Vina lixivialia à *Vvilliſio* deſcripta, Spiritus Urinæ, Urina ipſa epota, ſatis commodam præſtabunt operam. In Venæ Sectione cauto opus eſt; illam enim, ubi acutus morbus urgeat, non improbo; non ita tamen liberaliter ſanguinem mittendum, ut in cœteris, cenſeo; horum enim Artificum ſanguis ut plurimùm fœdus eſt & gelatinoſus.

Antiquitùs, Romæ præſertim, ubi tot *l.7.c.7.* Thermæ ad publicos uſus proſtabant, ſordidarum Artium Operariis non leve præſidium erat, Corpora à contractis ſordibus identidem abluere, & laſſatum virium robur recreare, ut rectè annotat *Baccius de Thermis*. At noſtris temporibus, quibus res tam egregia obſolevit, ſingulari hoc benefi-

neficio carent omnes Urbani Artifices; propterea, ubi primò decumbunt, ad ſordes detergendas, quæ perſpiratum prohibent, & connutritam graveolentiam abigendam, in id præcipuè incumbo, ut illorum corpora ſpongiâ vino albo odorato calenti imbutâ abluantur, ac perfricentur, ſicuti ad præcautionem eoſdem hortari ſoleo, ut feſtis ſaltem diebus, propriis in laribus dulci lavacro, curatâ cute, mundis veſtibus induti in publicum prodeant. Mirum eſt enim, quantùm à Veſtium munditie, ac puritate ſpiritus Animales hilarentur: quare non ſatis vulgarem opinionem, quam etiam medentium nonnulli fovent, improbare valeo, quâ volunt, ægris decumbentibus non eſſe mutanda induſia, nec linteamina, ne illorum vires imbecilliores fiant; quâ de re egregiam habemus *Divini Præceptoris* ſentemtiam. *Laborantibus gratificationes*, ait ille, *ut mundè facere aut potus, aut cibos, quæ videt molliter quæcumque tangit*; quem locum ſatis dicertè exponit *Valleſius* in commento. *4. in 6. Epidem*

Hinc non parùm miror, quomodò *Lazarus Meſſionerius in ſua de Feb. Doctrina nova*, eos Medicos reprehendat, qui in *Exerc. 5.*

 fe-

febricitantibus linteamina & induſia mutanda præcipiunt, hancque rationem afferat, quòd induſia recenter lota vim retineant lixivialem lentorem inducentem, cum in lixivio vim deterſivam ac reſolventem omnes agnoſcant. Quomodò autem Veſtes ſordidæ ad febrientium robur augendum tantum valeant, ex Doctiſſimi *Verulamii* ſententiâ in Hiſtoriâ Vitæ, & Mortis, quem pro ſuâ opinione ſtatuminandâ adducit *Meſſionerus*, ego, pace tanti Viri, non ſatis video. Scripſit equidem *Hippocrates*, *Veſtes puras hyeme induere oportere, oleo imbutas, ac ſordidas æſtate*; verùm liber hic inter germanos *Hippocratis* à *Galeno* non recenſetur, qui illius Auctorem *Polybium* facit, præterquàm quòd ibi ſermo eſt de ſanorum diæta, & quomodò pingues gracileſcant, & graciles pingueſcant. Corporibus enim gracilibus æſtate, neque lotiones, neque induſiorum mutationes tam crebræ forſan convenient, ne ob nimium perſpiratum, ac ſpirituum diſlationem augeatur gracilitas.

In lib. de Salubri Diæta num. 3.

Non poſſum autem, quin doctiſſimi *Valleſii* verba hic referam. *Peccant vulgares Medici*, ait ille, *neque tunicam lineam mu-*

com.tex. 8. l p. de rat. Vic. in acut.

ta-

*are neque lecti ſyndonem, neque manus, fa-
ciemve lavare, neque quicquam aliud, quod
ad munditiem ſpectet, ſuis ægrotis permitten-
tes, ne ſi longus quidem morbus ſit; quaſi m...
ni referat volutari in ſuis ſordibus, ac quaſi
non augeat hoc omnem putreſcentiam*. Hac de
re conſuli poterunt *Levinius Lemnius* & *Ga-
ſpar à Rejes*. Fullonibus itaque ac omnibus
aliis Artificibus, qui ex ſordidis Artibus
victitant, munditiem corporis ac Veſtium
mutationem ſummè commendare oportet,
ut, quantum fieri poſſit, iis affectibus,
qui ex pædore & ſorditie proficiſci ſolent,
obviam iri poſſit.

de Occul. Nat. mirac. l.4.c.8.

in Juc. Quæſt. Campo Qu.82.

Antequam autem à Fullonica ad alias
Officinas divertamus, liceat mihi pro pa-
ergo egregiam animadverſionem hìc af-
ferre, quam Eruditiſſimus *Zarottus* ad ſu-
periùs citatum *Martialis* Epigramma ex-
cogitavit. Cum ergo *Martialis* ætate val-
de frequenter Romæ contingeret, ut à
Fullonum teſtis, in publicas vias conjectis,
ob graveolétiam infeſtarentur prætereun-
tium nares, hinc ſatis probabilem conje-
cturam deducit *Zarottus*, cauſam perſcru-
tandi, quare *Veſpaſianus* P.R. tributum ex
urinâ, teſte *Suetonio*, impoſuerit. Cùm

 enim

enim probabile ſit, quòd tunc temporis prostarent amphoræ Urinariæ ad Urinam excipiendam, ob ingentem illius uſum pro Veſtibus emaculandis, & pro purpuræ tincturâ, credi poſſe ait, Veſpaſianum hinc anſam hujuſmodi vectigal imponendi deſumpſiſſe, quandoquidem lucri bonus eſt odor ex re qualibet, quod Græci quoque Imperatores imitati ſunt, teſte *Cedreno*; Tales Amphoras Urinarias ſolitas proſtare innuit *Macrobius*, Q. Titium inducens, Judices vinolentos his verbis increpantem. *Nulla eſt in Angyportu Amphora, quam non impleant, quippe qui Veſicam Vini plerunque plenam habeant.*

Quoniam hac occaſione circa urinarum conſiderationem pauliſper immorati ſumus, ſilentio præterire non licet, quæ de urinarum vi deobſtruente, & efficaciâ in ciendis menſibus non ſemel obſervavi. Complures enim Adoleſcentulas Moniales novi, quæ cum ad multos menſes catameniorum defectum paſſæ fuiſſent, ac ex communibus remediis, quæ in hujuſmodi affectibus adhiberi ſolent, nil opis ſenſiſſent, propriis Urinis epotis redditæ fuerint coloratæ, reſeratis nempè obſtru-

ctio-

ctionibus, ac menſtruis refluentibus, ideò
ut hoc remedii genus ſatis familiare reddi-
tum fuerit.

Haud ſum neſcius, novum non eſſe, urinam variis in Morbis bibi ſolitam, ut in Hydrope, quamvis id malè ceſſerit familiari cuidam Antigoni Regis, qui, ut refert *Celſus*, ſuam urinam bibendo in exitium ſe ſe præcipitavit, hominem illum tamen notæ intemperantiæ fuiſſe Autor ipſe teſtatur. Obſervationi tamen de urina, menſtruum fluxum promovente, congruit id, quod tradidit *Plinius*, *vaporatione nempè urinæ puerorum impubium cieri menſes fœminarum*; quod remedium equidem à ratione non adeò alienum videtur, & cujus facile eſſet experimẽtum, ſi preſerim urina manè ſit reddita, quæ ab *Helmonio*, urina ſanguinis, dicitur. Quemadmodum utem ad Viſcerum obſtructiones reſeranlas Sal Ammoniacum, ac illius ſpiritus ommendantur, & ex urinâ humanâ cum ale Communi fit Sal Ammoniacum artiiciale (quando nativum, ex Africâ olìm d nos deferri ſolitum, in arenâ reperitur x Camelorum urinâ propè Jovis Ammois templum) ſic urina, humana quæ ex

l. 3. cap. 21.

H.N. l. 28. c. 6.

de Sextup. Digeſ. nu. 79.

cruoris maſſa varios Sales abſorpſit ac ſe-
rum detulit, dum ſub formâ Seroſi latici
in orbem ageretur, vim deobſtruendi ad
Conſ. 2 Sec. 5. ſcilcet. *Solenander* tradit, ſe agreſtibu
viris propriam urinam potandam, in He-
patis, ac Lienis duritie, neque ſine pro
ſpero eventu, præſcripſiſſe. Profectò iis
quibus volupe eſt, hoc remedio uti, in
Officinâ Chymicâ Viſcerum elaborato
longè ſalubriorem putarem urinæ homini
ſani, quàm morboſi potum, uti ſcitè, &
Dec. 3. An. 2. Ob. 116. eleganter oſtendit *D. Roſinus Lentilius* in
Ephemeridibus German. de A'*υτουροποσια*
examine; Verùm non tam facilè cuiquam
perſuaderi poteſt, ut alienam urinam ſor-
beat, niſi interdum urinam pueri, quam
tamen imbecilliorem urinâ Virili cenſeo
dum urinæ puerorum ut plurimùm decolo-
res ſunt ac veluti res fatua, ex quibus non
multum Spiritus ac Salis volatilis elici
poſſit.

Nemo ferè eſt ex Chymicorum familiâ
qui per ſpagyricam analyſin examen ali-
quod de urinâ humanâ non inſtituerit.
Cum enim ſaponariam ac deterſoriam vim
in illâ omnes agnoſcant, ob varia ac omni-
gena Salia, quæ in ipſâ hoſpitantur, non
adeò

adeò facile eſt definire, quid in illâ dominatum habeat. Latex enim aquoſus, ſeu Serum ſanguinis, dum per Vaſa ſanguiflua in orbem fertur, Sales diverſi generis ob tam diverſa eſculenta & potulenta, quæ aſſumimus, in quibus tot varii ac diverſi ſapores reſident, abſorbet, & per renales tubulos ad Veſicam defert; ex quo fit, ut urina varios ac diverſos ſapores adſciſcat, ut plurimùm autem ſalſedinem præferat cum aliquo amarore. Elegantiſſimum Tractatum de urinis *Fvilliſius* conſcripſit, ſtatuens in urinâ humanâ portionem magnam aquoſi laticis, minorem verò Salis, Sulphuris, & Terræ, ac portionem aliquam Spiritus: urinæ humanæ multum ſalis communis ineſſe, cum ex illa extrahi poſſit ſpiritus acidus, Chymicæ operationes ſatis oſtendunt; quale verò ſit Sal urinæ, & cujuſnam indolis, non tam facilè eſt decernere, quamvis in id operis multum inſudarint Artis Magiſtri.

Ingenuè quidem *Helmontius* fatetur, Sal lotii in toto Naturæ Syſtemate ſibi ſimile non habere; non enim talis eſt *marinus, fontalis, rupeus, gemmeus, non nitrum, non petræ, non aluminis, aut boracis, non* *in Sext. Digeſt. n. 58.*

denique naturalium ullius, ut neque Sal urinæ, vel armentorum. Multò autem difficiliùs crediderim ſtatui poſſe, cujus naturæ ſit Sal lotii humani, quàm quodcumque aliud alterius ſpeciei Animalium, cum Brutorum multò ſimplicior ſit victus, quàm hominum, qui cibaria elementa per omnia conquiſita ingerunt, *ac ſimul aſſis commiſcent elixa, ſimul conchylia turdis*, ut ait *Horatius*. Specifica tamen, & generoſa remedia ex lotio humano ad varios uſus, & chronicos morbos oppugnandos parari nemo non novit, & noſtrâ hac ætate Spiritus Salis Ammoniaci, qui urinæ Soboles eſt, pro polichreſto habetur.

Ut ad propoſitum de urinâ fœtidâ, quâ utuntur Fullones ad purgamenta veſtium, ſcio equidem, Chymicos tam de urinâ recenti hominis ſani, quàm veteri poſt longam digeſtionem in fimo equino locutos fuiſſe, ſed apud eoſdem non multum diſcriminis adverto inter Salem, & Spiritum volatilem, qui ab utraque urinæ ſpecie educitur; imò Collectaneæ Chymicæ Leydenſis Auctores, ſolum recenti urinâ hominis ſani utuntur ad operationes ſuas

per-

perficiendas, cum tamen in urinâ fœtidâ, ac veterrimâ major vis deterſoria à Fullonibus agnoſcatur, quàm in recenti, quamvis rationem ignorent. *Ariſtoteles* quærit, cur urina fœtidior reddatur, quò diutiùs in corpore detenta fuerit; problematicè reſpondet, aitque, id forſan fieri, quia ob longiorem moram urina craſſior effici ſoleat, recens verò potioni ingeſtæ ſimilis ſit; at forſan quæſito meliùs ſatisfieret, dicendo, magis fœtere urinam diu retentam, quòd ea ſit urina ſanguinis, quæ ſecum deferat maſſæ ſanguineæ impuritates abſorptas, altera verò ſit urina potus. Forſan ergo urina hominum diu aſſervata, qualis eſt Fullonum, ac in teſtis illis fracedine imbutis fermentata, exhalante aquoſo humore, acrior fit, & magis abſterſiva pro uſu Fullonum. *Columella* pro ovium ſcabioſarum remedio urinam humanam veterem, per nares & os infuſam, commendat, imò pecudem puſtuloſam jubet defodiendam in ſcrobe prope limen reſupinatam, ſuper quam totus grex meat, quo pacto ait ſanitati reſtitui.

Sec. 13. Prob. p.

l. 7. c. 5

At obtrudet aliquis, ſi hominum urinæ tam egregios præſtant uſus, & ex iis tot

pa-

parantur remedia, quæ vi polleant deob-
ſtruendi, & chronicos morbos oppugnan-
di, & hanc ob cauſam forſan Fullones
olìm non tentarentur podagrâ; unde fit
quòd iidem, ut ſuperius dictum, cache-
ctici fiant, lentis febribus, aliiſque mor-
bis ab humorum infarctu obnoxii. Verùm
reponam ego, non tam ab urinæ fœtidæ
graveolentiâ, quàm a Lanis oleo imbutis,
& diuturnâ morâ Lanificum in locis con-
cluſis, & ſordidis, ubi degunt ſeminudi,
Operarios prædictis affectibus laborare:
fœtidos tamen halitus continuò per nares
& os ſuſceptos ſpirituum animalium puri-
tatem fœdare, in dubium eſt; ac quem-
admodum longior mora in loco odoribus
alioquin gratis oppleto, noxas parit, haud
ſecus cenſendum de iis, qui inſuaves ſunt,
quamvis aliquandò ad ſpirituum torporem
excutiendum adhibeantur.

Antequam claudam hoc caput, lubet
hìc referre, antiquitus in hac Civitate Ar-
tem Fullonicam (cujus modò pauca ſunt
veſtigia) adeò excelluiſſe, ac tam lucro-
ſam exſtitiſſe, ut Fullo olìm inventus fue-
rit, qui eò opulentiæ devenit, ut Muti-
nenſi populo munus gladiatorium exhi-
bue-

buerit, quod eodem tempore Bononiæ quoque Sutor præſtitit; quare horum duorum Artificum inſaniam ſuarum opum profuſione popularem auram venantium, ſic illuſit *Martialis*: l. 3. Ep.

Sutor cerdo dedit tibi culta Bononia munus,
Fullo dedit Mutinæ, dic ubi Caupo dabit?

Lanarum verò Mutinenſis agri, ac earum præcipuè, quæ in planâ & campeſtri regione ab ovillo grege, qui inter Scultennam, & Gabellum paſcitur, antiquitus obtinebantur, præſtantia valdè commendabatur, ut *Columella* inter Gallicas lanas primas deferret iis, quæ habentur ab ovibus, quæ *circa Parmam, Mutinamque macris ſtabulantur in campis*. l. 7. c. 2.

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Olearii, Coriarii, aliique ſordidi Artifices.

CAPUT XVI.

MUltæ aliæ Officinæ quoque ſuperſunt, quæ naſorum ſunt peſtes, & Operariis ſuis unà cum lucri beneficio penſionem malam rependunt, quales ſunt

eæ,

eæ, in quibus exercentur Olearii, Co-
riarii, Fidicinarii, Laniones, Cetarii,
Salſamentarii, Caſearii, & qui Cande-
las ſebaceas fabricantur. Quoties enim in
hujuſmodi loca pedem immiſi, fateor me
non levem ſtomachi ſubverſionem paſſum
fuiſſe, nec diu odoris pravitatem ſine ca-
pitis dolore, ac vomituritione aliquâ to-
lerare potuiſſe. Non immeritò itaque le-
gibus caveri ſolet, ne tales Opifices Artes
ſuas domi exerceant, ſed vel in Urbis po-
mœriis, vel ſuburbiis, ut videre eſt apud
de ſerv. ur. c. 48. n. 3. Q. M. L. l. 5. T. 4. Q. 7.
Cœpollam, *Paulum Zacbiam* & alios. In hoc
itaque capite de Artificibus Oleariis pri-
mùm erit ſermo.

In hiſce Regionibus, quæ nucum ſatis
feraces ſunt, magna olei è nucibus copia
confici ſolet, quo per noctem populares
omnes uti ſolent in lucernis, rarò autem
oleo olivarum, ob illius caritatem; tota
enim Ciſpadana, & Tranſpadana Regio
oleas nequaquam alit, & oleum oliva-
rum, quod habemus ab Hetruriâ ad nos
deferri ſolet. Paratur autem oleum è nu-
cibus, ſicuti oleum olivarum; Nucleo-
rum enim maſſa ſub molis contrita, & in
mollem paſtam redacta coquitur ad Ignem

in-

n magnâ ſartaginé ex cupro, dein ex pa-
â illâ prælo impoſitâ oleum exprimitur:
um autem hoc fit, atræ fuligines, ac tam
nfeſti odores elevantur, ut ii, qui ad hoc
niniſterium intenti ſunt, rancidas illas
xhalationes excipiant. Hinc non exigua
nala illis emergunt, ac iis præſertim, qui
n ſartagine ad Ignem materiam fumigan-
em ſuſque deque ſpatulâ verſant, ut
uſſes, Dyſpnœæ, Capitis dolores, Ver-
igines & Cachexiæ; his adde, quòd ſor-
lidas lacernas hujuſmodi Operarii conti-
uò geſtent, unde ſordibus obducti po-
orum cutis conſtipationes frequenter pa-
iantur, & exinde acutos morbos, pectoris
ræcipuè, cum per hyemem tantùm in
ac re exerceri ſoleant. Quàm noxius Ca-
iti ſit fumus, qui ex oleo nucum expi-
at, experiuntur ii, qui in clauſo Cubiculo,
x ubi nullum ſit vaporarium, ad lucernas
x oleo nucum ad horas aliquot, ſeu ſcri-
unt, vel legunt, ſeu quid aliud operan-
ur, non enim ſine gravi Capitis dolore,
ertigine, ſtupore illinc abſcedunt, toto
Cubiculo fumo oppleto. Nonnullos ego
novi, quibus non minus noxia fuit exha-
atio ex tali oleo in loco concluſo, quàm
fumus

ſumus Carbonum, ut præcipuè cuidam Literarum ſtudioſo, qui cum ob rem anguſtam domi, tali oleo pro elucubratione ad ſeram noctem in ſuâ Cellulâ uſus fuiſſet, veternoſus ad plures dies perſtitit.

Haud ſecus malè olent Officinæ, in quibus oleum è ſeminibus lini paratur, cujus uſus in hiſce Regionibus non exiguus eſt nocturnum in lumen, ubi præſertim olei nucum defectus ſit, neque minùs graviter afficiuntur, qui illud parant.

Haud aliter Coriarii, qui Animalium coria in Tinis cum calce & gallâ macerant, pedibus calcant, lavant, expurgant, ſebo inungunt, varios ad uſus, haud aliter, inquam, a continuo pædore, & fœdis exhalationibus infeſtantur, quàm ſuperiùs memorati Operarii, hos enim videre eſt cum cadaveroſâ facie, ſubtumidos, luridos, anheloſos, ac omnes ferè ſpleneticos. Non paucos ex huiuſmodi Operariorum familiâ mihi obſervare contigit hydropicos factos; quomodò enim, cum in loco humido, & in Aere à tetris illis halitibus è coriis ſemiputridis inquinato, ferè ſemper degant, quomodò, inquam, fieri poterit, quin ſpirituum tum vitalium, tum ani-

imalium Officinæ inquinentur, ac to-
us corporis œconomia unà pervertatur?
Non raro obſervavi, equos nullis ſtimu-
s, nullâ vi adigi potuiſſe, ut ante huiuſ-
nodi Officinas prætergredi velint, quin
bi primùm talem odorem naribus hauſe-
int, tanquam amentes, habenas nequa-
uam audiendo, celeri curſu domum re-
edaſſe. Ædificia propterea, in quibus co-
ia elaborantur, vel prope muros Civita-
um, uti cœteræ ſordidæ Artes, vel extra
nuros, ut in hac Urbe, ſita ſunt, ne Ae-
s puritati officiant. Scitiſſimè propterea
Hippocrates in hiſtoriâ Philiſci, qui ex mali- p. Ep. Se. 3.
nâ febre ſextâ die mortuus eſt, locum de-
ſcripſit, in quo decubuit; *Philiſcus prope mu-
um habitabat &c.* in cuius hiſtoriæ com-
nento, doctiſſimus *Mercurialis* annotavit,
Divinum Præceptorem verba illa *propè
urum appoſuiſſe, ut locum morboſum deſi-
naret, in quo æger ille degebat, cum loca Ur-
um circa mœnia ſemper magis morboſa ſint,
um omnes Civitatum ſordes eò ſoleant defer-
, brutorumque cadavera, & alia inquina-
enta.*

Romæ olim in Tranſtiberinâ Regione
ordidiores erant Officinæ, ac præſertim

Coriariorum, ut ex *Martiali*, qui vario
l. 6. Ep. 43. fœtores enumerat, quibus Thaidem mal olere ait, quos inter illum reponit, qu ex caninis pellibus, in Tranſtiberinâ re gione maceratis, effundebatur; Sic enin ille.

Non ab amore recens Hircus, non ora Leonis
Non detracta Cani Tranſtiberina cutis.

Uſum hunc illius Regionis, ubi vilior ple becula degebat, & ubi ſordidiores Arte exercebantur, tetigit *Juvenalis*.

Sat. 15. *------ nec te faſtidia mercis*
Ullius ſubeant ablegandæ Tiberim ultra

Infamis propterea illius Regionis Ae apud Romanos audiebat, ob inſignem fœ torem, qui ex tam ſordidis Artibus, & oli dis mercibus expirabat, quam ob cauſar Judæi antiquitus partem illam Urbis in colentes, & in quam, teſte *Philone*, ſe in fuderant, ut magis deſertam, ac vilem, in ſigniter fœtebant, non ob vernaculum, & inſitum illis putorem, ut adhuc vulgò cre ditur.

de Leg. ad Caium.

Ad Coriariorum Claſſem referri quo que poſſunt Fidicinarii ii, qui chordas pa rant pro Muſicis Inſtrumentis, iiſdem e nim affectibus premuntur, cum iis neceſſ

ſit

ſit in humidis locis, ac fœtidis ſemper degere; Animalium Inteſtina tractando, eluendo, evoluendo: quare tales Operarios viſere eſt, ut plurimùm facie luridos, Cachecticos, & tumidis cruribus.

In cenſu quoque ſordidorum Artificum recenſendi ſunt Caſearii, qui & ipſi ob graveolentiam ſuos manes patiuntur: de iis tamen Caſeariis ſermo eſt, qui ex Vaccino lacte grandes illas & caſeoſas rotas efficiunt, quales forſan olìm erant Lunenſes, de quibus *Martialis* *l.13.Ep.*

Caſeus hetruſcæ ſignatus imagine Lunæ
Præſtabit pueris prandia mille tuis.

& qualis apud nos eſt Parmenſis Caſeus, Placentinus, Laudenſis, & aliarum Civitatum in Ciſpadanâ & Tranſpadanâ Regione; fumantes enim illæ, ac pingues exhalationes Operarios non parùm infeſtant. In Italiâ raró quidem intra Urbes Opificium iſtud exercetur, ſed potiùs in Villis, & locis campeſtribus paratur Caſeus. In hac Civitate tamen Judæis, quibus religio eſt iis uti cibariis, quæ illorum manibus parata non fuerint, ex lacte è proximis Villis advecto, intra ſua ſepta, æſtivo tempore Caſeum conficiunt, ac re-

revera in iis Tabernis, ubi id agunt, peſſimus odor perſentitur, eòque omnes ferè Muſcæ confluunt.

Jo: Pet. Lotichius in libello ſuo de Caſei nequitiâ edito refert, Vicum quendam Francofurti eſſe, in quo Caſeus conficitur: ac tam gravem mephitim ex Vico illo diffundi, ut in illum pravum odorem cauſam peſtis, quæ Civitatem illam malè mulctavit, referri poſſe crediderit.

Nullum porrò Charonæum Antrum nullam Camarinam motam, ut erat antiquorum adagium, eſſe exiſtimo, ubi Operarii ob graveolentiam magis infeſtentur, quàm loca illa, ubi Candelæ Sebaceæ fabricari ſolent. Etenim neque ſoli Operarii, ſed etiam vicinæ Domus, non levem noxam perſentiunt, quâ de cauſâ huiuſmodi miniſteria ad loca viliora Urbis, ac prope pomœria ablegari ſolent, uti rectè advertit, ac monet *Zaccbia*, qui in ſpecie mentionem habet de Officinis, in quibus Candelæ Sebaceæ conflari ſolent. Cnm enim aheni, in quibus Sebi hircini, bubuli, ſuilli mixtura continetur, ebullire cœperint, tam fœda ac nauſeoſa exhalatio circumquaque diffunditur, ut vici-

Q.M.L. l. 5. tit. q.7.

nia

nia tota inficiatur. Graviter itaque læduntur huiuſmodi Artifices, dum ferventibus ahenis ſuperſtant, & pingues illas particulas ore, ac naribus excipiunt, ex quibus in pulmonum fiſtulari texturâ magni infarctus fiunt, unde reſpirandi difficultates, capitis dolores ſubſequuntur; Speciatim verò nauſea, ac vomituritio. Nihil autem eſt, quod nauſeam, & fibratum ſtomachi inverſionem validiùs cieat, quàm pinguedo, vel ſolo adſpectu, nedum intus admiſſa; ſic pingues fœminas, ac nimis mammoſas omnes ferè horrere ſolent; propterea *Martialis* huiuſmodi fœminarum genus à ſe procul ablegans, ſe *carnarium* dicebat, *non pinguiarium*. Quantùm verò ad obtundendum Ventriculi acidum, in quo appetentiæ fomes reſidet, polleant ſubſtantiæ pingues, & oleoſæ, ut ut acidum occultum contineant, nemo eſt qui ignorat; neque immeritò *Galenus* ad famem caninam ſedandam pinguia edulia, & oleaginoſa commendabat, ut quæ acidi n. & Ventriculi membranas arrodentis ſpicula infringere valeant, *Avicenna* propterea pro regimine iter agentium pin- *Com. 21.2.Se.* *l.1. Fen. 3. D. 5. c. 2.*

 guium

guium ciborum uſum, ut adipis vaccini laudat, ac refert quendam Olei Viol. lib. 1. cum Sebo epotâ decem diebus à cibo abſtinentiam commodè toleraſſe. Mirum propterea non eſt, ſi huiuſmodi Operarios perpetua ferè inappetentia, & nauſeatio comitetur.

Non rarò quoque obſervare mihi contigit Mulieres prope has Officinas habitantes, de uterinis paſſionibus ob hujuſmodi odoris pravitatem conqueri, quod alicui fortaſſe mirum videri poſſet, cùm ad hyſtericos affectus graveolentia commendentur ab *Hipp.*, ſi naribus apponantur; verùm ſicuti non ſemper ſuaveolentia uterinas ſuffocationes excitant, cum etiam odorata, ut Cinnamomum, Nux moſcata, & ſimilia mulieribus præfocatis pro remedio exhibeantur, quod *Horatii Augenii*, in huiuſmodi caſibus, *infallibile*, ut ipſe ait, *eſt præſidium*, neque id à Doctiſſimo *Etmullero* improbetur, & ab *Hipp.* in libro de Nat. Mul. Vinum odoratiſſimum commendetur; ita non ſemper graveolentia naribus admota hyſtericas turbas ſedant, uti obſervavit *Foreſtus*, & de nidore lucernæ extinctæ, quo hyſterici inſul-

2. de mo Mul. n. 78.

l. 12. Ep. 7.

de Affe. fœm. ex utero.

l. 28. Ob. 30.

ſultus fiunt, fętus exſtinguũtur perantiqua obſervatio eſt. Quare à putri ſebaceo odore nequaquam miror, animales ſpiritus in motus inordinatos cieri, ac ſimul ob nauſeam, Ventriculo ad ſuperiora contracto, uterum quoque convelli; ſic aliquandò obſervari mihi contigit, delicatas mulieres ad candelæ ſebaceum odorem pro nocturo lumine, animo linqui, & hyſtericis affectibus corripi.

De candelarum ſebacearum pernicioſo nidore videatur *Solenander*, qui refert, fratrem ſuum Joannem ad candelæ ſebaceæ lumen gravioribus ſtudiis intentum, magnam exinde noxam in Pulmonibus, & Cerebro accerſiviſſe; addit inſuper ex ſebo bubulo graviorem odorem, quàm ex ovillo, vel vervecino exire; nobis autem candelæ ſebaceæ nunquam graviùs olere cenſentur, quàm cum illis aliqua ſuillæ pinguedinis portio admixta fuerit. Elegantem quoque habemus hiſtoriam in Actis *Haffnienſibus*, ubi narratur hiſtoria cujuſdam mulierculæ, quæ in formandis candelis promercalibus intenta in gravem Capitis dolorem cum Vertigine, Oculorum ruborem, difficilem reſpira-

Se. 5. conſ. 6. p. 461.

Vol. 5. Ob. 86.

tionem incidit, quam mulierem *Olaus Borrichius* curavit, primò vomitum provocando, poſtea aquis pectoralibus cum oxymellite ſcyllitico adhibitis, quibus hoſtem, ut ille ait, viſus eſt ſopire, ſed non multò poſt remediorum uſu intermiſſo, Orthopnoica facta eſt, & repetitis Medicamentis Artem ſuam diris execrando, hujuſmodi Artifices hortabatur, ut ſi pectori proſpectum vellent, ſubdio ſaltem miniſterium ſuum exercerent.

Literarum Profeſſores ego quoque monitos velim, ut à candelis ſebaceis, quotieſçumque in ſuis Muſæis literis operam dant, quantum poſſunt, abſtineant, ac ſi opes non ſuppetant, ut cereis candelis uti poſſint; Lucernis ex Oleo Olivarum, quæ Palladi ſacræ ſunt, utantur, ut antiquis Scientiarum Cultoribus mos erat, quorum Opera commendabantur cum lucernam olerent. Hoc idem ſuadet *Fortunatus Plempius*, qui ait, non minùs nidorem ac fumum candelarum ſebacearum abortum inferre, ac fumum lucernæ ex *Plinio*.

To- Val. e cap. 5 & 59

7.H.N. c. 7.

Talia ergo Medicamenta, quando hujuſmodi Artifices curandi occurrunt, qua-

lia

lia à Claris. *Borrichio* proponuntur, in uſum revocanda, uti Vomitoria, inter quæ Stibium primum locum obtinet, fortia cathartica, abſtergentia acria, & potiſſimùm quæ ex aceto ſunt compoſita, ut Oxymel ſcylliticum, ac ſimilia, cum nihil ſit, quod pingue magis obtundat ac abſtergat, quàm Acetum.

Enitendum eſt igitur, ut tam interiùs quàm exteriùs unguinoſæ illæ particulæ, quibus viſcera, & cutis hujuſmodi Artificum infarcta ſunt ac ſpiritus irretiti, liberque tranſpiratus prohibetur, extrudantur, everrantur, ſive ex ſuperiùs recenſitis affectibus, ſive ex quocunque alio morbo juxta temporum Conſtitutiones, decumbant. Suſpicari enim ſemper licet, aliquid labis humoribus ac ſpiritibus ex fœdis illis particulis ineſſe, quas unà cum aere in operum ſuorum exercitio combiberint. Hanc ob cauſam circa V. S. in hiſce Artificibus exercendam cautione opus eſt; liberaliter enim detracto ſanguine, citiſſimè fatiſcunt illorum vires ac ſpiritus, qui ex conſpurcato ſanguine geniti non poſſunt non eſſe imbecilles ac evanidi.

CAPUT XVII.

VErùm à tam ſordidis, & graveolentibus Officinis ad Naſorum delitias noſtræ hujus ætatis, ſi lubet, divertamus, ad Officinas ſcilicet, ubi Tabacum (liceat mihi hoc vocabulo uti, quando jam Civitate donatum eſt) parari ſolet. Hujus ſeculi (ſaltem in Italiâ noſtrâ) inventum, ſeu vitioſa conſuetudo eſt pulvis iſte, ex herbâ Nicotianâ compoſitus, nihilque eo frequentiùs eſt cum Mulieribus, tum Viris, Pueris quoque, ut illius emptio inter quotidianas familiæ impenſas numeretur. Quales ergo noxas tum Capiti, tum Stomacho affigat pulvis iſte ex Tabaco, ſatis norunt ipſi Tabacopæi, dum illum præparant. Inter alias merces, quæ ex Liburnico Hetruriæ Portu ad nos deferri ſolent, placentæ quædam ex prædictæ Plantæ foliis in funem convolutis concinnatæ reperiuntur, quas Operarii explicant, evolvunt, ac molæ ſubdunt, ut in pulverem redigantur; dum autem Equi oculis obductis molam circumagunt, Operarii adſtan-

ſtantes, qui Tabaci folia ſuſq; deque identi-
lem verſant, antequam aſſueſcant, magno
apitis dolore, vertigine, nauſeâ, &
ontinuâ ſternutatione tentari ſolent.
Tanta enim ex illâ triturâ partium tenu-
um, æſtate præſertim, diffunditur exha-
atio, ut tota vicinia Tabaci odorem, non
ine querimoniâ, & nauſeâ perſentiat.
Equi ipſi quoque molam circumagentes,
frequenti capitum concuſſione, tuſſi, &
exſufflatione acrem, & infeſtam Tabaci
exhalationem illam atteſtantur. Puellam
Hebræam novi (Tabacopolia enim in totâ
ere Italiâ, ſicuti multi alii publici proven-
us, *locantur Judæis, quorum cophinus fœ-
numque ſupellex*) quæ totâ die explicandas
placentas iſtas ex Tabaco incumbens ma-
gnum ad vomitum irritamentum ſentie-
bat, & frequentes alvi ſubductiones pa-
iebatur, mihique narravit, Vaſa hæmor-
roidalia multum ſanguinis profudiſſe, cum
ſuper placentas illas ſederet.

De uſu ac abuſu Tabaci non eſt, quòd
hìc quicquam agam, ne actum agere vi-
dear, qua de re videatur *Magnenus*, qui
de hoc peculiarem Tractatum conſcripſit,
ac doctiſſimus *Etmullerus* in Opere nuper
Franc-

Francfurti edito cum multis additamentis; ubi exactiſſima Tabaci Hiſtoria, & medicamenta ex illo parata habentur; damna tamen non vulgaria ex nimio illius uſu ſubſequi fatentur omnes, ac variæ Obſervationes apud Scriptores extant, de quo videatur *Helmontius*, qui illius fumigationem execrando, ſtomachum per illius fuliginem flavedine tinctum repertum fuiſſe affirmat, & occultum virus ipſi adſcribit. Pulmones flaccidos, & exſuccos reddi à Tabaci fumo, ac paulatim ad maraſmum deduci, adſtruit *Simon Pauli*, *ſicuti*, *& Richardus Mortonus*. In hanc rem adiri poterit *Teoph. Bonetus*, qui multas Cadaverum Sectiones inſtitutas refert, ex quibus apparet, quàm graves & abominandæ noxæ in Pulmonibus, ac Cerebro, non ſolùm ex Tabaci fumo, ſed etiam ex uſu pulveris deprehenſæ fuerint, Ineſſe autem Tabaco, ſicuti omnibus iis, quæ ptarmicam vim poſſident, magnam acrimoniam, vel licatio, quam infert naribus, ſatis demonſtrat, ubi etiam illius maſticatio, & virulentus nidor, qui efficit, ut Tabacariorum ſemper fœteant animæ.

in Cuſtode errante n. 46. ac in Tract. de Mort. Occaſ.

Quadr. Bot. c. 6. de Pht.

in ſuo Sepulch. t. 2. lib. 4 Se. ult.

Tam liberaliter ergo à Tabacopœis odores

res illi ac pulviſculi volantes, qui acriores ſunt quò tenujores, per os & nares excepti teneram Pulmonum, & aſperæ arteriæ tunicam pungunt, & exſiccant, teterriſque halitibus ſpiritus Animales Cerebri incolas obfuſcant, imò narcoſi quadam obtundunt, ac eodem tempore ſtomachi fermentum corrumpunt, illius acidum infringendo.

Neque verò quis putet, tam celebrem Plantam, Reginæ titulo donatam, Europeis omnibus adeò gratam, multòque magis iis Ditionibus, ubi inter magnos proventus Tabaci uſus recenſetur, infamare me velle. Multa à clariſſimis Scriptoribus de Nicotianæ facultatibus literis prodita fuere, ac meritò inter Plantas Medicas locum ſuum meretur, ſolùm illius nimius uſus, ac intempeſtivus damnandus, qui efficit ut variam ſortem experta fuerit, ac tantundem bonæ famæ, quantum malæ illi obtigerit. Multum Salis volatilis Tabaci foliis ineſſe, vi cujus abſterſivam & traumaticam vim poſſideat, acidum luxurians compeſcendo, experientiâ ſatis comprobatum eſt, hinc illius decoctum in Empyemate magnis laudibus, ac pro ſe-

cre-

Hiſt.32. creto commendatur ab *Epiphanio Ferdinando*. Tabaci folia itidem maſticata copioſum phlegma educere, nihil vulgo notius eſt, ac nihil frequentius; non levis tamen error in hoc committitur. Nam non æquè in omnibus ſalutaris eſt hujuſmodi maſticatio, & tam copioſa lymphæ eductio; in corporibus enim obeſis, & ubi craſſi ſucci abundent, pulvis ex Tabacco, & illius uſus utilem præſtabit operam: non ſic autem in iis, qui bilioſo & præfervido ſunt temperamento præditi, ut ſcitè

l.4.c.45. de re nat. & med. ut. Ind. advertit præ cœteris *Gugielm. Piſo*. Ego certè non paucos novi ad maraſmum deductos ob hujuſmodi maſticationem, qui, cum ſibi ex ore continuum viderent depluere ſtillicidium, ſuæ incolumitati hoc pacto benè conſultum falſà perſuaſione ſibi blandiebantur, ac iis ægrè perſuaderi potuit, malè ſanum conſilium eſſe fontes ſalivales, & totum corpus hoc pacto ſuo latice nutritio exhauriri. Adeò inſanabile cacoethes Tabaci folia maſticandi, ac fumum ſugendi, tot homines infatuavit, *quod vitium*, ut reor, *ſemper damnabitur, ac ſemper retinebitur*.

Ta-

Tabacum maſticatum, ſeu illius fumum per tubulum tabacarium exſuctum appetentiam obruere, ita ut longum iter illius uſu poſſit confici ſine famis moleſtiis, & ſtomachi latratu; tradunt multi, inter quos *Gugiel. Piſo*, qui in peregrinatione per loca deſerta, tali maſticatione uſus, nec laſſitudinem, nec famen ſenſiſſe affirmat. *Helmontius* idem adſtruit, aitque, id fieri, *non quia Nicotiana famem ſedet; quaſi ſatisfaciat defectui, ſed in quantum ſenſus defectum tollat, ſimulque functionum exercitia*. Ab *Helmontio* non multum diſſentit *Etmullerus*, qui ait, Tabacum, veluti omnia Narcotica, ſtuporem in ſpiritus inducere, & Sale volatili oleoſo ſalſum ſtomachi fermentum obtundere, ſicque famis morſus non ſentiri: revera mihi ſæpiùs obſervare contigit, hoſce Fumibibones, & Tabaci maſticatores, non ſecus ac Vini egregios Potores continuâ fere ciborum inappetentiâ laborare. Sicuti enim Vinum, ac illius ſpiritus acidum Ventriculi fermentum enervant, ac infringunt, ita foliorum Nicotianæ maſticatio frequens, ac illiùs fumus, ſalivarem ſuccum, & ſtomachi robur obtundunt, ut ſuctionis ſenſus vix perſentia-

in H.N. & Med. utriuſq; Indiæ l. 4. c. 43.

in Trac. Sortis Occaſ.

in Tract de fame læſa.

in lib. de Togatorum Valet. tuenda c. 4.

tiatur. Idem prorſus ſentit *Doctiſſimus Plempius*, affirmans, Tabacum nequaquam nutrire, ſed copiâ pituitoſorum humorum in Os prolicitâ, & deorſum demiſsâ Ventriculum eſurientem, & quaſi famelicum expleri.

Mirari autem ſubit quomodò, non ſecus ac in Coquinariâ, tam ingenioſus fuerit Naſus, ut tot artes, tot mangonia excogitarit pro condiendo, ac variis modis parando Tabaco, ut cuique, prout lubet, modò craſſum, modò tenue, modò odorum, modò inodorum, arrideat, neque ſolùm Naſo, ſed palato quoque ſapiat, illius fumo hauſto, ac per os & nares regeſto, adeò ut quotieſcunque Tabacarios iſtos mihi viſere contingat, pulverem hunc tam avidè per nares attrahentes, vel fumum haurientes & exſufflantes, menti occurrat Orlandus ab Areoſto deſcriptus, qui amiſſum cerebrum per nares reſorbeat, vel Cacus in Spelunca Aventini Montis cum Hercule decertans, qui

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomat, involvatque domum caligine cæca.

At quale præſidium Tabacopœis præſtabit Ars Medica? Quando cauſa occa-

ſio-

ſionalis tolli nequeat, & lucri bonus odor hiſce Operariis minus ſenſibilem, & moeſtum reddat Tabaci odorem, monendi ſunt, ut in triturando, cribrando, & quomodocumque tractando mercem hanc, ſine cuius uſu, non ſecus ac ſine Bacho & Cerere, frigerent ſpiritus, & civilis elegantia, quantum poſſunt, caveant ab examine illo volantium atomorum, os, & nares obvelando, aerem recentem frequenter captando, faciem frigidâ abluendo, poſcâ fauces perſæpè eluendo, ac etiam bibendo, cum nihil aptius ſit ad particulas illas, quæ faucibus ac ſtomacho inhæſerint, abſtergendas, obtundendas, quàm quæ acetum habent admixtum. Emulſiones ſeminum melonum, ptiſſana hordeacea, Serum vaccinum, Oryza in lacte cocta, non inutilem præſtabunt operam, ut minus lædantur. Cum in locis concluſis, & humentibus, ac præſertim cum ſub molâ Tabaci folia triturantur, tale miniſterium peragi ſoleat, ac tales Operarii, de capitis dolore, & nauſeâ conquerantur, vomitoria pro more habui præſcribere, ut quæ pulverem hauſtũ, & ex ſuâ naturâ vomituritionem cientem, breviori viâ expurgent.

Quo-

Quoniam ex odoribus, cum ingratis, tum ſuavibus, Artificibus, qui illos tractant, non levia incommoda proficiſcuntur, neſcio, qualis lubido me inceſſerat, ut hìc loci, non injucunda Parecbaſi, pauca quædam de Odorum naturâ perſtringerem; verùm hujuſmodi provinciæ amplitudo me deterruit, veritus quippe, ne ſi in illam pedem immitterem, argumenti jucunditas nimis longè à propoſito me abriperet. Hujuſmodi ergo meditationi pauliſper inſiſtens, ac obſervans, multa quidem de Odoribus, tum ab antiquis, tum noſtræ ætatis Philoſophis ac Medicis, paſſim literis fuiſſe prodita, ſed particularem & abſolutam hiſtoriam de Odoribus in Scientiâ Naturali adhuc deſiderari, propterea mihi in mente obverſari viſa eſt Idæa, quâ Odorum hiſtoria naturalis, & medica conſcribi poſſet, odorum naturam juxta recentiorum, & antiquorum placita philoſophica perpendendo, unà cum illorum differentiis, ac diſtinctionibus in ſuas Claſſes, proprietatibus, Idioſyncraſiis cauſis, natali ſolo, compoſitione, mixturis, ſicque de re Unguentariâ antiquorum, exinde procedendo ad medi-

ca-

camenta ex odoribus petita, unde Spi-
rituum Medicina juxta Modernos or-
tum habuit, poſtremò ad Odores Bibli-
cos recenſendos, quorum mentio fit in
Sacris Codicibus, & quibus utebantur
Judæi in Sacrificiis, ac eos, quorum
apud varias nationes Græcos, Roma-
nos, Ægyptios, Indos erat uſus in ſuf-
fitibus, & expiationibus, ad placandos
& evocandos Deos; Quare materiam
amplam viſus ſum ſubolfeciſſe Tracta-
tum conſcribendi, univerſalem Odorum
hiſtoriam complectentem, ut unico o-
pere quod ſparſim dictum eſt, & quod
mihi per varia Experimenta obſervare
contingeret, haberetur. Olìm Petrus
Servius, Medicus Romanus, in ſuâ ele-
gantiſſimâ Philologicâ de odoribus Diſ-
ſertatione Tractatum Phyſicum de Odo-
ribus pollicitus eſt, ſed quantùm ſcire
licuit, fidem ſuam non abſolvit; meam
tamen pro tali molimine, *quod plus tem-
poris, atque olei plus*, expoſceret, hic
oppignerare non intendo. Multa enim
ſunt, quæ è longinquo, ac primo ad-
ſpectu plana, & facilia videntur, ſed
poſtmodum ardua, & prærupta de-

prehenduntur ; ſcitè profectò Poeta.

Tollimus ingentes animos,& maxima parva
Tempore molimur.

De Veſpillonum Morbis.

CAPUT XVIII.

VEſpillonum, & Libitinariorum apud Veteres operoſius, quàm noſtris temporibus, conſueverat eſſe miniſterium. Corpora enim extinctorum magnâ diligentiâ curabant, illa abluendo, ungendo, cremando,& cineres in Urnis condendo ; propterea ad hujuſmodi opus accerſebantur Pollinctores, Succolatores, Uſtores, aliique ex viliori plebe; noſtris verò temporibus Cadavera ad Templa, ſeu Cœmeteria delata Veſpillonibus traduntur, ut in Sepulchris reponantur. Quia verò in Urbibus, ac Oppidis, ſaltem in Italiâ noſtrâ, quælibet familia ſuum habet Sepulchrum gentilitium in Templis nobilioribus, plebecula verò in ſuis Parœciis in amplis Sepulchris promiſcuè recondi ſolet ; hinc Veſpillones in Antra illa fœtidiſſima, Cadaveribus ſemiputridis plena, deſcendendo, ut delata

Ca-

Cadavera in iis recondant, pernicialibus
morbis obnoxii ſunt, potiſſimùm verò
malignis febribus, repentinæ morti, Ca-
chexiæ, hydropiſi, Catharris ſuffocati-
vis, aliiſque graviſſimis morbis; ſic illis
ſemper cadaveroſa facies, & luridus ad-
ſpectus, ut, qui citò rationes cum Orco
inire ſoleant. Ac profectò quæ gravior
cauſa, & magis efficax ad peſtilentes mor-
bos excitandos fingi poteſt, quam talis in
Sepulchra deſcenſus, ubi neceſſe ſit ad ali-
quod tempus putidam auram illam inſpi-
rare, ob cuius hauſtum animales ſpiritus
(quorum natura, ætherea eſſe debet) coin-
quinentur, ineptique fiant ad munus
ſuum exequendum, ſcilicet ad totam Vi-
talem machinam ſuſtentandam? Haud
immeritò ſcripſit *Hippocrates*, *Aerem Mor-*
talibus Vitæ, & Morborum auctorem eſſe; *lib. de Flatibus n. 6.*
non poteſt ergo ſepulchralis Aer Veſpil-
lonibus non eſſe ſummè pernicialis, &
maſſæ ſanguineæ corruptor. Antiquitùs
ad tam vile miniſterium, ſicuti ad metal-
la, & cloacas, cogebantur Servi publici,
qui ſemiraſi erant, & inſcripti diceban-
tur, unde *Martialis*

Quatuor inſcripti portabant vile Cadaver,

Accipit infelix qualia mille rogus.

Noſtrâ hac ætate ſordidum lucrum, ſeu neceſſitas ipſa, & egeſtas liberos homines ad huiuſmodi opus exequendum compellit, ſed ſorte parùm fauſtâ; nullum enim Veſpillonem Senem videre adhuc mihi contigit. Quantum verò polleat ad Aerem inquinandum, Cadaverum ex quocumque Animalium genere corruptio, nemo non novit, cùm ſæpè obſervatum ſit, poſt magna prælia commiſſa per inſepulta Cadavera, ſeu per antiqua Sepulchra incautè aperta, diras peſtilentias enatas, quæ ingentem populorum ſtragem ediderint. Mirum itaque non erit ſi Veſpillones, & Buſtuarii, Cadavera tractando, Sepulchrorum oſtia reſerando, ac dum in illa deſcendunt, peſtiferos morbos accerſant. Veſpillo quidam ſatis notus quem Piſtonem nomine vocabant, cum Juvenem tumulaſſet veſtibus benè munitum, & calceamentis novis indutum, paucos poſt dies circa meridiem Templi fores apertas obſervans, Sepulchrum adiit, ac lapide amoto, in Sepulchrum deſcendit, diſcalceatoque Cadavere, ſuper illud concidit, ibique animam efflavit,

vit, violati Sepulchri pœnam meritò luens.

Odor hic peſſimus perſæpè in ſacris Ædibus Æſtate præſertim, manifeſtè perſentitur cum gravi adſtantium noxâ, ob Sepulchrorum copiam, & frequentem illorum reſerationem, ut ut Thure, myrrhâ, aliiſque odoratis rebus, vaporentur Templa. Hinc non immeritò hanc noſtrorum temporum conſuetudinem Cadavera intra ſacras Ædes tumulandi improbat *Lilius Gyraldus* in Opere ſuo eruditiſſimo de vario ſepeliendi ritu, cum priſcis temporibus, ac ſub ipſis Chriſtianæ Religionis primordiis, ſola Martyrum Corpora in Templis recondi ſolerent, cœteri verò Fideles propè ſacras Ædes, ſeu in Cœmeteriis tumularentur. Ruſticana gens noſtra decentiùs ſanè, quàm urbana, ſuorum Cadavera ſepelire pro more habet; quemlibet enim ex ſuis fato functum in arcâ ligneâ reponunt, & altâ ſcrobe effoſſâ in Prato, propè ſuas Parœcias humo committunt, amicis, ac propinquis id muneris exequentibus. Inſtituto meherclè laudando conſueverant Romani extra Urbem Cadavera efferre,

uti etiam Athenienſes in Ceramico , ſeu
rogis imponendo , cinereſque Urnis lapi-
deis , ſeu æneis , condendo, Viâ Latinâ
& Flaminiâ, ac præcipuè militares Viæ ob
Monumentorum frequentiam apud Ro-
manos erant valdè celebres , unde
Juvenalis.

Sat. 1. —— *experiar , quid concedatur in illos ;*
Quorum Flaminia tegitur cinis , atque La-
tina .

Id autem tribus ex cauſis agebant , ut lau-
datus *Gyraldus* aſſerit , primò quidem , ut
monumenta illa Viatoribus incitamento
eſſent ad Virtutem capeſſendam; hinc eſt
quòd antiqua Epitaphia, ut plurimùm Via-
tores alloquerentur , ſecunda , ut quotie-
ſcumque Civitas obſidione premeretur ,
Cives contra hoſtes alacriùs pro ſuo-
rum cineribus pugnarent ; tertia , quæ
erat potiſſima cauſa , ut à tetris exhala-
tionibus , quæ à Cadaverum putrefactio-
ne emanant , Urbem ſartam tectam ſerva-
rent . Singulari autem privilegio Virgini-
bus Veſtalibus , ac ſolis Imperatoribus
permiſſum fuit , ut intra Urbem tumula-
2. de leg. ri poſſent ; quin lege duodecim Tabula-
rum , ut apud *Tullium* legimus , caveba-
tur

tur ne Uſtrina, licet extrà Urbem, prope Ædes alienas inſtitui poſſet; *Rogum buſtumve novum ne propè Ædes alienas 60. ped. invito Domino aducito*. Sic apud *Tullium*; neque id ob incendii metum, ut idem ait, ſed ob tetrum in Cadaverum uſturâ odorem. Adeò cavebant veteres, ac Aeris ſalubritati pro publicâ incolumitate proſpiciebant, ut extra Urbis Pomœria non ſolùm immunda quæque, ſed ſuorum quoque cineres ablegarent. Ipſam quoque agrorum ſtercorationem damnabat *Heſiodus*, conſultum magis volens ſalubritati, quàm ſoli fæcunditati, ſicuti ædilitio edicto vetabatur, ne quid ſcorteum, hoc eſt ex pellibus, Templis inferretur; nefas enim erat aliquid morticinum in Templis recondi.

Ut verò penſum meum abſolvam, Veſpillonum, quorum miniſterium adeò neceſſarium eſt, incolumitati proſpiciendum, æquumque eſt, ut quando mortuorum corpora unà cum Medicorum erroribus humi recondunt, Ars Medica iiſdem beneficium aliquod pro dignitate ſervatâ rependat. Cautiones itaque iis proponendæ, ut minorem noxam, quan-

tum licet, in opere libitinario perſentiant, eæque eſſe debent, quæ peſtis tempore in uſu eſſe conſueverunt, nempe, ut os, & fauces acri aceto abluant, ac ſtrophiolum aceto imbutum geſtent in perâ, ut odoratum, ac ſpiritus reficiant, monumenta pauliſper aperta relinquant, antequam in illa pedem immittant, ut concluſi halitus pauliſper expirent. Opere peracto, ac domum regreſſi, Veſtes mutent, ac munditiei ſtudeant, quantùm fert miſera illorum conditio. Ubi verò ex aliquo morbo ægrotant, magna circumſpectione curandi. Ego quoties hujuſmodi hominum genus curandum habui, ſatis parcè ſanguinem detraxi; illorum enim ſanguis cadaveroſus eſt, ac qualis faciei color; purgantia potius erunt ex uſu, ut quæ magis conveniant hiſce hominibus, qui fœdâ laborant cacochymiâ, & in Orci familiam citiſſimè tranſire ſolent.

De Obſtetricum Morbis.

CAPUT XIX.

A' Veſpillonum miniſterio toto Cœlo differt Obſtetricum officium, hæ quidem hominis in mundanam Scenam ngreſſum curant, illi egreſſum; munus amen amborum, mortalis vitæ Ortum : Occaſum reſpiciens, qualis ſit humana onditio, ſatis teſtatur. Obſtetrices ero, ſi non tam gravia damna referunt, um Puerperis aſſident, uti Veſpillones Cadavera tumulando, non immunes tanen, nec impunè ſemper à morbis abeunt artus excipiendo una cum uterinâ proluie, quæ ab antro muliebri confertim prouit, uti ipſæmet teſtantur, & obſervatio in on paucis planum fecit. De pravitate ochiorum non eſt, quòd hic verba faiam, cum ad paucas horas illorum fluus, vel diminutus, vel ſuppreſſus, ſas ſit ad Puerperas necandas. Haud ſum eſcius, multas antiquitus Quæſtiones uiſſe, & adhuc eſſe de menſium nequitiâ, uam talem eſſe ſcripſit *Plinius*, *ut muſta* *l.7.H.N. c.15.* *eſcant, ſterileſcant tactæ fruges, moriantur*

inſi-

inſita, exurantur hortorum germina & fructus, quibus Mulieres inſederint. Sanguinem tamen menſtruum à tot criminibus ill[...] impactis abſolvere contendit *Falloppius* qu[...] aſſerit, ſanguinem menſtruum bonum e[...]ſe, & ſuâ naturâ laudabilem, ſi fœmin[...] alioquin ſana ſit, ac eundem ipſum eſſe[...] ex quo Mulier, & fœtus ipſe nutriuntur[...] neque niſi à ſolâ copiâ ſanguinis uterum ad excretionem irritari; cui opinioni fa[...]vet *Rodericus à Caſtro*, *Gugl. Ballonius*, qu[...] menſtruam per uterum excretionem, no[...] qualitate, ſed quantitate peccare, & i[...] Annotationibus ad quandam hiſtoriam lo[...]cum inſignem *Hippocratis* obſervat, ub[...] Præceptor menſtruum ſanguinem no[...] fluorem, ſed *Florem* appellat τὰ καταμήνια ἀνθεῖν, imò idem *Ballonius* neque qualita[...]te, neque quantitate peccare aſſerit menſtruum cruorem, *ſed hujuſmodi purgationem perfici arcano, & admirabili quodam naturæ conſilio, aut divina providentia ad futuram procreationem*. Mihi certè non ſemel, nec ſine magnâ admiratione obſervare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad maraſmum ferè deductas, ac præcipuè nobilem Monialem per decennium

de Med. Purg. c. 1.

de univ. Mul. Me. l. 2. c. 10. l. 2. Conſ. Hiſt. 2.

2. de Mo. Mul.

nium in lecto decumbentem prorſus exhauſtam, cui quolibet menſe, ſtatis diebus, menſes quamvis in ſatis modicâ quantitate, & ad paucas ſtillas, apparent. His tamen non obſtantibus, menſtruo ſanguini malignum aliquid ſubeſſe meritò ſuſpicari licet; non ſolùm enim nomine excretionis, ſed ſecretionis menſtruus fluxus notatur, quæ ſecretio cujuſdam nobis ignotæ fermentationis beneficio perficitur, particulis quibuſdam ſalinis, ac omnigenis ad uteri glandulas præcipitatis, & è corpore ablegatis.

Vim hujus fermentationis, ac inteſtinæ perturbationis ſatis experiuntur mulieres ipſæ, cum menſtruus fluxus inſtat, ac dum actu profluit; quare à nonnullis, nec ineptè, febris menſtrua appellatur, ſed febris medica; quam poſtmodum melior ſtatus, & corporis alacritas conſequitur; eleganter propterea *Oribaſius*, de moleſtâ hac purgatione tractans, ſcripſit, *Mulieres, unde gaudent, inde triſtari, & unde triſtantur, inde gaudere*. Si porrò hiſtoriis adhibenda fides, menſtruum propinatum philtri loco habetur, & vim dementandi poſſidere creditur, quo modo

Vid. Braſau. l.5. Aph 36.

fe-

ferunt, Cajum Caligulam ab Uxore Cæ-ſoniâ potionatum. Inter cautiones Chirurgicas pro vulnerum curatione, Fragoſio, Lanfranco, aliiſque celeberimis Chirurgis advertentibus, hæc quoque numeratur, quòd linea filamenta ex linteaminibus, & induſiis Mulierum non adhibeantur, licet pluries ablutis, quod religioſè ab omnibus Chirurgis obſervari ſolet, idque ob menſtrui cruoris virulentiam, quin monent, ut ab aſpectu vulneratorum arceantur mulieres menſtruatæ, ac homines quoque à venereo ludo adhuc calentes, ob hircoſam ſuffumigationem, quam redolent, adeò ut non ita fabuloſum videatur, id quod refert *Plinius*, & *Joachimus Camerarius apud Gaſparum à Rejes*, Apes nimirùm homines inſequi ab aphrodiſiacâ paleſtrâ adhuc madentes, cùm odorum ſuavitate maximè oblectentur, & caſtitatis ſint obſervantiſſimæ.

l. 7. H. N. c. 7. Camp. El. Q. 54.

Quidquid ſit de menſtrualis ſanguinis conditione, num revera talis ſit, qualis paſſim creditur neutiquam tamen dubitare licet de uterino profluvio, quod partum præcedit & conſequitur, quin malignitatis, & virulentiæ particeps ſit, quod ſa-

ſatis demonſtrat lochiorum ſubita ſuppreſ-
ſio, vel parcior fluxus; malignæ febres
ſiquidem præſtò ſunt, quæ miſeras puer-
peras citiſſimè ad interitum deducunt,
quod non ita evenit in ſimplici menſium
ſuppreſſione, quæ ſi morboſas mulieres,
& cachecticas reddit, non tam funeſta eſt,
nec tam citam mortem accerſit. Suffura-
tur enim fœtus ſeu ex ſanguine, ſeu ex
chylo id, quod magis ſincerum eſt ac ſpi-
rituoſum, ſicque utero gerens geniali ſuc-
co fraudatur; unde non ſolùm in totâ maſ-
ſâ ſanguineâ prava fit humorum congeſtio,
ſed in ipſâ quoque uteri ſubſtantiâ, quæ
in gravidis tempore geſtationis, notante
Graaſſio, & Sylvio, inſigniter craſſeſcit, ut
quò magis diſtendatur, magis incraſſe-
tur. Humorum ſaburra propterea, quæ
prius cum quieta eſſet & concluſa, non
multum negotii faceſſebat, partus tem-
pore, *commota veluti Camarina*, ut dici
ſolet, ni promptè, & continuato effluxu
expurgetur, interimit.

Obſtetrices igitur, dum parituris ſuper
ſellam poſitis procumbentes adſtant, ma-
nibus expanſis partum excepturæ, ac in
hujuſmodi miniſterio ad plures horas per-
ſtant,

ſtant, non leves noxas ex ſtillantibus lochiis in ipſis manibus perſentiunt, ut aliquando à rodente, & acri materiâ iiſdem
l. 2. de ab: mor. cau. ca. 14. manus inflammentur & ulcerentur. *Fernelius* contagioſorum morborum vim admirans, refert, Obſtetricem quandam, quæ parturienti opem tulerat, talem in manu læſionem paſſam fuiſſe, ut illi tandem manus corrupta exciderit; Puerperam tamen illam, ait *Fernelius*, gallicâ lue infectam fuiſſe. Quemadmodum igitur Nutrix pollutum infantem lactans, in mammis primò luem contrahit, & à Nutrice vitiatâ Infans altus in ore & faucibus prima gallici morbi germina & cruciatus præfert; ita Obſtetrix illa in ipſis manibus, ſuper quas ſtillabat gallica lochiorum illuvies, tam gravem noxam experta eſt. Id tamen ſagacibus, & expertis Obſtetricibus non prorſus ignotum eſt; ubi enim illis alicui Puerperæ gallicâ lue infectæ operam ſuam præſtare neceſſum eſt, linteis manus obvoluunt, ut ab ipſis accepi, ac illas aquâ & aceto perſæpè abluunt, cum periculo ſuo didicerint, poſſe facillimè hoc pacto luem Veneream alioſque morbos, communicari. His addendum,

lum, quòd Obſtetrices pravos odores ac
ıalitus ex ſtillanti fluore per os & nares
xcipiant, nec modum habeant, quo ſe
ucantur, niſi alienis ac benè olentibus
doribus Puerperis hyſtericas paſſiones
xcitare velint.

Minus forſan in Angliâ, Galliâ, Ger-
naniâ, aliiſque Regionibus patiuntur
)bſtetrices, cum Puerperæ decumbentes
ı ſuis lectulis fœtus ſuos edant, non in
llis perforatis ſedentes, ut in Italiâ, qui-
us dum Obſtetrices aſſident pronæ ſem-
er & incurvæ, expanſis manibus, ad
ſtium Matricis fœtum proditurum oppe-
entes, tanto labore ac patientiâ (ubi
ræſertim Matronis aſſident, ac laborioſi
ırtus ſunt) fatigantur, ut partu tandem
lito, lares ſuos repetant infractæ & elum-
s, artem ſuam diris execrantes.

Nùm apud Veteres Puerperæ ſuper ſel-
s, an in lectulis fœtus ſuos edere pro mo-
haberent, mihi non ſatis compertum,
ut in hanc diſquiſitionem curiosè incu-
erim. Id autem ſatis perſpectum eſſet
m multis aliis ſcitu dignis, niſi Vulca-
s ſortem hanc Literariæ Reip. invidiſ-
, Tho. Bartholini Bibliothecam concre-

man-

mando, ubi opus elegantiſſimum ad um-
bilicum penè deductum de Puerperio Ve-
terum Vir Clariſs. habebat. Mos tamen
partus in lecto edendi etiam apud noſtra-
tes cœpit inoleſcere ritu ſanè, ut reor
laudando, multa ſiquidem incommoda ſi
evitantur; Sæpè enim contingit (niſi par-
tus ſint adeò faciles) ut Mulieres, antequam
pariant, pluries è lecto ad ſellam, & è ſel-
lis ad lectum, poſt irritos conatus referan-
tur cum magnâ virium jacturâ; ſeu, poſt-
quam enixæ fuerint, magnis hæmoragiis
ſubſequentibus ſuper ſellas ipſas animo
linquantur, & expirent. Fœtus autem
faciliùs effundi jacendo, quàm ſurrecto
corpore, aut ſedendo, docent bruta omnia
quæ humi procumbunt, dum pariunt, ob-
ſtetricante Naturâ. At fortaſſe id brutis
neceſſarium videbitur, ne illorum fœtus
in terram concidant, & exanimentur;
ſeu quia, cum prona in terram ſpectent,
alium uteri poſitum ab homine obtineant;
ideòque in illis facilior ſit fœtus excluſio:
verùm etiam parva Animalia, ut Catel-
læ, Feles, Mures, in quibus de caſu fœ-
tus è ſublimi non multùm vereri oportet,
jacendo pariunt. Neque verò crediderim

ſitum

ſitum uteri rectum in parituris ad facilio-
rem partum multum conferre, cum ſuſ-
picari liceat, fœtum è ſuis involucris ex-
peditum, & exitum affectantem, præ-
properè ad uteri vaginam præcipitari, ac
perſæpè in ſitu præternaturali, ut non ra-
rò obſervatur, exporrectis manibus, ſeu
quoque alio modo prodire.

At quonam præſidio Obſtetricibus Ars
Medica obſtetricabit, ac opem feret,
ut Artem ſuam ſine noxâ, quantum licet,
exerceant? nonniſi ut identidem, quando
ſint induciæ, manus & brachia aquâ aut
vino abluant, ut ab opere ſuo expeditæ
faciem ac fauces poſcâ colluant, veſtes
puras domum reverſæ induant, ſumma-
tìm munditiei ſtudeant. A' Vetulâ qua-
dam Obſtetrice accepi, ſe, quotieſcun-
que Puerperam aliquam haberet gallicæ
luis ſuſpectam, ſeu cachecticam, extre-
mos conatus parituræ opperiri, ante-
quam illam ſuper ſellam reponat, ne tam-
diu lochiali tabe manus conſpergantur.

De Nutricum Morbis.

CAPUT XX.

OBſtetricibus munere ſuo defunctis, Nutrices ſuccedunt, quæ fœtum editum alendum ſuſcipiunt: hæ quoque in lactationis progreſſu variis affectibus tentari ſolent. Hic autem Nutricis nomine non ſolùm intelligi velim eas mulieres, quæ pretio conductæ alienos partus, ſed eas etiam, quæ proprios lactant. Affectus autem, quibus ut plurimùm Nutrices vexari ſolent, ſunt contabeſcentiæ, hyſtericæ paſſiones, puſtulæ, & ſcabies, capitis dolores, vertigines, anhelitus difficultates, ac viſus imbecillitates; multa alia quoque incommoda patiuntur, in mammis præſertim, dum lac nimis abundat, dum grumeſcit in mammis, dum mammæ ipſæ inflammantur, abſceſſum patiuntur, ac in papillis ſciſſuræ naſcuntur. Facilè eſt autem concipere, quomodò ex diuturnâ lactatione ſequatur atrophia, & contabeſcentia; fœtu enim grandiori facto multumque lactis ſugente (ſive lac ex ſanguine, ut priſci ſenſere, ſeu ex Chy-

lo,

llo, ut rectius Recentiores, generetur) Nutricum Corpora geniali ſucco fraudantur quo nutriri deberent, & ſic paulatim graciles ab exhauſtu, & junceæ fiunt, ut plautino verbo utar, ac præſertim cum gemellos interdum lactant, ſeu cum lucri gratiâ unà cum proprio filio puerum collactaneum habent. Affectibus verò pruriginoſis corripi ſolent, tum quòd tractando & ulnis ac in ſinu Infantes geſtando, qui lactea cruſta, & achoribus infeſtari ſolent (dum, qui ſic non purgantur à magnis morbis corripi ſolent, teſte *Hippocrate*) Nutrices inficiuntur, tum quòd benigniori ſanguinis ſeu Chyli parte ad mammas delatâ, & in lac permutatâ, ſeroſi, & ſalſi humores ſuperſunt pro corporis alimoniâ, qui poſtea in cute puſtulas, & pſoram excitent. *Lactans quædam puſtulas per corpus quidem habebat, cum autem ceſſavit lactare ſedatæ ſunt æſtate*, ſcripſit *Hippocrates*, locum hunc egregiè explicat *Martianus* noſter (noſtrum appello, quia in hiſce Regionibus natus & educatus, ut pote Saxolenſis, non Romanus) contra *Valeſii* expoſitionem, qui ſibi finxit, huic mulieri, dum lactaret; menſtrua

de Morb Sac. n. 7

2. in 2. Epid.

 defe-

defeciſſe, ac propterea ex multâ cachochymiâ puſtulas ortum habuiſſe, ait enim *Martianus*, cauſam harum puſtularum reiiciendam potiùs *in errata, quæ committunt lactantes in cibo, & potu, hoc modo lac augeri exiſtimantes, partìm appetentia irritante, quæ in lactantibus magna eſſe conſuevit*, quibus accedunt vigiliæ, ſomni interrupti, quibus Nutrices lactationis causâ frequenter ſubjiciuntur, quorum occaſione cruditates in corpore generantur, quibus ſi quid humoris ſalſi aſſocietur, puſtularum apta materia evadunt.

Aliam hiſtoriam lactantis mulieris habemus pariter apud *Hippocratem*; *Therſandri uxor leucophlegmatica non valdè exiſtens lactans acutè febricitavit. Huic lingua exuſta eſt, aliis etiam uſtionem ſubeuntibus; Sub hoc tempus lingua etiam exaſperabatur, ut grandine multa, & lumbricis per os. Circa 20. verò non perfectè judicata eſt*; eodem modo *Valleſius* acutæ febris cauſam menſtruis evacuationibus detentis acceptam refert; *eſt enim maxima lactantium noxa*, ait ille, *impura excrementa, quæ ſingulis menſibus exire ſolent, retinere pro puro lacte, quod exſugitur*. Verùm *Martiani* expoſitio ma-

4. Epid. t. 14. ex Valleſ.

magis arridet;Lactantes enim in ſtatu præternaturali nequaquam ſtatuendæ ſunt,eò quòd lactationis tempore iis menſes non fluant, quod equidem verum eſſet, ſi naturaliter ſimul lactarent, & menſtruas purgationes haberent, ſed potiùs culpanda ſunt errata in victu, noctes inſomnes, ſucci nutritii exhauſtus, & alia à Doctiſſimo *Martiano* recenſita. Mulierem enim illam craſſis ſuccis refertam in univerſo corpore, ac primis viis, ut dici ſolet, ex ipſis verbis Divini Præceptoris ſatis conſtat, dum illam ſcripſit leucophlegmaticam fuiſſe, & lumbricos per os rejectaſſe.

Has igitur ob cauſas, viſus imbecillitatem,capitis dolores,vertigines,dyſpnœas identidem pati ſolent Nutrices, & albis fluoribus obnoxiæ fieri, ac præcipuè cum ad plures annos protrahitur lactatio. *Experientia compertum eſſe*, ait *Ballonius*, Medicus ſuorum temporum experientiſſimus, *omnes ferè mulieres, quæ diù fuerint Nutrices, gracileſcere, aut morbis poſtea opportunas, aut debiles vivere, aut fluxui muliebri obnoxias;* in iis enim facilis eſt humorum liquatio, & partium excipientium propenſio, quod cuidam mulieri conti-

l. 2. Eph.

git, ait ille, quæ adeò lacte exuberabat, ut diù tres Infantes lactaverit; hinc Vaſorum inanitio & infirmitas conſequi potuit. Idem *Ballonius* caſum refert cujuſdam Nutricis, ex quo cautio non contemnenda pro Nutricum rectâ curatione elici poterit; lubet autem ejuſdem verba referre; *Cuidam mulieri in ſpinam fluxio, rigida penè erat, Nutrix erat, & lactandi diligentia, & aſſiduitas occaſio mali fortaſſe fuerat. Datum medicamentum potens. Goſſypium cum Oleo applicatum; brevi convaluit, ſecta Vena non eſt; Lecti tepor, & unctio pepaſmum promoverunt. Alius Medicus Venam fortaſſe aperuiſſet*; hinc errant perſæpè Medici, qui cauſas affectuum in Nutricibus ad menſium ſuppreſſionem referentes, ſubitò ſectionem Venæ imperant. In ſimili caſu hodierni Medici, apud noſtrates ſaltem, non ſemel tantùm, ſed bis aut ter Venam ſecuiſſent, quod remedii genus ſi omitterent, grande nefas, & morte piandum ſe patraturos crederent. Ubi enim Nutrix aliqua ob prædictos affectus, ſeu quo alio morbo laboret, in ſanguinis miſſione pro Curationis cardine ſpem totam reponunt, eo ſolo fundamento, quòd toto

l.2. Epidem.

la-

lactationis tempore à menſtruis purgationibus immunis fuerit ; verùm in hoc ſœpiſſimè peccari ſolet, non enim ſolùm ad menſium carentiam, tanquam ad mali fomitem & ſanguinis abundantiæ cauſam reſpiciendum, ſed ad cacochymiam, & malum ex longâ lactatione contractum. Quare cum obviæ ſint, ac paſſim occurrant lactantes curandæ, paucæque ſint (apud Noſtrates ſaltem) quæ in Nobilium Domibus infantes alant, & quæ opiparè vivant, cautè procedendum in Venæ ſectione, ne corpus magis effœtum reddatur, & morbus ingraveſcat ; in hoc bivio itaque ſatiùs eſt, per viam medicamentorum purgantium incedere, quàm per phlebotomiam intempeſtivè, ſeu temerè inſtitutam.

Quot porrò incommoda in ipſis mammis patiantur Nutrices, veluti nimiam lactis abundantiam, & profuſionem, cum lac tenujus eſt (unde ſequatur virium imbecillitas & atrophia) lactis grumeſcentiam, mammarum inflammationes, abſceſſus, in papillis ſciſſuras, nemo non novit ; propterea ab horum affectuum cauſis exactiùs perquirendis, & curatio-

ne proponenda, ne actum agere videar ſuperſedebo, cum apud Practicos hæc omnia proſtent abundè deſcripta, unà cum magnâ remediorum ſupellectile, veluti videre eſt apud experientiſſimum Etmullerum.

Valet. Infant. Solent interdum Nutrices de dolore quodam compreſſivo in dorſo conqueri, quod obſervatur potiſſimùm in iis Nutricibus, quæ recenter pepererint, & multo lacte abundent, ob mammas nimis molles & laxas, ſeu quia ab Infante debiliori non ſatis exhauriantur, dolorem autem compreſſivum in dorſo præſertim perſentiunt, eò quòd vaſa lactea Thoracica circà aggerem ſpinalis medullæ perreptantia, & Chyloſam materiam pro lactis generatione ad axillares, ſeu mammas (ut creditur) deferentia nimis turgeant, ac diſtenta ſint, cujus remedium erit moderamen in victu, ac præſertìm in generoſioris Vini potu, atque etiam aliqua ſanguinis detractio, ſi dolor premat; hæc autem doloroſa compreſſio, quam interdum febris conſequitur, obſervari ſolet in mulieribus euſarcis, & h bitioribus.

Hyſtericis quoque affectibus, ut ſuperiùs

riùs annotavi, infeſtari ſolent Nutrices,
ac eæ potiſſimùm, quæ in Domibus Nobi-
ium degunt euchymis cibis altæ, ſed ma-
gnâ diligentiâ procul à conjugali commer-
cio cuſtoditæ; Ventre enim ſaginato, u-
erus liquore ſeminali turgeſcens indi-
natur, ac in furores agitur, cum non exi-
uâ lactei liquoris in mammis defœdatio-
e. Omnes ferè, qui de Nutricum regi-
nine ſcripſere, hoc primùm, tanquam rem
ndubiam, ac veluti Oraculum è Tripode
ccipiunt, quòd Nutrix à virili concubi-
u abſtinere debeat, ne lac vitietur. *A*
enere omninò abſtinendam eſſe, quæ lac præ-
bit, moneo; nam & menſes viri conſuetudi-
e provocantur, & lac odoris gratiam in dete-
us mutat; Verba ſunt *Galeni*. Nimius *in p. de tuen. val. c. 9.*
lem, ſi Auctores omnes, qui cautionem
anc, tanquam neceſſariam proponunt, re-
enſere vellem, quam ſicuti parùm ratio-
i conſonam, ita non multum ſalutarem,
eque experientiæ congruam, deprehen-
. Haud ibo inficias, quòd ſi lactans con-
eperit, non niſi pravum, & imbecille ali-
entum ſuppeditare poſſit, & quin ſubitò
olactandus ſit Infans, ſeu alteri Nutrici
adendus. Satis curioſa eſt hiſtoria, &

no-

de Virg. Organ. notatu digna, quam *Regnerus de Graaff* refert; ait enim, quendam Delphis Catellam ſatis pinguem domi habuiſſe, è cuius mammis lac Felis exſugebat, licet Catella nunquam generaſſet, quam idcircò Herus diligenter cuſtodiebat, ne tunc temporis, cum illam coitum appetere cognoſcebat, domo exiret, & amaſium repeririet cui jungeretur; ſed cum tandem Canis extrancus clam illam iniiſſet, ex eo tempore Felis noluit amplius Catellæ lac exſugere. Inficiari itaque non auſim, quin concubitus, ſi immodicus ſit ac ſatis frequens, lacti labem aliquam affricare debeat; at forſan lac magis vitiari credendum eſt, ſi Nutrices, quæ Infantes in alienis domibus nutriunt, à ſuorum Conjugum conſuetudine & adſpectu quoq; arceantur, adeò ut lares ſuos ac filios inviſere nequeant; ex quo fit, ut vetitos hymenæos magis appetant; ac perverſas curas animo diu noctuque verſantes, in hyſtericas paſſiones, eaſque vehementes, prolabantur; ſic quicquid delirant Nutrices, ſeu qui ipſas domi alunt & oculatius quàm proprias Uxores cuſtodiunt, plectuntur innoxia Infantum corpuſcula.

Sen-

Sentiant ergo, ut lubet, Scriptores ferè
omnes, & *Galeni* placito ſubſcribant, ju-
beantque Nutrices à Virorum conſortio
prohibendas, ac in Gynecæis tanquam in
carceribus detinendas, namque ego illo-
rum pace aliter ſentio, ac (veluti Ora-
tor quidam ajebat circa judicium rectè di- *l. 7. Ep.*
cendi) *Ad populum provoco*; adverto enim 17.
apud popularem gentem, Matres omnes
fœtus ſuos alere, niſi fortuitum aliquid
contingat, & cum ſuis Conjugibus quo-
libet nocte cubare, nec ſine conſueto Ve-
neris exercitio, neque tot incommoda, &
lactis depravationes obſervari, quot ve-
rentur, ac ſibi fingunt Medici in Magna-
tum, ac Principum Nutricibus, quas vo-
lunt caſtitati addictas; propterea cautelam
hanc non adeò tutam ac ſalutarem eſſe e-
xiſtimo, ut ut à celebrioribus Practicis
commendetur. Profectò in hac Civita-
te perpauci modò ſunt Nobiles, qui pro-
priis in Domibus Nutrices habeant; cum
enim illarum ſalacitas & petulantia, poſt-
quam benè paſtæ fuerint, intoleranda ſit,
nec quicquam fœliciùs obſervent filios
ſuos educari, quàm Urbanæ plebis, &
ruſticanæ gentis filios, ni forſan mor-
bo-

boſiores ſint ac imbecilliores, propterea omnes ferè liberos ſuos Nutricibus tradunt, quæ illos propriis in laribus unà cum ſuâ familiâ nutriant, quin lubentiùs ruſticanis Mulieribus, quàm urbanis natos ſuos committunt, ut robuſtiori lacte alantur.

De Nat. Pu. ver. 250. Unus, quòd ſciam, laudatus *Martianus* regulam hanc Nutrices à virili concubitu arcendi, licet bonâ fide tam ſalutarem creditam, prorſus improbat, cum enim modum, prout ipſe ſentiebat, quo in gravidis & Puerperis lac generetur, indicaſſet, hæc ſubdit verba. *Quæ ſi vera ſunt, non rectè ſentire videntur illi, qui coitum Nutricibus probibent, lac inde vitiari exiſtimantes; coitu enim mediante motus concitatur in Utero, à quo lactis generatio dependet, & ex coitu alacritas inducitur mulieri, unde venulæ laxantur, ut dicebat Hippocrates, quæ ad lactis ubertatem, ac bonitatem plurimùm conferre indubitatum eſt; imò ſi Veneri aſſuetas abſtinentia tantoperè lædit, quod Viro orbatæ quotidiè experiuntur, quæ variis morborum generibus fiunt ſubjectæ, Nutrices à proprio Viro penitùs ſegregare non eſt tutum.* (*de Mor. Mul. l. p.*) Hæc Vir ille Doctiſſimus. Profectò ſi res be-

benè penſitetur, lactis primordia geneſin
ſuam Utero debere, fateri neceſſum eſt;
Utero enim Veneris delitiis exultante &
commoto, univerſa corporis ſyſtaſis com-
movetur, & vaſa ſanguifera ampliora
fiunt. Hìc mihi ſuccurrit conſuetudo quæ-
dam, ac Nutricum apud Veteres in ſolen-
ni Nuptiarum celebritate officium; Nu-
trix enim novæ Nuptæ primò Thalamum
ingreſſuræ Collum filo metiebatur, manè
verò obſervabat, num idem filum ad col-
lum remetiendum ſufficeret, quod ſi non
ſatis fuiſſet, lætabunda proclamabat Vir-
ginem à Viro Mulierem factam fuiſſe; ſic
Catullus ad ritum hunc alludens in Nu-
ptiis Thetidis, & Pelei.

Non illam Nutrix orienti luce reviſens,
Heſterno Collum poterit circumdare filo.

Collo ſcilicet novæ Nuptæ turgidiore fa-
cto, ac venis in aphrodiſiacâ palæſtrâ tu-
mefactis.

Mecum ſæpè ad mechanicum Naturæ
artificium animum advertens, quo edito
fœtu, ac etiam ante partum, lac generetur
in mammis, quaſi ab intelligentiâ quâdam
id fiat, quæ prodituri fœtus neceſſitati in
antecesſum proſpiciat, nihil inveſtigare
po-

potui, quo mihi ſaltem blandiri poſſem, ſicuti curioſitati haud quaquam ab iis ſatisfactum, qui quæſtionem hanc tractarent, quos inter *Diemerbrœkius*, *Gaſparus Bartbolinus*, *Thomæ filius*, aliique, quos memorat laudatus *Diemerbrœkius*, quate circa rem hanc paululùm digredi liceat.

l. 2. c. 2. Anat. Diſſert. de Mam.

Lactearum hiſtoria, quam in hoc fortunatiſſimo Seculo primus inchoavit *Aſelius*, abſolvit *Pecquetus* (quamvis illam adumbraſſe viſus fuerit *Hippocrates*) ſat celebris eſt, cum Profeſſorum nemo in re Medicâ tam hoſpes ſit, qui Chyli motum per proprios ductus, & in Vaſa ſanguiflua ingreſſum ignoret, ſeu quid recentiores ſentiant de lactis materiâ, quam firmiter credunt à Chyli fontibus derivari (quamvis Profectorum induſtria vias adhuc non indigitarit, ut ut *Diemerbrœkius* multis exemplis illam demonſtraſſe perſuaſum habeat) adeò, ut lac Chyli portionem eſſe ſanguini permixtam, ac in mammis ſeparatam credibile ſit, uti Bibliothecæ Anatomicæ Auctores arbitrantur, idque ſat probabilibus conjecturis, quas primus mente concepit, ac Mundo patefecit *Martianus noſter*, qui egregius *Hippocratis* commentator

de Glad. n. 3.

Co. Hip. de Nat. Pueri.

ator ſi modò viveret, ac lactearum ſyl-
vam, quam ſibi confinxit, intueretur,
quantum ſibi plauderet; hæc, inquam,
llìm dubia de lactis materiâ, modò in pro-
atulo ſunt; ſolùm, ſupereſſet, ut reor, mo-
um mechanicum noſſe, quo appropin-
uante partu, ac etiam poſt partum, li-
et largè fluentibus puerperiis, Chylo-
is latex in mammarias glandulas tam
leno fluento urgeatur, cum eò non ſpontè
Chylum moveri, neque à ſomniatâ vi
actrice abripi, ſeu à facultate quâdam
ntelligente dirigi, pro comperto ſit.

Quando igitur Recentiorum commenta
hac re non perplacent, Veterum adea-
us Oracula, ac videamus, num aliquid
ferre contingat, quod veri ſpecimen ali-
uod præferat.

Qui vetere utuntur vino ſapientes puto,
Et qui lubenter veteres ſpectant fabulas;
Nam novæ, quæ prodeunt fabulæ, Prolo.
Multò ſunt nequiores, quàm novi nummi. Caſin.
c Plautus.

agnus *Hippocrates*, qui licet aliquandò
explicandis, quæ in noſtris corporibus
nt, admirandis operibus, Naturæ nomi-
uſus fuerit, mecanicham tamen neceſ-
ſita-

ſitatem hanc (de quâ adeò gloriantur no
ſtræ ætatis Scriptores, ut fermentis, in
quibus ad tempus aliquod jacuere Scholæ
ad Piſtores ablegatis, omnia per mecha
niſmum, & artificioſam ſtructuram ex
plicent) ſat manifeſtè agnovit, ut ex va
riis ejuſdem locis conſtat, ait enim, Mu
lieres facilè parere, *quando diſruptis pell*
culis Pueri momentum in caput inclinatum præ
dominetur, obliquum autem, & in pedes pro
cedere, ſi momentum huc inclinarit; recte
autem Interpretes græcam vocem ῥοπ
momentum, & inclinationem verterunt
Hippocrates ergo lactis generationem, &
modum per automatiſmum exponit hi
verbis. *Lac autem ob hujuſmodi neceſſitaten*
fit; Cum Uteri tumidi præ puero ſunt, Ven
trem mulieris comprimunt; ejus autem plen
ubi compreſſio contigerit, pinguiſſimum de p
tibus, ac cibis foras proſilit in omentum,
carnem. En quomodò Cous Senex per i
la verba, *Lac autem ob hujuſmodi neceſſitate*
fit, modum mechanicum innuit, per quo
Phœnomenon iſtud apparere debeat.

Epid. de Nat. Pue. n. 21. & 42. de Diæ. nn. 5.

de Nat. Pu. nu. 21.

In prægnante igitur muliere, cum fœ
tus grandior fieri incipit, Uterus Inteſt
na, Ventriculum, Diaphragma, & ſupe
rio-

riores omnes partes comprimit, & in ſpatium magis anguſtum cogit, Chylum eodem tempore per abdominis lacteas, & Thoracicos ductus propellendo verſus mammas, ex quo fit, ut faciliùs ad eaſdem mammas, quarum, mollis, & laxior eſt textura, per Chyliferos ductus deferatur, ſi non adhuc benè patentes, ſaltem per arterias mammarias, ut *Richardo Lovver, P. Dioni*, & aliis placet, nec alio impulſore opus ſit, quàm hujuſmodi compreſſione, cui ſuccenturiare poſſit ejuſdem fœtus motus, ex eodem *Hipp.* Vbi enim moveri reperit Infans in Utero, prima lactis ſigna apparent in mammis; haud ſecùs Clariſs. *Pecquetus*, Lactearum Thoracicarum primus Obſervator, credidit, à motu Diaphragmatis Chyloſum laticem à lacteis Abdominis in Thoracicas urgeri, ut exinde in cruoris maſſam devolvatur. Curioſum ac notatu dignum eſt, quod refert *Herodotus* de modo, quo Scythæ utuntur ad uberiorem lactis equini, quo victitant, copiam impetrandam. *Sufflatoria oſſea*, inquit ille, *fiſtulis ſimillima ſumuntur, eaque genitalibus Equarum impoſita ore inflantur, hoc aliis facientibus, alii Equas emulgent;*

p. de Mõ. Mul. nu. 97.

l. 4. in Melpõ.

gent; hoc ideò ſe facere ajunt, quòd Venæ Equarum inflatæ impleantur, & mammæ deſcendant. Uterus ergo in prægnante muliere, quamvis non ita proximus mammis, ut in Brutis in terram pronis, à grandiori fœtu diſtentus, ſat virium habere videtur ad vicinas partes comprimendas, & ſuccum in Vaſis contentum ſursùm propellendum; cui compreſſioni à pleno Utero factæ ſocias vires junget ejuſdem Pueri motus in Utero.

Quia verò fœtu edito, ac Utero ad naturalem ſuam magnitudinem redeunte, ceſſat hujuſmodi compreſſio, ac motus propellens, propterea ſubdit *Hippocrates*, *lac procedere in mammas, ſi lactaverit; dum enim mammæ lactant, & exſuguntur, venulæ in mammis ampliores fiunt, ampliores autem factæ à ventre pinguedinem trahentes in mammas diſtribuunt.* Suctio itaque à Puero facta ſufficiens eſt ad Chyli motum continuandum, alioquin ſuctione ommiſsâ fontes illi citò areſcerent. Is ergo eſt mechanicus modus, quo Divinus Senex lac in mammis generari credidit. Hujuſmodi autem compreſſioni ab *Hippocrate* excogitatæ favere non parùm vide-

de Nat. Pueri n. 22.

videtur obſervatio, quâ conſtat, in Animalibus, quæ plures fœtus unico partu edunt, & longum utrinque mammarum ordinem habent, uti Sues, Canes, Feles, &c. eas mammillas, quæ Uteri cornibus, ubi major eſt compreſſio, ſunt proximiores, eſſe magis lacte diſtentas, tum ante, tum poſt editos fœtus (quod mihi non ſemel cum ruri eſſem, obſervare contigit) atque hìnc fieri, quòd Catuli, quibus obtigerit medias mamillas ſugere, robuſtiores, ac pinguiores ſint cœteris, qui ab extremis lac exſugant.

Per Mechanicam igitur humoris; ex quo lac fit in mammis, motum exponere anniſus eſt *Hippocrates*, cujus veſtigia ſi poſtmodùm illius Succeſſores preſſiſſent, jamdiù Medicina in multis majorem perfectionis gradum adepta fuiſſet; verùm in arduis quæſtionibus ad Naturam confugientes (quo vocabulo in Phyſicis nullum aliud malignius eſt, & quod inſcitiæ magis patrocinetur) malè de Arte Medicâ meruere. Quæſtionem hanc ſatis diffusè tractat *Diemerbrœk.* quærens, quidnam *lib. 2. Anato cap. 2.* Chylum per ductus chyliferos ad cor fluere ſolitum impellat, vel deducat ad mam-

mas, ut ex eo lac generetur, Deuſingii opinione priùs exploſâ, qui ad qualitatem quandam cuncta in corpore rarefacientem & fermentantem referebat, ipſe opinionem ſuam ſtatuere contendit, ſed parùm firmo talo ſtantem, utpote ſoli imaginationi ſuffultam; Phœnomenon enim iſtud ad fortem imaginationem Puerperæ ad lactis generationem pro fœtus nutricatu intentè cogitantis, refert, quam opinionem ſatis doctè *Bartholinus* confutavit. Ad diſſolvendum autem *Diemerbrœkii* commentum id unum ſufficere crederem, quòd Puerperæ Nobiles & magis delicatæ, quæ fœtus ſuos alere renuunt, ne iis mammæ penſiles evadant; non ſolùm nihil cogitant, vel appetunt lactis generationem in mammis, verùm præcipua illis cogitatio eſt de lactis averſione à mammis; iis tamen invitis, & irritis omnibus, quibus ad hoc utuntur remediis, tertiâ, vel quartâ die à partu fit lactis ad mammas confluxus. Nihil tamen firmi in hac re, & quod Quæſtioni ſatisfaciat, proponit *Bartholinus*, quin dubitanter excogitata ſua exponit. Primò cauſis externis mammillas ad lactificationem diſponentibus

Diſſe. de mam & lact.

ſubi-

ſubitam mutationem accenſet, quæ in Virginibus obſervatur, cum menſtrua fluere incipiunt, pili in pudendis naſcuntur, vox mutatur, & mammæ ſororiare incipiunt, deinde ſemini maſculino in conceptione maſſam ſanguineam fermentanti, & Chylum ad facilem ſeceſſionem in mammis diſponenti; cauſas verò internas, per quas tribus, vel quatuor diebus à partu mammæ turgeant, ſanguinis Chyloſi refluxui ad Uterum ingenti copiâ pro fœtus nutritione fluere ſolito, acceptum refert. Idem penè commentus eſt *Ortlob*, qui conceptis verbis ait, *quòd Utero, poſt fœtum editum contracto, materia ad alendum fœtum deſtinata à ſanguine iterum reſorbeatur, & ſic diſtentæ plus ordinario glandulæ mammarum humoris hujus ſecretionem, cui à Utero vacabant, denuò ſuſcipiant*. Ingenioſa iſthæc excogitata profectò ſunt, at licet verum ſit, lac Utero geneſin ſuam debere (niſi enim concipiat Uterus, ut in ſterilibus, ac Monialibus, aliiſque, quæ nunquam nubunt, lac in mammis non apparet, niſi perrarò, & nonnunquam in Virginibus) ſemper tamen licebit quærere, cur, Utero à pondere exoluto, Hiſt. Par. Diſſ. 14.

 Chy-

Chyloſus ſanguis per arterias Hypogaſtricas ad fœtus alimoniam deferri ſolitus à venis reſorptus, deinde ad dextrum cordis ſinum, inde ad ſiniſtrum arterioſo ſanguini remixtus, cur inquam, & à quánam intelligentiâ dirigatur ad mammas, ibique lactis formam acquirat, idque fœtu edito, & adhuc fluentibus lochiis, non alio tempore, quando fœminæ extra graviditatem habitiores ſunt, & magis ſucculentæ, non autem exhauſtæ veluti geſtationis tempore, ob partus labores, nec non propter magnam lochiorum proluviem. Quare adhuc integra manet quæſtio, quo impulſore, & quibus machinamentis lactis materia in Puerperis ad mammas propellatur, id enim planè ignorari exiſtimo.

Profectò credendum eſt, Divinum Architectum tali ſtructurâ, ac ignoto adhuc artificio, Uterum ac mammas fabrefeciſſe, ut lege ordinariâ Uteri fœturæ ſuccedat in mammis lactis generatio, ſicuti modò ſcimus, fœtus è clauſtris Uteri erumpentis Pulmones, qui per nonimeſtre ſpatium otio vacarant, munus ſuum inchoare, aere externo per os ſubeunte ac viſu

cla-

elaſticâ eoſdem inflante, ut eodem tempore foraminis ovalis uſus intercidat, & ſanguis per alios ductus circulum ſuum abſolvat. Conſenſum igitur mammarum cum utero, eumque admirandum eſſe, fateri neceſſum eſt; ſed humanæ ſagacitati & anatomicæ inſpectioni adhuc ignotum. Talem conſenſum novit *Hippocrates*, *ſi papillæ mammarum, & rubor pallidus fuerit, morboſum eſt Uteri vas*, ſcripſit ille. Laudatus *Bartholinus* Uteri, & placentæ cum mammis conſenſum per mutuam ſimilitudinem ſubſtantiæ glanduloſæ, quam habent inter ſe placenta uterina, & mammæ expoſuit, ita ut Sanguis Chyloſus ad Placentam fluere ſolitus, dum in orbem fertur ad mammas, tanquam ad ſibi cognatum domicilium, divertat; verùm ſine placentâ, ut in Virginibus, quibus interdum lac generatur in mammis, conſenſum hunc inter mammas & uterum admittere neceſſum eſt, experientiâ ſatis atteſtante, in mulierum mammis, ob Uteri exorbitantias, generari perſæpè cancroſos tumores, quales in Monialibus magis, quàm in cœteris Mulieribus, obſervatur, non ob menſtruorum defectum, ſed potiùs,

6. Epid. Se. 5.

ut reor, ob cœlibem vitam; mihi enim ſæpiùs obſervare contigit, Veſtales Virgines benè coloratas, menſtruis purgationibus ritè fluentibus, ſed ſalaci naturâ præditas, ex horrendis mammarum cancris miſerè objiiſſe; quoniam in Italiâ quælibet Civitas complures habet Religioſos Virginum Cœtus, perrarò fit, ut Monaſterium aliquod extet, quod tam diram peſtem intus non alat. Cur ergo propter Uteri deliria plectuntur mammæ, non ſic, neque tam frequenter, aliæ partes? Certè ob conſenſum adhuc occultum, & Profectorum indagini impervium, quem forſan dies aliqua aperiet, cum nondum ſit occupata veritas.

Admirandum hunc inter mammas & Uterum conſenſum, binos libidinis fontes, abundè teſtatur earundem mammillarum confricatio, quæ in fœminis, ut ipſæmet fatentur, non leve eſt Veneris languentis irritamentum. Obſervat *Carpus*, mammarum contrectationem, ac præſertim papillarum, quæ ad modum virgæ arriguntur, ſopitam Venerem excitare; lubet autem hìc ejuſdem verba referre: *juvant etiam mammillæ incitando coitum,*

Com. 2. in An. Mun. p. 316.

tum,

tum, pertractando eas, tam in mare, quàm in fœmina, licet magis in fœmina, quàm in mare; ſunt etiam Venæ venientes à regione Virgæ ad mammillas, & hoc eſt veriſſimum, quòd ſi tangatur papilla mammillæ, ſtatim ipſa papilla erigitur, ſicut virga. Quædam igitur inter has partes erit ſympathia, & conſenſio potiùs per vaſa, quàm per ſubſtantiæ ſimilitudinem, ut credidit *Bartholinus*, quæ nulla ferè eſt, cum Uterus à lochiis repurgatus, ac naturali ſuæ magnitudini redditus, totus membranoſus ſit, à mammis valdè differens, quarum textura potiùs glandulofa eſt.

Rationes ergo, ſeu commenta Neotericorum, cur à partu, non alio tempore, mammæ lacte turgeant, *Hippocratis* placito nullatenus videntur præferenda. Licet enim motum ſanguinis, & Chyli, qualis oculis noſtris patet, ignorarit Cous Senex, hanc tamen mirabilem ſympathiam & mutuum inter mammas & Uterum commercium, ſummâ attentione obſervavit, & lactis generationem per compreſſionem, & motum fœtus in Utero non incongruè expoſuit, cui opinioni qui non acquieſcit, meliora proferat; aſt huic Seculo,

culo, ad metam properanti, Ploblema
tis hujus ſolutionem nequaquam conce
ſum iri credendum eſt, qnam Summus re
rum Diſpenſator alteri ſucceſſuro forſa
reſervatam voluit.

Verùm hujuſce Arcani, quod tot præ
clariſſima ingenia exercuit, indagine omiſ
ſa, ad Nutricum affectus redeamus,
ex penu Medico præſidium aliquod iiſden
laborantibus eruamus. Si gravis igitur ſi
affectio, quæcunque ea ſit, & ex nimi
lactatione ortum ducat, ablactatio eſt im
peranda, cauſæ etenim procatartica
amotio reliquis præferenda. Si Tabis im
minentis adſit ſuſpicio, quam indicant to
tius corpotis macies ſenſim augeſcens
dejectio appetitus, noctes inſomnes, de
color facies, illicò à lactatione ceſſan
dum, ac ea adhibenda remedia, quæ Ta
bem præcavent, & corpus renutriunt
Tabem ex nimiâ lactatione deſcribit *Ri-*
chardus Mortonus; conſulatur ergo hìc Au
ctor, qui pro hujuſmodi contabeſcenti
varia proponit remedia. Unicum tame
præſidium in hujuſmodi caſu erit lacti
Aſinini, ſeu Vaccini uſus, modò febris acu
tior, acor nimiùs ventriculi; & alia no

Phtiſ. cap. 6.

ob-

obſtent; rationi quippe congruum, ut ſi lactis diſpendio orta fuerit corporis conſumptio, per lactis uſum quoque ſequatur ejuſdem reparatio. Lac ergo Aſininum ad pravos humores expurgandos primò conveniet, moxa Vccinum ad maciem reparandam; hæc enim vera eſt methodus lac exhibendi in Tabe, & quâ utebatur Divinus Præceptor *in hiſtoria Eratolai filii*; huic enim à gravi & longâ dyſenteriâ confecto, & ad extremam maciem deducto, lac Aſininum priùs exhibuit ad purgationem, mox Bubulum ad nutritionem. *Bibenti lac Aſininum* (inquit Hipp.) *coctum novem heminarum atticarum menſura ad duos dies, billioſa purgatio vehemens oborta eſt, & ceſſarunt dolores, & ciborum appetentia acceſſit, poſtea verò bubuli lactis crudi quatuor heminas atticas bibit pro vice una, cyathos duos in diem primum ſextam aquæ partem admiſcens, & vini nigri auſteri parum*; egregia verò eſt *Proſp. Martiani* in hunc locum animadverſio. *Notum etiam eſt* (inquit ille) *lac reficiendi gratia dari, non Aſininum, ut poſteriores faciunt, qui in Tabe cæteris præferunt, ſed bubulum, quod ſua craſſitie corpus reficere aptum eſt*. Lactea itaque Diæta tali me-

7. Epid. num. 3. de Nat. Mul. n° 15.

methodo utramque paginam implebit corpus enim ab humorum ſaburrâ primùm expurgabit, deinde illud reſarciet. Hiſtoriam reffet *Mortonus* cujuſdam mulieris, quæ poſt quatuor menſium lactationem, cum in magnam virium imbecillitatem, appetitus dejectionem, paſſiones ſuffocativas, incidiſſet, neque illius conſiliis auſcultare voluiſſet, nimirùm, ut à lactatione ceſſaret, & lacteâ dietâ uteretur: Tabem pulmonarem, cum tuſſi, grav anhelitu, & febre hecticâ tandem delapſa eſt.

Si verò paſſiones hyſtericæ à nimiâ plenitudine ortum habeant, veluti Magnatum,ac Principum Nutricibus evenit, tunc aliqua evacuatio molienda, ac in ſpecie phlebotomia celebranda, ad Vaſorum plenitudinem tollendam, ſtrictiorem diætam eodem tempore inſtituendo; ſicuti alia remedia adminiſtranda, quæ ad paſſiones hyſtericas ſedandas præſcribi ſolent, quorum apud Practicos magna eſt ſupellex; at ſi prædicti hyſterici affectus (quod non rarò in Nutricibus hujus generis contingit) fiant, eò quòd benè paſtæ multo ſemine abundent, ſeu, ut cum Re-

cen-

entioribus loquar, Ovarium turgeat, &
Falloppiana Tuba claſſicum canat, ad ve-
nereum certamen incitando, in tali caſu
vel dimittendæ ſunt à lactationis miniſte-
rio, vel iiſdem aliqua cum ſuis Viris con-
ſuetudo permittenda, ne in furorem agan-
tur cum ſummâ lactantis pueri pernicie.
Quia verò aphrodiſiacas ideas tacitâ men-
te ſecum interdum verſant, & cæco igne
carpuntur ob metum, ne ad pauperes ſuos
lares ablegentur, neque ſemper manife-
tis paroxyſmis hyſtericis tentantur, cau-
to opus erit; variis autem ſignis occulta
paſſio ſe prodit, nimirùm ſi non hilares,
ut priùs, appareant, ſi taciturnæ præter
morem ſint, ſi quando Vir aliquis venu-
ſtus & elegans ad illarum adſpectum ob-
vius fit, & cum illo colloquantur, hila-
rentur, & catulire videantur; ſi ergo
hujus generis ſigna obſerventur, indubiè
cenſeri poterit illas Venereos ludos men-
te agitare, in quo certè non adeò culpan-
dæ ſunt, imò veniam aliquam merentur;
cum naturales affectus ſint, qui eaſdem, li-
cet invitas, nocte diuque excruciant; ubi
enim patella libidinis (ſic enim D. Hyeroni-
mus Uterum appellat) effervere cœperit,
cor-

corpus univerſum, ac mens ipſa concuti-
tur; hæ Nutrices itaque œſtro veneree
concitæ characteres indelebiles fœtui im-
primunt, obſervatumque eſt, inquit *Hel-*
de In-fan.nu-tris. *montius*, Nutricem ſalacem, furioſam, ſuam
fragilitatem tranſtuliſſe in Pueros.

Perſæpè, ut diximus, lactantes mulie-
res, quæ potiſſimùm ſucculentæ ſunt, &
albidiores, multoque lacte diſtenta ha-
bent ubera, de dolore quodam compreſ-
ſivo in humeris ſolent conqueri, quod fi-
ex pleniori ſucci lactei per Thoracicos du-
ctus lactis promocondos, in ſubclaviam
ac verſus mammas illapſu; in quo caſu mo-
deramen in victu adhibendum, & abſti-
nendum ab iis, quæ lactis copiam augere
nata ſint. Affectum hunc *Hippocrati* haud
ignotum fuiſſe patet ex ejuſdem verbis
A cibis, ac potibus humeri inflantur, ait ille:
2. Epid. Se. 3. de gravidis mulieribus ſermonem habens
in cujus loci commento *Martianus*, qui
ut ſuperiùs dictum, lactis materiam è ven-
triculo deducit, tanquam præcipuo cor-
poris fonte, qui dat omnibus, & accipit
ab omnibus, teſtimonium ipſarum Nutri-
cum adducit, quæ ſtatim ac, ait ille, ci-
bum ac potum maximè aſſumpſerunt, te-
ſtan-

ſtantur hujuſmodi humorem ab humeris
deſcendere per claviculas ad mammas
pſas, idque evidentiùs perſentire ajunt,
um actu ſugit Puer, ex quo evenit, ut
ihil magis ubertatem lactis tollere poſſit,
uàm cucurbitularum dorſo applicatio,
uod experimentum Nutricibus cognitum
n cauſa eſt, ut remedium hujuſmodi ut
lurimùm recuſent, ne lacte deſtituantur.
Quoad affectus pruriginoſos, quibus
Nutrices vexari ſolent, & à quibus ægrè
avere poſſunt, dum Pueros, quibus fa-
iliare eſt lacteam cruſtam in capite habe-
e, ulnis geſtant, mammis apponunt;
dhibenda remedia, quæ hujuſmodi affe-
tus curent, ac topica potiùs antipſorica
runt ex uſu, quàm interna remedia, ut
urgationes, ac mille alia tædia, quæ in
utaneis affectibus in uſu eſſe ſolent; qua-
e etiam, impurgato corpore, inunctio-
es ſcabiem profligantes erunt permitten-
æ, ſiquidem cum non à pravo humorum
pparatu, ſed à contactu, & aſſiduâ In-
ntum contrectatione tales iis ſuborian-
r affectus, nihil metuendum videtur, ſi
uamprimùm miaſma illud pſoricum cuti
hærens extinguatur. Si tamen ſcabies

ex

ex cacochymiâ ob diuturnam lactationem
oborta fuerit, ſecùs agendum; pravi enim
humores priùs expurgandi erunt, deinde
topicis ſcabies exterminanda; complures
tamen Nutrices ego novi perfectè ſanatas
paucos poſt menſes à lactatione dirâ ſca-
bie defœdatas, non aliam ob cauſam, quàm
propter aſſiduam Infantum ſcabie infecto-
rum contrectationem. Cautæ igitur ſint
Nutrices in tractandis Pueris, quos alunt:
& quantùm poſſunt, munditiei ſtudeant
tum ſibi, tum lactentibus Pueris; neque
enim tam fœdi, & ulceroſi Infantes ſpe-
ctarentur, uti perſæpè contingit, unde fit
ut inter ploratus, & ejulatus contabeſcant:
2. de Refert *Galenus*, hiſtoriam de puello quo-
San. dam, qui cum totâ die ploraſſet, & Nu-
tue.c.8. trix conſilii inops modum neſciret, qui
illi quietem conciliaret, quando nec mo-
tu, nec appoſitione ad mammas, vel quo-
quo alio modo, illum lenire poſſet, ve-
ſtium ſordidarum mutatione, juſſu *Galeni*
& dulci lavacro, conquievit, & longiſſi-
mo ſomno obdormivit.

Antequam à Nutricibus diſcedam, non
contemnendam cautionem pro illarum
ac Infantum regimine, lubet proponere:
ni-

nimirùm,ut parciores ſint in ſuis Alumnis, tam crebrò lactandis, nec eos, quoties plorant, ad ubera apponant; in hoc enim valdè peccatur, centies enim in die lac præbent,& noctu magis,ne illos plorantes audiant, quo pacto ſe ipſas ſenſim exhauriunt, & Infantes nimio lacte onerant, adeò ut Nutrix, & Infans miſerè ægrotent. Quomodò enim tenellus ſtomachus tantam lactis copiam conficiat, ut cruditates, aceſcentiæ, coagulationes, & frequentes vomitiones non contingant, & Mulier lactans ex continuo ſuctu non contabeſcat? Cautiùs profectò Ruſticanæ Mulieres noſtrates filios ſuos alunt, quibus ter vel quater in die tantùm lac præbent, ſinuntque, ut plorent quantum velint, dum ipſæ agreſtibus operibus intentæ ſunt, exemplo à Vitulis lactentibus, ut ipſæ ajunt, deſumpto, quos non patiuntur, niſi ter ſingulis diebus è Vaccæ uberibus lac ſugere. Ob hunc Nutricum abuſum tam frequenter Alumnos ſuos lactandi, forſan mos inolevit in Angliâ, Germaniâ, Infantes pulte ex lacte Vaccino, Vitellis ovorum, cum Sacharo nutriendi, cum ſic Puerorum regimen faciliùs in-

ſtitui poſſit, & juſta alimenti menſura, quâ debeant ali, ſub ſenſum cadat, quà de re egregia documenta extant apud *Helmontium*, *Zod. Med. Gall.*, *Etmullerum* alioſque Scriptores.

de Inf. nutrit. An. 3. Val.Inf.

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Oenopœi, Cereviſiarii, & Zythopœi.

CAPUT XXI.

POſtquam ad Fontes ejus liquoris, quo primùm hauſto vitali aere nutrimur, ſatis diverſati fuimus, modò ad alterius liquoris, quo Menſæ, & Convivia hilarantur, contemplationem lubet divertere. Officinæ itaque & Cellaria, in quibus Oenopœi autumnali tempore Vinum parant, ac Vini ſpiritum, Aquam Vitæ vulgò dictam, per deſtillationem eliciunt, perluſtranda, & affectus examinandi, quibus tentari ſolent hujuſmodi Operarii. Neque verò de temulentiâ, quæ à Vino largè hauſto fieri ſolet, hìc mihi erit ſermo, ſed de eâ, quæ ex odore, & Vini ſpiritibus per aerem diſperſis, ac per os & nares cum aere admiſſis contingit; tales enim

enim Miniſtri, licet abſtemii, totâ die Vinum elutriando, ac Vinacea è Tinis educendo, propter operis aſſiduitatem, ebrii perſæpè fiunt, & omnes ebrietatis noxas perſentiunt.

Cum inter præcipuos Mutinenſis agri proventus, in eo tractu præſertim, qui Gabellum, & Scultennam interjacet, is ſit, qui è Vino, & Vini ſpiritu obtinetur, cumque in totâ Ciſpadanâ, & Tranſpadanâ Regione nuſquam uberior ſpiritus Vini copia habeatur, dum quotannis millena, & grandia ſpiritus Vini dolia Venetias, Mediolanum, aliaſque Urbes deferantur, ſpectaculum viſu dignum eſt, autumnali tempore, magna Ædificia, ingentes Tinas, longum Doliorum ordinem una cum Laboratoriis, quibus Vinum deſtillatur, conſpicere. Quoniam verò experientiâ compertum eſt multum Vini ſpiritus ab ipſis Vinaceis elici, propterea magnis trabibus Vinacea in ipſis Tinis diù compreſſa detinent, ſinuntque ut unà cum Vino ebulliant, ac fermententur ad menſes, atque etiam per totam hyemem; Vino deinde in Doliis repoſito, Vinacea unà cum Vini portione in magna vaſa cuprea coniiciunt,

 ſic-

ſicque deſtillationem inſtituunt. Antea consueverant, quidquid ſucci Vinaceis ineſſet, prælis exprimere, at cum obſervarint multò plus ſpritus Vini à Vinaceis impetrari, ſi opere licet laborioſo, deſtillationi ſubjiciantur, jamdudum præla à ſuis Officinis proſcripſere.

Operarii ergo dum operi adſtant, & peractâ deſtillatione, è cupreis vaſis Vinacea fumantia educunt, novaque indunt, ac vaſa ſpiritu Vini plena in Doliis reponunt, omnes ferè temulenti fiunt. Licet autem miniſterium iſtud non in Hypogæis, ſeu concluſo loco, ſed in amplis porticibus id fieri ſoleat, tanta nihilominus partium volatilium ſpiritus Vini fit diffuſio, ut qui non aſſuetus in hæc loca pedem immiſerit acutum odorem diù perferre nequeat. Gallinæ quoque & reliquæ Aves cortales, Sues, aliaque animalia, quæ in hiſce locis degunt, & calentibus Vinaceis è Cadis extractis paſcuntur, temulenta fiunt. Qui verò huic miniſterio operam ſuam locarunt ad plures menſes, ac per totam ferè hyemem in hiſce Ædificiis verſantur, veternoſi, vieti, macilenti, triſtes, vertiginoſi,

ac

ac cibi parùm appetentes evadunt.

Non incurioſa, neque contemnenda, pro verâ temulentiæ causâ cognoſcendâ, quæſtio eſt, quânam facultate Vinum, ebrietatem inducat, num acidâ, an alkalicâ, figente, an liquante. Quæſtionem hanc ſatis eruditè tractat *Etmullerus*, qui varias Scriptorum opiniones recenſet, & varia rationum ex æquo ferè decertantium momenta adducit; ipſe tamen *Tachenii Bekii*, aliorumque pro acidâ inebriandi poteſtate ſentientium, rationibus rejectis, alkalicam, ac ſulphuream eam eſſe ſtatuit, quæ vim inebriantem poſſideat. *diſſ. de Temul.*

Hac de re mihi olìm cum doctiſſimo Viro, Chymiæ peritiſſimo, habitus eſt ſermo, qui totam inebriandi facultatem Acido volatili, quod in Vino præpollet, & vi cujus è muſto tranſit in Vinum, adſcribens, magni roboris rationes, & argumenta, ut id evinceret, mihi attulit, quæ hìc compendiosè referam. Vinum acidæ proſapiæ eſſe oſtendit, ajebat ille. Curioſum *Helmontii* experimentum, quo Vini ſpiritus temporis ferè momento per ſpiritum Salis armoniaci in offam albam *de Aura Vital.*

concreſcit, ac eò denſiorem, quò purior Urinæ ſpiritus fuerit. 2. Effervelcentia, quæ obſervatur in calente ſanguine, ſi illi Vini ſpiritus remiſceatur, non ſecus ac ſi Vitrioli ſpiritus ſuperaffundatur, fit major. 3. Tincturarum, ut Caſtorii, mirrhæ &c. cum Vini ſpiritu paratarum per ſpiritum Salis armoniaci præcipitatio, dum ſcilicet acidum Vini volatile ſpiritum alkalinum pleniùs ſaturatum aggreditur, & corpus, quod ſolutum continebat, dimittit. 4. Vini generoſi per alkalina abſorbentia, ut Sulphur, oculos cancri, teſtas ovorum, talis enervatio, ut Martem non ampliùs aggrediatur, neque, ſi deſtilletur, ſpiritum fundat, niſi paucum ac imbecillem. 5. Spiritus ardentis, ac inflammabilis ab ipſo aceto extractio, ut chymicæ operationes teſtantur. 6. Remedia ebrietatem cum præcaventia, tum curantia ex alkalicorum familiâ deſumpta, ut ſemen Synapi jejuno ſtomacho comeſtum, quod vulgi eſt euporiſtum, pecudum pulmo aſſus, ex *Plinio*. Allium, quod commendat *Hippocrates*, ubi quis *ebrius eſt*, *aut*, *ad potationes ire volet*; cujuſmodi ſunt omnia ferè remedia ebriis adhiberi ſolita, quæ cum

H. N. l. 3. c. 1. de Vic. Acut. n. 59.

mul-

multo alkali turgere conſtet, nec ebrietatem, neque illius cauſam oppugnarent, imò graviorem redderent, ſi vis inebriandi, quâ pollet Vinum, in parte ſulphureâ & alkalicâ ſita eſſet. Hæc ille pro Vini acido, quod ebrietatis Auctorem facit; quibus rationes, & experimenta ex parte altera ego quoque opponam, mox ad ea quæ à doctiſſimo Viro ſunt allata, aliquid reponam.

Partem Vini ſulphuream & alkalinam tam eſſe, quæ vim inebriandi poſſideat, evincunt. 1. Spiritûs Vini inflammabilitas, um ſatis conſtet, nullum ſpiritum manifeſtè acidum, & de quo non ſit ambigendi ocus, uti Spiritum Vitrioli, nitri, tarari, eſſe inflammabilem, imò talia potiùs ad inflammabilitatem tollendam apta eſſe, veluti obſervatur in pyrio pulvere, qui ſpiritu vitrioli irroratus ac poſtmodum exſiccatus, non exardeſcit ampliùs, quod non evenit, ſi Vini ſpiritu madeſcat. 2. Vini, ac illius ſpiritus uſus in ulceribus, & gangrænis, ad compeſcendum ſcilicet acidum luxurians, & corroſivum, quo catent ulcera, & à quo confoventur, alioquin peſſimus eſſet in ulceribus ſpiri-

tus Vini uſus. 3. Obſervatio conſtans, & indubia, quòd nunquam viſus fuerit Vini ſpiritus, in acetum degeneraſſe, ſed ſolùm, cum veteraſcit, languidiorem fieri; cum Vina, ſpirituoſiori parte abeunte potiùs, quàm depreſſa, plerunque aceſcant; nec non alia obſervatio ſatis nota, & perſpecta, quòd ubi Vinum ad aceſcentiam vergat, perexigua Vini ſpiritus portio obtineatur, quod in Vinis pendulis & mucidis nequaquam evenit; hinc qui publicos proventus habent pro aquâ vitæ promercali parandâ, aliquo pretio quidem Vina pendula, & corrupta emunt, ut è quibus aliquam Vini ſpiritus portionem evocent, nullo verò acidula, quæ fruſtrante diligentiâ, non niſi phlegma inſipidum, mox acrem liquorem exhibent. 4. Spirituum acidorum mineralium, ut Spiritus Vitrioli, Nitri, &c. per Vini ſpiritum dulcificatio, qui ſi acidus eſſet, & hoc nomine inebriaret, eoſdem acidos ſpiritus non caſtigaret, & mitiores redderet, cum nullum ſimile aliud ſibi ſimile infringat, ſed roboret. 5. Spiritus Vini cum nitri ſpiritu notabilis efferveſcentia, cum ad invicem remiſcentur, qualis effer-

Etmull. Pyr. Ra. c. 10.

ve-

veſcentia naturam in Vini ſpiritu, Nitri
ſpiritui manifeſtè acido oppoſitam arguit.
6. Vini ſpiritus ſine deſtillatione rectifica-
tio, nimirùm per iteratam Salis Tartari,
Calcis, cinerum clavellatarum infuſio-
nem. Etenim ſi Vini ſpiritus ex acidorum
famil â eſſet, Sal Tartari, Calx, quæ in-
ter alkalia primas tenent, Vini ſpiritum
haud quaquam rectificarent, ac fortiorem
redderent, imò potiùs infirmarent, illius
acidum abſorbendo; licet autem dici poſ-
ſit, Sal Tartari phlegma abſorbere, ſicque
Vini ſpiritum rectificare, non apparet ta-
men ratio, quare Sal Tartari, acidum
quod Vini ſpiritui ineſſe ſupponitur, non
abſorbeat, ac illo potiùs, quàm phlegma-
te, non ſaturetur. 7. Vina ſacco percola-
ta (quæ reliquis Vinis non colatis, cœte-
ris paribus, ſemper debiliora ſunt, cum
ſacco frangantur vires, ut ait *Plinius*) faci-
lè aceſcentia, ac præcipuè cum æſtatem
ſenſerint, quod in reliquis Vinis non eve-
nit, quæ à particulis ſpirituoſioribus ab
acore præſervantur. 8. Vina generoſa
Podagricis minùs noxia, quàm Vina te-
nuja, & acidula, ſicut Vina Rhenana, *Appen. Pra. M. Tra. 8. n. 254.*
quæ à *Sylvio* in Arthritide damnantur, quia
pau-

pauco ſpiritu volatili prædita ſint, quo
l.2.Con. 27. multò ante annotarat *Crato*, qui in Con-
ſolatione Medicâ pro articularis morbi
doloribus, ſcripſit, eos, qui tenujum vi-
norum uſum innoxium putant admodùm
falli, ſed ſalubriùs eſſe, *parùm Vini Unga-
rici, vel malvatici bibere, quàm tenuja Vina
in Volup vivenda Ann. Bru. p. 2. c. 14. copioſa baurire*; hoc idem teſtantur *Hel-
montius*, *Vvillisius*, aliique graviſſimi Viri,
qui Vina tenuja, & acida prorſus impro-
bant; ut quæ acidum multiplicando, do-
lores arthriticos adaugeant.

Ad ea porrò, quæ ſuperiùs pro acido
Vini inebriativo mihi à perito Chymico
objecta ſunt, reſpondere poſſem, primò
experimentum de coagulatione, & effer-
veſcentiâ ſpiritus Vini cum ſpiritu urinæ
tanti non eſſe, ut ſpiritum Vini acidæ na-
turæ eſſe evincat. Multa enim alkalicæ in-
dolis inter ſe commixta efferveſcunt, ut
de Aer. in ſubl. inſt. c. 4. Sal Tartari, Oleo Tartari affuſum, quod
experimentum tradit celeberrimus *D. Jo.
Bohn*, quod non acido occulto tribuen-
dum ait, quod Tartarus in ſui ſolutione
combiberit, cum aqua affuſa Sali Tartari
idem præſtet; ſicuti etiam multa acida in-
ter ſe commixta efferveſcere paſſim obſer-

van-

antur, & multa acida alkalicis mixta, ſine
ıbſequente coagulatione, adeò ut regu-
ı generalis ſtatui nequeat.

Quoad ebullitionem, quæ fit in ſangui-
ıe recens educto, quando illi permiſcea-
ur Vini ſpiritus, non ſecus ac ſi Spiritus
'itrioli affundatur; hanc ſatis variam,
ec ſemper eodem modo reſpondentem
eprehendi, cum ſanguinis varia, ac di-
erſa eſſe poſſit conditio, ac modò peccet
ı acidi, modò alkali exuperantiâ; quare
uando notabiliter ebulliet, Vini ſpiritu
li ſuperaffuſo, probabiliter credi poterit
tali ſanguine ſuperabundare acidum.
ræcipitatio porrò tincturarum cum ſpi-
tu Vini paratarum, quæ per Spiritum
al. Armoniaci fieri obſervatur, non mul-
eſt roboris, ſiquidem multæ præcipi-
tiones fiunt per aquam ſimplicem frigi-
am, ut in præparatione reſinæ Jalappæ,
Iechoachæ, quare ſi Vini ſpiritus inter
ida connumerandus eſſet, ex Regulâ
ommuni Chymicorum, quòd ea, quæ
lvuntur per acida præcipitantur per al-
alica, Aquam oporteret eſſe alkalicam,
orpus, ut norunt omnes, inſipidum
on tantùm & nullius acrimoniæ parti-
ceps,

ceps, ſed utriuſque acrimoniæ acidæ, & alkalicæ correctivum.

Neque ad aſſerendam Vini aciditatem uti ebrietatis cauſam, ſufficit quod dicitur de Vini enervatione per alkalicorum infuſionem; etenim cum varia corpora ad invicem miſcentur, fit novum concretum diverſarum virium; ſic Aqua enervat tam acida, quàm alkalia, & diluit quamcumque acrimoniam. Detur porrò Chymicis, ab aceto forti per deſtillationem portionem aliquam ſpiritus ardentis elici, id tamen non evincet talem ſpiritum flagrantem eſſe de acidorum familiâ. Nullum enim corpus tam acidum, quàm alkalicum tam ſimplex reperire eſt, quod de oppoſitâ vi aliquid in ſinu ſuo non contineat. Quod porrò ſpectat ultimam rationem à remediis ebrietatem curantibus, atque etiam præſervantibus petitam, quæ de alkalicorum familiâ, ut plurimùm ſunt, dicendum ea potiùs morbi cauſam, quàm morbum ipſum reſpicere, promovere nempè ſeri abundantiam ad vias urinarias, quo modo facilior eſt ebrietatis ſolutio, ſicuti eadem vim habere præſervativam; nam
3. in 6. Epid. ex *Hippocratis* Oraculo, *quæ facta tollunt*,
ante

nte *facta fieri prohibent*. Cœterùm acida quoque inter ebrietatis remedia, uti acetum, adhiberi ſolent. Acetum capiti applicatum, nec non Epithema ex ſucco empervivi majoris, cum Aceto commendat *Etmullerus*, ſi teſtibus applicetur, uod remedium ait potenter ebrietatem iſcutere. *de Vig. & Som. c. 8.*

In alkali ergo volatile, ſeu Sulphur narcoticum, quod Vino inſit, ac vim habeat umorum ac ſpirituum motum ſufflamiandi ebrietatis cauſam *Etmullerus*, & alii eferunt, quod ex tremore, ſtupore, poroſitate, qualia obſervantur ex opio ſumpto, deducunt. Verùm an probalius eſt vi ligandi, ac figendi à Vino proriptâ, Vinum (quo nulla ſubſtantia ſpituoſior eſt, & ſanguini ac ſpiritibus mas affinis) largiter potum, dum per venas ditur, & caput petit, liquare potius, ndere, & arteriarum oſcula per cererum diſſeminatarum reſerare, ſicque tom cerebri ſyſtaſim multo ſero irrorare, emollire ut nervorum tonus laxetur, & ænarrata accidentia ſubſequantur? An em etiam de Opio affirmandum, nimim quòd humores, ac ſpiritus nequaquam

quam vinciat, & incraſſet ut creditur; ſed potiùs alkali ſuo volatili, ac fumoſe fundat, ac liquet, ut ex illius vi diaphoretica, & diuretica, de qua nemo ambigit, conjectare licet? Profectò in hac re
Pla. Ra. l. 1. Se. 6. doctiſſimo *Vvilliſio* non parùm hæret aqua ait enim *qualitates quas Opio ſanguinem figendi, incraſſandi nonnulli attribuunt, ſe non tam facilè deprehendiſſe*. Quidquid ſit de Opii facultate ſeu figente, ſeu liquante; id enim diſquirere modò non vacat, hoc auſim de Vino, ac illius ſpiritu aſſerere; quòd licet eadem ferè accidentia ac Opium invehat, veluti tremorem, torporem, ſomnum profundum, aphoniam &c. diverſo tamen operandi modo ab Opio hæc efficiat; in ſoporatis enim ab Opio pulſum exilem, tardum, pallorem, faciem cadaveroſam, extremorum perfrigerationem, deprehendo, in ebriis verò ex liberali Vini potu, ſeu illius ſpiritu, pulſus validos, faciem rubentem, flammantes oculos, & Venarum inflationem, ut
Egl. 6. plurimam obſervo, unde *Virgilius* Silenum ſuum ebrium deſcribit.

Inflatum heſterno Venas, ut ſemper, Iaccho.

Hujuſmodi autem ſeri è maſsâ ſanguineâ

ieâ in cerebrum diffuſionem ab impetu fa-
iente Vini ſpiritu excitatam ipſamet te-
atur autopſia; in mortuis enim ex ebrie-
ate, cranio diſſecto, repertum eſt cere-
rum multo ſero lacteſcente perfuſum,
eluti videre eſt apud *Teophilum Bonetum*. *Sepul. p. 1. ſe. 13. ob. 87.*
anc ſeri fuſionem atteſtatur pariter
ræpalæ ſolutio, de qua *Hippocrates*, li- *5. Aph. 5.*
et enim cita vomitio multum conferat ad
rietatis noxas minuendas, vera tamen
lutio per copioſam diureſim habetur,
ro exundante ad urinarias vias amanda-
; adeò verum eſt vulgatum illud, Vi-
m ſanare eas diſpoſitiones, quas facit,
ultate nimirùm quâ pollet humores ex-
nuandi, & urinas ciendi, quod pariter
nuere viſus eſt *Ariſtoteles*, qui diſquirens *Se. 3. Pr. 3. & 22.*
are crapulam minùs ſentiant, qui dilu-
m, ſeu mixtum, quàm qui merum bi-
nt, præter alias rationes hanc affert,
od merum, ſicut cœtera, ita ſe ipſum con-
uit; Aliquem ebrietatis uſum excogi-
unt antiqui, ut apud *Hippocratem* vide- *3. de Diæ. n. 22.*
eſt. *Mneſitheus* Medicus Athenienſis, in
iſtolâ de liberaliore potu, apud Athe-
um, & Langium. *Accidit autem*, ajebat, *l. 11. c. 10. l. 1. Ep. 30.*
qui ſe plurimo mero ingurgitarint corpus, &

ani-

anima graviter offendantur; verùm quoda[m] dierum intervallo inebriari, videtur mihi co[r]pus expurgare, & animum recreare. Coace[r]vantur enim in nobis ex quotidiana potatio[ne] quædam humorum acredines, quarum oppo[r]tuniſſimus eſt per urinam exitus, & purga[tio] per compotationem maximè competit, ablu[i]tur enim corpus. Lacones ergo ex antiqui[ſ]ſimo Medico Mneſitheo corpus per ur[i]nam & vomitum expurgabant, & animu[m] φιλοτησίας poculo exhilarabant.

Non ſemel, nec ſine admiratione mi[hi] obſervare contigit Autumnali tempor[e] *cum plenis ſpumat vindemia labris*, & a[ſ]dua fit Vini elutriatio è Tinis in dolii[a] eos, qui huic operi in Cellariis adſtan[t] magnam urinæ profuſionem experiri, ita[ut] centies in die mingant, & urinam redda[nt] tenuem ac limpidam aquæ ad inſtar. [Id] autem non aliam ob cauſam fieri credid[e]rim, quàm ob magnam ſpirituum è Vi[no] emanationem, qui ſpiritales vias ſubea[nt] & in maſsâ ſanguineâ ſeri fuſionem e[ffi]ciant. Sic Vinum recens expertus ſu[m] Diureſim multò liberaliùs promover[e], quàm Vinum vetus, licet meracum, [&] generoſum, adeò ut ubi ſeri reduda[n]-

tiam

tiam per urinarias vias educere conſultum fuerit, Vinum recens, ſed percolatum, ac partibus craſſioribus depuratum, Vino veteri præferre non verear.

Ut autem in ſemitam redeamus, ſanguineam maſſam in hiſce Operariis à partibus Vini volatilibus, quibus ad ſaturitatem oppletus eſt aer, primò affici, ac in motum fermentativum cieri, deinde ſpiritus animales, cenſendum eſt; quantum enim ſit ſanguini cognata res Vinum, nemo non novit, neque ineptè Androcydes ſapientiâ clarus, apud *Plinium*, ut Alexandrum M. ab intemperantia cohiberet, illum monuit, ut quando Vinum potaturus eſſet, *meminiſſet, ſe bibere ſanguinem Terræ*. Ob eandem affinitatem afficiuntur ſpiritus animales, quorum tam ingens copia ex perenni, qui ſuggeritur, Vini ſpiritu generatur, ut intra Cerebri loculamenta hoſpitari nequeant, hinc totius animalis regiminis perturbatio, non ſecus, ac in apum Repub., cum ob nimiam illarum fœturam, quæ examen ſuppleverit, oriuntur turbæ; ſic vertigines, ſtupiditates, capitis dolores, non ſecus ac in ingenti plethorâ vaſis diſtentis, ſubſequuntur, *l. 14. H. N. c. 5.*

ac poſtremò ex totius naturalis œcono-
miæ perverſione macies, virium languor
& ſuperius recenſita accidentia, quæ in
aſſuetis quidem mitiora ſunt, graviora
verò in iis, qui ſe primò huic miniſterio
addixerint. Refert *Zacutus Luſitanus*, Au-
licum quendam, cum in Villam conceſſiſ-
ſet, in Cellam Vinariam fortè ingreſſum,
ita à Vini odore perculſum fuiſſe, ut in
terram ſyderatus deciderit, & intra horam
expirarit.

de Prin. Med. hiſt. l. 1. h. 6.

Idem quoque contingere iis in Regioni-
bus, ubi pro Vino conficitur Cereviſia,
veluti in Germaniâ, Angliâ, ac penè
omnes Septentrionales populos ſatis per-
ſpectum eſt. Cum enim dictis in locis, licet
floreant Vites, ut plurimùm tamen non
matureſcant Botri; propterea ex hordeo
& ſeminibus cerealibus, quibus abundant,
ad germinationem fermentatis cum lupu-
lorum folliculis potionem ſibi parant, qua
paſſim loco Vini utuntur, ac illius poto-
res *haud aliter titubant, quàm ſi mera vina
bibiſſent*, ut de aquâ Lynceſtrii amnis ce-
cinit *Ovidius*. Antiquitùs Septentriona-
les populos ſimiles potiones parare ſibi
conſueviſſe ex *Virgilio* habemus his carmi-
ni-

15. Met.

3. Geor.

ibus, ubi de gente Septentrioni ſubjectâ
ermonem habet.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti.
Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.

Sicuti ergo à doctis viris accepi, & apud
criptores literis traditum eſt, Operarii,
ui in Hypogæis ad Cereviſiam paran-
am incumbunt, iiſdem ferè affectibus ve-
ari ſolent, quibus apud nos Oenopæi,
Vini Deſtillatores; ſicuti enim hujuſmo-
potionum genus non modicam vim ine-
iandi poſſidet, ut ex Cereviſiâ ſpiritum
dentem, quem *Platerus* lupulis adſcri- *T. p. Pra. Med. c. 3.*
t, liceat extrahere; ita qui potiones
juſmodi præparant, digerunt, ac in
ſis recondunt, capitis doloribus, ver-
ine, anxietate tentari ſolent. Inter
reviſiam ac Vinum multum equidem
ivenit; nam ſicuti Vinum, cum Ver-
tempore florent Vites, ob odorata ef-
via, per aerem diſperſa non exiguam
rationem perſentit, uti omnes norunt,
idem contingit in Cereviſiâ, quam
nt florente hordeo non parùm turbari,
e *Helmontio*; & ſicuti Vinum, ac illius
ritus immodicè potus appetitum pror-

ſus dejcit, ſic idem prorſus Cereviſia e
de fame ficit recenter pota, teſte eodem *Helmonti*
læſa. qui tradit Fermentum Stomachi ab illâ i
fringi atque enervari. Facultatem ha
inebriandi, quam habent potiones ex ho
deo factæ admirans *Plinius* ſcripſit, *mi*
l. 14. H. N. c. 22. *vitiorum ſolertia inventum eſſe, quomodò aq*
inebriaret.

Quibus ergo præſidiis Ars Medica O
nopæis, ac Vini Deſtillatoribus ſuccurr
qui labores ſuos impedunt pro re tan
momenti ac neceſſitatis elaboranda, tu
ad Vitam ſuſtentandam, tum ad elega
tiora, ac præſtantiora remedia conci
nanda, adeò ut ſi Vini ſpiritu Chymic
rum Officinæ carerent, ad tantum exi
mationis faſtigium nunquam Chymic
aſcendiſſet. Artem hanc deſtillandi,
ſeparandi varias ac diverſas ſubſtantia
quæ Vino inſunt, mente concepit ac
lib. 1. de ſimp. Med. fac. c. 17. votis habuit *Galenus* qui ſcripſit, *ſe peri*
la omnia ſubiturum, ſi quam machinam,
artem invenire poſſet, ſicut in lacte, cont
riarum partium ſeparationis, ita in hoc q
que. Ego igitur, quotieſcumque hu
modi Artifices curandos habeo, ſi ex p
dictis affectibus decumbant, ſeu cùm
illo

lorum Officinas pedem immiſi , ſuaſor
am ut à Vino , eò magis à Vini ſpiritu ab-
ineant , ac prorſus abſtemii fiant , per
otum illud tempus ſaltem , quo tali mi-
iſterio operam ſuam locarint ; ſicuti ut
uantum poſſunt ab halitibus , qui è Vi-
o expirant , faciem avertant , eamque
igidâ identidem perfundant , nec non ut
ſuis ergaſteriis ad auram liberiorem ca-
andam interdum pedem efferant . Ubi
erò actu decumbere cogantur , opere di-
iſſo , ea remedia præſcribenda , quæ ad
mulentiam , & affectus temulentiam
mitantes curandos adhiberi ſolent, quâ
re conſulantur Auctores , ac præcipuè
ter cœteros *Etmullerus* ; talia autem *de Temul.*
nt v. g. Acetum , Caſtorium , Spiritus
lis Armoniaci præcipuè ; nihil enim eſt
od efficaciùs vitia , ex Vini abuſu con-
cta emendet , quàm id , quod de ſpiri-
volatili urinoſo participet .

Multa quoque recenſet *Plinius* ad ebrie-
em præcavendam , quæ vulgò ſatis per-
cta ſunt , ut amygdalæ amaræ , braſſi-
, & dulcia ferè omnia , quibus recen-
res multa addidere , qualia ſunt , quæ
aterus in ſua Praxi Medica longa enarra-

tione ad tædium uſque proponit; popula-
rium enim ſuorum conditionem miſertus,
cum ſcribat tanquam civile quoddam in-
troductum fuiſſe, in conviviis poculis cer-
tare, prolixam remediorum ab ebrietate
præſervantium ſeriem recenſet, ut Ab-
ſithium, Rutam, lac, pulmones anima-
lium aſſos, poſcam, poma acida, tum
compoſita medicamenta, ut Electuaria
ac varias mixturas, quæ priùs ſumpta
ab ebrietate præſervent.

Operariis id genus, quibus tam conqui-
ſitis remediis ob ipſorum miſeram con-
ditionem uti non datur, ſimplicia potiùs
ac facilè parabilia remedia erunt ex uſu,
ut Braſſica, cujus per tot ſęcula commen-
datur virtus ad ebrietatem tum præcaven-
dam, tum ſanandam, Raphanus, Aqu-
aceto diluta, quam *Platerus* ebrietatis an-
tidotum appellat.

De Piſtorum & Molitorum Morbis.

CAPUT XXII.

M*Ultas eſſe Artes* (quibus Ars Medi-
annumeranda) *quæ illis, quibus e-
rum cognitio contingit, multum laboris
moleſtiæ exhibent, illis verò qui earu-
uſu*

uſu indigent, jucundæ ac utiles exiſtunt, ſcripſit *Hipp*. In hujuſmodi Artium cenſu Ars Piſtoria profectò collocanda eſt; quid enim hominum vitæ utilius, imò quid eque neceſſarium, ac Panificium? Quodam verò Opificium magis incommodum, c moleſtum ſuis Artificibus, veluti ex aboratâ Cerere? ſive enim farinam criorent, ſeu pinſant, ac paſtam ſubigant, eu panem in furnis coquant, multis laboibus ac tædiis fatigantur, ideòque variis norbis conflictari ſolent. Piſtores ut pluimùm nocturni ſunt Artifices, dum enim œteri diurno labore expediti ſomnum caeſſunt, ac vires detritas reficiunt, hi tota octe exercentur, mox per totam ferè iem, tanquam Solifugæ, ſomno indulgere oguntur, adeò ut in ipsâ Urbe habeamus Antipodes, contrario ſcilicet vivendi geere degentes. *de ſtat. n. 1.*

Surgite jam vendit Pueris, jentacula Piſtor.

icebat *Martialis*, nocte ſcilicet elaborata, percocta: albeſcente enim die, ac uranâ plebe ad conſueta exercitia redeune, Panis copiam paratam eſſe neceſſe eſt, lioquin ſeditionem moveret Venter.

Quales enim turbas in magnis Urbibus excitarit interdum Panis dificientia, ſatis loquuntur hiſtoriæ, & nuper Hiſpaniarum Regis Aula hanc ob cauſam populares

Sat. 10. motus non parùm extimuit; hinc *Juvenalis*, ad plebem in officio continendam *Panem*, *& Circenſes* commendabat, Annonæ ſcilicet abundantiam, & Spectacula.

Primùm ergo qui farinam à furfure cribratoriis machinis ſecernunt, ſaccos excutiunt, verſant, ut ut faciem cuſtodiant, non poſſunt tamen, quin, dum pro reſpirationis neceſſario uſu aerem hauriunt, volitantes farinæ particulas excipiant, quæ cum ſalivari ſucco fermentantur, & fauces non ſolùm, ſed ſtomachum, & pulmones paſtâ infarciunt; unde facili negotio tuſſiculoſi fiunt, anheloſi, rauci, ac demum aſthmatici, trachæâ, & pulmonaribus viis incruſtatis, liberoque Aeris commercio impedito. Oculos quoque non parùm perſtringunt, quæ iis hærent farinæ particulæ, ac lippitudinem non rarò inducunt.

Nullam ab hiſce noxis præſervatoriam cautionem, quam poſſim ſuggerere, habere me fateor; illorum conſuetudinem

fa-

aſciâ lineâ os ſibi obvelandi commendo, ſt id non ſatis eſt, quin unà cum aere inpirato farinæ atomi pectoris penetralia irepan t. Morem hunc, Piſtores, ori ſu'ario obvoluto, capiſtrandi, perantiuum fuiſſe conſtat, uti apud *Pignorium* l. 2. i opere elegantiſſimo de Servis videre ſt, ubi auctoritas Athenæi affertur; id amen non pietatis officio factum fuiſſe onſtat, ſed Sybaritico luxu, ne ſcilicet udor ex ore diſtillans influeret, aut ſubaam farinam halitus afflaret. Hiſce Operiis proderit, ſi aquâ faciem perfunant, ſi oxycrato fauces perſæpè colluant, oxymellite utantur, ſi identidem purgaonem aliquam inſtituant, aut cum à reirandi difficultate premuntur, emetiim aliquod capiant, ut impactæ materiæ ccutiantur, quo remedii genere ex his onnullos animam penè agentes, reſtituos vidi.

Qui porrò paſtam manibus pinſunt, ſugunt, ac in panem, & placentas efforant, coquunt, cum ut plurimùm in hyocauſtis, hyeme præſertim, ut panis be fermentetur, opus ſuum perficiant, bi è loco impensè calido ad aerem ex-

ter-

ternum exeunt, ac domos ſuas repetunt: ad ſomnum captandum, facili negotio in magnas pororum cutis adſtrictiones incidunt, unde poſtea gravedines, raucedines, ac pectoris morbi, ut pleuritides, peripneumoniæ ſuboriantur; quibus affectibus, adeò popularibus, qualia remedia ſint adhibenda, nemo non novit. Non pauci tamen momenti erit noſſe, qualis fuerit cauſa occaſionalis; quare ad naturalem corporis perſpiratum reſtituendum erit præcipuè incumbendum, ægrum in calido conclavi detinendo, frictiones cum oleo adhibendo, intrinſecus verò ea, quæ diaphoreſim promoveant, in uſum revocando. Non ſine admiratione quidem in hiſce Operariis magis, quàm aliis hominibus, obſervavi, quòd graves Pleuritides, vel in ipſo morbi principio ſine ullâ ferè expuitione, liberali ſudore erumpente, judicentur; quod fit, ut reor, quia in hujuſmodi caſibus acuta febris morbus primarius à lateris dolore comitatus, à causâ externâ, ſubitâ ſcilicet pororum cutis occluſione, ortum potiùs, quàm à pravo humorum apparatu duxerit; adeò ut Cutis ſpiraculis reſeratis, ac

ma-

nanante ſudore ſolvatur febris unà cum
olore pleuritico; reſorptâ ſcilicet, quæ
n pectus fluxerat materiâ,ac ceſſante ejuſ-
em fluxuræ rejectione; adeò refert, ex
Hippocratis monito in Stymargi famula, *4. in 2. Epid.*
evenire ad occaſionem, & occaſionis initium.
Interdum Piſtoribus inflari manus ob-
ervavi, atque etiam unà dolere; omni-
us autem hiſce Artificibus præter mo-
em craſſeſcunt manus, quod evenit ob
ontinuam paſtæ manuum præſſione ſuba-
tionem, ſucco alibili ab arteriarum oſcu-
is abundanter expreſſo, ibique detento,
ec tam facilè ob fibrarum ſtricturam re-
neante. Artem autem ſuam facilè pro-
unt Piſtores, dummodò manus oſten-
lant; nemo enim inter Mechanicos Ope-
arios eſt, qui manus habeat craſſiores.
Exercitium ſiquidem, ut ait Avicenna, magnificat membrum, quod in alio quoque
miniſterio verum deprehenditur. Lotio-
nes manuum ex lixivio, Vino albo gene-
roſo, ac ſimilibus erunt ex uſu.

Aliud quoque Piſtoribus malum acce-
dit, omnes enim facilè videas Valgos fie-
ri, h. e. ſuris extrorſum intortis, quales
habent cancri, & lacerti; cum enim in
Ciſpa-

Ciſpadanâ, & Traſpadanâ Regione pro more habeant ſuper ſolidam tabulam, ſeu tripodem tereti ligno figuræ conicæ tripodis capiti affixo, ut circumvolui poſſit, cum inquam pro more habeant magnam paſtæ molem ſubditam prædicto ligno ex alto deducto magnâ vi brachiorum & genibus quoque premere, alio interim paſtam verſante, contorquentur crura ad externa, cum eâ in parte imbecillior ſit genuum articulatio. Huic malo nullum eſt remedium, nam licet juvenes ſint, & robuſti, citò valgi fiunt, & progreſſu temporis claudi.

Inter Piſtores melior forſan conditio eorum eſt, qui Panem coquunt; etenim ſi ex nimio calore, dum Panem furnis indunt ac educunt, noxas non leves patiuntur, æſtate præſertim dum toti ſudore diffluunt, non parum tamen à panis calentis odore reficiuntur; Panis enim recens victum analepticum ſuggerit, ac ſolo odore ſpiritus exhilarat, ut de *Sale volatili*
c. 4. *Plantarum* notat *Vvedelius*, & in ſuâ Phyſicâ ſubterraneâ *Becherus*, qui virtuti per-
l. 1. larum confortativæ panis odorem præponit.

Hu-

Hujuſmodi Artificum genus frequen-
iùs quàm reliquos Operarios ægrotare
bſervavi in populoſis Civitatibus præ-
ertim, ubi minori impendio, ac luben-
iùs Plebecula panem emit, quàm ſibi il-
um domi conficiat, ſecùs quàm fieri ſolet
n parvis Oppidis ac Villis, in quibus ſibi
quilibet Pinſor eſt. Romanos quoque ab
Urbe conditâ uſque ad annum DXXX
Piſtores non habuiſſe, cum Quirites ipſi
ibi panem domi conficerent, idque opus
eſſet piſtricum, tradit *Plinius*; poſtmo- *l.14. H.*
dùm verò Urbe populoſiſſimâ factâ piſto- *N.c.11.*
ium opus per publicos Servos inductum.
Ubi ergo hujuſmodi Artifices curandi oc-
currant, ex quocunque morbo ægrotent,
non parùm conducet ad affectiones, qui-
bus ex Artis conditione ſunt obnoxii,
animum diligenter advertere.

Frugum quoque Molitores, quos ex
farinæ volatu ſemper candidatos eſſe ne-
ceſſum eſt, in eodem albo deſcribere non
abs re arbitror; frugum enim in tenuiſſi-
mum pollinem tritarum volitantes parti-
culæ totum Molendini ſpatium implent,
quare velint, nolint, os, nares, oculos,
aures & totum corpus farinâ conſperſum

ge-

geſtant: ex his itaque non paucos aſthmaticos factos, ac tandem in Hydropem lapſos obſervavi. Hernioſi quoque fieri ſolent, dum frumenti ac farinæ ſaccos humeris geſtant, diſrupto aut laxato peritonæo; quia verò diu noctuque inter rotarum & Molarum ſtrepitum, ac ex alto cadentium aquarum ſonitum degunt, omnes ut plurimùm ſurdaſtri ſunt, aurium Tympano ab objecto fortiori, quàm par ſit, aſſiduè verberato, ac è tono ſuo dejecto.

Obſervatione dignum eſt, quòd Molitores, ſicuti & Piſtores, phtiriaſi, hoc eſt pediculari morbo ut plurimùm laborent, adeò, ut vulgus pediculos per jocum pulices albos Molitorum appellet. Num id contingat, quòd hujuſmodi Operarii ſordibus ferè ſemper involuti ſint, ac raro veſtibus exuti ſomnum capiant, ſeu quòd farinæ mixtura cum cutaneis ſordibus talium animalculorum fœturæ multùm conferat, non ſatis liquet; certum eſt tamen omnes ferè Molitores hujuſmodi ſatellitio armatos, ſemper incedere, idque ſi *Danieli Heinſio* notum fuiſſet, profectò in elegantiſſimâ ſuâ Oratione *de laudibus Pediculi ad conſcriptos Mendicorum Patres*,

res, Molitoribus dignum locum con-
ceſſiſſet.

Gravioribus ſanè morbis antiquitùs, quàm hac noſtrâ ætate, tales Operarii exercebantur. Non enim haſce machinas ad fruges in farinam terendas habebant veteres, quales nos habemus aquæ miniſterio per incile delabentis, & ingentes rotas verſantis, quanvis apud *Palladium* l.1.t.42. ſcriptorem antiquum aliqua ſit mentio de frugum triturâ aquæ beneficio; loco enim citato ſcribit, *quòd ſi aquæ copia ſit, fuſurum Balnearum debeant Piſtores ſuſcipere, ut formatis aquariis molis, ſive animalium, ſive hominum labore, frumenta frangantur.* Piſtrinis antiquitùs utebantur, ut frumentum molerent, quorum uſus nunc eſt ad tundendas, & fruges ſuis membranis ſu ſpoliandas, ſeu frangendas. Quare non ſolùm à Jumentis, ſed etiam ab hominibus, ſervis, ac mulieribus circumagebantur molæ; unde nomen traxere molæ truſatiles, cum totis viribus in gyrum truderentur; alicujus ſceleris rei propterea ad Piſtrinum vincti pænali opere dubantur; ſic apud Plautum nil magis frequens ac Servis magis ominoſum, quàm Pi-

Piſtrini nomen, L. Apulejus ſe Aſinum f
ctum *velata facie molæ adſtrictum fuiſſe*, ai
ut calcans veſtigia ſua incerto errore vagar
tur. Sampſonem quoque à Philiſtæis e
cæcatum ad verſandam molam (quam tr
ſatilem profectò fuiſſe credendum eſt)
ſacris Codicibus habemus; ſervis aute
huic operi addictis, ne à vertigine in
ſtarentur, oculos fodere conſueverant

Opus ergo laborioſiſſimum iſtud era
cui ſervi & Ancillæ addiciebantur,& qu
hujuſmodi Operarios citò conficeret, gr
viſſimis morbis illos enecando; *Job* idc
cap. 31. cò inter alias imprecationes pro miſer
rum complemento, hanc quoque rece
ſuit. *Molat*, inquit, *alteri Uxor mea, id*
ut Vatablus, ac alii Interpretes exponun
fiat vilis Ancilla; quamvis non deſin
qui dictum iſtud ad turpia detorqueant
cap.1.de de quo vid. *Auguſtinus Pfeiferus* de an
Molēd. quitatibus Hebraicis. Apud Roman
Hebr. quoque magnus erat Piſtrinorum num
rus, & quælibet Romanæ Urbis regio c
terminatum Piſtrinorum numerum hal
bat, quem notat P. Victor de Urbis R
gionibus. Poſtquam autem ubique fe
locorum, ſi aquæ copia ſuppetat, mo

aqua-

aquariæ ad meliorem uſum ſunt redactæ, nullus alius eſt Piſtrinorum uſus, quàm ad tundenda, ſeu findenda grana; hinc, ſublato per Chriſtianam Religionem ſervitutis jugo, non tam grave & aſperum eſt molitorium opus, nec adeò morborum ferax, ut priſcis temporibus. Eadem ergo Molitoribus, ac Piſtoribus curatio adhibenda, ubi à volatili farinâ per os exceptâ læſio contigerit; quòd ſi à ponderum geſtatione hernioſi fiant, ſubligaculo utantur, quod etiam ad hujuſmodi affectum præcavendum geſtare poſſent, uti ipſis ſuaſor eſſe ſoleo.

Ad animatam verò pediculorum pedem abigendam, primò mundities erit procuranda, ac indumenta crebrò mundanda; commendantur in ſpecie lotiones ex decoctione Abſinthii fol. perſici, centauriæ, ſtaphyſagriæ, lupinorum; furfur aceto mixtum à *Q. Sereno* pro tali morbo celebratur; præ cœteris verò multæ ſunt efficaciæ linimenta quibus aliquid mercurii ſalivâ extincti fuerit admixtum; commoda quoque ſunt in hanc rem lintea quibus Aurifabri utuntur in detergendis Vaſis poſt deaurationem.

De Morbis eorum, qui Amylum conficiunt.

CAPUT XXIII.

NOn vulgares quoque ſunt noxæ quas pati coguntur, qui circa Amylum parandum exercentur; ſatis vulgatus eſt modus illud conficiendi, nullaque ferè eſt muliercula, quæ illum ignoret; perfrequens enim eſt Amyli uſus ad lineas veſtes, & collaria dealbanda. In hiſce Regionibus Monialium eſt opificium, quod poſtea Pharmacopolis, aliiſque divendunt. Æſtate igitur, cum Amylum parare volunt, triticum in aquâ ad germinationem uſque maceratum in marmoreis vaſis reponunt; aliquis deinde ex illorum ſervis triticum ſic emollitum nudis pedibus terit, non ſecus ac cum vindemiæ tempore premuntur Uvæ; quamvis autem ſub dio id faciant, tam gravis tamen eſt odor, qui ex ſpumante illâ materiâ exhalat, ut qui pedibus eam premit, ac ſuperſtat, nec non Servulæ, quæ manibus materiam illam preſſam colligunt, ut inde ſuccum Sole exſiccandum eliciant, capi-

capitis dolore valdè conquerantur, nec non de gravi reſpirandi difficultate, tuſſi moleſtiſſimâ, ut opus aliquando cogantur intermittere, ni ſuffocationis periculum ſubire velint. Id ego perſæpè obſervavi, ac revera mihi intolerandus ille odor videbatur, qui neſcio quid acidi penetrantiſſimi redolere viſus eſt. Acidum enim volatile, quo Triticum turget, ob fermentationem in motum concitum à reliquarum partium conſortio ſecedere, & in auras magnâ ex parte evolare, arbitrari licet; hanc ob cauſam Capitis dolores, Dyspnœam, tuſſim excitare aptum eſt; nihil enim molli Pulmonum texturæ, ac membranoſis partibus eſt magis hoſtile, quàm acida exhalatio, qualis eſt fumus ex Sulphure, aliiſque acorem ſpirantibus.

Hoſce Operarios monere ſoleo, ut in aprico, & quantum poſſunt, in ampliori ſpatio, non in concluſis locis, opus hujuſmodi perficiant. Quoties verò gravem aliquam noxam exinde contraxerint, oleum amygdal. dulcium, emulſiones ſeminum melonum, ptiſana hordeacea, hauſtus vini generoſi, odor ſpiritus Salis armoniaci, Aquæ theriacales fuerunt ex uſu.

Hujuſmodi occaſione lubet paululum A-
myli naturam, ac indolem penitiùs perſcru-
tari, quam ſuſpicari licet aliam forſan eſſe
quàm quæ à Medicis paſſim ſtatuitur. Una-
nimi ferè, cum veterum, tum recentiorum
conſenſu, ſupponitur, Amylum acres hu-
mores temperandi, fluxiones ſiſtendi, ulce-
lib. 22. c:25. H. N. ra ſanandi vi pollere. *Plinius* in ſanguinis
rejectione, in veſicæ dolore, Amylum com-
de Sim. Med. fac. 2 de Comp. Med. 2. loc. mendat. *Galenus* in ventris profluvio, in
aſperæ arteriæ inflammationibus, oculo-
rum lacrymatione, ac ubi opus ſit, partes
ulceratas mollire, & lęvigare, multis laudi-
bus Amylum extollit. *Valleſ.* de Sacra
c. 36. Philoſophiâ factum Eliſæi exponens, qui
farinam coniiciendo in Ollam ubi cocta
fuerat colocynthis, amarorem correxit,
Amylum ad dyſenteriam ſanandam, &
quamcumque acrimoniam hebetandam
cœteris remediis præfert; hoc idem ſen-
tiunt quicumque de Amylo ſcripſere.

Hæc opinio mihi quoque ſat probabilis
ſemper viſa eſt, non ſolùm quòd Amy-
lum ſit ad guſtum res fatua, ac prorſus ſa-
poris expers, adeò ut tanquam egregium
acris materiæ abſorptivum, & prædictis

af-

affectibus maximè accommodum credi
poſſit, ſed quia perſuaſum haberem in illi-
us præparatione quidquid acrimoniæ, &
.coris frugi fermentatæ ineſſet, in auras
xpiraſſe, ac dum radiis ſolaribus æſtivis
xſiccandum apponitur, aqueum humo-
em acredinis participem abſumptum
uiſſe; nam, ut ait *Gorræus*, *ſub ardentiſſimo* *Defin. Med.*
le eſt exſiccandum, ne ſi pauliſper madidum
linquatur, acorem contrahat; aſt Mulie-
um obſervatio Amyli naturam non parùm
uſpectam mihi reddidit, ut illius cando-
non multum ſit fidendum. Cum in hiſce
egionibus ſatis frequens ſit Amyli uſus
cunctis ferè domibus, ac præſertim
pud Religioſos Ordines, ad veſtes deal-
ndas, & ſolidandas, ut variis plicatu-
s elegantiores reddantur; obſervant paſ-
n mulieres, quæ in hoc miniſterio præ-
ant, quòd ubi Tunicæ lineæ ad aliquod
mpus Amylo ſic imbutæ perſtiterint,
bſervant inquam, quòd citò arrodantur,
uare ut id præcaveant, ubi nigreſcere
eperint, illas aquâ ſimplici elvunt, Amy-
n detergendo, ſicque illas aſſervant,
nec ſuo tempore Lotricibus à ſordibus
purgandas tradant. Hujuſmodi obſer-

vatio Amylo non levem ineſſe acrimoniam abſconditam, & quæ ad guſtum non tam facilè ſe prodat, abundè teſtatur; etenim ſi Amylum ad aliquod tempus Tunicas, Collaria, & quodcumque ex lino contextum opus arrodit, quâ fide igitur in morbis pectoris, in faucium aſperitate, in Dyſenteriis, ac ubi mollire opus ſit, ut
l. 22. c. 5. H. N. ait *Galenus*, tam confidenter illud exhibebimus? *Plinius* ipſe, licet in his affectibus, ut paulò ante dictum, illud commendarit, ſuſpectam tamen eſſe illius naturam prodidit. *Amylum* (inquit ille) *he-*
l. 22. c. 25. *betat oculos, & gulæ inutilis eſt, contra quam creditur*. Laudanda certè in hac re eſt quarumdam Mulierum obſervatio, quæ, ne Amylum tam facilè arrodat, gummi arabicum illi permiſcent.

Non pauca certè exiſtere credendum eſt, quorum uſus communis eſt, ſed quia ſenſim, ac tacito pede noxas ſuas inferunt, innoxia putantur, donec caſus aliquis occultam pravitatem oſtendat; ſic in genere alimentorum multa facilè videntur in ſtomacho concoqui, quæ in Venis pravos ſuccos poſtmodum relinquunt;
3. p. Do. 2. c. 6. hinc ſcitè *Avicenna*. *Ille*, inquit, *in quo mala*

dige-

digeruntur nutrientia, ob hoc non decipiatur, quoniam poſt dies in ipſo mali generabuntur humores ægritudinem facientes, & pernecantes; quod idem ſcripſit *Galenus*, dum Alimentorum facultates examinaret *Nobis enim non advertentibus pravus ſuccus poſt longum tempus in venis colligitur, qui poſtea exiguam ad putredinem occaſionem nactus febres malignas accendit;* inquit ille. *2. de Alim. fac. c. 6.*

De Morbis, quibus Frugum Cribratores, & Menſores vexari ſolent.

CAPUT XXIV.

FRuges omnes, ac præcipuè Triticum, ſive in Puteis, & Scrobibus, veluti mos eſt in Hetruriâ, reconditæ, ſive in Horreis, & ſub Domorum tectis, ut in totâ Ciſpadanâ, & Tranſpadanâ regione, pulverem ſubtiliſſimum ſemper admixtum habent, non ex eo ſolùm, quem ex areâ ob trituram referant, ſed alium pejoris notæ, quem eædem fruges, cum diù aſſervantur, ex ſemetipſis dimittunt. Siquidem cum multo Sale volatili ſemina cerealia turgeant, adeò ut, ſi non benè ad

Soles æſtivos exſiccata recondantur, ſummè incaleſcant, ac in pulverem quàm citiſſimè fatiſcant, ex iis ſemper tenues particulæ ex cortice, quo veſtiuntur, decedunt; quibus accedit pulvis reſiduus, & caries ex frugum conſumptione, quam faciunt Tineæ, Teredines, Curculiones, aliæque frugum peſtes, & illarum excrementa. Hinc quoties frumentum, aliaſque fruges ad moliendum cribrare neceſſe ſit, vel metiri, cum à rei annonariæ negotiatoribus huc, & illuc convehuntur, Cribratores, & Menſores ab ejuſmodi pulvere adeò graviter infeſtari ſolent, ut opere peracto, Artem hujuſmodi mille diris ejurare conſueſcant. Fauces, Pulmones, Oculi labem non parvam perſentiunt; fauces enim illo pulvere replentur, & exareſcunt, Pulmonares fiſtulæ pulverulentâ materiâ incruſtantur, unde tuſſis ſicca ac ferina ſubſequitur; Oculi pariter valdè rubent ac plorant. Sic omnes ferè tum Cribratores, tum Menſores, qui ex tali Arte victitant, anheloſi ſunt, cachectici, ac rarò conſeneſcunt, quin facillimè in Orthopnoeam, ac tandem in Hydropen decidunt. Talem porrò acredinem habet is pulvis, ut

ut pruritum ingentem per totum corpus excitet, qualis in Eſſeris interdum obſervatur.

Quare ex fruge tam benignâ, quale eſt Triticum, tam pernicioſus pulvis emanet, interdum admirans, ſuſpicari cœpi, latitare in illo pulvere Vermiculos, ſenſibus impervios, eoſque in cribatione, ac menſurâ frugum in motum cieri, ac per aerem diſpergi, qui poſtea facilè cuti hærentes talem ardorem, ac pruritum per vniverſum corpus, poſſint excitari. Celeberrimus *Ant. Levvenœk* ſuis Microſcopiis tradit, ſe in frumento quoſdam Vermiculos obſervaſſe, quos, nec ineptè, lupos appellat; verminoſam itaque progeniem eam eſſe, quæ hoſce Operarios tam graviter infeſtet, ſat probabiliter credi poterit. *Arc. Nat. Ep. 71.*

Non minùs quoque admiratione dignum, quomodo ex Tritico, ubi diù in loco concluſo, veluti in locis ſubterraneis, uti mos eſt in Hetruriâ, aſſervatum fuerit, tam noxia exhalatio elevetur, ut ſatis ſit ad necandum, ſi quis in dicta loca pedem immittat ad frumentum eximendum, niſi priùs permittatur, ut reſerato

oſtio

oſtio pernicialis aura pauliſper expiret. Hanc ob cauſam putat *Zacchia*, non ſolùm prohiberi poſſe vicinos, ne tales frumentarios puteos conſtruant, ſed etiam cogi ut constructos deſtruant; monetque Civitatum ſalubritati magis proſpici, ſi tales putei apricis in locis, quàm longè ab incolarum habitatione conſtruantur. Sapienter ſanè Lucenſis Reſp. pro more habet, uti accepi, quotannis, Auguſto menſe, frumentum è publicis horreis eductum, & cribratum ſolaribus radiis per aliquot dies exponere, ac poſtmodum in priorem locum recondere, quo pacto ad plures annos à teredine, & corruptione frumenta ſua publicum in bonum præſervant.

Quaſt. Med. leg. l. 5. Tit. 4. Q. 7.

Cur autem Triticum magis quàm aliæ fruges, pulverulentum fiat, ac mins longævum, quærit *Teophraſtus*, & cauſam refert in horrea, opere tectorio lævigata, calce nempè & arenâ illita; Sic enim ait, *triticum plus caloris ſentire, ac pulverem calidum, & ſiccum, calciſque illinimentum calorem fovere*, hancque ob cauſam putreſcere, ac in pulverem diſſolvi; quam rationem haud quaquam approbat *J.C. Scali-*

l. 4. c. 17 de hiſt. Plant.

r in hujus loci commento ; ea enim , quæ
ılida ſunt , & ſicca , inquit ille , tantùm
ɔeſt , ut ad putredinem diſponant , ut
ɔtiùs ab illâ præſervent . Putat ergo ,
ulverulentum triticum fieri , eò , quòd
:ervatum ſufficientem non habeat tran-
ɔiratum , *quod enim ſuffocatum eſt , fervet*
: *putret* , ait ille ; at ratio iſt hæc non pla-
è ſatisfacit ; obſervatione etenim ſatis
ɔmpertum eſt , frumentum , ſi tamen ſic-
ım , & benè cuſtoditum in horreis fuerit
:poſitum , diutius conſervari , ſi multum
: , atque confertum , & nunquam agite-
ır . Facilem ergo Tritici in pulverem fa-
ſcentiam , ac illius minorem longævi-
ıtem , quàm cœterarum frugum , ex co-
â partium volatilium , quibus ad turgen-
am ſaturatum eſt , nec non à laxiori ejuſ-
:m texturâ lubet deducere .

Multæ in hanc rem curioſæ quæſtiones
:aminandæ occurrerent , ni vererer , ne
propoſito (quod mihi procul dubio obje-
um iri exiſtimo) nimis longè digredi poſ-
m . Diſquiſitione profectò dignum eſſet ;
uare Lolium , quod probabiliter eſſe
reditur degener Tritici Soboles , quando
ɔ ingentes vernales pluvias triticum

in Lolium degenerat, ſicuti nuperis anni experti fuimus; quare inquam Lolium ad viginti ac ampliùs annos integrum & in corruptum ſervetur, Triticum verò vix quartum annum pertingat, quin ferè totum in pulverem abeat; An quòd Lolium compactæ ac durioris ſubſtantiæ ſit, quàm Triticum, cum verè Lolium, ſi frangatur & conteratur, manifeſtè ſolidiùs deprehendatur, quam ob cauſam cęteræ fruges, ut fabæ, ciceres, vitiæ durabiliores ſunt? An potiùs quòd Tineæ ac Teredines ob amarorem, & ingratum alimentum, quod præſtat Lolium, illud averſentur?

Cum annis elapſis ob carbuncularem morbum, quo in his regionibus laborarunt fruges, neceſſe fuerit Triticum aquâ purâ in magnis vaſis diligenter abluere, ac ad ſolis radios exſiccare, obſervavi, niveum candorem Pani ex frumento ſic loto conciliari; quare etiam ſi frumentum ſanum ſit, non inutilem diligentiam fore crediderim, illud, antequam ad Molendinum deferatur, diligenter abluere & exſiccare. Pro more equidem habent hujuſmodi Operarii ſtrophiolis fauces, ac nares obvelare, ne à pulvere ſuffocentur,

ac

ac perſæpè frigidâ fauces, & oculos abluere, veſteſque excutere: at neque ſic cavendo ſatis cavent.

Commodum certè iis eſſet balneis uti ad abluendas pulvereas ſordes, quæ cuti unà cum ſudore inhæſerint, ſed ob illorum deſuetudinem ac obſoletum uſum tam grandi beneficio carent miſeri Artifices. Neque enim credendum eſt, à priſcis illis Urbium, & Legum Conditoribus tantâ impensâ ac magnificentiâ, non ſolùm in magnis Civitatibus, ſed Oppidis quoque publicas Thermas inſtitutas ad ſolùm luxum, ac delitias fœminarum, hominumque otioſorum, qui *crudum Pavonem in balnea ferent*, ſed in hominum exercitatorum, & Artificum commodum quoque, ut pauco ære, aquæ lavacro in iis ſordes, ac laſſitudinem deponerent, corpuſque laboribus confectum reficerent? Quare malè eveniat iis, qui rem tam bellam infamaverunt; cum enim mille flagitia in balneis promiſcuis perpetrarentur, illorum uſum à Chriſtianâ pietate ſublatum conſtat.

Hujuſmodi Artifices ergo à frugum cariie male mulctari ſolitos, monere ſoleo,

ut

ut ptiſanis, emulſionibus ſeminum melo-
num, ſero vaccino, malvarum decoctio-
ne frequenter utantur; ſic enim ulcero-
pulveris diluitur acrimonia. Cœterùm
quando ex Aſthmate, aliiſque affectibus
prædictis laborant, ea remedia adhiben-
da, quæ iiſdem magis conveniant, ſeu
ex aliis decumbant, ſolitâ cautelâ uten-
dum, oculo ſcilicet ad partem imbecillio-
rem ſemper intento, ne totus morbi im-
petus in eam præceps feratur.

De Lapicidarum Morbis.

CAPUT XXV.

NOn contemnendi quoque ſunt mor-
boſi affectus, quibus Lapicidæ, Sta-
tuarii, Latomi, ac id genus Operarii
conflictari ſolent. Dum enim in ſubterra-
neis marmora è rupe diſcindunt, ſecant,
ſcalpris incidunt, ut ſtatuæ & alia Ope-
ra effingantur, ramenta aſpera, aculeata,
anguloſa, quæ reſiliunt, inſpirando pe-
ſæpe hauriunt, unde à tuſſi infeſtari ſo-
lent, ac ex iis nonnulli aſthmaticas paſſio-
nes contrahunt, ac tabidi fiunt. His acce-
dit

ſit vapor metallicus ex marmore, tophis,
c lapidibus exhalans, qui nares, ac cere-
rum manifeſtè percellit; ſic Lithotomos
ui circa Lydium lapidem exercentur à
ravi odore, qui jugiter expirat, tum ca-
ite, tum ſtomacho, malè habere, ajunt
: ad vomendum interdum compellantur;
inc in horum Artificum diſſectis cada-
eribus inventi ſunt Pulmones, exiguis
alculis oppleti. Satis curioſum eſt id,
uod refert *Diemerbrœkius* de variis Lapi- *l.2. An. c.13.*
idis ex Aſthmate mortuis, quorum cor-
ora, ăit, ſe diſſecuiſſe, atque in illorum
ulmonibus arenæ acervos reperiſſe, ut
um pulmonares veſiculas cultro diſcin-
eret, ſibi videretur arenoſum corpus
ecare; ibidem quoque refert à Magi-
ro lapicidâ ſibi relatum, quòd dum lapi-
es incideret, tam ſubtilis pulvis aſſurge-
t, ut bubulas veſicas in Officinâ pen-
entes permearet, adeò ut unius anni
urriculo in ventre veſicæ manipulum u-
um illius pulveris repererit, quem pul-
erem illum eſſe ajebat, qui Lapicidas pa-
ùm cautos ad interitum paulatim dedu-
eret.

Lapides quoque in horum Artificum
Ven-

Ventriculo, ac inteſtinis inventos eſſ
paſſim loquuntur medicæ hiſtoriæ; nequ
alia cauſa materialis excogitari pote
præter pulvereas particulas per os ſuſc
ptas, & paulatim congeſtas, de quo v
deatur *Olaus Borrichius* de generatione la
pidum in Microcoſmo; non enim ſemper
cauſis internis ac ſuccis lapidificis gigni i
noſtris corporibus calculoſam progenie
credendum eſt, quin etiam aliquando, i
noxiis viſceribus, extrinſecus hæc peſt
Pathol. Dog Se. 2. c. 4. adveniat. Calculi ortum à causâ extern
annotavit *Vvedelius* in cuiuſdam Calcar
Ancillâ, in cuius Pulmonibus inventu
eſſe calculum refert, à calcis particulis, u
ipſe exiſtimat, per os hauſtis genitum.

In Ventre Boum, ac Inteſtinis lapide
perſæpè reperiri frequens eſt Lanionu
Sect. 10 Prob. 40 obſervatio, quæ *Ariſtotelis* opinionem e
vertit aſſerentis, nullum Animal, homin
excepto, calculo affici, niſi forſan *Ariſto*
telem de Renum calculo ſolùm locutum ve
Exer. 123. limus. Hoc idem in Equis annotavit *Sca*
liger, qui ait Equum egeſſiſſe tophos dur
ſſimos, quorum unum ipſe aſſervabat. D
calculis Equorum, quos *Hippolitos* appe
lant, ac illorum virtutibus, multa apu

Au-

Auctores leguntur ſcripta, penes quos ſit fides. A' veritate non multum aberrari crediderim, ſi putemus in Bobus, & Equis, dum per Æſtatem, linguis exertis, per vias pulverulentas; & glareoſas currus trahunt, in illorum Ventriculis, à pulvere ac ramentis per os abſorptis, generari calculos.

Purgationes per alvum, & vomitiones hiſce Artiſicibus erunt opportuniora remedia, ad exturbandas nempè noxias illas particulas, quæ ſtomacho, ac inteſtinis inſederint, & in grandiores calculos per novam materiæ aggeſtionem tranſire valeant; ſicuti monendi erunt, ut quantùm poſſunt, cauti ſint ne minuta illa fragmina per os hauriant.

De Lotricum Morbis.

CAPUT XXVI.

NOn raro mihi contigit Lotrices ægrotantes inviſere ex variis affectibus è ſuo opere contractis. Hæ mulieres cum ſemper humidis in locis degant, manuſque & pedes aquâ ſtumentes habeant, cache-

ēticæ fiunt, ac in hujuſmodi opere ſi conſeneſcant, ad hydropem tranſeunt, quales ex his non paucas obſervavi; menſtruorum quoque paucitate, ut plurimùm laborant, unde malorum Ilias prodire conſuevit; neque id adeò mirùm eſt. Etenim ſi obſervatio ſatis frequens eſt, multas mulieres menſtruas purgationes habentes nudis pedibus incedendo, ſeu crura, ac pedes frigidâ abluendo, ſubitâ menſium ſuppreſſione detineri, multò magis Lotricibus, quæ ex hac Arte ſibi quæſtum procurant, id evenit; hujus cauſa eſt aer humidus, in quo aſſiduè degunt, & balneatio continua, quâ illarum corpora rorantia ſunt; Cutis enim pori obſtruuntur, unde perexigua diflatio, ac tranſpiratus, quare tota cruoris maſſa craſſis ſuccis infarcitur; hinc cachexiæ, Menſium ſuppreſſiones, & quæ his ſuccedunt mala.

Aliis quoque calamitatibus ſuccumbunt Lotrices, dum enim ex bulliente lixivio, cui interdum cinerum loco calcem addunt, fumantes vapores captant, tuſſi primò, mox Dyſpnœâ tentari ſolent. Apud *Sepul. T.1.l.2. Se.1.* *Gregorium Horſtium*, ex *Boneto*, hiſtoria memoratur ſimulæ cujuſdam, quæ dum

capi-

:apite in ahenum lixivio plenum ad lin-
eamina mundanda ore prono fumum ex-
:iperet, magnâ pectoris auguſtiâ corre-
ɔta eſt, quæ ad ſeptennium obſtinatè per-
ſticit, donec tandem ſuffocata interiit;
Cadavere aperto repertus eſt Pulmo livi-
lus, & in illius bronchiis nigræ caruncu-
læ aeri liberum commeatum prohibentes
nventæ ſunt. Lixiviales ergo fumi, quos
ıon poſſunt non haurire, naturalem Pul-
ɔonum ſtructuram vitiare apti ſunt, eoſ-
:em plus, quàm par eſt exſiccando, & ad
ıunus ſuum abſolvendum ineptos red-
endo.

His addendum, quòd dum linteamina,
: induſia mille ſordibus fœda, ut ſcabio-
ɔrum hominum, gallicâ lue inquinato-
ım, menſtruatarum mulierum, abluunt,
mnigenam gravium halituum miſcellam
re ac naribus excipiunt, ex quibus cere-
rum, ac ſpiritus animales inquinantur.
iſſuras præterea in manibus ob lixivii
:rimoniam pati ſolent adeò graves, ut
anuum inflammatio unà cum febre, ali-
ıandò ſubſequatur.

Ut hiſce mulieribus, quæ munditiem
æſtant, Ars Medica gratificetur, vi-

 den-

dendum quomodò à prædictis affectibu
præſervari queant; illas ego hortari ſole
ut opere peracto, veſtibus humidis al
jectis, ſiccas induant, in quo certè negl
gentiores ſunt, frictionibus utantur, f
ciem à fumo ferventis lixivii, quantu
poſſunt, avertant, manus unguento r
ſato, vel Butyro perſæpè inungant, à cib
craſſi ſucci caveant, aliiſque erratis in v
ctu. Cum verò actu ex aliquo morbo,
febribus, catharris, decumbere cogu
tur, purgantia validiora exhibenda,
craſſi humores deturbentur; ſtibiata qu
que ex uſu erunt, niſi acutus ſit morbu
ſicuti remedia deobſtruentia, & naturale
calorem roborantia convenient, qualia
cachecticis adhiberi ſolent.

De Morbis, quibus Lini, Cannabis, ac ſericearum Placentarum Carminatores tentari ſolent.

CAPUT XXVII.

VEſtium ac Alimentorum eadem fe
eſt neceſſitas, quæ in ipſis mun
primordiis ſatis apparuit, cum primæ
noſtri Parentes poſt gratiæ chlamydem
amiſſam angebantur, ut nuditatem ſua
operirent. Multa nobis ſuppeditavit F

rens

ſens Natura, ut ab aeris injuriis noſtra
orpora muniremus, veluti lanam, li-
ıum, cannabem, goſſipium, quibus ad-
li quoque poterit ſericum, quo certè ca-
ere poſſemus, cum ad fœminarum, ac
irorum quoque velanda potiùs, quàm
perienda corpora ſit inventum. Cum hæc
t plurimùm indumentorum ſint materia,
on levia ſunt incommoda, quæ ſentiunt
, qui circa ea præparanda operam ſuam
mpedunt. Quàm noxia ſit cannabis, ac
ni maceratio autumnali tempore, cum
ıfeſtus odor ac graviter lædens ſatis lon-
è percipiatur, nihil notius; haud ſecus,
ui linum, & cannabem pectunt, ut neri
oſſit ac Textoribus tradi pro telis confi-
iendis, malè vexantur. Pulvis enim te-
er, ac noxius ex hac materia evolat, ut
er os fauces Pulmones ſubiens, Opera-
os ad continuam tuſſim compellat, ac ad
ſthmaticam paſſionem ſenſim deducat.

E' Galliæ regionibus Italiæ finitimis
nnabis Carminatores turmatìm per to-
m Ciſpadanam, & Tranſpadanam regio-
em ſub hyemis initium diſpergi conſueſ-
unt, quando noſtri Artifices Artem hanc
nnabem pectendi adeò benè non cal-

 lent.

lent. Ac profectò homines id genus viſe
eſt cannabino pulvere ſemper obductos
colore faciei pallido, tuſſiculoſos, aſthm
ticos ac lippos; præterea cum exercea
tur ut plurimùm in locis concluſis, ob hy
mis aſperitatem, quo tempore magis i
hoc opere occupati ſunt, non poſſunt
quin dum cannebem unguinibus valdè p
runctam pectunt, fœdas particulas p
os excipiant, ſicque inquinatis ſpiritibu
& reſpirationis organis infarctis, gr
ves affectus ſuboriantur. His accedit
quòd cannabis ac linum, cum in aquis ſt
gnantibus ac putridis macerentur, ac cœ
no obruantur, ut infra aquam demerſa
promptiùs ad neceſſariam maceratione
deveniant, particulæ illæ, quas Carm
natores hauriunt, non niſi virulentæ ſun
ac humanæ naturæ prorſus hoſtiles. In
no pectendo graviùs, quàm cannabe af
ci ſe ajunt, forſan quòd pulvis ſubtili
eſt, ac faciliùs partes ſpiritales ſubea
illaſque ad excutiendam rem noxiam m
gis irritet.

Peſſimè porrò habent, qui ſerice
quaſdam placentas à ſerici fabrica reſidu
pectunt, ut ſtamen quoddam inde con
ciant

ſiant varios ad uſus pro urbanâ gente, utpotè minoris pretii quàm ſericum. Etenim dum Bombycum folliculi, aquâ calente macerati, à noſtris mulieribus (quibus ſolis id muneris demandatum eſt, quaſi ſolùm in illorum gratiam Sericum Natura condiderit) evolvuntur, & in tenuiſſima fila ſuper alabra explicantur, ab hoc opere filamenta quædam craſſa ſuperſunt, quibus portiones aliquæ de Bombycum cadaveribus permixtæ ſunt, ſicque placentæ quædam conficiuntur, quæ ad Solem exſiccantur, & ſuis Artificibus traduntur, ut minutis pectinibus ſtamen educant. Qui ergo dictas placentas pectunt ferina tuſſi unà cum magnâ reſpirandi difficultate infeſtari ſolent, paucique ex iis Operariis in hac arte conſeneſcunt; tota verò virulentia in hujus materiæ elaboratione è particulis illis cadaveroſis Bombycum, quæ hujuſmodi placentis permixtæ ſunt, ortum ducit. Obſervatione dignum eſt, quòd parvi hujus inſecti excrementa, quando vivit, ac Mori foliis paſcitur, ſi per aliquot dies acervatim projecta in aliquo loco hæſerint, donec putreſcant, tam gravem odorem poſtmo-

dùm commota exhalant, ut totam vici-
niam inficiant; quare in aliquibus Civita-
tibus edicto caveri ſolet, ne in publico
vicos tales ſordes projiciantur, ſed extra
Urbis pomæria adſportentur.

Habet ergo Inſectum hoc, ut multa alia
ejuſdem generis, veluti Bruchi, & Eru-
cæ, quæ ad inſtar Bombycum integras
Sylvas interdum depaſcuntur, & in folli-
culis ſe recondunt, neſcio quid pravum
& corroſivam acrimoniam, pulmonibus
infeſtam. Novi in hac Civitate integram
familiam, quæ ex hac Arte non paucas
opes ſibi compararat, miſerè objiſſe, ta-
be confectam, & hujuſce calamitatis cul-
pam in Artem, cui erant perpetuò addi-
cti, à Medicis fuiſſe rejectam.

Lacteam diætam hiſce Artificibus ma-
ximè commendare ſoleo, ut quâ nil ſit ef-
ficacius ad corroſivam & ulcerantem acri-
moniam retundendam. Juſcula quoque
ex Malvæ, Violarum, Endiviæ decoctio-
ne, ſive ſucci depurati ex iiſdem herbis,
erunt ex uſu; ſeu ſi ſentiant ſe graviter
lædi, aliunde ſibi victum quæritent, cum
peſſimum ſit lucrum, quod ſanitatem,
rem adeò pretioſam peſſundat.

De Balneatorum Morbis.

CAPUT XXVIII.

Nter publica Ædificia, quibus Romana Civitas ad luxum uſque eminebat, l publicis Thermis magnificentius olìm iſebatur, ac qualis eſſet illarum magniıdo ex earundem Cadaveribus, ac reliuiis ſemiſepultis ſatis etiamnum dignoitur. Neque ſolùm Romæ, ſed in aliis ıoque Civitatibus, in privatis Ædibus, Villis ipſis, Balnea conſpiciebantur, ımmâ impensâ conſtructa, adeò ut ſeveſſimus morum Cenſor, *Seneca*, luxum *Ep. 86.* ınc Romanorum Civium carpens, ſcriierit *Pauperem ac ſordidum ſibi videri, niſi rietes magnis, & pretioſis orbibus refulgent, niſi alexandrina marmora numidicis uſtis diſtincta eſſent, niſi vitro abſconderen. r cameræ, niſi aquam argentea Epiſtomia nderent*. Jam obſolevit Thermarum uſus, penè modum ignoraremus, quo Balcis Medici ipſi utebantur, nec non vocaıla ipſa, ſtructuram, ac tot alia ſcitu dia, niſi *And. Baccius* in Opere ſuo lauda-

tiſ-

tiſſimo de Thermis, Mercurialis in ſu
Gymnaſticâ, *Sigonius* noſter de Jure Anti
Rom. Thermarum hiſtoriam è tenebr
eruiſſent, & abſoluiſſent. Cum in popu
larium gratiam itaque ab Imperatoribu
conſtructa eſſent Balnea, & quælibet U
bis Regio publicas Thermas haberet, ut
cum luberet, quod quotidiè fieri ſolebat
cum Viri, tum fœminæ parvo ſumptu la
varentur, dum quilibet poſſet, *quadran
te lavari*, ut ait *Juvenalis*, & Pueri gra
Sat. 2. tis lavarentur, ut ex eodem Satyric
habemus,

*Nec pueri credunt, niſi, qui nondum æ
lavantur*,

innumerabilem profectò credendum e
fuiſſe Servorum, ac Servarum turba
promiſcuam, quæ continuò in Therm
pro hujuſmodi miniſterio diu noctuqu
immoraretur, quos Balneatores, ſe
Aquariolos appellabant. Hanc igitur Ope
rariorum turbam Enhidrobyam, in loci
humidis concameratis degentem, & co
poribus lavandis intentam, modò in Ca
lidario, modò in Tepidario, modò in
Frigidario ſudoribus, ſordibus, Unguen
tis, quoque, quibus erant delibuti, de
pilan-

ilandis occupatam, hos Aquariolos, in-
uam, credere licet variis ægritudinibus
onoxios fuiſſe, ut Cachexiæ, crurum
imoribus, Ulceribus, inflationibus, ac
naſarcæ. Ex Lucilii carmine, quæ age-
entur ab hujuſmodi miniſtris, dum cor-
ora eorum, qui Balnea adibant, cura-
ent, ſatis apparet.

Scabor, ſupellor, deſquammor, pumicor,
ornor, expilor, pingor.

Quamvis jamdudum obſoleverit anti-
uus Balnearum uſus, ſeu quòd Gymna-
icæ exercitationes & ipſæ obſoleverint,
n quarum gratiam Balnea videbantur ex-
ructa, ſeu quòd Veteres, ut nonnulli
redunt, Induſiorum, ac Interularum li-
earum uſum non haberent, ac ſolùm la-
eis veſtibus uterentur, ideòque ad ſor-
les abſtergendas illis neceſſaria foret fre-
quens lavatio, adhuc tamen in Urbe, &
populoſis Civitatibus, aliqua perſtant
Balnearum veſtigia ad valetudinariorum
uſum, quamvis etiam nonnulli pro deco-
ratione, & munditie per æſtatem Balnea
aquarum dulcium adire ſoleant. Noſtrâ
hac ætate, qui infectiones aliquas cuta-
neas habent, ut ſcabiem, pſoram, galli-
cam

cam luem, Balnea iſta, & Hypocauſt
adeunt, ubi Balneatores aquâ tepidâ ipſo
ritè abluunt, ac ſæpè parvas cucurbitu
las ſcarificatas toti corpori apponunt, ſa
guinem ſatis liberaliter educendo, ſicqu
lotos, perfrictos, & minutatim interci
ſos, domum dimittunt, idque perſæpè
tum ægri, tum Balneatores ſine Medic
conſilio agunt; quod num benè, ipſi vi
derint; profectò mihi non rarò contigit
nonnullos ex his videre, qui conſultò ta
lem curationis formam in ſemet ipſis ten
tarint, in ſummum diſcrimen perductos;
& ob nimiam ſanguinis copiam cucurbitu-
lis extractam ferè exanimatos, cum inter-
dum ad 3. vel 4. libras ſanguinem educant.
Opinio enim apud nonnullos obtinuit,
ſanguinem cutaneum notæ longè inferio-
ris eſſe ab illo, qui è Venis majoribus
educitur, quaſi ſanguis per cucurbitu-
las eductus floridior non eſſet (inciſis
quippe arteriolis capillaribus) quàm
ſanguis inciſæ Venæ, qui atrior ſemper
apparet. Iſti ergo Balneatores huic Arti
addicti, quantum oſervare licuit, pallidi
ſunt, luridi, ſubtumidi, cachectici, ac
interdum ab iis morbis corripiuntur, à
qui-

uibus cœteros ſanare contendunt.

Ne cum tædio ea repetantur, quæ ſu-
eriùs ſunt dicta, ad cachexiam, & con-
miles affectus curandos, hic nihil aliud
djiciam, muneri meo ſatisfactum putans,
ſolùm innuam, quibus affectibus præter
aturam, hic, vel ille Artifex premi ſo-
eat. Non enim in hoc meo Opuſculo
nens eſt integros Morborum Tractatus &
bſolutas ex aſſe curationes, cum magnâ
ormularum ſupellectile conſcribere, ſed
antùm Clinicæ Profeſſoribus monita
uædam pro feliciori Artificum curatio-
e ſuggerere.

De Morbis eorum, qui in Salinis operantur.

CAPUT XXIX.

SCitè quidem & eleganter ſcripſit *Pli- nius*, nihil Sole & Sale utilius; addi poteſt, nihil eſſe magis neceſſarium. Sa-is neceſſitatem ad humanos uſus prævi-dens Natura, ſeu Divinus Opifex, in ipſis Mundi primordiis Mare Salis Promocon-dum conſtituit, ex quo per ſubterraneos du- *l.31.c.9 H. N.*

ductus aqua ad ſummos uſque montes eve-
heretur, unde poſtea aquæ ſalſæ fontes
& ſcaturigines emanarent. Hinc Sal foſſi-
le, & nativum variis in locis habetur
ſpontè Sale concreſcente, dum aqua illi
ſalſa præterfluit; niſi putemus in ipsâ Mun-
di fabricâ Deum Salis montes condidiſſe.
Sal factitium, & cujus magis communis
eſt uſus, ex aquâ marinâ habetur, quæ
maris æſtu in foſſas quaſdam, & areas de-
ducta, per æſtatem ab urenti Sole exſic-
catur, copiosè in fundo reſidente Sale.

Hiſce regionibus, ac toti penè Italiæ
magnam Salis factitii copiam ſuppeditat
Cervia Civitas ad Maris Adriatici littus
poſita, Ravennatenſi Eccleſiæ olìm im-
mediatè ſubdita. Libenter equidem Ur-
bem illam adjiſſem, verùm tantum otii à
meis occupationibus impetrare non potui.
Curavi itaque, ut per literas ſcirem,
id quod optabam, quod humaniſſimè præ-
ſtitit D. Joſeph Lanzonius Ferrarienſis,
Medicinæ Profeſſor Clariſs. At non tam
opportunè ejuſdem literæ ſunt delatæ, ut
caput iſtud referre poſſem inter eos Arti-
fices, qui circa mineralia operantur. Ex
literis igitur à Medico in ipſa Civitate
Cer-

erviæ Medicinam faciente ſcriptis, ſcire
uit, in illa Civitate, ac illius Salinis,
erem ſpiritibus corroſivis eſſe adeò ſatu-
um, ut ferrum arrodat, quod pau-
im, ceræ ad inſtar emolleſcit, ac in
lverem fatiſcit. Operarios verò omnes
e Cachecticos eſſe, Hydropicos, &
didas plagas in cruribus geſtare. Eoſ-
m quoque ſummè voraces eſſe, & bi-
ces, ut nunquam ſaturentur; hinc
rſæpè iis Operariis repentinæ mortes
nt, modum illos curandi varium inibi eſ-
, prout varii ac diverſi Medici eò ſunt
ebrò conducti; perexigvum tandem eſ-
remediis locum, in acutis ſaltem, qui
oroſos affectus ſemper comites ha-
nt, idque propter Salis copiam, ſeu
ntes ipſos Salis, quos ſummâ admira-
ne ſe conſpexiſſe, ait F. Leander Al-
rtus in ejus Civitatis deſcriptione.
edibile eſt magnam ſpiritus Salis co-
m elevari, qui totum aerem illum ad
uritatem acido corroſivo impleat, ut
rtem arrodat, nec non in Operariis il-
ſanguinis indolem, quæ dulcis, & be-
na eſſe debet, ad ſummum acorem di-
onat; hinc poſtea Cachexiæ, Hy dro-
pes,

pes, crurum Ulcera, quæ ex ſui natur
luxuriante acido foventur ortum habeai

Cauſam porrò tantæ appetentiæ ac e
citatis, quaſi Bulimo laborent, in e
dem Salis acidum ſpiritum ſtomachi
mentum acuentem, rationabiliter fas eſt
ferre. Caninam appetentiam, quam
2. *Aph.* 22. no ſolvi ſcripſit *Hippocrates* in Aphoriſm
ab acido præternaturali in ventriculo
bulante progigni, Veteres quoque cogi
vere, quâ de causâ Vina generoſa, & m
raca ad talem affectum præſcribebant,
non pinguia edulia, & quæcumque al
quæ ex multo parantur oleo, ut in co
mento hippocratici Effati expoſuit *Ga*
nus, ut quæ apta eſſent acidum ſtoma
fermentum infringere, ac dulcificare,
modo, quo acidi ſpiritus, Vini ſpir
dulcificari ſolent. Bibacitatis cauſam
riter referre licet in ſalſas exhalatione
ſeu in ſeroſam colluviem, quâ ſcatent,
ad hydropiſim ſunt diſpoſiti, cum ſitis p
petua Hydropicos comitetur.

Num revera tam graves affectus ex
lo Salis ſpiritu, quem unà cum aere inſ
rato Operarii combibunt, an verò ex al
cauſis, ut ex aere alioquin parum ſalub

um Civitas in hoc peſſimè audiat, mihi
on ſatis compertum. Ex relatione mihi
ommunicatâ, ab incolis Urbem illam pe-
iè deſertam eſſe habeo, ideòque ex ſum-
norum Pontificum privilegio, eidem Ci-
itati conſenſum, ut ex quacumque re-
iione Exules ibi tutum Aſylum habeant,
z ære alieno obſtricti, qui hanc Civita-
em pro domicilio ſibi delegerint, ad de-
iti ſolutionem non poſſint cogi, verùm
d debitum Naturæ perſolvendum facili-
nè adigi ſolent. Profectò multis aliis in
ocis, ubi Sal conficitur, non tam graves
oxas patiuntur Operarii, ut ſola acidi
iritus exhalatio culpari poſſit. Urbs
'eneta, Adriaci Maris Regina, populo-
ſſima eſt, & quanvis à marinis exhalatio-
ibus ſit circumſepta, ſatis tamen ſalubri
œlo fruitur, quâ de re videatur Opus
legantiſſimum D. Lodovici Teſti Venetiis
Iedicinæ Profeſſoris Celeberrimi. In
gro Placentino Putei ſunt aquæ ſalſæ, ex
uâ decoctâ Sal elicitur, & cum portione
iquâ bubuli ſanguinis granulatur, nec O-
erarios, qui complures ſunt (cum inter
iagnos proventus Ducalis Cameræ Salis
brica cēſeatur) tam graviter affici accepi.

Rem valdè operoſam eſſe Salis fabr
cam, ut tam graves affectus Operariis
non ſolùm ex mat e ri, quam tractant, ſe
ex laboribus etiam, quos ſuſtinent, ſu
ſequi, ſit ſatis probabile. Quibus ær
mnis expoſiti ſint hujuſmodi Artifices v
l. 12. de re met. dere eſt apud *Georgium Agricolam*, q
multus eſt in hac re, & non ſolùm diver
artificia pro aquis Salſis coquendis, ſe
aquâ maris ſalsâ in areas corrivanda, ſe
Miniſtros quoque operantes deſcribit
quos ait ob nimium Officinarum calorem
capita tantumodò pileis ſtramineis, & v
renda ſubligaculis tegere, cœtera nud
eſſe. Quare & ab ignis vehementiâ,
æſtivis caloribus, aliiſque ærumnis v
xari ſolent.

Non ibo tamen inficias, quin Opificiu
hujuſmodi Operariis ſuis non ſit admodu
infeſtum; obſervo etenim, quòd in C
meris, ubi Sal Cerviâ ad nos advectu
reponitur, ut poſtea per totam Eſtenſe
Ditionem diſtribuatur, parietes ſemiro
ſunt, ita ut inter lateres rimæ veluti quæ
dam extent, quod marini Salis ſpiritui eſu
rino adſcribendum, qui Alkali calcis præ
ſertim aggrediatur, ac illo ſaturetur, ſ
cuti-

:uti ſit, quando inconfectione Salis Pla-
:entini, ob admixtionem ſanguinis, vel
ſellis bubuli, acidum Salis ſanguinis alka-
i arripit, unde ſequitur granulatio. Sic
bſervare licet eos, qui in Tabernis pu-
licis continuò morantur, ut Sal diven-
ant, ut plurimùm decolores, & lubricæ
aletudinis eſſe.

Miſeram profectò horum Artificum
onditionem eſſe pronunciare licet; ete-
m, cum Sal ut plurimùm, in Italiâ ſal-
:m in locis maritimis, ubi maris aqua in
ſſis, & areis concluſa reſtagnant, atque
id aerem inquinat, ac non tam facilè ſit
edicos reperire, qui hujuſmodi in locis
edicinam exercere velint, perſæpè in-
lices Operarii acutis morbis correpti ci-
ſimè, remediis deſtituti pereunt, vel
ntâ ægritudine contabeſcunt. Rationi
nen congruum, ut Medici in hæc loca
nducti, in curandis hiſce Operariis
ldè cauti ſint, præſertim in venæ ſectio-
præſcribendâ; ſanguine etenim à ſalſis
nalationibus depravato, ac ad diacrriſim
ono, facilè, ſectâ venâ, ſubſequentur
olutiones, & morborum in pejorem ſta
n lapſus. Purgationes potiùs, eæque

 for-

fortiores, videntur magis propriæ, u
quæ ſeroſam colluviem valeant educere
& alkali, quo omnia ferè purgantia præ
pollent, acidam humorum diatheſim tem
perare. Vina generoſa, aromata, & qua
cumque Sale volatili prædita ſunt, T
bacum maſticatum, & Decocta ipſa ex T
baci foliis, ſummatim, quæcumque acc
rem ſanguinis infringere apta ſunt, in
uſum erunt revocanda. Modus, quo Sa
lis ſpiritus communiter ſolet dulcificari
ſpiritu nempe Vini rectificato, pro regu
lâ veluti Polycleti eſſe poterit ut ſciri po
ſit, quonam remedii genere in hiſce Arti
ficibus curandis ſit utendum.

De Morbis, quibus tentari ſolent Statarii Artifices.

CAPUT XXX.

HActenus de iis Artificibus, quib
ob materiæ pravitatem, quam tr
ctant, morbi contingunt; modò ad ali
Artifices, quibus aliis ex cauſis, velu
ſitu quodam membrorum, ac motionib
corporis incongruis, morboſi affectus ſu

cre-

treſcunt, dum operantur, quales ſunt
Artifices tota die ſtantes, ſedentes, pro-
ni, incurvi, currentes, equitantes, vel
quomodolibet ſua corpora exercentes, lu-
bet divertere. Primò ergo Statarii Arti-
fices in Scenam prodibunt, ut Fabri ligna-
rii, dolantes, ſecantes, Sculptores, Fa-
bri ferrarii, Murarii, aliique, quos hic
non referam, ne nimis longam Operario-
rum nomenclaturam inſtituam. Artes er-
go Statariæ ſuos Artifices Varicibus potiſ-
ſimùm obnoxios habent; ob motum enim
tonicum muſculorum, tum fluentis, tum
refluentis ſanguinis curſus retardatur,
unde in crurum venis ac valvulis reſta-
gnat, ac tumeſcentias illas efficit, quas Va-
rices appellant. Muſculorum diſtentio
quantum valeat ad ſanguinis naturalem
motum remorandum, cuilibet facilè eſt in
ſemet ipſo experiri, proprium pulſum in
brachio diſtento obſervando, quem val-
dè exilem deprehendet. Diſtentis ergo
crurum, & lumborum muſcularibus fibris,
comprimuntur arteriæ deorſum tenden-
tes; quare arctato ſpatio, non eo impe-
tu, ut ſolent in deambulantibus, ex alter-
na muſculorum actione, ſanguinem pro-

trudunt. Hinc ſanguis, qui ex arteriis in venas remigrat, vim neceſſariam ab arteriarum appulſu non obtinet, ut ſursùm per lineam perpendicularem aſcendat, idcirco ſuo impulſore à tergo deſtitutus ibi ſubſiſtit, & Varices in cruribus efficit:

Sat. 6. Sic *Juvenalis* de Haruſpice (cum id genu hominibus mos eſſet diu ſtare, ad Extiſpicia intentis)

——— varicoſus fiet Haruſpex.

Olìm diù ſtare, ac tam firmo talo, ut vix quis dimoveri poſſet, exercitii genus erat & Romanæ militiæ peculiare, veluti in ſuâ Gymnaſticâ tradit doctiſſimus *Mercu-*

l.6.c.1. *rialis*, ubi ait, ſatis probabili conjectur C. *Marium* varicoſum factum, eò quòd ut fortiſſimum Ducem decebat, ſtare in acie conſueviſſet. Sic *Veſpaſianus*, *Sueto-nio* referente, dicere ſolebat, Imperatorem ſtantem mori debere. Propterea C. *Marius*, utpote ſtationi aſſuetus in un crurum ſtando ſibi Varices exſcindi paſſus eſt. Poetarum Princeps quoque, *Ænea*

l. 12. Ænei. deſcribit ſtantem, dum illi Japis Medicu ſagittam infixam ſtuderet evellere.

Stabat acerba fremens ingentem nixus in haſtam

Æneas ———

Ad-

Admiratione dignum eſt quod *A Gellius* refert de *Socrate*, *qui ſtare ſolitus dicitur, pertinaci ſtatu perdius, atque pernox, à ſummo lucis ortu, ad ſolem alterum orientem, inſonnives, immobilis, iiſdem in veſtigiis, & ore, atque oculis eundem in locum directis, cogitabundus, tanquam quodam ſeceſſu mentis atque animi facto à corpore.* *lib. 2. Noc. Att. c. 1.*

Ulcera quoque in cruribus, articulorum imbecillitatem, nephriticas paſſiones, ſanguinis mictum, ſtatariæ Artes ſolent inferre. Servos in Aulis Principum (nobiles quoque, ut in Aulâ Regum Hiſpaniæ, in quâ nulla ſunt ſedilia) non paucos obſervavi valde conquerentes de Renum dolore, nullamque aliam cauſam, quàm continuam ſtationem ipſimet, nec malè, agnoſcunt; corpore enim in ſitu erecto ſtante, lumbarium muſculorum fibras intentas eſſe neceſſum eſt, ac Renes neceſſariò in conſenſum trahi, ut non tam liberè curſum naturalem peragat ſanguis, nec à ſanguine ſerum ſecernatur, unde poſtea prædicti affectus ſubſequantur.

Stomachi quoque imbecillitas Statariam vitam comitatur; in ſtantibus enim in figurâ erectâ ſtomachus neceſſariò

penſilis eſt, non ſic autem in ſeſſili vitâ, & figurâ inflexâ, in qua ventriculus inteſtinis incumbit; hinc quoties ſtomachi paſſione aliqua laboramus, totum corpus ad anteriora inflectimus, ac genua, & crura contrahimus. Obſervatio doctiſſimi
Hiſt. Nat. Cent. 8. *Bacconis* eſt, damnatos ad remiges, licet tot ærumnis expoſitos, ſatis pingues eſſe, & boni habitus, eò quia ſedentes remigent, & artus magis, quàm abdomen, & ſtomachum exerceant, quod etiam in Textoribus obſervatur, qui manus ac pedes eodem tempore exercent; partibus autem externis motis, & internis quieſcentibus, pinguiora fiunt,& habitiora corpora, quàm in ſtatione, ac deambulatione, quibus laſſitudo facilè ſubſequitur.

Quare autem tanta defatigatio ſtationem, licet non adeò diuturnam ſequatur, ſi conferatur cum deambulatione, & curſitatione, quanvis longâ, non indignum eſt diſquiſitione; communiter creditur id fieri ob motum tonicum muſculorum omnium antagoniſtarum, tum extenſorum, tum flexorum, qui ſtent in continuâ actione ad hoc ut homo erectus perſtet; aſt opinionem hanc evertit Doctiſſimus

Ba-

Borellus, qui demonſtrat retentionem bra- *de mot. Anima. Prop. 131.*
hii in directum fieri ſine actione muſculo-
um flexorum, ſed per ſolam actionem
xtenſorum, idemque fieri in figura ere-
ta hominis, ubi omnes flexores feriari ait,
perantibus ſolùm extenſoribus. Rationem
erò cur ex ſtatione tanta fiat laſſitudo,
dem ingenioſiſſimus Scriptor ex continua-
â eorundem muſculorum actione deducit;
Naturam enim ait alternâ, & interpolatâ
ctione gaudere, & recreari, atque hinc
eri, ut deambulatio non tantam inferat
aſſitudinem, adeò ut ſtantes minùs delaſ-
entur, ſi alternatim pedi uno inſiſtant;
unc Naturæ genium in Brutis animanti-
us obſervare eſt, ſicuti in Pullis, qui
edi uni aliquandò inſiſtunt, altero ſubla-
o, ac in quadrupedibus, cum interdum
bſerventur Aſini, dum ſtare coguntur,
terum ex poſterioribus pedibus ſtape-
i imponere.

Non ſolùm autem in corporis motio-
ibus grata eſt hæc alternatio, ſed in
mnibus penè naturalibus functionibus.
tenim ſi fixo obtutu objectum aliquod
pectemus, ſi eundem ſonum auribus
ercipiamus, ſi eædem epulæ in convi-

viis-

viis apponantur, ſi iidem odores nare
pertingant, moleſtia percipitur; tam gr:
ta eſt Naturæ alternatio & viciſſitudo. Si
Hebræi in Deſerto cœleſti manâ paſ
Ægypti alia, & cæpas votis optabant, ſi
ut ait *Horatius*;

Art. Poe.

Ridetur chorda, qui ſemper oberrat eadem

Qui ergo Statariis Artibus addicti ſun
quotieſcunque ſe offerat occaſio, monen
di ſunt, ut cum poſſunt, continuatam ſta
tionem interrumpant, vel paululùm ſe
dendo, vel deambulando, vel quomodo
libet corpus movendo. Id genus homin
bus ſalubria erunt ea, quæ laſſitudine
tollunt, & partium tonum reſtituunt, u
frictiones humidæ fomenta, balnea. Pr
Varicum verò curatione, Ulcerum, Re
num, Herniarum, cœterorumque affe
ctuum conſulendi erunt Practici Auctores
qui de his ſcripſere; non enim mihi animu
eſt curationes particulares morborum, n
actum agere videar, inſtituere, ſed Pro
feſſoribus in praxi provectis innuere, qui
bus affectibus obnoxii ſint Artifices.

De

De Sedentariis Artificibus, ac illorum Morbis.

CAPUT XXXI.

QUi porrò Sedentariam vitam degunt, Sellularii Artifices proptèrea dicti, veluti Sutores, & Sarciatores, ſuos particulares morbos paiuntur. Sutores propriè dicuntur, qui calceos ſuunt, unde *Martialis* de Sutore quoam ad tantum divitiarum à fortuna eveto ut ludum, hoc eſt gladiatorium Spetaculum, populo exhibuerit, ad Muſam onverſus, ſic luſit. l. 9.

Frange leves calamos, & ſcinde Thalia libellos,
Si dare Sutori calceus iſta poteſt.

arcinatores verò ſunt, qui veſtes ſuunt, trumque tamen Artificum genus, & uotquot alii Artifices, cum Viri, tum œminæ, qui ſedendo opus aliquod moiuntur, ob vitam ſedentariam, & inflezam corporis figuram, dum totâ die ſedentes in Sutrinis Opificiis ſuis incumbunt, curvi fiunt, gibboſi, obſtipo capi-

pite, quærentibus aliquid ſimiles. Sim
tas verò potiùs eſt, quàm vera gibboſitas
nam ſimitas æqualis eſt, in quâ dorſi ver
tebræ æqualiter extuberant; etenim cur
nonniſi curvi opera ſua perficiant, fier
nequit, quin vertebrarum ligamenta ex
trorſum vergentia diſtrahantur; & ca
loſitatem aliquam contrahant, ob quam
ad naturalem ſuum ſitum redire nequeant.
Pathol. Dogm. Se. 1. cap. 1. Simitatem obſervavit *Vvedelius* in Sutor
jam ſene, quam ſimitatem incurabilem ai
fuiſſe ob neglectum in Juventute malum.

Sarcinatores autem dum veſtimenta
conſuunt, cum ferè ex neceſſitate crurum
alterum ſuper femur inflexum cogantur
detinere, crurum ſtupore, claudicatio
ne, iſchiade, non raro tentari ſolent,
Aulul. Ac. 1. quare ſic *Plautus*.

Pervigilat noctes totas, tum autem inter diu;
Quaſi claudus Sutor, domi ſedet totos dies.

Ridenda certè res eſt Collegia iſthæc
Sutorum, & Sarcinatorum aliquandò in-
tueri, diebus quibuſdam feſtis ipſis ſole-
mnibus, cum per Urbem ritè ac bini pro-
cedunt, ſeu cum aliquem ex ipſorum Col-
legio vitâ functum ad Sepulchrum comi-
tantur, ridenda res eſt inquam, agmen

illud

Illud incurvum, gibboſum, claudicans, & modò in hanc, modò in illam partem propendens conſpectare, quaſi omnes, latâ operâ, ad hujuſmodi ſpectaculum fuiſſent delecti.

Scabioſi quoque, decolores, ac mali habitus eſſe ſolent ſedentarii Artifices, Sarcinatores potiſſimùm, ac Mulieres, quæ ſuis in laribus die ac nocte, ut victum ibi quæritent, acu operantur; hæc enim mala inexercitatos comitantur, nam vitium capit ſanguis, ni moveatur corpus; unde illius excrementa in cute reſtitant, & univerſus corporis habitus defœdatur. Alvum quoque molliorem habent, ſecùs quàm homines exercitati, quorum fœces paucæ ſunt, flavæ, duræ ſicuti docuit *Hippocrates*. Apud eundem *Hippocratem* extat hiſtoria de Cleotimo Sutore, *cui alvo liquefacta multo tempore, & calore oborto, juxta Hepar tumor tuberculoſus ad imum ventrem deſcendit, & alvus liquefacta fiebat.* Similiter alium deſcribit, qui in Sutrinâ decumbebat, & ſanguinem è naribus effudit, cui poſtmodùm ſeceſſus modici facti ſunt.

Prorre. *7. Epid. n. 30.* *4. Epid. nu. 9.*

Malâ igitur intemperie, & multâ vitio-

tioſorum ſuccorum redundantiâ laborar
ſolent hujuſmodi Artifices ob vitam Sell
lariam, quam degunt, ac præſertim S
tores. Non ſic tamen multi alii Artifice
qui ſedendo operantur, uti Figuli, Texto
res, qui brachia & pedes, totumque co
pus exercent; ac propterea ſaniores ſun
ut quibus ſanguinis impuritates faciliù
per hujuſmodi motum diſcutiantur. Om
nes Sellularii Artifices lumborum dolor
premi ſolent. Notum eſt *Plautinum* illud
Lumbi ſedendo, Oculi ſpectando dolent.

Quænam præſervatoriæ cautiones hiſc
Artificibus præſcribi poſſint, quando cau
ſa occaſionalis perſtet, ac ſe, ſuamque
familiam quotidiano victu ſuſtentandi ne-
ceſſitas urgeat, ego non video. Purga-
tiones tamen vere, & autumno inſtitutæ
id præſtabunt, ut tam ingens, non acer-
vetur craſſorum humorum multitudo, ac
rariùs ægrotent. Monendi quoque ſunt,
ut feſtis ſaltem diebus corpora exerceant,
& plurium dierum ob vitam ſeſſilem dam-
num, alicujus diei utilitate aliquâ ex par-
te compenſent. Cum autem actu in lectis
decumbunt, ſive ob enarratos, ſeu alios
affectus, humorum evacuatio molienda,

ac

c partibus, quæ ex Artis miniſterio ma-
is laborant attentè proſpiciendum, ad
as enim facilis eſt metaſtaſis. In hanc
em locus memoratu dignus eſt apud *Hip-* 4. *Epid.*
ocratem, ubi duos Artifices deſcribit, *ma-* *nn.* 27.
u laborantes, ut ipſe ait, quorum unus
rmenta torquebat. Ambo cum à tuſſi
exarentur, *dextera reſoluti ceſſaverunt à*
ſſi; ſubdit autem eos, *qui equitarunt*,
ut iter egerunt, *in lumbis*, *ac femoribus re-*
lutos eſſe; tam prona via eſt ut humores
d eas partes confluant, quæ nimis exer-
tæ firmitatem ac robur amiſerint.

De Morbis Judæorum.

CAPUT XXXII.

Udæorum natio, cui nullam aliam ſimi-
lem inter homines reperire eſt, ut quæ
llibi ſedem habet, & ubique gentium
t, quæ otioſa ſimul, & negotioſa eſt,
æ neque arat, neque occat, neque ſe-
, metit tamen; hæc igitur natio, non
m vitio generis, ut vulgò creditur, ſeu
pravum victum, quo utitur, quàm
artes, quas exercet, variis morbis &

ipſa

ipſa exercetur. Putor etenim tanquam i
natus, & endemius Judæis falsò adſcrib
tur; qui enim in plebe obſervatur, pr
venit, & quia ſint illi anguſtæ domus,
res anguſta domi; cum enim Hieroſolym
degerent, ubi erat odorum copia, nitidos
benè olentes fuiſſe cenſendum eſt.

Omnes ferè itaque Judæi, ac plebs p
tiſſimùm, quæ majorem illorum conſtitu
numerum, Sedentarias, ac Statarias a
tes exercent. Sutrinæ etenim, & veſtiu
antiquarum reconcinnationi addicta eſ
multòque magis inter ipſos Fœminæ, tu
puellæ, tum nuptæ, quæ acus miniſter
victum ſibi quærunt; illæ etenim neq
nent, neque pectunt, neque texunt, neq
ullam aliam Minervæ artem, quàm ſuen
norunt. In hoc autem ita præſtant, ac e
cellunt, ut veſtes laneas, ſericeas,
cujuſcumque generis ita compingant,
nullum ſuturæ veſtigium appareat; R
mæ vocant *rinacciare*. Quare veſtibus l
ceris ex pluribus fruſtulis egregiè comp
ctis popello incauto illudunt, ac tali ma
gonio victitant.

Opus id multam exigit oculorum inte
tionem, propterea Mulieres omnes H
braæ,

bræ, ſutorio operi intentæ totâ die, ac
ad multam noctem, ad tenuiſſimum filum
lucernulæ, ac languidulum lumen, quale
habent ſepulchrales Lucernæ, non ſolùm
omnia ſedentariæ vitæ incommoda ſu-
beunt, ſed etiam temporis progreſſu mul-
tâ viſus imbecillitate laborant, ut cum 40.
ferè annum attigerint, luſcioſæ, ac Myo-
pes evadant. His accedit, quòd cum in
omnibus ferè Civitatibus Judæi malè ha-
bitent intra vicos anguſtos concluſi, ac
Mulieres Hebrææ, quolibet Anni tempo-
re, ad feneſtras apertas pro lumine ca-
ptandoconſiſtant, opus ſuum exercendo,
fit ut illarum capita varias adſciſcant ægri-
tudines, ut cephalalgias, aurium, ac den-
tium dolores, gravedines, raucedines,
lippitudines, unde plurimæ ex his, ſal-
tem è plebeculâ, ſurdaſtræ ſunt, lippæ,
ut ſuperiùs de Sutoribus diximus.

Homines porrò in Tabernulis ſuis totâ
die, aut ſedentes, veſtes conſarcinan-
do, aut ſtantes obſervando, cui centones
suos veteres divendant, omnes ferè ca-
chectici ſunt, melancholici, tetrici, ac
ut plurimùm ſcabioſi; pauci enim ſunt ex
Hebræis etiam ditioribus, qui prurigino-

ſo aliquo affectu non laborent, adeò ut
talis fœditas morbus ipſis gentilitius cre-
datur, & quaſi hæreditarius, ut qui Ele-
ph nticæ labis, Judææ genti olìm familia-
ris, tanquam ſoboles exiſtat.

Præter ſutorium opus, gens Hebræa
pro more habet, ſaltem in Italiâ Culcitras
laneas, poſtquam ad annos aliquot in cu-
bilibus, ob quotidianum cubatum, lanâ
compreſsâ, duriores redditæ fuerint, il-
las reſarcire, lanam ſuper crates vimi-
neas virgis verberando, & excutiendo,
ſicque molliores culcitras pro faciliori cu-
batu reddere, quo miniſterio lucrum non
parvum per Civitatis domos hinc inde re-
ferunt: verùm Lanam illam veterem mul-
toties profectò permictam, & conſpur-
catam, ſic excutiendo, & carminando,
multum ſordidi pulveris per os hauriunt
unde graves noxas perſentiunt, tuſſim ve-
hementem, diſpnœam, & ſtomachi ſub-
verſionem. Multos ex his ego novi ab hu-
juſmodi exercitio malè mulctatos, ac ad
tabem inſanabilem deductos, ipſiſmet
fatentibus, ac Artem hujuſmodi tanquam
ſui exitii cauſam execrantibus. Pulverem
hunc, non tam exitialem ex lanâ vetera-
ſcen-

ſcente, quàm ex impuritatibus è cuban-
rium corporibus in ipsâ relictis eſſe credi-
derim. Nobis certè pro more eſt, ubi ali-
quis ex familiâ mortuus fuerit, & juſta illi
uerint perſoluta, Lotricibus Lintea, In-
luſia, & quidquid aliud ægritudinis tem-
ore uſui fuerit, tradere repurganda, &
maculanda, nec non Judæum accerſere,
qui culcitras laneas in aprico loco ritè ex-
utiat, ac repurget; quare gens iſta, non
ecùs, ac Libitinarii, in hoc opere non
oteſt, quin morticinum aliquod combi-
at, & eodem tempore Pulmones labem
liquam contrahant.
Ex lineis, & cannabinis veſtibus vete-
nis, longoque uſu attritis, aquâ remol-
tis, putrefactis, & contuſis, ut norunt
mnes, Charta ſcriptoria conficitur, in-
enioſo ſanè, ac admirando artificio, Ve-
ribus incognito, qui pro ſcriptione, ce-
tis tabellis, membranis, ſeu papyro
Ægypto advectâ utebantur. Gens er-
iſta quæ lucro inhians, pro more ha-
t publicos proventus conducere (uti
am antiquitùs, de quo *Juvenalis*) ſpolia
a, per Urbem vicatìm clamitando, vi-
pretio emit & colligit, ut poſtquam ex
 iis

iis ingentem maſſam collegerit,illam char-tariis Artificibus divendat. Cum ergo ad lares ſuos Judæi faſcibus iſtis coemptis onuſti redierint, ipſos diligenter evolvũt,ac advertunt,ne quid lanei, vel ſericei operis intermixtum ſit, id enim abjiciunt, tanquam inutile ad chartam conflandam (quamvis in Muſæo Septaliano Charta Chinenſis ex Serico conflata oſtendatur) poſtmodùm ex ejuſmodi ſordidis ſpoliis magnam ſtruem in Tabernis ſuis confi-ciunt. Mirum eſt autem, & vix credibile quàm teter halitus expiret, quotieſcum-que Camarinam illam movent, & ſacco ingentes implent,ut ad Chartariorum Of-ficinas ſordida merx iſta deferatur.

Tuſſiculoſi ergo, anheloſi, nauſeabun-di, vertiginoſi, in hujuſmodi opere fiunt. Quid enim ſordidius, quid magis abomi-nandum excogitari poteſt, quàm ſordium omnium in unum collectus cumulus, ex hominum, mulierum, cadaverum, inqui-natis ſpoliis, ut miſerandum non minùs quàm horrendum ſpectaculum ſit, Curru hujuſmodi paupertatis, ac humanæ miſe-riæ reliquiis onuſtos intueri.

Videndum itaque, quomodo genti hu-

ſuc-

ſuccurramus, ne tam malè ab Artibus ſuis afficiantur. Ego quidem iis, tum maribus, tum fœminis in opere ſutorio occupatis nihil magis ſalutare cenſeo, ac magis commendo, quàm corporis exercitium, quo nihil præſtantiùs ad obſtructiones expediendas, nativum calorem roborandum, coctiones perficiendas, tranſpiratum promovendum, & ſcabiem fugandam. Suffurentur itaque, Mulieres præcipuè, quæ ſutorio operi ſunt intentæ, horas aliquot in valetudinis gratiam, ut corpus recreent, ac manus, & oculos de tabulâ, ut dici ſolet, ſemoveant, ne oculis captæ inertem poſtea, & miſerabilem vitam trahere cogantur. Purgationes iiſdem frequentes ex uſu erunt, ſed blandæ, ut ex electuario lenitivo, pilulis ex aloe, Rheobarbaro, & ſimilibus, ne tam magna humorum congeries in illarum corporibus cumuletur; non ità verò V. S. iis ſalutarem eſſe veluti purgationem, mihi compertum eſt; facilè enim in iis exolvuntur vires ob ſanguinem ſpiritibus effœtum, & evanidum, præter id, quòd illorum mentibus altè infixa hæret opinio (quæ tamen non multum à vero abludit) imbecillitati viſus, nihil magis

 per-

perniciosſum, quàm V. S. Cauteria brachiis, vel femoribus facillimè admittunt, ac ſalubria deprehendunt, cum Natura Emiſſarium habeat, per quod impuritates paulatim excernantur.

Iis porrò, qui attritis indumentis colligendis, ac culcitris repurgandis addicti ſunt, valentiora remedia præſcribenda, quæ particulas abſorptas per inferiora, vel ſuperiora, quod expeditius, educant. Stibiata propterea magis ex uſu erunt; nec non alexipharmaca, quæ virulentiam expugnent, veluti aceta Theriacalia, Theriaca ipſa, & ſimilia; Os etiam, dum operi intenti ſunt, oxycrato identidem colluendo, faciem pariter ac nares obvelando, ne atomi illæ volantes corporis penetralia tam facilè ſubeant.

De Curſorum Morbis.

CAPUT XXXIII.

PRiſcis temporibus, quibus Ars Gymnaſtica colebatur, inter cęteras exercitationes, non ſolùm propter gymnica certamina, ſed bellica quoque, numera-

ba-

batur curſus ; exercebantur enim in publicis Gymnaſiis Pueri, tum Ingenui, tum Servi, ac à Pædotribis ad curſum inſtruebantur, nam in ludis & publicis ſpectaculis Stadium currebant, ut coronam lucrarentur.

Hujuſmodi exercitii genere homines ad prælium aptiores reddebantur, nimirum, veluti ajebat *Vegetius*, *ut majori impetu in hoſtes ruerent, ut loca opportuna celeriter occuparent, vel hoſtibus id facere volentibus præoccuparent, ut fugientium terga faciliùs comprehenderent*; quod exercitationis genus apud Turcas in hos fines, laudandâ diſciplinâ in uſu eſt, militiam ſuam ad celerem curſum aſſuefaciendo. *Plato* fœminas quoque in curſu exercendas volebat, ut ad militaria munia, & patrios lares tutandos ſuam operam præſtarent. Principes, & Imperatores, non ſolùm (teſte *Suetonio*) ſed & nobiles Romani quoque ſuos Curſores habebant, quos *Pueros à pedibus* appellabant. Noſtrâ hac ætate talium exercitationum obſolevit uſus; Principes ſolùm, aut Viri Nobiles, Servos habent, quos *Lachè* appellant, quorum munus eſt Currum, ac Rhedas præire velociter currendo, ſeu interdum cum literis locum ali- 2. de leg.

quem adire, ac reſponſa ad ſuos Domi-
nos magnâ pernicitate redeundo referre.

Id ergo hominum genus à variis mor-
boſis affectibus vexatur. Hernioſi ut plu-
rimùm fiunt, & Aſthmatici, quod infor-
tunium etiam in Equis Curſoribus perſæ-
pè animadvertimus; Hæmoptoici quoque
non rarò evadunt; Sic Acanthio Servus
Mene. Act. 1. apud *Plautum* ex nimio curſu cum Herc
conquerens, penè confectus, ut vix ha-
litum duceret, ſic ajebat,

Tua cauſa rupi ramicem, jamdudum ſpu-
to ſanguinem.

cui Herus Chremes reſpondens,

Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſa-
num feceris.

En quomodò, antiquitus quoque, reſi-
nacea in morbis pectoris commendaban-
tur: Macilenti præterea fiunt, juncei, ac
tanquam Canes Venatici, abſumptis unà
cum ſudore partibus ſanguinis ſpirituoſio-
ribus; ac ſimul lymphâ nutritiâ; Morbis
Sec. 5. prob. 9. quoque capitis vexari ſolent, unde *Ari-*
ſtoteles quærebat, quì fieret, ut cum motus
excrementa ad inferiora deturbare ſoleat,
curſus velox capitis morbos accerſeret;
cujus rei (omiſſis iis, quæ à *Septalio*, *Gua-*

ſtavi-

'avinio, & aliis expoſitoribus dicta ſunt)
era cauſa eſt, quòd in concitato curſu,
ulmonares veſicæ nimis inflentur, ac re-
uci ſanguini per venam cavam ſupra Cor
eſuti remora iniiciatur, ne tam liberè in
aſa pneumonica influat, ex quo fiat, ut
capite neceſſariò reſtagnet, & graves
orbos excitet, quod non evenit in curſu
oderato, qui potiùs aptus eſt humores
d inferiora promovere.

Curſores præterea in acutos, & graves
ectoris morbos perſæpè incidunt, veluti
leuritides, Peripneumonias; ventis enim,
pluviis expoſiti veſtibuſque levis arma-
ræ induti, cum toti ſudore difluant, ac
ſtmodùm perfrigerentur, cutis poris
ſtructis, non poſſunt quin exitialibus
orbis corripiantur, ac præcipuè in par-
us ſpiritalibus, quæ in curſu magis la-
rant, & incaleſcunt; Urinas quoque
uentas interdum mingunt, venulâ aliquâ
Renibus diſruptâ, quam ob cauſam
lſus, ubi renes fuerint malè affecti cur- *l.8.c.4.*
m improbat. Hernioſi quoque facilè
nt, peritonæo ob aerem nimis compreſ-
m, & cohibitum diſrupto vel dilatato;
ıc *Paulus Ægineta* ſcripſit, iis, qui bu- *l.3.c.53.*
bo-

bones & rupturas habent, à curſu cave:
dum eſſe.

In curſu majorem eſſe aeris inſpirati
nem, quàm expirationem pro certo eſ
ut vires enim ad curſum continuandu
perſtent, neceſſe eſt, ut Aer intra Th
racis caveam cohibeatur; laxatis enim p
multam expirationem Thoracis muſculi:
concidere experimur vires; inflato ve
Thorace, Pulmonibuſque diſtentis, muſc
lorum, ac fibrarum totius corporis ton
firmatur. Si tamen curſus ſit nimis con
tatus, ac longus, multo Aere opplet
Pulmonibus, Pulmonares veſicæ infla
tur, & ſanguini à dextro cordis ſinu p
vaſa pneumonica tranſeunti remora inji
tur, arctatis quippe, & compreſſis d
ctibus; hinc vaſorum ruptiones, & ſa
guinis rejectiones contingunt, quod etia
6. Epid. obſervat *Galenus*. Ob eandem cauſa
com. 2. aſthmaticæ paſſiones iiſdem oboriuntur
& 7.
Meth. tum primariæ, tum ſecundariæ, ideſt co
vulſivæ, acris ſeri nempè per muſcul
intercoſtales diffuſione factâ ipſoque a
violentam contractionem cogente. *En
cat me ſpiritus, vix differo anhelitum*, ajeb
Menech. Curſor apud *Plautum*. Hinc fit, ut noſtr
Ac. 1.

rum

um temporum Curſores, ubi 40. Annum
tigerint, ab hoc miniſterio tanquam
meriti ad publica Noſocomia ablegentur.
ſihi profectò Curſores noſtri, quos paſ-
n videmus in Civitatibus anhelantes
ræpeti curſu Dominorum ſuorum Rhe-
as anteire, mihi inquam, ejuſdem con-
tionis eſſe videntur, ac illi, quos ele-
anter delineavit *Aelius Spartianus* in vitâ
nperatoris Veri, qui ſuorum Curſorum
umeris alas aptarat, & variis ventorum
ominibus appellabat; noſtris enim, ſi
on humeris, ſaltem pedibus ſervilis ne-
eſſitas addidit alas. Lubet autem hic
criptoris referre verba. *Jam illa leviora,*
uòd Curſoribus ſuis, exemplo Cupidinum fre-
uenter, alas addidit, eoſque Ventorum nomi-
ibus ſepæ vocitavit, Boream alium, alium
Iotum, item Aquilonem aut Circium, cæte-
iſque nominibus appellans, & indefeſsè, atque
nhumaniter faciens curſitare.

Curſoribus etiam lien non rarò intu-
neſcit, laxa enim hujus viſceris compa-
es ex nimis concitato motu, ſanguinis
lus excipit, quàm dimittat, undè ſero-
us humor in illius cavitatibus reſtagnans
nflationem facit; Lienem propterea Cur-
ſo-

ſoribus ſolitum antiquitus inuri, quòd il
l. 11. c. 37. H. N. in curſu impedimento eſſet ſcripſit, *Plin*
ſic modò deſcriptus Servus plautinus.

Genua hunc Curſorem defecerunt,
Perii, ſeditionem facit lien.

Hæc igitur ſunt Curſorum vitia, q
porrò ipſimet multâ intemperantiâ, in
ctu fovent, ac nutriunt. Ab Herniis
cilè ſe præmunire poterunt ſubligacul
antequam ab ejuſmodi infortunio cor
piantur, quod illis familiare eſt; ext
nuationem quoque, & carnium abſu
ptionem reparare poterunt, non ſolù
victu humectante, ſed mollibus, & ole
ſis frictionibus, ac Balneis, ubi otiu
illis ſuppetat; hiſce remediis occurre
quoque cutis conſtipationibus, quibu
poſt ingentes curſus, & ſudationes ol
noxii ſunt. Identidem quoque venam ſe
cando, vaſorum ruptiones, & ſanguini
rejectiones præcavebunt, quod remed
genus, ubi ex gravi aliquo affectu decum
bant, nequaquam omittendum. In Cur
ſoribus enim nulla pars magis laborat, a
imbecillior fit, quàm Pulmones. *Labor*
5. in 6. Epid. *articulis, carnibus cibus, ſomnus viſceribus*
ajebat *Hippocrates*. Motu enim, & curſu

ro-

borantur articuli, ſicuti otio, & exer-
cationis intermiſſione langueſcunt ac
rpent; non ſic autem Pulmones, qui
violento curſu incaleſcunt, & natura-
m ſuum tonum amittunt.

Hiſce remediis, ac monitis Curſorum
columitati erit conſulendum; at id ge-
ıs hominum Medicorum conſilia, & præ-
lia non expoſcit, niſi cum actu decum-
ınt, ſeu ab aliquo ex dictis affectibus ob
ırſuale miniſterium detinentur, quibus
caſibus, non prorſus inutile erit noſſe,
uo exercitii genere utantur.

Cum à viſcerum, ac lienis potiſſimùm
ɔſtructione malè habent (iis remediis ad-
bitis, quæ infarctus expediunt, qua-
ı ſunt chalybeata) moderata ambulatio
co remedii erit; ſic apud *Plautum*, *Curcul. Att. 2. Sce. p.*
appadox Leno ſe quaſi liene cinctum
ım Palinuro conquerens; *Lien diſruptum*
?, ait, cui reſpondit alter; *Ambula, id*
eni optimum eſt.

De

De Morbis Equiſonum.

CAPUT XXXIV.

IN eandem claſſem ſatis commodè r ferri poſſunt Equiſones, qui in Hipp dromis ad Equos perdomandos, & i ſtruendos operam ſuam impedunt, n non & Tabellarii, qui mutatis Equis pr pter publica negotia, & commercia lit ras huc & illuc deferunt; iiſdem enim p ne morbis teneri ſolent, ac paulò antè d ſcripti Curſores. Hernioſi etenim facil fiunt, Aſthmatici, ac præcipuè Iſchiadi ci, quem affectum Scytharum propriu
de Ac. Aq. & luc. eſſe ſcripſit *Divinus Præceptor*, cum vitam degerent in aſſiduâ equitatione ac eandem ob cauſam infæcundos eſſe. Ruptionem quoque vaſorum pectoris inferre ſole
Defin. Med. p. 81. continua equitatio, uti annotat *Ballonius*; ſicuti non parvam labem renibus, ut non rarò Equiſones ſanguinem mingant, ac aliquando lumborum reſolutionem patian-
4. Epid. n. [illegible]. tur. *Qui equitarunt, aut iter fecerunt, in lumbis, ac femoribus reſoluti ſunt*, verba ſunt *Hippocratis*; fiſſuræ quoque in ano, & ma-

marisce iiſdem oboriri ſolent, ac præ-
puè cum equos ſuccuſſatores exercent,
ſine ephipiis, ad quod morbi genus al-
dens *Martialis* ſic luſit, *l.14.84.*

Stragula ſuccincti Venator ſume Veredi,
Nam ſolet à nudo ſurgere ficus Equo.

emini Juvenem quendam, Hippodromi
ſtri Equiſonem ſatis elegantem, olìm
: conveniſſe, qui multo cum pudore,
ltiſque proteſtationibus ſuæ honeſtatis,
ſtes Superos vocando, mihi dixit ſe ad
gum tempus ſycoſi in ano laborare,
em juſſi hilari animo eſſe, nec quicquam
di de illo me ſuſpicari, cum id Artis,
ſe addixerat, eſſet vitium.

In clunibus quoque, ac interfœmineo,
lem fieri ſolent ulcera diuturna dyſepu-
ica, & calloſa, & varices in cruribus.
hanc rem pulcherrima hiſtoria extat
ud *Hippocratem*, quam hic referre lubet *7. Epid. c.finem.*
verſione Fœſii. *Qui ad Elealcis fontem*
itabat ad ſex annos hippurin habuit, & in-
num tumorem, varicem, & diuturnas de-
xiones in conxendicem, aut articulos. Mor-
n igitur ex equitatione nimiâ contra-
m, hippurin vocat *Hippocrates*, ulcus
loſum nimirum in clunibus, veluti in-
ter-

terpretatur *Valleſius*. En quot mala Equ
ſonibus, & cunctis, qui intemperant
nimis equitatione oblectantur, ſole
contingere. Horum omnium affectuu
ætiologiam reddere non arduum opus e
ſet; valida enim concuſſio potis eſt u
verſam totius corporis œconomiam, ta
ſolidarum, quàm fluidarum partium, ev
tere; omnia enim viſcera à vi

Succuſſatoris tetri, tardique Caballi

uti ait *Lucilius*, concutiuntur, ac à ſe
ſuâ naturali penè dimoventur, ſicuti
tota maſſa ſanguinea ſuſque deque pert
batur, ac in naturali ſuo motu pervertit
hinc defluxiones, ſeu ſeri ſtagnationes
articulos, vaſorum ruptiones in Pulm
nibus, Renibus, Ulcera, & Varices
cruribus, ob retardatum ſanguinis ref
xum, dum in iis præcipuè, qui Equos
ſtituunt, femoris & crurum muſculos i
tentos eſſe neceſſum eſt, ne deiciantu
Profectò ſi perpendamus, quanto viriu
niſu opus ſit, cum quis Equo currenti in
det, vel illum ad varios motus inſtrui
cum totum ferè corpus in actione to
çâ, & magnâ muſculorum contention
detineatur, mirum non erit ſi præ

ctis affectibus teneantur Equiſones.

Martianus egregius *Hippocratis* Commentator locum quendam exponens, ubi *Divinus Præceptor* ſtatuit, qualem poteſtatem habeant in noſtri corporis ſtatu permutando curſus longi, curvi, ſenſim facti, reverſivi, circulares, rationem affert elegantiſſimam, quare circularis curſus tantoperè lædat, Equiſonum exemplo allato; hæc autem ſunt illius verba. *In circulari curſu corpus vehementiùs laborat, quia dum homo in orbem currit corporis moles, & pondus, uni tantùm parti incumbens, eam mirum in modum aggravat, unde corpus vehementer defatigatur, & ideò, hoc curſus genus omnium maximè corpus extenuare poteſt. Quam quidem veritatem confirmabunt Equiſones, quandoquidem plus laborant Equi in hac indefiniti curſus exercitatione, unius horæ ſpatio quàm duarum in recto, circulareſque eos adeò enervant, ut nullus quamvis robuſtiſſimus Equus dimidiatæ horæ ſpatio curſum circularem tolerare valeat.* Præcipua autem eorum, qui Equis perdomandis, ac inſtruendis addicti ſunt, cura ac diligentia in hoc verſatur, ut in curſu circulari, & indefinito, ut illum appellat *Hippocrates*, Equos exerceant.

2. de Diæ. Verſ. 456.

Infœcundos, & ad coitum impotente
fieri aſſiduè Equitantes, exemplo de Scy-
this allato, ex *Hippocrate* ſuperiùs dictum
quod fieri credendum, eò quia lumborum
& partium genitalium robur ex aſſiduâ ill
ſuccuſſatione diſſolvatur. Contrarium ta-
Se. 4. Pro. 12. men viſus eſt ſenſiſſe *Ariſtoteles*, qui lite-
ris prodidit, Equitantes libidinoſos eſſe
ob continuam pudendorum incaleſcen-
tiam, & confricationem; quod equidem
de moderatâ equitatione, & ſuper grada-
rium, & tolutarium Equum, eſt intelli-
gendum. Magna ergo ſunt incommoda
quæ hujuſmodi exercitationis genus con-
ſequuntur, ac præſertim ſuper Succuſſa-
l. 5. Ep. 5 torem, & Curſualem Equum, ut *Caſſio-
dori* vocabulo utar, qui Curſuales Equos
eos appellabat, quibus utebantur Tabel-
larii, & nos vocamus(*Cavalli da poſta*
quos Theodoricus Rex edicto vetuit, ne
ultra centum libras onerarentur, abſur-
dum quippe exiſtimans, *ut, à quo celeri-
tas exigitur, ponderibus opprimeretur*.

Non ibo tamen inficias,quin multa quo-
que commoda ex moderatâ, & leni equi-
tatione conſequantur, ut interdum reme-
dii loco ſit ad chronicos morbos profligan-
dos;

dos; etenim commoda equitatio ex *Hippo-* 2. de
rate calefacit, exſiccat, extenuat, & *Diæ.*
ab *Avicenna* ad exturbandos lapillos à Re- *n.* 28.
nibus, & urinam ciendam commendatur. *l.* 3. *Fen.*
nter recentiores *Thomas Sydenham* ad He- 19 *T.* 1.
atis, ac lienis obſtructiones expedien- *Se.* 4. *de*
das equitationem magnis laudibus extol- *Col.Bil.*
it. Memini me Equiſonem juvenem cu-
andum habuiſſe, qui cum ab acutâ febre
vaſiſſet, moxque lienoſus factus ad Hy-
dropem propenderet, hortatu meo, cum
d ſolitum miniſterium, licet imbecillis ac
uridus, rediiſſet, unius menſis ſpatio in-
egræ valetudini eſt reſtitutus.

Ad Equiſonum claſſem, referrendi
urigæ, quibus non exiguus labor eſt au-
igandi munus, illis enim neceſſe eſt in
ſiduâ & tonicâ contentione, utriuſque
rachii muſculos habere, ac utrâque ma-
um lora fortiter detinere, ut Equos in
fficio contineant, niſi enim ſuo munere ri-
è fungantur, perſæpè obvenit quod ſcri-
ſit Virgilius

Fertur Equis Auriga, neque audit currus
habenas.

riſcis temporibus ad ludos, & ſpectacu-
in magnâ æſtimatione erat aurigatio, ut

Principes Viri id pro honore ducerent i
terdum; ſic Suetonio teſte Nero ipſe au
gare, atque etiam ſpectari ſæpiùs volui
quod idem facere ſolitus Caligula, null
niſi ex Senatorio ordine aurigantibus
Noſtris quoque temporibus non deſu
Nobiles Viri, quibus currus benè rege
pro oblectamento ſit.

Quod verò curationem eorum Affect
um attinet, quibus Equiſones ac Tabell
rii teneri ſolent, Lectorem non adeò m
rabor; proſtant enim apud Practicos h
juſmodi curationes; quas quilibet adi
poterit, ubi tales affectus ſint curandi;
potiſſimùm advertendo ut cauſa occaſi
nalis, amoveatur. Cautiones quaſda
tantumodò lubet proponere, quas equ
tantibus uſui eſſe poſſe exiſtimo. Ne
nimiam equitationem, diſrupto, aut l
xato peritonæo, Hernia contingat, ſub
gaculum geſtandum; ſic enim facilis
præſervatio. Salubris nonnullorum co
ſuetudo eſt non adeò longis ſuppedan
uti, ac multò magis ſi quis ſit hernioſu
ac illi interdum neceſſaria ſit equitatic
brevi ſtapede erit utendum. Ubi ſuſpic
aliqua eſſe incipiat de vaſis alicujus rupti

ne in Thorace, ſeu Renes, & Veſica laborare cœperint, hujuſmodi exercitium ablegandum, nihil enim his partibus equitatione magis noxium.

Percelebris olìm Equiſo, ac alter Meſſapus Equum domitor ac Inſtitutor, fuit Ludovicus Corbellus Mirandulanus Civis, ut ob ſui præſtantiam in inſtruendis Equis ad Aulam Philippi Quarti Hiſpaniarum Regis accitus fuerit. Hic tandem poſt multam equitationem, magnam ſanguinis vim per os rejecit, ac paucos poſt menſes, rritis omnibus medicis præſidiis, eò deductus eſt, ut in dies moriturus crederetur; lle neſcio quo inſtinctu, cum omne ferè limenti genus reſpueret, carnem ſuillam ppetere ſe dixit, quâ comeſtâ melius habere viſus eſt, ac eâ poſtmodùm elixâ, & ræcipuè ex lactente porculo, uſus eſt, quo ibi genere ſupra annum vitam produxit.

De Bajulorum Morbis.

CAPUT XXXV.

IN populoſis Civitatibus, maritimis præſertim, uti Venetiis, ob magnum

hominum variis è locis confluxum, & mercium copiam, ingens viſitur Bajulorum multitudo; perneceſſarius enim eſt illorum uſus ad apportandas, & exportandas merces è navibus oneraiis Videamus itaque quibus morbis laborare ſoleant homines iſti clitellarii, uti illos appellat Plautus. Hi ergo ex magnorum ponderum ſuper humeros geſtatione, varios perſæpè, eoſque ſatis graves morbos, patiuntur; cum enim magnâ omnium muſculorum contentione, ac præſertim Thoracis, & Abdominis, ſpiritum, & anhelitum continere illis neceſſe ſit, non raro vaſorum pectoris ruptiones contingunt. Bajulus etenim, cum primò ponderi humerum ſupponit, multum aeris inſpirat, ac poſtmodùm parum expirat; quare pulmonares veſiculæ valde inflantur, itaut vaſa pneumonica ſanguinem deferentia, & excipientia, ob compreſſionem muneri ſuo non ritè fungantur, propterea nil mirum ſi vaſa ſanguinea nimis diſtenta facilè diſrumpantur.

in Moſtel.

Eandem ob cauſam fracto muſculorum Thoracis tono, & Pulmonum ſtructurâ vitiatâ, Bajuli facilè aſthmatici fiunt, Pulmo-

monibus perſæpè, ob ſpiritum diu detentum, coſtis adhærentibus, uti ex Cadaverum ſectione non ſemel obſervavi. Varices quoque prægrandes iiſdem in cruribus ſuboriri ſolent, ſanguinis nempè motu, ob femorum & crurum muſculos nimis diſtentos, ad ſuperiora retardato, unde fit, ut venarum in valvulis dilatatio contingat. Omnes præterea gibboſi temporis progreſſu fiunt, dorſi vertebris ad anteriora inflexis, & habitum in tali ſitu contrahentibus. Quamvis autem Mechanicæ regulas non calleant, Natura tamen, ipſos docuit, faciliùs geſtari pondera ſuper humeros, pectore incurvo, quàm recto corpore.

Hernioſi quoque non rarò fieri ſolent Bajuli; etenim dum ſpiritum cohibent, facili negotio Peritonæum diſrumpitur, vel dilatatur. *Hildanus* caſum refert Fabri lignarii, cui ex elevato pondere omentum prolapſum eſt in ſcrotum, & mors die ſeptima ſubſequuta eſt. Phtiſi quoque eoſdem obnoxios eſſe tradit *Felix Platerus*, caſum referens Lapicidæ & aliorum, qui ingentia pondera elevando, ſanguinem per os rejectarunt.

Cent. 1. Ob. 72.

Qu. Pat. Q. 56.

Caſum non abſimilem, & notatu di-
4. Epid. n. 13. gnum habemus ex *Hippocrate* his verbis: *Qui ... ſinum ex pacto elevavit, ſtatim febricitavit. 3. 4. 7. 8. ſanguis erupit, judicatus eſt, alvus erupit.* Cum Bajulus ille ſuarum virium jactator, ſtatim febricitarit indubium eſt, magni illius ponderis elevationem, cauſam occaſionalem febris fuiſſe; ex qua parte tamen ſanguinem effuderit, non indicat, *Hippocrates*; *Valleſius* in commento putat è naribus prodiiſſe, & hoc pacto ſolutam febrem, & alvum humidiorem factam, cum ex aphoriſtico documento: *Ubi ſanguinis fluxerit multitudo, quacunque*
4. Aph. 27. *ex parte, alvus ſoleat fieri fluidior.* In hiſtoriis epidemicis tamen *Hippocrates* pro more habet, verbum illud addere *è naribus*. Quâcunque verò ex parte ſanguis eruperit, conſtat facilem eſſe in hiſce hominibus è pectore, e naribus & hæmorrhoidibus quoque, ſanguinis rejectionem, unde poſtea graves morbi ſubſequantur.

Tot ergo modis Bajuli ab Arte, quam exercent malè vexantur; propterea Medico Practico non inutile fuerit proprios, & peculiares illorum morbos noſſe, quapropter ubi conſilium expoſcant, vel actu

de-

decumbant, ſolitâ cautione erit procedendum. Quoniam verò id genus hominibus mos eſt pleno victu virium robori ſtudere, uti mos erat Athletis, idcircò n illorum curationibus ſanguinis miſſio primas tenebit, tum & quæ ſtomachum expurgent, nec non quæ laſſitudinem tollant, ut balnea, frictiones, ac ſimilia. Quia verò herniis obnoxii eſſe ſolent, monendi ſunt, ut ad præcautionem ſubligaculis utantur, nec miloniano auſu, ut interdum ſolent, invicem decertent, quis n magnis ponderibus geſtandis robuſtior t, ne iis contingat, quod illi evenit, qui ex pacto Aſinum elevavit.

In hanc rem liceat mihi Mechanicum Problema proponere, ſcilicet cur Geruli faciliùs geſtent onera ſuper alterum ex humeris curvi, & proni, quàm recti, quando recti majori robore, ac ſine caſus periculo, deberent pondera ſuſtinere, eo modo, quo Columnæ & Trabes in ſitu recto ad Horizontem ingentes ſuſtinent moles; ac Mulieres noſtrates ruſticæ ſuper caput ingentia pondera ad centenas libras, ad aliquot milliaria, ad Urbem deferunt; at ſtæ ſemper rectæ incedunt, ac ſedulò cavent,

vent, ne quicquam à perpendiculari d
flectant, alioquin ſub pondere concidi
rent. An id fieri cenſendum, quia pond
in ſitu erecto Claviculam, Os parvum
premeret, ac magis in medio, quàm
extremitatibus, adeò ut facilè illam poſſ
confringere; in ſitu verò inflexo, & a
anteriora prono, pondus ſuper Omopl
tam, Os magnum, latum & robuſtum in
cumbens, minùs dolorificam preſſione
inferat, nec tam facilè illam poſſit infri
gere, hancque ob cauſam Bajuli, ſic f
ciliùs, & tutius pondera geſtari adve
tentes, curvi incedunt? id autem ve
riſimile videtur, idem enim Corpus gr
ve minùs dolorifica preſſione ſuſtinetu
v.g. à totâ manu, quàm ſolo digito; ſic
ti etiam pila aurea v.g. unius libræ in m
nus volâ majorem preſſionis ſenſum eff
cit, quàm pila lignea ejuſdem ponderis
quia pila aurea minoris molis totam vi
ſuam in minores partes ſubjectas exercet
quàm pila lignea. Pondus ergo ſuper Ba
juli humerum in ſitu curvo adaptatum
præterquàm quòd ſuper robuſtiorem
partem incumbit, pluribus quoque cor-
poris partibus innititur, quàm ſi cor-
pus

pus Bajuli eſſet in ſitu recto, ſive corpus
grave ſit ſolidum, ut lignum, ſeu flexile,
ut Tritici Sacculus, ideò melius toleratur,
& ob hanc cauſam Bajuli, pondere impo-
ſito, illicò ad anteriora curvantur, Clu-
nibus ad poſteriora exporrectis, ut in di-
rectionis lineâ perſtet gravitatis centrum.
Venetiis, ac Ferrariæ, obſervavi onera-
rios hoſce homines ſaccos tritici, aliaque
pondera, non ſuper humerum, ut noſtris
mos eſt, ſed ſuper collum, & dorſi verte-
bras geſtare, itaut pondus ſuper totum
dorſum geſtantis incumbat, ajuntque ſic
minùs ſub pondere laborare, ac premi,
quàm ſi ſuper alterum ex humeris pondus
ferant, quod rationi congruum eſt; adeò
verum eſt Poetæ illud, *Leve ſit, quod benè
fertur onus*. Mulieribus verò ſuper caput
magna pondera geſtantibus neceſſe eſt re-
ctas incedere, nam ſi caput inflecterent,
corpus grave illi ſuperincumbens extra
directionis lineam poſitum neceſſariò ca-
deret; facilè præterea magnos caniſtros
cum admiratione ſpectantium ſuper caput
geſtant, rectæque & agiles incedunt,
quia pondus ſuper calvariam, Os ru-
buſtum, & concameratum, ac ſuper

ver-

vertebras directè incumbens, poſitu
eſt.

De Athletarum Morbis.

CAPUT XXXVI.

QUamvis ob tot rerum viciſſitudine
multa Veterum inſtituta obſolev
rint, veluti Athletarum, & Gl
diatorum Spectacula, quæ ludos, & mu
nera vocabant, quaſi ludus, & egregiu
munus eſſet, hominum lanienam populi
exhibere; lubuit tamen pauca quædam d
Athletis, ac illorum morbis perſtringere
ut ſaltem appareat, quàm accurata eſſet an
tiquitùs Medicorum ſolertia in examinan
dis, & curandis Artificum morbis. Nem
in Medicinâ tam novus hoſpes eſt, nec qui
ſquam in Scholas Medicas pedem immiſit
ad cujus aures non inſonuerit *Hippocrati
cum* illud Oraculum, *Habitus Exercitatorum*
&c. cujus genuina expoſitio tot ingenia di
exercuit, ac torſit, tot editis commenta-
riis, quibus nihil adiicere, auderem poſt-
quam Celeberrimus L. Tozzius, Archia-
ter olìm Pontificius, Aphoriſmorum Hip-
pocratis ſolidam ac veram interpretatio-
nem

nem juxta Recentiorum dogmata aggreſſus eſt.

Magna profectò antiquitùs ob ludorum frequentiam Athletarum,&Palæſtritarum erat multitudo; neque enim ſervile erat exercitium, ſed liberorum quoque & nobilium Adoloſcentum, qui à Pædotribis ad varia exercitationum genera erudiebantur; ſic apud *Terentium* Parmenio Thaidi Juvenem offerens, ajebat. *in Eunucho.*

Fac periculum in literis, fac in palæſtra,
In Muſicis, quæ liberum ſcire æquum eſt,
Adoleſcentem ſolertem dabo.

Quare ſatis frequentes contingebant caſus, quibus Athletæ medicâ ope indigerent. Affectus autem quibus corripi ſolebant, erant Apoplexiæ, Syncopes cardiacæ, Catarrhi ſuffocativi, vaſorum ſanguinis in pectore ruptiones, ac frequentes repentini interitus. Horum affectuum cauſa potiſſima erat ſumma humorum plenitudo, ac vaſorum diſtentio, ut ſanguinis motus vel inſigniter retardaretur, vel prorſus tolleretur; hinc venarum interceptiones, ut hippocraticâ phraſi utar, ſanguinis ſcilicet reſtagnatio, ac fluidorum omnium ſtaſis, ut neceſſe foret ſubitam

tam mortem ſubſequi; quod eò frequen-
tiùs contingebat, quia ab otio & opipar
victu pro virium robore, ad luctam & pa-
læſtram tranſitum facerent; periculoſiu
eſt enim ex *Hippocratis* Oraculo *tranſire à*
otio ad negotium, quàm à negotio ad otium
In vehementi quippe exercitatione vald
incaleſcit, ac rareſcit maſſa ſanguinea, u
non tam promptè fieri poſſit ſanguinis a
arteriis in venas elutriatio, ſeu non ta
citò per venas remeet, veluti meat ac di
ſcurrit per arterias, multòque minùs ub
adſit ſumma Vaſorum plenitudo.

De ra. Vic. in ac. n. 24.

Qualis porrò eſſet Athletarum victus
& quàm elegans, ſatis expreſſit *Cous Se-*
nex, in hiſtoria Biantis his verbis. *Bianti*
pugili, cum natura vorax eſſet, contigit u
in affectiones cholericas, bile ſurſum, & deor-
ſum exeunte, delaberetur, ex carnis eſu ma-
ximè verò ex porcinis carnibus crudioribus, &
ex ebrietate Vini odorati, & placentis, ac dul-
ciariis ex melle, & cucumere, & pepone, la-
cte, & polenta recenti.

5. Epid. n. 27.

En quomodo ſe infarciebant Athletæ
ut euſarciam, & fortes habitus ſibi adſci-
ſcerent; ſic *Ariſtoteles* ſcripſit Athletas va-
riis formis affici, eò quòd tam varios ci-

4. de gr. Ani. c. 3. & 8. Po.

bos

os conficere, & æqualiter diſtribuere equirent; quare non immeritò *Plato* thletas vocabat ſomnolentos, ignavos, vertiginoſos. *3. de Rep.*

Galenus quoque pluribus in locis Athle- cam artem multis probris oneravit, ac im animo, tum corpori damnoſam ap- ellavit, ſuo periculo forſan edoctus, ut eodem habemus; annum enim agens igeſimum, ut ipſe ait, cum Romæ de- eret, inani forſan gloriâ pellectus, ut ter ſtrenuos palæſtritas haberetur, dum Gymnaſio ſe exerceret, humeri luxa- onem paſſus eſt, ob quam graviſſimum tæ periculum ſubiit, ut videre eſt ex cu- tione illi adhibitâ,&ab eodem deſcriptâ, im parum abfuerit, quin nervorum di- entione corriperetur, adeò ut illi neceſ- im fuerit totam diem, ac noctem luxatam irtem calido oleo perfundere, pelle toti rpori ſubjectâ, ſuper quam nudus jace- at, cum Caniculæ æſtus urgeret. *Suaſ. ad bonas artes & l. ad Thraſib.* *Com. 1. in li. de Artic. n. 60.*

Quibus præſidiis Athletarum malis ſuc- irrerent veteres Medici, nemo non no- it; Venæ ſectio, eaque ſatis liberalis, otiſſimum remedium erat, non ut corpus irſus nutriri inciperet, ſed ut motus ſan- gui

guinis reſtitueretur, qui in Vaſis pne-
monicis, vel Arteriis carotidibus inte-
ceptus, potis eſſet citam mortem infe-
re. Purgationes quoque validas adhib-
bant, ſicuti & tenuiſſimam diætam, qu-
ties morbus daret inducias, multaq-
alia remedia adminiſtrabant, tum pro c-
ratione, tum pro præſervatione, ut q-
frequenter præ manibus hujuſmodi Ar-
fices haberent curandos.

Venereorum uſum Athletis ſoleba-
Gymnaſtæ interdicere, ne illorum corp-
ra enervarentur, imò verenda illis in-
l. 7. bulare conſueverant; elegans eſt *Ma-
tialis* Epigramma de Menophylo Judæ-
cui, dum,

*Luderet in media, populo ſpectante, p-
læſtra*

Delapſa eſt miſero fibula, Verpus erat.

Nimia tamen à Veneris uſu temperan-
cum pleno victu, eoſdem ad nimium to-
porem interdum deducebat, idcircò,
l.28.c.6 H. N. ait *Plinius*, detractis fibulis, Venero-
rum uſum illis permittebant, quo pac-
hilaritas, & priſtinum robur illis reſ-
l.1.c.1. tuebatur; nam ex *Celſo*; *Concubitus neq-
nimis concupiſcendus, neque nimis pertin-
ſcen-*

cendus, rarus excitat, frequens diſſolvit. 6. in 6.
ic Hippocrates. Labor, Cibus, Potus, So- Epip.
nnus, Venus; omnia mediocria.

De Lepturgorum Morbis.

CAPUT XXXVII.

IN cenſu Artificum, quidam ſunt, quorum ſtudium circa ſubtiliſſima artificia xercetur, quales ſunt Aurifabri, Autoatarii, qui ſcilicet horologia fabricanr, Pictores, qui in gemmis imagines ngunt, Scriptores, qualem eum fuiſſe bitrari licet, qui *Homeri Iliada* in menana ſcriptam in nuce incluſit, ſi *Tullio* vid. Pli edimus. Infortunium ergo, quod l.7.c.21. ujuſmodi Artificibus ex ſuis opificiis, æter vitæ ſedentariæ incommoda, imndet, eſt Myopia, affectus nempè ocurum ſatis notus, cum ſcilicet objecta ſibilia oculis propiùs admovere neceſeſt, ut poſſint perſpici; hinc videre eſt ſce Artifices omnes ferè perſpicillis uti operibus ſuis elaborandis. *Vvedelius* juſmodi Artificum particularem men- Path. nem habet, quos ait debilitate viſus Dog. Se. orare eò quia partes quæ magis exer- 2, c, 10.

centur, ſoleant magis debilitari ; ſub
tamen aliam rationem ab Opticæ prin
piis deducere.

Nihil eſſe, quod modum, quo vi
perficitur, illuſtrare poſſit, quàm C
clave obſcuratum in quo rerum extern
rum imagines in candido linteo depingu
tur, mihi ſemper viſum eſt, quod p
l.4.Pro. mùm *Platero*, mox Fortunato Plempio
39. ſuâ Ophtalmographiâ debemus. Eteni
ſi vitrum convexum foramini Cameræ o
ſcuratæ inſertum fuerit, quò propiùs o
jectum foramini apponatur, neceſſe e
linteum à foramine removere, ut in ip
imago objecti diſtinctè repræſentetur; q
verò longiùs objectum viſibile remove
tur, admovendum foramini ſit linteum
alioquin confuſæ apparebunt rerum im
gines, cum ſolùm in puncto coitionis r
diorum, tanquam à pennicillo in Reti
diſtinctæ depingantur imagines. Oculu
itaque cujus ſit magis commendabilis ſtr
ctura, ad remota, & propinqua clarè
diſtinctè videnda, mobilem eſſe neceſſ
eſt, & aptum ad figuræ mutationem, u
vel retiformis tunica, vel humor cryſta
linus loco facilè dimoveantur. Paſſim e

pe-

perimur, quòd quando remota non ſatis
clarè perſpicimus, eò quia radii ferè pa-
ralelli oculum ſubeuntes poſt pupillam
propiùs coeant, experimur inquam,
quòd oculos, muſculorum & palpebra-
rum ope, conſtringendo & arctando, ob-
jecta, quæ antea confusè tantùm videba-
mus, ejuſmodi Oculorum figuræ mutatio-
ne clariùs videmus, ac diſcernimus.

Lepturgis igitur, qui circa minutiſſima
opificia totâ die ſedentes occupati ſunt,
neceſſe eſt, ſi res tenuiſſimas diſtinctè vi-
dere ac diſcernere debeant, ut acie inten-
ta, & oculos motu veluti tonico fixos de-
tineant; proinde etiamſi ex ſuâ naturâ
mobiles Oculos habeant, quod ut diximus
ad res tam remotas quàm propinquas di-
ſtinctè perſpiciendas valdè confert, ob
hujuſmodi tamen contentionem, & mo-
tum tonicum, habitum quendam contra-
hunt, adeò ut retiformis tunica in eodem
ſitu obfirmata poſtmodùm perſtet, nec
amplius pro lubitu moveri poſſit ad res re-
motiores clarè videndas, & hanc ob cau-
ſam, hoſce Artifices viſus imbecillitas,
quam Myopiam appellant, ferè ſemper
comitetur.

His accedit, quòd dum Oculi perp
tuò ad opus intenti & immoti perſtan
humores craſſeſcunt, & unà cum fluidit
te perſpicuitatem amittunt, ſicque h
Opificibus viſus imbecillitas paulatim ſ
boritur; propterea etiamſi ex ſui natu
oculos ſortiti ſint viſus alacritate præc
tos, Myopes & luſcioſi evadunt.

Talem ergo calamitatem ex Arte ſu
Lepturgi referunt, & ab elegantiſſim
operibus tanti uſus, qualia ſunt Horolo
gia potiſſimùm, talem viſus imbecillita
tem accerſunt, ut ante ſenium penè cœ
fiant. Novi ego Mulierem Hebræam
hac Civitate, cujus præſtantia in hoc p
tiſſimùm commendabatur, quòd perl
filo indere, ac tali ordine, & ſuo loco
las noſſet diſponere, ut illarum defectu
& menda, ſi quæ eſſent, non apparerer
ex quo mangonio non vulgarem cenſu
ſibi comparavit; aſt annum 40. ingreſſa
à nullo perſpicillorum genere opem refe
rens, Lepturgiæ jam Vale dixit.

Quibus præſidiis horum Artificum cal
mitati ſuccurri queat, ego certè non v
deo; neque enim ipſis, ut Artem deſeran
unde lucrum, & victum captant, tam f
cilè

ilè quis perſuadeat, neque Medico reme-
ium ſuppetit, quo, inveterato jam affe-
tu, oculis priſtinum robur, & mobilita-
m reſtituat. Neque enim purgationes,
enæ ſectiones, aliaque medica præſidia
c locum habent, quandò cœtera ſani
nt hi Artifices, ac ſatis vegeti, ut ſpi-
tus craſſi, ac tenebricoſi in hac re culpa-
nequeant, neque pharmacis plecten-
um ſit innoxium caput.

Non inutile tamen, præter perſpicillo-
m uſum, eſſet, ſi tales operarii non
mper obſtipo capite ad opera ſua intenti
ſent, ſed identidem manum de tabula,
Oculos aliorsùm diverterent, ac horas
quot interpolatè opere ſuo ſurriperent,
culoſque objectorum diverſitate recrea-
nt. Non enim ſatis quis credat, quan-
m ad membranarum Oculi mobilitatem,
humorum nativam fluiditatem ſartam
ctam ſervandam conferat, varia ac di-
rſa objecta, propinqua, remota, di-
ctè, obliquè, & quoquomodo intueri;
c enim pacto naturalis diſpoſitio quam
bet Oculus conſervatur, ut pupilla mo-
corrugetur, modò dilatetur, & hu-
r cryſtallinus modò ad pupillam pro-
piùs,

piùs, cum opus eſt, poſſit aece dere, m
dò recedere, prout uſus ac neceſſitas e
git, tum remota, tum proxima objec
perſpiciendi; alioquin Oculo idem c
tinget ac cœteris partibus, quæ ſi in e
dem ſitu diu detineantur obrigeſcant,
ad motum minùs aptæ reddantur. Id ſat
planum eſt in iis qui obſcuris in carce
bus diù fuerint detenti, ac poſtea educt
ſenſim enim luci captandæ debent aſſu
ſcere, cum in tenebris pupilla diù dilata
ac illius elatere infirmato, promptè co
ſtringi, uti ſolebat antea, quodamo
dediſcat.

De Morbis quibus tentari ſolent Phonaſci Cantores, aliique bujus generis.

CAPUT XXXVIII.

NUllum exercitii genus reperire
tam ſalubre, tam innoxium, quod i
temperanter adhibitum graves noxas n
inferat, quod ſatis experiuntur Phonaſ
Cantores, Oratores Sacri, Monach
Moniales quoque ob continuam in Te
plis Pſalmodiam, Rabulæ forenſes, Pr

co-

tones, Anagnoſtæ, Philoſophi in Scholis ad ravim uſque diſputantes, & quotquot alii, quibus cantus, & vocis exercitatio Artis loco eſt. Hi ergo, ut plurimùm, hernioſi fieri ſolent, ſi Spadones excipias, quibus execti ſunt teſtes. Ob longam enim, arctatamque aeris expirationem pro cantus modulatione, ſeu recitatione, muſculi abdominis reſpirationis muneri inſervientes, necnon Peritonæum laxitatem contrahunt, unde Herniæ inguinales facili negotio ſuccedunt, non ſecus ac in Pueris, quibus ob nimiam vociferationem, & ploratum tumores in inguinibus apparent. Id potiſſimùm in Cantoribus, & Monachis obſervavit *Fallopius* noſter; *Cantores*, ait ille, *qui gravem vocem faciunt, Baſſum vulgò vocant, necnon cucullati iſti Monachi ſunt ut plurimùm hernioſi, nam continuò clamitant, ad clamorem autem, & magnam vocem concurrunt muſculi abdominis*. Hoc itidem teſtatur doctiſſimus *Mercurialis*, qui ait Cantores noſtrates herniis obnoxios eſſe, non ſic veteres, qui vocis exercitationi operam dabant, nam illi *balneis frequentiùs utebantur, quorum beneficio, peritonæum, ſcrotum, ac*

T. 3. de Hernia c. 21.

t. 6. Gym. c. 5.

 te-

teſtium utriculi humectarentur, *magiſq; tutò extenderentur*, *& hoc pacto emollita n tam facilè diſcindebantur*, *uti nunc fieri a ſolet*. Ego certè non paucas ex Monial bus obſervavi, præ cœteris Mulieribus Herniâ laborantes, dum cantibus, no ſecus ac Monachi, nimis indulgent.

l. 6. c. 5. *Mercurialis* in ſua Gymnaſtica advertit *acutam vocem capitis diſtentiones*, *temporum palpitationes*, *cerebri pulſationes*, *oculorum inflationes*, *auriumque tinnitus efficere*; quod non contingit in vocem gravem edenti bus, multa enim aeris inſpiratione, & anhelitus cohibitione opus eſt ad acutam vocem edendam, diùque ſuſpendendam veluti quilibet in tonorum Scalari cantu experiri poteſt; ubi enim ad Scalæ ſum mum perventum fuerit, muſculos omnes tum pectoris, tum abdominis, diſtendi neceſſum eſt, unde ſanguini refluo remo ra iniicitur; hinc oris rubor, temporum pulſationes, & ſuperius recenſita ſym ptomata. Eandem ob cauſam gravedines, & raucedines Cantoribus & iis, qui hi ſtrioniam exercent, vitium familiare eſſe conſueſcunt expreſsâ nimirùm è glandulis ſalivalibus, plus quàm par eſt, lymphâ.

Mar-

Margaritam Salicolam Scevinam, Ce-
ɛberrimam Theatrorum Syrenem, Mu-
inæ commorantem novi, quæ poſt exan-
latos cantus labores, graviſſimâ raucedi-
e perſæpè corripi ſolet, quem affectum
bi familiarem ait poſt diuturnos cantus.
Iirum eſt autem quomodo Mulier iſthæc,
uando etiam perfectâ fruitur valetudine,
ro lubitu, temporis ferè momento, ma-
nam craſſæ lymphæ copiam ex ore eli-
iat; tam patulos habet ſalivales fontes,
uod non niſi violentæ cantus modulatio-
i acceptum refert. Eadem quoque mihi
tulit, quòd poſtquam in Scenâ hianti
re diù cantum ſine novo aeris inſpiratu
ıſpenderit, brevi vertigine corripi ſoleat.
Cum ergo cantus, & ſermo concita-
us, caput impleant, & gravitatem inſe-
ant, non immeritò Medici in capitis do-
ɔribus, ac variis ejuſdem affectibus ſer-
ıonem, lectionem, prorſus interdi-
unt, ut rem noxiam.
Nullum penè exercitii genus eſſe, ex
uo totum Corpus, magis incaleſcat,
uàm è vocis exercitatione, ego certè exi-
imo; video enim Oratores ſacros, poſt-
uam ad horam dixerint, totos multo ſu-
do-

dore diſluere. Pulmones autem forſan magis, quàm in curſu, laborant ob inæqualem reſpirationis tenorem in cantu, recitatione, lectione, cum modò remiſsè, modò intentè, prout res exigit, pronunciatio exire debeat. Mirum itaque non eſt, ſi anheloſi fiant, ac interdum aliquo Vaſe in Pectore diſrupto, ſanguinem reiiciant; uti nuper obſervavi in eloquentiſſimo Oratore S.I. qui cum è gravi morbo evaſiſſet, necdum ſat benè convaluiſſet, auſus ſuggeſtum conſcendere, & Panegyrim recitare, copioſum ſanguinem per os effudit. Hoc idem quoque contigiſſe obſervavi Doctiſſimo Profeſſori in Patavino Lyceo, qui ad horam integram publicas Lectiones ſuis auditoribus habere conſueverat.

l. 5. Ep. 19. In hanc rem elegantiſſima *Plinii* Epiſtola lectu digna eſt, in qua *Plinius Paulino* libertum ſuum Zoſimum graviter ægrotantem, ob ſanguinem rejectum, & tabis pulmonaris ſuſpicionem, commendat. Hunc variis Artibus inſtructum deſcribit, ac præcipuè in legendo, ac recitando: eum, cum intentè, & iſtanter pronunciaret, ſanguinem rejeciſſe ait, & hanc

ob

ob cauſam miſſum in Ægyptum, ex quo loco cum rediiſſet confirmatus, dum per continuos dies imperaret voci, tuſſiculâ veterem labem admonente, rurſum ſanguinem reddidit. Monet itaque Paulinum, ſe libertum hunc ſuum in illius prædia, quæ Foro Julii poſſidebat, ob aeris ſalubritatem miſſurum, rogatque ut eam villam liberti ſui commoditati patere velit.

Auream *Hippocratis* ſententiam, annotatione dignam hic lubet memorare. *Quicumque labores vocis ſunt, velut ſermo, aut lectio, aut cantus; omnes hi animam movent.* An per animam intelligi voluit *Hippocrates* ipſum ſanguinem, eò quòd à vocis exercitio tota ſanguinis ſyſtaſis magnis motibus concitetur? Sanguinem autem Animæ ſedem eſſe, communis eſt opinio, imò pro animâ ipsâ accipi ſolere ſatis perſpectum eſt. *2. de Diætæ n. 26.*

Purpuream vomit ille animam ——

ajebat *Maro*. Sanguineam maſſam in cantu adeò incaleſcere ex ipſorum Muſicorum confeſſione certum eſt, ut peracto Dramate, Scenâ exeuntes Urinam cruentam interdum reddant. An verò, quod probabiliùs, pro animâ accipiendus eſt ſpiritus, *Æneid. l. 9.*

rus, quem per reſpirationem ducimus & efflamus? Vocis enim exercitatio, ſi cum quocumque alio exercitii genere conferatur, organa ſpiritus valdè dimovet ac agitat. Notum eſt Plautinum illud.

Fœtet anima uxoris meæ.

In eodem quoque Valetudinario ſunt Tibicines, & quicumque alii, qui pleniſſ buccis tibiis canunt; ob ſpiritus enim magnam contentionem, dum tubas, ac tibias inflant, non ſolùm prædicta mala, verùm etiam multò graviora ſubeunt, nempè vaſorum pectoris ruptiones, ac ſubitas ſanguinis ex ore rejectiones. Caſum miſeratione dignum in ſuis obſervationibus

Ob. Med 56. refert *Diemerbrœchius* de quodam Tibicine, qui cum inter alios tubâ canentes excellere appeteret, diſruptâ magnâ in Pulmone Venâ, & ſanguine copioſiſſimè effluente, intra duas horas expiravit.

Remedia quòd attinet; ut herniam ſibi familiarem iſti Artifices præcaveant, ac eò magis cum ab ea detinentur, ſubligaculo uti debent, cœtera enim remedia, uti Unctiones, Cerata, & Emplaſtra, ridendæ res ſunt. Balnea ex aquâ dulci ad vocem integram ſervandam, ſeu exaſpera-

ra-

ratam emolliendam, non levem præſta-
bunt operam, ſicuti Therebinthina cy-
pria, & Syrupus ex illa paratus. Balnea
tamen præ cœteris præſidiis commendat
Galenus; ſic enim ille. *Et ſanè ita faciunt* 7.ᵒ de
Phonaſci, qui magno vocis exercitio utuntur, Comp.
cum contendendo oblæſerint vocem, ſunt au- Med. 2. loc. c. 1.
tem hi Citharedi, Præcones, Tragediam, &
Comædiam perſonati repræſentantes; balneis
enim multis utuntur, cibos lenes & laxantes
edunt. Ubi verò labes aliqua Pectori im-
pendat, quod ex tuſſicula, & corporis
habitu prænoſci poterit, abdicatio ab
hujuſmodi Arte erit ſuadenda.

De Agricolarum Morbis.

CAPUT XXXVIIII.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint
Agricolas.

SIc olìm Poetarum Princeps; quod for-
ſan de priſca illa mortalium gente,
quæ patria rura bobus ſuis exercebat,
cenſendum eſt, non ita verò noſtrâ hac
ætate de noſtris Agricolis, quibus in alie-
no fundo cum perpetuis laboribus, &

cum

cum ſummâ egeſtate colluctandum eſſ
Morbi ergo, quibus ruſticana gens, i
Italiâ ſaltem, ac potiſſimùm in Ciſpad
nâ & Tranſpadanâ regione tentari ſolet
ſunt Pleuritides, Peripneumoniæ, ne
non Aſthmata, Colici dolores, Æriſip
lata, Ophtalmiæ, Anginæ, dentium do
lores, & corruptiones: Ad binas cauſa
occaſionales potiſſimùm hoſce affectus li
cet referre, aerem ſcilicet, & victus pra
vitatem; aeris quippe inclementiæ expo
ſiti in agricolationis operibus, exercen
dis, modò auſtralibus, modò ſeptentrio
nalibus ventis perflati, modò pluviis, a
rore nocturno madefacti, æſtivis ſolibu
torrefacti, ut ut fortes, ac duro de robore
nati, tam magnas mutationes tollerare
nequeunt; quare modò ſudore diffluentes,
modò perfrigerati, victu pravo acceden-
te, craſſorum, ac glutinoſorum humo-
rum apparatum cumulant, unde malorum
cohors ipſis incumbit. Sic in totâ maſsâ
humorali febrili efferveſcentiâ concitatâ,
facili negotio in Vaſis pneumonicis, ad
quæ fit totius ſanguinis venoſi confluxus,
craſſi ac lenti humores reſtagnant, ita ut,
veluti pluries obſervavi, quotieſcumquè
ali-

aliqua epidemica pulmonaris conſtitutio
graſſari incipiat, à ruſticana gente claſſi-
cum canat, ac in illa tyrannidem exer-
ceat; Eaſdem ob cauſas iis perſæpè con-
tingunt dolores colici, & affectio Hippo-
chondriaca, quam ipſi appellant, *il mal del Padrone*, eò quòd talis affectio neſcio
quid hyſtericæ paſſionis ſapere videatur;
ob alimenta enim craſſa, & viſcida, mul-
ta in ſtomacho ac inteſtinis pituitoſi, &
acidi ſucci fit congeſtio, unde inteſtino-
rum lancinatio, ac diſtentio ortum habent.

Cum autem varia, ac diverſa, juxta
regionum diverſitatem, & ſecundum va-
ria anni tempora, agricolationis ſint Ope-
ra; Hyeme ac ſub Veris initium morbis
pectoris, fluxionibus ad oculos, Angi-
nis laborare ſolent; quorum affectuum
cauſa, ut diximus, eſt ſanguinis lentor
& craſſities, propter quam pigro lapſu cir-
culum ſanguis abſoluit, & facilè reſta-
gnans, inflammationes variis in locis exci-
tat, Sanguis enim, qui hujuſmodi tempo-
re, venâ ſectâ, emittitur, tam craſſus eſt,
ut ceræ apiariæ, denſitate & colore, ſpe-
ciem referat.

Nullum porrò hominum genus eſſe exi-
ſti-

ſtimo, in quibus majorem mutationem idque brevi tempore, ſanguis ſubeat quàm in ruſticana gente; iis enim, qui bus verno tempore ſanguis denſus ac glutinoſus detractus eſt, ſub æſtatis initium datâ alicujus morbi occaſione, vividus floridus apparet; tanta eſt exercitation ac laborum poteſtas, ut tam promptè contrariam craſim tranſeat humorali maſſa, quod non ſic in Urbanâ gente obſervatur.

Rem ſatis curioſam in noſtratibus Agricolis, ac in Pueris præſertim, non ſemel obſervavi. Menſe Martio circa Æquinoctium, Pueri, intra decennium circiter in magnam viſus hebetudinem incidunt, ac per totam diem parum ac ferè nihil vident, ſicque cœcorum ad inſtar palantes & errabundi per campos diſcurrunt; ubi autem nox acceſſerit, ſatis commodè vident, quæ affectio ſine ullo remedio ſponte deſinit, nam circa medium Aprilis menſem acies oculorum priſtina reintegratur. Sæpiùs, ubi data eſt occaſio, horum Puerorum oculos obſervav, & magnam in Pupilla dilatationem deprehendi. Affectum hunc Medici Mydriaſim vocant, in cujus

cu-

cujus cauſâ exponendâ non ſatis conve-
niunt Scriptores ut apud *Sennertum*, *Ri-
verium*, *Platerum*, videre eſt.

Non multùm à pupillæ reſolutione mor-
bum hunc differre tradit *Gorræus*; mihi
itaque viſum eſt, poſſe radios ſolares
Martii menſis colliquationem aliquam in
Cerebro, ac nervis viſoriis efficere, un-
de uvææ tunicæ tonus diſſolvatur, ut in ſe
ipſam concidat. Pueri iſti in ſtabulis im-
pensè calidis, ac humentibus per totam
hyemem degunt, hyeme verò ſolutâ,
quod circa Æquinoctium contingit, erum-
punt è latibulis, & nuda capita radiis ſo-
laribus exponunt, ex quo facillimè fit hu-
morum diffuſio, unde pupillæ dilatatio,
ac proinde viſus imbecillitas, ob nimiam
lucem admiſſam; Sub finem Aprilis poſt-
modum à ſolarium radiorum efficaciâ di-
ſcuſſis, qui influxerant, humoribus, pu-
pillâ reſtrictâ, ac naturali ſuæ tenſioni re-
ſtitutâ, integra viſio ſine ullo remedio re-
ſtituitur. *Defin. Medi.*

Æſtate porrò Agricolæ febribus acutis,
ac ardentibus non rarò corripi ſolent, ac
præcipuè cum illorum corpora torrere
cœperit *ira veſani Leonis*; ſicuti per Autu-

mnum dyſentericis fluxibus tentari ſo
lent, quorum cauſa in horarios fructus
aliaque errata in victu commiſſa videtu
referenda. Cum per Autumnum iis mo
ſit cannabem, ac linum in aquis paluſtri
bus macerare, & hoc penſum fœmini
præcipuè incumbat, ut faſces cannabino
in lacubus ac ſtagnis, in aquâ ad Zonam
uſque immerſæ, extrahant, ac abſte
gant, illarum non paucæ poſt hujuſmod
ſordidum miniſterium acutè febricitant
& citiſſimè moriuntur, quod non tantùm
ob cutis adſtrictionem, & prohibitum
tranſpiratum, ſed etiam ob ſpiritus ani
males à tam horridâ mephiti, quæ totam
viciniam inceſtat, ad internecionem de
letos, fieri credendum eſt. Profectò num
quam magis, nec ſine ratione, Urbanæ
genti ſuſpecta eſt ruſticatio, quàm hu
juſmodi tempore, cum Villæ omnes te
Scrutin. trum odorem expirant, quam ſolam
Peſtiſ. cauſam agnoſcit *P. Kircher*, propter quam
Se.1.§.1. nonnullæ Civitates ſæviſſimam peſtem in
terdum expertæ fuerint. Quàm virulent
ſint halitus, quos effundunt aquæ, ubi
macerata ſit cannabis, ſatis demonſtrat
Schenckius in ſuis Obſervationibus, Petrus
à Ca-

à Caſtro, Simon Pauli, & alii. Quanta ſit odorum vis, quæcumque ea ſit, ſatis norunt Mulieres hyſtericis paſſionibus obnoxiæ. *l. 7 Ob. 8. De Febr. Punticul.*

Non parum quoque Agricolarum ſanitati officit eorundem incuria, dum ante Bovilia, & Suilia, ac proprias domos, quæ Augiæ ſtabulum revera dici poſſunt, fimum pro Agrorum ſtercoratione cumulant, ibique per totam æſtatem pro deliciis aſſervant; quare fieri nequit, quin fœdæ exhalationes, quæ jugiter attolluntur, aerem inquinent. Hanc ob cauſam Heſiodus agrorum ſtercorationem damnabat, ſalubritati magis, quàm fœcunditati, conſultum volens. *Quadripar Bot.*

Notat P. *Zacchia* Hortorum Cultores Cachexiâ, & Hydrope perſæpè laborare; cum enim in locis humidis ob aſſiduam irrigationem, quâ horti indigent, cogantur degere, non poſſunt illorum corpora, quin multum humiditatis combibant. Olitorem quendam memini me curaſſe, paraliticum factum; in uno crurum abolitus prorſus erat motus, illæſo ſenſu, in altero abolitus ſenſus integro motu. Decocto Guajaci, multiſque aliis *Q. M. L. l. 5. Tit. 4. Q. 7.*

remediis poſt aliquot annos convaluit

3. Epid. Ægr 3. Hiſtoria extat apud *Hippocratem*, quam lubet referre; *Qui in Dealcis horto decum- bebat, capitis gravitatem, & tempus dextrum doloroſum habebat multo tempore; cum oc- caſione verò febris corripuit, decubuit*. In hujus hiſtoriæ expoſitione *Galenus* contra *Sabinum* excandeſcit, qui putabat hippo- cratico textui adjectum verbum illud *in horto*, tanquam id morbi anſa extitiſſet: *Galenus* etenim hortorum aerem criminari viſus eſt, ob ſtercorationem, & arborum veluti buxi, plantarumque conſimilium pravos halitus.

Qui etiam circa Prata habitant, iiſdem morbis tentari ſolent; Prata enim inſalu- brem aerem ob eaſdem cauſas ut plurimùm

Zach l. cit. n. 14. reddunt; hinc apud *Juriſconſultos*, *l. Pra- tum §. de rer. & verb. Signif.* contra vicinum qui agrum reſtibilem pratenſem velit effi- cere, intentari poteſt actio. Quare Pra- torum Cultores, & fœniſecæ gravia pa- tiuntur incommoda.

At Agrorum Cultoribus, quorum tan- ta eſt neceſſitas, quibus præſidiis ſuccur- ret Ars Medica? Noſtratibus Agricolis cautiones medicas ad præſervationem

pro-

proponere, ridiculum penè videtur, quoniam de hac re, nunquam vel rarò Medicos conſulunt, ac ſi quis aliquid proponat, non obſervantur. Solumodò animadverſiones aliquas in illorum curatione ſervandas proponam, quotieſcumque ex prædictis affectibus ad Urbem delati in Noſocomiis decumbant, ſeu cum interdum, ſi ſint opulentiores, Medicum acerſunt. Prima cautio itaque in Pleuritide, aliiſque pectoris morbis ſit, ne tam liberaliter detrahatur ſanguis, ut fit in Urbana gente; illorum enim corpora ab aſſiduis laboribus attrita facilè exolvuntur; his accedit quòd ſanguinis ſyſtaſis tota ferè gelatinoſa ſit, & partibus volatilibus effœta; ſanguine propterea nimis largè detracto, vires concidunt, nec ſufficiunt ad morbum per anacatharſim exantlandum. Haud ſum neſcius, non deeſſe, qui ſentiant audentiùs ſecandam venam ubi ſanguis tam denſus appareat, ad modum illi, ut ajunt, conciliandum, quod quidem facilè dictu eſt; ſed quot cautionibus opus ſit, ut per venæ ſectionem parte, in quam ſanguis influxit, dimoveatur, videant apud Doctiſſimum *Bellinum*;

deSang. miſs. Prop. 6. num; Certum quidem eſt ſanguinem pe ſuos ductus ſpontè, & vi ſuæ gravitatis non moveri, ſed ab impetum faciente ſpiritu, mediante cordis motu, urgeri quare labefactatis ſpiritibus, tantùm abeſſ ut ſanguini motus concilietur, quin pe tiùs illi ſufflamen addatur.

Quærit *Ballonius*, cur Servorum, & l.1.Eph. p.96. Servarum corpora, dura alioquin, com pacta, & ſolida, nec tam lubricæ valetu dinis, uti corpora liberorum, cum ægro tant, purgationibus, & venæ ſectionibu magis obruantur, quàm corpora, quæ ſunt apertiora, ac molliora; varias ratio nes affert, quarum potiſſima eſt, quò illorum corpora denſa ſint, ac à duris viſce ribus diſtenta, adeòque non tam facil purgantibus auſcultent, neque multu utilitatis ex phlebotomia referant, quo 7. in 6. Epid. idem ad Agricolas transferri poterit. *Hip pocrates* quoque Conſtitutionem quandam deſcribit, in quâ famulæ, quæ Angin corripiebantur, peribant, non ſic Virgi nes liberæ. Non ergo ſolùm ex habitudi ne corporum, ſed ex conditione quoqu Vitæ, ac Artium, conſiderandi ſunt mor bi, & curatio inſtituenda.

Non

Non pauca igitur errata in gentium id genus curatione hanc ob cauſam committi video, eò quia ob virium robur credentur magna remedia faciliùs tolerare poſſe quàm urbanam gentem. Ego certè, nec ſine commiſeratione, paſſim videò miſeros Agricolas ad publica Noſocomia delatos, & Medicis junioribus è Scholâ nuper egreſſis commiſſos, validis Catharticis, & repetitis phlebotomiis penitùs exhauriri, nec quicquam attendi inaſſuetudinem, quam habent ad magna remedia, neque virium imbecillitatem ob exantlatos labores; hinc eſt, quòd ex his complures in Stabulis ſuis malint occumbere, quàm in Noſocomiis, Venis cruore exhauſtis, ac ventre pharmacis exinanito, huic Vitæ extremum Vale dicere. Peractâ meſſe in Agro Romano quotannis ægrotantium meſſorum turbâ implentur Urbis Noſocomia; nec ſatis liquet, num plures Meſſorum vitas falce ſua Libitina demetat, an Chirurgi phlebotomo.

Profectò mihi non ſemel admirari contigit, quomodo ex his non pauci acutis morbis laborantes evaſerint, non dicam ſine remedii ullius ope, quod haud qua-

quam miror, ſed cum diætâ ſatis lautâ & opiparâ; ut ut enim pauperes ſint Agricolæ, ubi tamen eorum aliquis ægrotat proximi accurrunt, ova ac pullos deferentes, ex quibus fercula componunt quo pacto vim morbi vel eludunt, vel ab ærumnosâ vitâ, quam ducunt, citiùs ſe expediunt; unde apud nos vulgare dictum effluxit, ruſticanam gentem benè paſtam ac ſaturam in Orci familiam tranſire, urbanam verò fame, ac inediâ inter Medicorum cruciatus miſerè occumbere.

Ubi verò è morbo cœperint convaleſcere ad ſolitam diætam redeunt, Allia nempè & Cæpas, quas pro bellariis, & victu analeptico avidè ſumunt. Medicamenti autem vicem acria iſthæc alimenta ſubire facilè crediderim; ſiquidem cum illorum ſtomachus, ac tota maſſa ſanguinea ad acorem vergat, Autumno præſertim, poſt jam exactos Æſtatis labores, Cæpæ & Allia, non ſecus ac remedia antiſcorbutica, apta erunt ad gluten illud diſſolvendum, ac aciditatem temperandam. Ego multos ex his novi qui Allii, & Cæparum uſu cum vino generoſo mediâ hyeme Quartanas febres fugârunt.

Ga-

Galenus hiſtoriam refert de quodam Ruſtico colico dolore correpto, qui ſibi medelam hanc paravit; cinxit ſe benè, mox allium cum pane comedit, & in conſueto opere totâ die ſe exercuit, quo pacto à colico dolore ſolutus eſt. *Itaque*, (verba ſunt *Galeni*) *ipſe certè id Agreſtium Theriacem appellem, ac ſi quis vel Thracas, vel Gallos, vel denique, qui frigidam regionem incolunt, veſci Alliis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit*. Aliud remedium ad colicam ſedandam habent noſtrates Agricolæ; folia Chamepithii accipiunt, contundunt, & cum Ovorum vitellis cataplaſma conficiunt, quod Ventri apponunt. 12. Met. c. 8.

Satis curioſam Hiſtoriam habemus apud *Hippocratem*, cujus ſunt hæc ipſa verba. *Figuræ magis allevantes, velut qui ſarmenta manu nectebat, & obtorquebat, præ doloribus decumbens, correpta paxilli ſumma parte ſe ipſum infixa inhærebat, meliùs habuit*. Putat *Galenus* in commento (cum *Hippocrates* partem dolentem non expreſſerit) dolorem in manu fuiſſe; cenſet *Vallesius*, colico dolore ægrum laboraſſe, & ligneo palo appoſito, ubi dolor magis ſæviebat, & quaſi conto perforabat, partem compreſ- 3. in 6. Epid.

preſſiſſe; tales enim dolores non parum ſublevari ait, *compreſſione forti*, *corpori jactatione, & mutatione figuræ*, quod ipſum in Ventris doloribus docet Natura, ni mirùm ut manu, vel pugno partem, quæ dolet, comprimamus; ſic enim partis diſtentio, & in ſublime elevatio prohibetur. Eodem modo *Hippocrates* in Mulie-
2. de Morb. Mul. n. 82. rum hyſtericis affectibus compreſſionem manu factam laudabat, ut intra ſuos fines Uterus coerceretur, quod remedii genus mihi non raró ſaluberrimum compertum eſt, ac multò magis, quàm tota hyſtericorum remediorum ſupellex.

Summatim ergo, ut ea quæ fuſiùs pro Agricolarum curatione dici poſſent, contrahamus; quantum uſu, ac ratione licuit deprehendere, illorum corpora laboribus infracta, victuque pravo nutrita tam largis & repetitis ſanguinis miſſionibus, & purgationibus non ſunt exhaurienda. Vomitoria faciliùs tolerant; Cucurbitulæ ſcarificatæ in continuis febribus, ſeu ob illorum magnam huic remedio confidentiam, ſeu ob quid aliud nobis ignotum, perſæpè mira præſtant; ſi quid ex alexipharmacis ipſis offerendum, ex fa-
mi-

miliâ volatilium deſumatur, Naturæ mo-
em gerendo, proni enim ſunt ad ſudo-
em, æſtate non ſolùm, ſed etiam hye-
ne; in Viris enim exercitatis ſudores fa-
ilè prodire ſolent. Ubi verò luctari cum
norbo deſierint, & convaleſcere incipiant,
d pauperes ſuos lares reditus illis per-
nittendus, nec non ſolita familiaris diæta
iſdem permittenda. Non immeritò ſanè
Herodicum Medicum irridebat *Plato*, *3. de Rep.*
uòd Artificibus Diæteticæ regulas vellet
præſcribere.

Sic ergo compendiariâ curatione id ho-
minum genus regendum exiſtimo, alio-
quin ob prolixam, & variam remediorum
ſupellectilem, ſenſim tabeſcit ruſticana
gens, *ægreſcitque medendo*.

De Piſcatorum Morbis.

CAPUT XXXX.

QUemadmodum Agricolæ Terram arando, ac ſerendo populis frugum ubertate victum ſuppeditant, ita Piſcatores maria, & flumina ſulcando piſcium capturâ, ad rem cibariam, & menſarum de-

delicias non parum conferunt. Non ſuffi
ceret enim Continens ad tãtam hominu
multitudinem alendam, niſi Æquor p
ſcium copia ſuccenturiaret; hinc eſt, quò
Civitates & Portus maritimi in caritat
Annonæ minus patiantur, quàm Urbe
& Regiones Mediterraneæ. Populos que
ſdam eſſe, quos Ictiophagos vocant, qu
ſcilicet ex ſolis piſcibus victitant, quale
ſunt Maris Rubri Accolæ, qui ſupra pe
tras Solis calore ferventes piſces aſſant, &
panem conficiunt. Medicina igitur, quæ
ut ait Hippocrates, omnibus ſuccurrit
non minorem Piſcatorum, quàm Agrico
larum curam habere debet, quotieſcun
quę ex morbis, quod non raro fit, male
habeant. Sicubi ergo Medico occurra
Piſcatorem aliquem curæ ſuæ commiſſum
habere, ſecum ipſe diligenter expendat,
quàm laborioſa, quàm difficilis ſit Ars
iſta, quàm graves ventorum injurias to-
lerare ſit neceſſe, hyeme frigora vehe-
mentiſſima, æſtate ſummos æſtus, quali
ciborum genere utatur, quàm irregulare
vitæ genus degat, ut dum cœteri Artifi-
ces diurnis laboribus fuerint defatigati,
domos ſuas adeant, & in ſtratis faciles

no-

noctes cum ſomno virium inſtauratore, traducant; at Piſcatoribus nox ut plurimùm operoſa eſt, & inſomnis. Sic Apoſtoli cum Servatore noſtro conquerebantur, quod totâ nocte laborantes nihil cœpiſſent. Miſeranda itaque iſtorum Artificum eſt conditio, qui cum perſæpè alios lares non habeant, quàm ſolam naviculam, Noſocomia cum ægrotant adire coguntur, quibus exacta & vera curatio inſtitui nequit, niſi conſtet Medico, qualenam ſit Artis genus, in quo ſe exerceat.

Piſcatoribus madidæ ſemper ſunt veſtes, unde iis morbis obnoxii ſunt, qui ex læſo tranſpiratu oboriuntur, uti acutæ febres, morbi pectoris, pleuritides, peripneumoniæ, tuſſes, dyſpneæ, & ſimiles morbi, ut plurimum piſculento victu utuntur, eoque viliori, cum piſces Nobiliores principum menſis ſerventur, ut de Rhombo illo, de quo Juvenalis Satyra 4. quare iis habitus ſunt cachectici qui ad hydropem terminantur; *imbecilliora cibaria brevem vitam habent* dictum eſt Hippocratis 5. in 6. Epid. tex. 29. h. e. ut egregiè Valleſius in commento non multum cõducunt ad vitam longam producendam, rectè propterea ſcripſit Levinius

Le-

De Occ. Nat. mir. l. 2. cap. 21. Lemnius, eſum piſcium, eò quòd citiſſim putreſcant plus panis exigere. Iiſdem, cu in locis humidis ſemper degant in cruribu ulcera fiunt ſanatu difficilia; Scire tame oportet ulcera eorum qui in aquis flujal bus, & locis paluſtribus piſcationem exc cent longè differre ab ulceribus, quæ m ritimi Piſcatores pati ſolent, illorum eni ulcera ſordida ſunt, in gangrenas facil degenerantia, horum verò ſicca & ſqua lida uti advertit Hippocrates in lib. de hu midorum uſu n.7. qui pro hujuſmodi ulce rum curatione fomentum aquæ marin proponit. Locum hunc egregiè exponi Martianus, cum enim parum rationi con gruum videatur ulceribus ſiccis & ſqualli dis aquam marinam adhibere, quæ mor dacitate ſuâ irritandi, fluxionemque au gendi vim habeat, id rectè tamen Hip pocratem præſcripſiſſe ait, ſiquidem cum Piſcatorum in maritimis locis degen tium ulcera ſint prædura ac ſicca, irrita tione inductâ ad ſuppurationem perduc poſſint, ſine qua ulcera ſanare eſt impoſſi bile, hoc idem obſervat *Galenus*. Secus verò curanda illorum ulcera, qui in flu minibus lociſque paludoſis piſcatum exer- De ſimp. med. fac. l. 1. c. 7.

cent;

ent; hujuſmodi enim ulceribus ſordidis xſiccantia, ſine mordacitate convenient, tenim ex *Hippocrate Ulcus ſiccum ſano pro-ius humidum verò non ſanum*. Alvi adſtri-ctione non levi laborare ſolent maritimi piſcatores, licet ſint multò edaciores, quàm qui degunt in terrâ, ut obſervat *Helmontius*, cujus cauſam refert in aerem alinis halitibus impregnatum, qui appe-entiam acuat, ac ſimul alvum duriorem eddat, necnon in fluctuationem, quæ erem continuò recentet, à quo fermen-tationi ſanguinis calcaraddatur. Sic Cly-eres ex aquâ marinâ non parum quidem d ſecernendum ſollicitant, ſed ſiccita-em poſt ſe relinquunt. Locus eſt inſignis pud *Hippocratem*, ubi ait *mentiri homines de lſis aquis per imperitiam, in eo quòd per al-um ſecedere, eamque ſolvere putantur, ma-imè enim contrariæ ſunt ad alvi egeſtiones* ac *eceſſum*; hinc videant, qui in alvi adſtri-tione Clyſteres acres, & multo ſale refer-os præſcribunt, quantum à Divini Præce-toris veſtigiis devient. Piſcatoribus ita-que, quibus alvus ſit adſtricta convenient potiùs Clyſteres emollientes, & oleoſi, er os blanda lenientia, & ecoprotica.

De Vlce.

Blas hum. n. 36.

De Aer. aquis & loc. n. 16

Tor-

Torpori, & ſtupefactioni brachiorum ac pedum aliquandò obnoxios Piſcator eſſe palam eſt, ſi fortè in retibus adſit i ter alios Piſces Torpedo, habet enim m re animalia ſua venenata non ſecus ac te

H. N. Lib. 9. cap. 88. ra, quæ Plinius refert, idque non ſolù contactu ſed etiam aurâ venenatâ, qu per ſetam, aut haſtam brachio Piſcator communicetur, uti ſcripſit Dioſcorides Plinius, Mathiolus atque alii, ſed ab expe rimentis multis habitis à Stephano Lore cino conſtat id non efficere niſi per corp ralem contactum, neque in omnibus ſ partibus, ſed ſolumodò per quoſdam falc tos muſculos. De torpedinis ſtupefacien te facultate, ac remediis ſatis fusè eg Sennertus.

De Morbis Caſtrenſibus.

CAPUT XXXXI.

MIlitaris Diſciplina, quæ ſatis ant quam cum Literis litem habet d dignitate ac præſtantia, & quænam ſ aptior ad nominis immortalitatem compa randam, hoc habet in quo à reliquis A

ti-

tibus differt, quòd cœteræ ad Vitam, quâ nihil pretioſiùs, ſuſtentandam, hęc ad illam prodigendam videtur inſtituta. Profectò noſtrâ hac ætate nullum calamitoſiùs vitæ genus excogitare licet, quàm illud, quod milites, gregarii ſaltem, ducunt, tum in acie, ac Arcium oppugnationibus, tum in hybernis quoque, ſive ob neglectam militarem diſciplinam, cum non eâ diligentiâ, ut olìm, bonæ Militum valetudini conſulatur, miſerabili enim Militiæ, quæ à ferro, & igne ab expeditione aliquâ ſuperſtes fuerit, ſæpenumerò malorum incumbit Cohors, raròque evenit, ut à malignâ aliquâ Epidemiâ Exercitus non decimentur. Hinc celebres, ſeu potiùs infames, ſunt Febres Caſtrenſes, aliique morbi exitiales, & contagioſi, qualis fuit Febris Ungarica, quæ primò caput extulit anno 1566. in Pannonicâ expeditione Maximiliani II. Imperatoris contra Solymanum, quam Febrem *Sennertus* ritè deſcribit, & militarem, ſeu Caſtrenſem appellat, utpote in Caſtris pravis alimentis, & aquis corruptis enatam, quibus alias tamen cauſas adjunctas fuiſſe idem teſtatur, ſcilicet vigilias, in- *l. 4. c. 14. de Feb.*

 gen-

gentes labores, pluvias, æſtus, frigo-
ra, inopinos terrores, ac mille alia in-
commoda, quæ non norunt, niſi qui ea
experti fuerint.

Nihil tamen æquè morborum phalan-
ges in Caſtra invehere poſſe crediderim
quàm Caſtrorum ſordes & neglectam mun-
ditiem. Divino edicto olìm Iſraelitis in-
terdicebatur, ne intra Caſtra alvinas fœ-
ces auderent deponere, ſed extra ipſa
imò in Terrâ facto foramine, in illo alvum
exonerarent, mox fœces operirent, quem
in finem quilibet Miles paxillum ad latus
acuminatum geſtare tenebatur pro neceſ-
ſario hoc munere, quod ipſum apud Tur-
cas, quorum Militia corporis munditiem
magis ſtudet, ritè obſervari accipio.
Hæc autem ſunt Deuteronomii verba
cap.23. *Habebis locum exſtra Caſtra, ad quem egre-
dieris ad requiſita naturæ, & habebis paxillum
cum armis tuis, cumque ſederis per circu-
tum, & egeſta operies, quo relevatus es;
Deus enim ambulat in medio Caſtrorum.*
Ego quidem in Caſtris Medicinam me
nunquam feciſſe fateor, ab iis tamen Me-
dicis, qui magnos Exercitus comitati
ſunt, accepi, tam gravem mephitim in

Ca-

Caſtris interdum per æſtatem perſentiri, ut nullum antrum Charonæun graviùs fœteat; mirum itaque non eſt ſi peculiares, & inobſervati in Caſtris morbi emergant, qui peculiari nomine ſint donati, & particulares curationes mereantur. Non defuere propterea Doctiſſimi Viri, qui in id ex profeſſo incubuerint, ut *Raymundus Mindererus*, qui Tractatum edidit de Militari Medicina, necnon *Henricus Screta*, qui egregiè ſcripſit de Febre maligna Caſtrenſi, & Doctiſſimus L. Antonius Porcius de Militis in Caſtris Sanitate Tuenda.

Ego quidem in Caſtris longè diverſam eſſe Medicinæ faciem, ab eâ, quæ in Civitatibus viſitur, & exlegem eſſe cenſebam, ut cum quâdam temeritate eſſent capienda remedia. Sicuti enim Caſtrenſis vita brevis eſſe conſuevit, ita inibi Artem medendi non adeò longam eſſe debere exiſtimabam, ſed expeditam, & ſicuti occaſio eſt præceps, ita experimenta eſſe periculoſa, ſicque Medicum, etiamſi velit, ob inopinos caſus, & frequentem Caſtrorum mutationem, præſtare ſe non poſſe opportuna facientem, neque Ægros

ipſos. Verùm à Clariſſimo Viro D. Geor-
gio, Errico Barſntorff, Sereniſſimæ Du-
cis Hannoverenſis Archiatro, dum Mut-
næ degeret, accepi, Medicinam in Ca-
ſtris non adeò rudem eſſe, neque tam ir-
regularem, ut vulgò creditur, cum Prin-
cipes, ac Exercituum Ductores, tum
ſibi, tum ſuis copiis peritos Medicos cum
magnâ pharmaceuticâ ſupellectile, ma-
gniſque ſtipendiis conductos, adeſſe ve-
lint, ſicuti in Trojano bello Machaonem
Medicum, ac celebrem Chirurgum inter
Græcos fuiſſe legimus.. Ab hoc igitur Do-
ctiſſimo Viro, qui in Hungariâ quinqu
numeroſiſſimis Caſtris, cum Brunſuicen-
ſibus, & Luneburgenſibus copiis inter-
fuit, multa ſcitu digna intellexi, quæ h
referam, ut hoc penſum meum pro M-
litaris diſciplinæ beneficio, ſi non propri
ſaltem alieno Marte, abſolvam.

Ad duo potiſſimùm capita (except
vulneribus, quæ ſunt Militiæ præmia
morbos Caſtrenſes refert Vir Clariſſimu
Febrem ſcilicet malignam, & Dyſente-
riam; reliquos autem morbos, horum
duorum tanquam prodromos, vel ped-
ſequas ſtatuit. Febrium malignarum
cau-

cauſam proximam, & immediatam miaſmati virulento in maſsâ ſanguineâ concepto, & radicato acceptam refert, cauſam verò occaſionalem Caſtris in eâdem ſtatione diu manentibus, hominum, & animalium cadaveribus, necnon illorum excrementis non obrutis, quæ omnia pravis halitibus aerem inquinare valeant, & in Vitæ penetralia malignas particulas invehere. Malignitatem hanc in Acido impuro volatili ſummèque activo, & tam humorum, quàm ſpirituum, mediante fermentatione, deſtructivo, conſtituit. Malignas has febres, circa finem Æſtatis ut plurimùm excitari ait, quas poſtea comitantur cephalalgiæ, deliria, convulſiones, fluxus colliquativi, ceu cauſam effectus. Ex ejuſdem obſervatione Febres hæ malignæ Caſtra deſerunt, ac receptui canunt, ſimul ac frigus nocturnum invaleſcere incipiat; Sole ſiquidem recedente, magis conſtringitur Aeris textura, & fœtidæ exhalationes intra propriam mineram ſe recondunt, unde fœtore hoſtili, & activitate Acidi ſolaris, ceſſantibus, ceſſat quoque malignitas.

In Aere igitur corrupto, ac inquinato,

malignitatis ſeminium illud hoſpitari ait; quod Febrem Caſtrenſem gignat ac nutriat, adeò ut ſi ullus morbus ſit cui verè τὸ θεῖος *Hippocratis* conveniat, maximè Caſtrenſibus Febribus debeatur, quod etiam de remediis, quæ iiſdem adhibentur, affirmandum. Morbos autem, in quibus Veteres divinum aliquid agnoſcebant, Aeri geneſim ſuam debere ex juſdem
De flat. n. 4. *Hippocratis* teſtimonio ſatis liquet, qui morborum principium ex Cœlo, Aere ſcilicet, deducit, & Auctorem, & Dominum eorum quæ noſtris corporibus accidunt, Aerem appellat, quamvis *Helmontius Divinum illud* pro fermenti admirandâ proprietate interpretandum velit
In Ign. Hoſp.
l.4 n.26 Notat Vir Clariſs. *Hippocratem* in libro de Morbis, principium morbi ex Cœlo appellaſſe ἀνεπιτήδειαν, & in libro de veteri Medicina eodem vocabulo quoque humorem acidum dulci oppoſitum vocaſſe, unde contagium ex Aere ſuſceptum per acidum volatile ſatis commodè videtur exponi poſſe.
n.ultim.

Symptomata, quæ Febres has caſtrenſes prænunciant, ſunt perturbatio quædam, ac ſui diſplicentia, quam ægri per-

ſen-

ſentiunt, mox una, vel altera horripilatio, manifeſtum miaſmatis virulenti indicium. Symptomata verò Febrem hanc comitantia ſunt vigiliæ, deliria, magnus æſtus, anxietates circa præcordia, ſomnolentia oppreſſiva, capitis dolores, ac perſæpè ſudores uſque ad morbi ſtatum.

Ad bonum, vel malum morbi eventum prænunciandum, ſudoris præſentiam, vel carentiam attentè conſiderandam inquit; ſiquidem ſi cum pulſu magno ſudor, licet à principio, obſervetur, penè certam ſalutis ſpem licet prædicere, quamvis magnis ſymptomatibus vexentur ægri, ſicuti plurimos abſque ſudore, licet mitiùs degere viderentur, inopinatò extinctos vidiſſe ait; neque adeò referre, ſi in diebus judicatoriis non appareant, cum etiam boni ſudores ab *Hippocrate* dicantur, *Prænot. n. 5.* qui efficiunt, ut faciliùs feratur morbus.

Quoad harum Febrium curationem, funeſtam ut plurimùm Venæ ſectionem ſibi obſervatam teſtatur, & ab illa religiosè abſtinuiſſe; quare poſt unam, vel alteram horripilationem, antequam miaſma virulentum vitæ penetralia altiùs ſubiret, ſtatim alexipharmacum aliquod

volatile exhibebat, veluti Tincturam bezoardicam *Vvedelii* cum ſpiritu Cornu Cervi rectificati, cœteris verò diebus Cardiacum aliud magis temperatum, ut pulverem Contriervæ, Cornu Cervi, Salis viperini ſingulis ſex horis, donec largus proflueret ſudor, quo fluente, mitiùs agebat, remedii doſim, & frequentiam ſenſim diminuendo; quo tempore, niſi maxima urgeret neceſſitas, alvum non ſollicitabat, cum ab alvo ſolutâ, ſudorem, & tranſpiratum ſiſti videret; quem tranſpiratum decocto avenæ cum radicibus Scorzoneræ, raſurâ Cornu C. & ſimilibus promovebat. Satis feliciter Veſicantium uſum ſibi ceſſiſſe ait, in tribus potiſſimùm caſibus, ſcilicet in ſomnolentiâ capitis doloribus, & ſub cute latitantibus peticulis, brachiis & femoribus illa apponendo.

Eâdem penè methodo caſtrenſes Dyſenterias curandas putat, eadem bezoardica bis vel ter in ipſo principio, opiatis in parvâ doſi permixta, propinando, ut coercito humorum ad alvum impetu, laxatiſque partium nervoſarum fibris ſudori fores liberiùs paterent, eodem tempo-

re

re Corpus ſtragulis benè contegendo, & cruſtam panis ſpiritu Vini calido impræ-gnatam Umbilico apponendo. Habito autem juxta votum ſudore, ſi Corpus pur-gatione aliquâ indigeret, pulverem laxa-tivum ex Rhab. Corall. rub. præp. Cornu C. uſti in juſculo propinabat, quo bis, vel ter repetito, malum ſæpè ſuperatum vi-dit, exhibito poſtea, ſi opus eſſet, me-dicamento aliquo ſtomachico ad appeten-tiam ſuſcitandam.

Ad tormina verò ſedanda, nervina car-minativa opiatis ſociata valdè commen-dat, qualis eſt mixtura polychreſta, à Clariſs. *Vvedelio* in Opiologiâ deſcripta, & Sacculi paregorici ex floribus Chameme-li, ſeminibus lini, furfure, & Sale facti. Si verò diutius Cruoris fluxus perduret, uſum ſalutarem præſtare ait abſorbentia & ſtiptica; ſic hujuſmodi remediis, è Ca-ſtris Venæ ſectione ablegatâ, caſtrenſes morbos faciliùs expugnari deprehendit.

Quoad unitatis ſolutæ morbos, Vul-nera ſcilicet, quod ſæpè evenit, rem no-tatu dignam obſervavit Vir Clariſs. ineſſe iis neſcio quid caſtrenſe, ac malignum, quamvis Vulnera eſſent leviſſima, nec

ma-

mali quicquàm de illis liceret ſuſpicari
obſervavit enim in diuturnis Arcium ob-
ſidionibus, vulnera omnia cum contuſio-
ne, veluti Sclopetorum, ac præſertim in
capite, ut ut leviuſcula, curatu eſſe diffi-
cillima, ac licet ſummâ diligentiâ tracta-
ta, cum ſummo tamen Chirurgorum de-
decore perſæpè lethalia fuiſſe, superve-
niente nimirùm inflammatione, ac poſtmo-
dùm gangrænâ; ut locus interdum ſuſpi-
cioni fuerit, hoſtes obſeſſos veneno plum-
beas glandes armaſſe. Verùm à deſer-
toribus habitâ notitiâ, idem fatum quo-
que ex ſuſceptis vulneribus obſeſſos ſubiiſ-
ſe, de malignitate per aerem vulneribus
communicatâ, dubitari cœptum, ideòque
bezoardica terrea & abſorbentia, cum ce-
phalicis vulnerariis præſcribendo, feli-
ciores vulnerum inſtituebantur curatio-
nes, non omiſsâ interim vulneratæ parti
remediorum ejuſdem indolis applicatione,
vulneribus iniiciendo per ſiphunculum de-
coctionem Abſinthii, Scorzoneræ, rutæ,
cum melle mixtam, ſive digeſtivo Oleum
Hypericonis, Balſamum peruvianum & ſi-
milia commiſcendo.

Rem oppidò curioſam ab eodem Clariſs.
Vi-

Viro rerum omnium obſervatore accuratiſſimo accepi, quam eſſe ait ſatis frequens in caſtris malum, quod non ſolùm gregarios milites, ſed etiam nobiles & generoſos Viros invadat, nimirùm improviſum quoddam ac ardens Patriam, ac ſuos erviſendi deſiderium, germanâ linguâ (das Heimvveche) dictum, quod ominoſum ut plurimùm eſſe conſuevit. Tali enim deſiderio correpti, aut morbo aliquo, aut cæde intereunt, vixque, ut idem ait, ex centum unus evadit, adeò ut in caſtrenſe proverbium ceſſerit. *Qui Patriam quærit, Mortem invenit.*

Noviſſe præterea ſe inquit, non ultimæ claſſis Viros, aliàs ſatis magnanimos, ad ſolam alicujus expeditionis denunciationem, non aliter ac fulmine tactos, futuræ mortis idæam in mente ſubitò ſibi fabricaſſe, ac tantâ certitudine ex iminenti conflictu mortem ſecuturam prænunciaſſe, ut die ad pugnam antecedente Amicis extremum Vale non ſolùm dixerint, ſed bona ſua diſtribuendo, corporis ſui ſepulturam illis ſeriò commendarint, ſicque eos poſtmodùm in pugnâ cecidiſſe.

Hunc animi morbum, ob altiùs impreſ-

ſum

ſum pavoris ſigillum, & triſtiſſimam mortis imaginem menti occurſantem, curari ait Charactere alio quodam contrario ſcilicet fiduciæ pentaculo, tempeſtivè tamen, & priuſquam morbus altiores agat radices; & hoc pacto per appenſum ſigillum ſpiritus antea veluti ligatos ſolvi, ac mortis imaginem aboleri.

Id autem naturaliter contingere, nequaquam verò propter vim aliquam hujuſmodi pentaculis inſitam, credendum eſt, ut, ſicuti imaginationis vis, & concepta mortis imago milites in tantam animi dejectionem perducit, ſic ejuſdem imaginationis poteſtas per creditam, licet ex ſe nullam, Sigillorum dinamym, impreſſam pavoris & mortis imaginem è mente eliminet. Multa de Amuletis, & Periaptis apud varios Scriptores extant, qui tamen ut plurimùm nullam phyſicam virtutem iiſdem impertiunt, niſi eam quàm credulæ mentis paſſiva deceptio illis indulſerit: Adeò verum eſt, quod ſcripſit Seneca, *Quædam nonniſi decepta ſanari*. In
Ep. 23. hanc rem ſuccurrit, quod apud *Carteſium* de vi imaginationis olìm legi; eam enim eſſe dixit, ut ipſius imaginationis abdu-

ctio maximum ſit ægritudinis remedium: *Etenim*, ait ille, *ſi quis animo compoſito ſpectet continuò tragædias, attamen mœror aliquis contrahetur, illius animus ad ſuſpiria aſſuefiet, Cor & Fibræ contracturam patientur, unde ſanguinis circulatio ſegnior evadet, & obſtructiones in Hepate, ac Liene generabuntur: ex adverſo, ſi quis variis ægritudinibus vexetur, & animum, quantùm poſſit ab illis abducat, objecta læta, ac mentem exhilarantia cogitando, ad bonam valetudinem ſibi viam ſternet.*

Rem haud minùs curioſam mihi enarravit idem Vir doctiſſimus; ſibi nempè obſervatum, poſt commiſſum aliquod prælium, quòd Cadavera in ſolo ſtrata, ac veſtibus, uti mos eſt, denudata, omnia ferè pudenda habeant turgida ac diſtenta tanquam ad pugnam veneream parata, ſic in fœminis quoque interemptis, muliebria rigida, ac tentigine quâdam contracta admiratum eſſe. An id fieri credendum, quòd Milites ad pugnam prodeuntes magno furore ac rabie perciti, omnes ſpiritus, ac ſanguinem (uti proprium eſt iræ ac furoris) è corporis penetralibus ad extima propellant, ut hoſtem ſibi obvium

pro-

proſternant, ideòque in pugnâ proſtrati ac cœſi, ſicuti vultu, licet mortui, adhuc furorem & minas ſpirant, ſic genitalia ob ſpiritus inibi captivos detentos, poſt mortem convulſa retineant? Longè profectò diverſam faciem eſſe eorum, qui ex morbo aliquo, ſive acuto, ſive chronico, ſuis in ſtragulis occumbunt ab iis qui violenta morte intereunt, multòque magis, qui Martis Victimæ in acie mactantur, ſatis perſpectum eſt. De Milite Romano in
l.3.c.2. Cannenſi prælio narrat *Valerius Maximus*, qui cum mutilus ad retinenda arma inutiles manus haberet, ſpoliare ſe conantis Numidæ cervicem complexus, os, naribus & auribus corroſis, deforme reddidit, inque plenæ ultionis morſibus expiravit.

Iſthæc mihi communicata referre lubuit, iis non ſolùm, ut reor, quibus medicinam in Caſtris facere volupe ſit, uſui futura, ſed iis quoque, qui in Civitatibus, & Oppidis medicæ praxi addicti ſint: etenim, bellicâ tempeſtate Provincias, & regna vexante, cum perſæpe contingat ut militares copiæ ab æſtivis expeditionibus in proximas Civitates & Oppida ad hybernandum ſe recipiant, facilè hujuſmo-

nodi occaſione morbi Caſtrenſes curran-
li occurrunt. Annis alapſis cum Mili-
iæ Germanæ hiſce in regionibus hyber-
a Caſtra ſtatuiſſent, Febres, & Dyſen-
erias, quales apud Auctores leguntur,
nihi obſervare contigit, multoſque præ-
laros Viros ſcio interiiſſe, quibus à Me-
icis militaris medicinæ, & genii caſtren-
um morborum ignaris, adminiſtrata ſunt
ntempeſtiva remedia, ut Venæ ſectiones
 valida purgantia, potiſſimâ indicatio-
e miaſma illud virulentum, & efferum
erdomandi, & per cutis ſpiracula elimi-
andi, vel neglectâ, vel ignotâ. Expe-
ientia itaque rerum magiſtra in curandis
ujuſce indolis morbis tali methodo pro-
edendum oſtendit. Quotieſcunque igi-
ur ſe ſe offerat occaſio, conſulendi citati
criptores, *Mindererus*, & *Screta*, ac D. L.
Antonius Porcius. Penes *Helmontium* *De Feb. cap. 1.*
quoque Febris cujuſdam, fit mentio, quæ
otam ſuam tragœdiam ſine ullo caloris
enſu peragit, quam Febrem Caſtrenſem
ppellat, de cujus Febris ingenio, & mo-
e quædam leguntur ſcripta apud *Regne-* *de Suc. Panc.*
um Graaff, *Cornelium Bontekoe*, *Etmulle-*
um, & alios. Omnes itaque, qui hac
de

Diatri. de Feb. de re ſcripſere , unanimi ferè conſen
obſervavi horum affectuum cauſam in a
T.p.c17. de Feb. dum volatile , corroſivum , efferum , re
garinum referre, ideòque hujuſmodi v
nenum invertendum, infringendum,
potiſſimùm Salium volatilium uſu, per gla
dulas cutaneas abigendum.

DE LITERATORUM MORBIS

DISSERTATIO.

Diatribæ huic meæ de Morbis Artificum, diſſertationem hanc de p.n. affectibus, quibus premi ſolent Literarum Profeſſores, adnectere non improprium duxi, his enim idem obvenit, quod Mechanicis Artificibus, ut unde bona multa, inde non pauca mala proveniant. Perpaucos nimirum exiſtimo eos eſſe, qui ſolius amore Virtutis Literis operam dare velint, nec animo præſumant honores, dignitates, & magnos quæſtus, quos honorarii titulo decorant, adeò verum eſt, quod dixit Ariſtophanes, ſublatâ è Mundo paupertate & Pluto, omnia everſum iri, nullumque Sapientiæ, & cœterarum artium cultorem fore; hæc ſunt illius carmina, dum Paupertatem ſic loquentem in Scenam inducit,

in Plut. Act. 4.

εἰ γὰρ ὁ πλοῦτος βλέψειε πάλιν διανε-
μειεύτ' ἶσον ἑαυτὸν,
οὔ τε τέχνην αν ανθρωπων, οὔ τε σοφί-
μελετῶν.
οὐδεὶς, ἀμφοῖν δ' ὑμῖν τούτοιν ἀφανισθε-
τοιν, ἐθελήσει
τίς χαλκεύειν, ἢ ναυπηγεῖν, ἢ ῥάπτει
ἢ τροχοποιεῖν,
ἢ σκυτοτομεῖν, ἢ πλινθουργεῖν, ἢ πλυνεῖν
ἢ σκυτοδεψεῖν.
ἢ γῆς ἀρότροις ῥήξας δάπεδον, καρπ-
δηοῦς θερίσασθαι,
ἢν ἐξῇ ζῆν ἀργοῖς ὑμῖν, τούτων πα-
των ἀμελοῦσιν.

quæ carmina latinè ſic reddidit Andre-
Divus Juſtinopolitanus.

Si enim Plutus videbit iterum, divedetq-
æqualem ſe ipſum,
Neque artem hominum, neque ſapientia-
exercebit
Nullus; ambobus autem nobis bis deſtr-
ctis, volet
Quis æris eſſe Faber? vel naves facere? v-
ſuere, vel rotas facere?
Vel a coria incidere? vel facere muros, -
lavare, vel pelles tingere?

Vel

Vel terræ aratris rumpens campum, ſru-
ctum Cereris metere?
Si liceat vivere otioſis nobis, hæc omnia ne-
gligentibus

Ut plurimùm ergo qui ingenio valent, ſi egeſtas premat, ac ſpes affulgeat divitias comparandi, literarum ſtudio totos ſe dedunt, ſibique ſplendidum cenſum parant, necnon multam exiſtimationem apud Nobiles Viros, quibus poſtea ad Literatorum fores pulſandum, ut conſilia expoſcant. Verùm Literarum cultura licet uberem opum, & gloriæ meſſem reddat, tribulos quoque, ac improbam malorum ſegetem ſuis Cultoribus non rarò progerminat. Literati ergo homines, qui, ut ait *Ficinus*, *quantum mente, & cerebro negotioſi ſunt, tantum corpore otioſi ſunt*, omnes ferè vitæ ſedentariæ incommoda, demptis Medicis Clynicis, ſubeunt. Nihil notiùs, quàm Hominem ſedendo Sapientem fieri; totâ ergo die ac nocte ſedentes inter literarum oblectamenta corporis damna non ſentiunt, donec non intellectæ morborum cauſæ ſenſim obrepentes eos lectis affixerint. Jam ſuperiùs innuimus, quas noxas inferat Sellularia vita,

de Stud. Val. tu. c. 3.

 qua-

quare circa id non ultra immorabor
Vitæ quoque Statariæ incommoda non
raro experiuntur Literarum Profeſſores
multos enim ex iis paſſim viſere eſt, qui
ut ſedentariæ vitæ, quæ tam malè audit
evitent damna, *in contraria currunt*, dum
ad multas horas. ac totos ferè dies, ſtan
erecti libros evoluendo, quod non mi
nùs, imò forſan magis noxium, quàm
ad opus ſuum ſedendo incumberent.

In univerſum porrò Literati omnes ſto
machi imbecillitate laborare ſolent. *A
imbecilles ſtomacho, quo in numero magna
pars urbanorum, omneſque penè literarum
L.1.c.2. *cupidi &c.* ajebat *Celſus*. Nullus enim fer
eſt, qui seriò literarum ſtudio det ope
ram, ac de ſtomachi languore non com
queratur; dum enim Cerebrum conco
quit ea, quæ ſciendi libido, & Literarum
orexis ingerit, non niſi malè poteſt con
coquere Ventriculus ea, quæ fuerint in
geſta alimenta, diſtractis nempè ſpiriti
bus animalibus, & circa intellectuale opu
occupatis, vel iiſdem ſpiritibus non adeo
pleno influxu, uti opus eſſet, ad ſtoma
chum delatis, propter fibrarum nervea
rum, ac totius nervoſi ſyſtematis in altio
ri-

ribus ſtudiis validam contentionem. Quantum enim ad Viſcerum omnium naturales functiones ritè obeundas conferat, ſi non ſucci nervei, de quo adhuc non ſatis conſtat, ſaltem ſpirituum animalium influxus, ex partium paralyſi laborantium contabeſcentia ſatis liquet; quamvis enim ob perennem arterioſi ſanguinis affluxum vitali ſucco fruantur, attamen humore illo, ſeu quidquid ſit illud, quod per nervos ad eas defertur, orbatæ, gracileſcunt.

Hinc ergo cruditates, flatuum ingens copia, corporis totius pallor, & macies, partibus geniali ſucco defraudatis, ſummatim omnia damna, quæ cacochyliam conſequuntur, ortum ducunt. Sic Studioſi paulatim, licet Joviali temperamento præditi, ſaturnini, ac melancholici fiunt; ſic dici ſolet, melancholicos eſſe ingenioſos; at forte aptiùs, ingenioſos fieri melancholicos, ſpirituoſiori nempe ſanguinis parte circa mentis opera abſumpta, magis verò fœculentâ ac terreſtri intus relictâ.

Non ibo tamen inficias quin ad id multum conferat corporis temperies ad me-

lancholiam pauliſper vergens, cum moderatâ cœterorum humorum mixſturâ. Varias quidem cauſas affert *Ficinus* in libro, quem in Studioſorum gratiam conſcripſit, quare Literati melancholici ſint, vel fiant, quarum alias ex Aſtronomiâ, cui potiſſimùm erat addictus, deducit, alias ex naturali philoſophiâ; quæ omnes ad vehementem vitalium ſpirituum motum, & diſſipationem referuntur, unde ſanguis ater efficitur. Melancholicis ergo paſſionibus obnoxii ſunt ut plurimùm literarum Profeſſores, eòque magis ſi à primordiis tale temperamentum ſortiti fuerint; ſic habitu graciles, luridi, plumbei, moroſi, ac ſolitariæ vitæ cupidi, obſervantur qui verè Literati ſunt.

l.1.c.3.

Oculorum imbecillitati præterea obnoxii paulatim redduntur; legentes ſiquidem, & ſcribentes intento obtutu non poſſunt, quin Viſionis læſionem perſentiant, quod malum fovent dum literas minutas ſcribunt, quod familiare eſt iis qui prompti ſunt ingenii. Curioſum certè eſſet, ſi veritati congueret, id quod proponit *Ariſtoteles*, quare, qui luſcioſi cognominantur, literas minutas ſcribere con-

Se. 31. Prob. 8. & 15.

conſueverint; mirum eſt, inquit, *ut qui obtuſi ſint oculis, rem faciant, quam eorum facere intereſt, qui acumine valeant oculorum;* varias hujus rationes affert, ſicuti & *Plempius*, qui ait, ſe aliquandò dubitaſſe, quin hæc affectatio quædam eſſe poſſet, ut ſani, & vegeti viſus eſſe viderentur. Verùm ego non paucos Myopes novi, qui ſatis amplis literis ſcribere ſoleant. Indubium tamen eſt, quòd qui minutiùs ſcribere conſueſcant, ſibi curtiorem viſum reddant, & Myopiam ſibi paulatim adſciſcant; ſic etenim Oculus aſſueſcit ad proxima ſolùm videnda, ac retina ex tali aſſuefactione in ſitu à pupillâ magis remoto obfirmatur, atque obdureſcit, adeò, ut mobilitas illa, quam oculo impertita eſt Natura, aboleatur. *lib. 4 Ophtal. c. 42.*

Affectu quoque Myopiæ contrario interdum laborant, qui ſcriptioni, ac lectioni nimis addicti ſunt, adeò ut temporis progreſſu objecta ab oculo longè remota tenere iis neceſſe ſit, quod vitium Senibus familiare eſt; etenim cum incurvi, ac proni ſcribant ac legant, facilè humor cryſtallinus ad pupillam prolabitur, eamque obturat, ac cœcitatem inducit. Hanc

eſſe cauſam quare in Equis, aliiſque animalibus frequentiùs viſionis noxæ contingant, ait *F. Platerus*, cum enim prona incedant, oculi humores ad anteriora ſenſim feruntur, ibique ſubſiſtunt.

Tom. 1. Prax. Med. c. 7.

Præterea Literarum Studioſi, cum legendo, & ſcribendo, capite, ac pectore inclinato libris incumbant, Ventriculum, & Pancreas comprimunt, ex qua compreſſione ſtomachus oblæditur, & ſucci pancreatici per ſuos ductus curſus inhibetur, unde poſtea Viſcerum naturalium œconomia perturbatur; hanc ſucci pancreatici interceptionem ob talem corporis ſitum advertit *Dolæus*, in hypochondriacis affectibus valdè noxiam. Nephritis quoque & Arthritis, quæ Vitæ ſedentariæ pediſequæ ſunt, Literatorum morbis comites ſe jungunt; perrarò autem quis arthriticus eſt, quin fiat nephriticus, non tam, quòd in Arthriticis lecto, ſeu ſellæ affixis lumbi ac renes, ob aſſiduum decubitum, & ſeſſionem graviter fatigentur, quàm quòd utriuſque affectus eadem ſit materialis cauſa. *Eraſmus* in quadam Epiſtolâ ad amicum ſuum arthriticum, poſtquam multum de ſuo Tortore, calcu-

Encycl. Med. l. 3. de Morb. Abd. c. 11.

Vid. Bevero v. de Ren. Cal.

lo

lo nempè, quem geſtabat in renibus, conqueſtus eſſet, ſcripſit, ſe & amicum illum eſſe affines, imò cognatos, duarum quippe Sororum Maritos, ac illius Uxorem ſibi intimè jungi abſque ullâ adulterii ſuſpicione.

Nulli porrò præ cœteris Literarum Profeſſoribus ſtudiorum laboribus magis atteruntur, quàm qui Operum editionem in publicum moliuntur, nominiſque ſui immortalitatem in animo habent inſculptam; de iis tamen loquor, qui verè ſapiunt, nam complures ſunt, qui ſcribendi cacoethe detenti, rerum malè conſarcinatarum editionem, ac abortus potiùs, quàm maturos fœtus properant, non ſecus ac Poetæ quidam, qui centum carmina compingunt, ſtantes *pede in uno*, ut ait *Horatius*. Viri ergo ſapientes, qui nominis ſui, famæ & exiſtimationi in longum tempus proſpiciunt, diurnis ac nocturnis laboribus ſe conficiunt, ut aliquandò pereant, antequam pariant. Non tam verò malè plectuntur in ſtudiis, qui ſolùm ſcire contenti ſunt, quod alii ſciverint, & ſcripſerint, optimumque cenſent, *aliena frui inſania*, ut ſcripſit *Plinius* de iis, qui no-

vas

vas Ædes nunquam fabricari velint, ſed ab aliis extructas lubentiùs emere, & incolere.

Quoniam *Plinii* facta eſt mentio, hic dictum illius memorabile ad rem noſtram ſpectans, quod multorum ingenia hactenus exercuit, ac torſit, præterire nefas ducerem; ſic ergo *Plinius*. *Atque etiam*
lib.7. H. N. c.50. *Morbus eſt aliquis per ſapientiam mori*. Qualis ſit morbus iſte, de quo intellexerit *Plinius*, tot ſententiæ, quot capita. Varias doctorum hominum opiniones recenſuit Celeberrimus *Gaſpar à Rejes* in Ju-
Quæſ. 100. cundarum Quæſtionum campo, ubi *Mercati*, *Mercurialis*, *Jo: Pinedæ*, *Salmaſii*, *Dalechampii*, *P. Ludovici della Cerda*, aliorumque ingenioſiſſimas expoſitiones refert, ut apud eundem videre eſt, cum nonnulli intelligendum velint *Plinii* locum de morte in ſenili ætate, cujus propria eſt prudentia, ut *Mercatus*, alii de Quartanâ Febre, quæ ſapientiâ, ac quâdam veluti intelligentiâ, ſtatis diebus, & horis aggrediatur, ut *Jo: Pineda*; alii in verbo mendum, ob Scriptorum incuriam, eſſe putent, & pro verbo illo, *per ſapientiam mori*, reponendum aliud, *per deſipientiam mori*, ut *Mercurialis* de Phrenitide; alii de

di-

divinandi facultate, quam nonnulli animam agentes interdum acquirunt, futura quædam poſt ſuum obitum prænunciantes, ut *P. della Cerda;* alii tandem, ut modò citatus *Gaſpar à Rejes*, de Paraphrenitide, diaphragmate vulnerato, vel percuſſo, eò quòd Veteres in hac corporis parte Prudentiæ ſedem collocarent.

Tot Clariſſimorum Virorum ſuffragiis, meum, qualiſcumque ſit, calculum addere liceat; *Plinium* ſcilicet tot periculis, tot caſibus, tot morbis, quibus Vita noſtra continuò petitur, adnumerare quoque voluiſſe cauſam occaſionalem, ob quam Mors perſæpè contingat, Studium nempè Sapientiæ, quæ ſuos Cultores ad præproperam mortem non rarò perducit, ita ut in morborum Claſſe morbus ſit aliquis, quem Medici non adverterint, ſcilicet *per Sapientiam mori*.

Non poſſum quin in hanc rem auream *Platonis* ſententiam recenſeam, quâ mirificè explicatur, quomodo literarum ſtudium varias ægritudines accerſat. Statuens ergo Vir ille Divino ingenio excellens, Hominis pulchritudinem, ac ſanitatem in commoderatione quâdam, ac *in Timæo. p. 495.*

pro-

proportione inter Animam, & Corpus, ſic ſcripſit. *Quando Anima Corpore admodùm potentior eſt, exultatque in eo, atque effertur, totum ipſum intrinſecùs quatiens languoribus implet. Quando etiam ad dicendum, inveſtigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit prorſus corpus, & labefactat; Denique cum ad dicendum, differendumque privatim, & publicè ambitioſa quadam concertatione contendit, inflammat Corpus, atque reſolvit; nonnunquam etiam deſtillationes, fluxuſque commovens Medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias cauſas judicare*. En quomodo Literati, qui

Ingentes animos anguſto in pectore verſant,

dum imtemperanter ſtudiis incumbunt, Corpora ſua, ad ſuſtinendas Animæ ac ſpirituum motiones inepta, morboſa efficiunt. Tam arctâ verò lege conſortii fœderantur ad invicem Anima, & Corpus, ut omnia tam bona, quàm mala unius in alterum viciſſim corrivent, ac veluti, ex corporis nimiâ exercitatioue Anima ad mentis functiones langueſcit, ac torpet, ſic ob nimiam Animæ contentionem circa Sapientiæ ſtudium corpus marceſcat neceſſe eſt, abſumptis nempè ſpiritibus;

com-

communi ſcilicet Inſtrumento ad materiales, & ſpirituales operationes ritè obeundas. *Labor articulis, carnibus cibus, ſomnus viſceribus, Animæ deambulatio, cogitatio hominibus.* Sic Artis Magiſter; Omittam hic referre, quæ in hujus loci commento ſcripſerit *Galenus*, ac literis prodiderit *Valleſius*; *Cogitatio* igitur, ex *Hippocrate*, cum Animæ ſit propria exercitatio, atque in hoc toti ſint Literarum ſtudioſi, ſcilicet ut cogitent ac meditentur (quandò noſtrâ hac ætate non deſint, qui totam Animæ eſſentiam in cogitatione conſtituant) fieri nequit, quin Corpus à ſuâ Rectrice deſtitutum exorbitet, ac multas ærumnas non ſentiat, deſtillationes, ut ait *Plato*, membrorum torporem, atrophiam, ac præproperam Senectam. *5. in 6. Epid.*

Hæc in univerſum patiuntur Literarum Profeſſores; ex iis tamen quidam ſunt, qui peculiaribus morbis vexari ſolent, uti Concionatores, Philoſophi continuò in ſcholis diſputantes, Advocati in Foro, ac præcipuè Patavini Profeſſores in Lyceo, qui ubi ab hyemis principio uſque ad finem veris ab Exedris declamarint ad ravim uſque ut ſtudioſam Juventutem in-

ſtruant, tandem anxii & anheloſi palam faciunt, quàm graves noxas pectori inferat talis exercitatio, & quotcunque alii, qui circa vocis exercitium detineri ſolent. Hi enim Deſtillationibus, & Vaſorum in pectore ruptionibus non rarò ſunt obnoxii. Politici verò, Judices, & qui Principum miniſterio ſunt addicti, ſtudiis, magnis laboribus, ac vigiliis attriti, inter hypochondriacos primas tenent, & in maraſmum paulatim prolabuntur. *Petri Xilandri*, Regis Catholici in Brabantiæ Curiâ Conſiliarii, elegantiſſima Epiſtola legitur, Operi *Fortunati Plempii* de Togatorum Valetudine tuendâ præfixa, ubi Magnus ille Juris Conſultus malorum ſuorum Iliadem, ac ærumnoſam vitam è Togâ contractam deſcribit. Ego equidem quotquot novi, tum in Romanâ Curiâ, tum aliis in locis, ac in Aulis Principum, celebres Juriſconſultos, ac Miniſtros, omnes obſervavi mille morborum generibus malè mulctatos, & Profeſſionem, cui ſe addixerant, diris ejurantes.

Multò mitiùs verò cum Medicis res agitur, Clynicis tamen, & lecticulariis; quorum ſtudium præcipuè eſt circa medi-

cam

cam praxim, & quotidianam Ægrorum viſitationem; hi enim non tot morbis conflictantur, ac ſi aliquando ægrotant, non ſedentariæ, aut ſtatariæ vitæ, ut J. C. ſed curſuali, cauſam acceptam referunt. Non ſemel profectò mirari ſubiit, quomodo graſſantibus gravibus epidemiis, malignarum Febrium, Pleuritidum, aliorumque popularium affectuum, Medici Clynici, quodam veluti Artis privilegio, impunè incedant; quod non tam illorum cautelæ adſcribendum putem, quàm magnæ exercitationi, & animi hilaritati, dum benè nummati lares ſuos repetunt. Ego certè nunquam Medicos obſervo tam malè ſe habere, quàm ubi nemo malè ſe habet, quod præcipuè verum deprehendi hiſce quinque annis elapſis, in quibus ſaluberrimæ conſtitutiones viſæ ſunt, & nihil Epidemicum apparuit. Non ſemper tamen impunè evadunt; etenim ob aſſiduos labores, & ſcalarum aſcenſum multos ex his hernioſos factos novi. Similiter cum dyſenterici fluxus vagantur, aliquando & ipſi dyſenterici fiunt, quod forte ipſis evenit ob ſeſſionem longam, coram ægro, ac miaſma per os, vel aliam partem

ſu-

ſuſceptum; quare ſatis cautè ſe gerun qui in dyſentericorum curatione ſtant ſe expediunt, & ſeſſionem ſuſpectam h bent.

Haud minus malam morborum ſegete ex ſtudiis ſuis referunt Poetæ, Philolog Theologi, Scriptores omnes, & cœte Literati circa mentis officia occupati. Po tæ præſertim ob phantaſticas Idæas, qu die, ac nocte in mente verſant, attoni ſunt, moroſi, graciles, uti illorum im gines oſtendunt. *Areoſtus* noſter, ut ip in Satyris fatetur, valdè gracilem hab tum præferebat, ac ſi vultum illius dep ctum ſpectemus, Eremicolæ effigiem ſtr goſam refert; idem ajunt de aliis Poet celebrioribus. *Ludovicum Caſtelvetrum* Philologum ſatis celebrem, adeò gracile fuiſſe ajunt, ut *Hannibal Carus* illius æmu lus nomine ſtrigoſæ Capræ illum ſubſan naret.

Eos porrò, qui ingenio magis præſtant ac uti ingeniorum Monſtra prædicantur quaſi fato quodam, & fortunæ malignita te è vivis ſublatos legimus. *Io: Picus*, In geniorum Phœnix, vix ſextum luſtrum egreſſus, immaturam mortem Florenti

ſu-

ſubiit, magno Reipub. literariæ damno, quamvis de illius morte varius fuerit rumor; creditum tamen eſt id illi ob perpetuos labores, & nocturnas vigilias contigiſſe, ut mirum ſit, quomodò ſuperfuerit illi tempus ad ſcribendum, cum tot Auctores legerit, veluti ex illius Operibus, quæ extant, videre eſt.

Mathematici porrò quibus animum à ſenſibus, & corporis ferè commercio ſejunctum eſſe neceſſum eſt, ut res abſtruſiſſimas, & à materialitate remotas contemplentur, ac demonſtrent, omnes ferè ſtupidi ſunt, ignavi, veternoſi, ac in humanis rebus ſemper hoſpites. Partes itaque omnes, ac totum corpus neceſſe eſt veluti ſitu quodam ac torpore languere, non ſecus ac perpetuis tenebris damnatum. Dum enim mens ad huiuſmodi ſtudia intenta eſt, tota lux animalis in centro concluſa eſt, neque ad exteriora illuminanda diffunditur. In Profeſſoribus id genus locum profectò habet illud *Hippocratis* Oraculum. *Lux Orco, tenebræ Iovi*; dum enim ſpirituum lumen in penitioribus partibus Cerebri volutatur, exteriora tenebris obſideri, ac torpere neceſſe eſt.

1. de Diæta n.5.

Verùm cum tanti pro Reipublicæ bo-no interſit ſapientes ac literatos homines benè valere, equum eſt ut Literatorum valetudo ſarta tecta, quantum fieri poſſit ſervetur, ac quoties à ſuo ſtatu decidat, re-ſtituatur. Primo itaque conſulendi erunt Auctores, qui in illorum gratiam ſcripſe-re; uti *Plutarchus* de præceptis ſalubribus; *Marſilius Ficinus* de Studioſorum Valetu-dine tuendâ, qui liber apud nos ſatis ob-vius eſt, nec non *Fortunatus Plempius*, in laudato Opere de Togatorum Valetudine tuendâ: apud hos auctores elegantes me-dicamentorum formæ deſcriptæ leguntur, tum pro curatione, tum pro præſervatio-ne à morbis, quibus exerceri ſolent. Re-gimen in ſex rerum non naturalium uſu, ut ajunt Medici, primas tenebit. Studeant primò, ut in Aere puro, ac ſalubri degant procul à ſtagnis, ac paludibus, ac Ven-tis Auſtralibus; ſiquidem hoc pacto pu-riores erunt Spiritus Animales intelle-ctualium operationum potiſſima inſtru-menta. Mirari profectò nunquam ſatis potui, quare *Plato* non procul Athenis Villam Academicam delegerit parum ſa-lubrem, imò peſtilentem habitam; in

for-

forſan idem conſilium illi fuerit, ac *D. Bernardo Abbati* Clarevalenſi, qui loca inſalubria pro more habuit deligere, in quibus ſua Monaſteria extrueret, ut ſic Monachos ſuos valetudinarios haberet, ideòque magis obſequentes, ac voluptatum illecebris minus obnoxios. Quæcumque fuerit mens *Platonis*, indubium eſt à craſſo aere obtundi, ac obnubilari Spiritus, iiſque in locis fœliciora ingenia clareſcere, ubi aer ſincerior, ac magis temperatus, qualis eſt Neapolitanus, & antiquitùs Athenis: ſicuti ex adversò in Bœotiâ, ob aeris craſſitiem Incolæ malè audiebant.

Ruſticari propterea, & aurâ liberiore gaudere, ac vario Vitæ genere uti, modò ruri eſſe, modò in Urbe, ipſis ſalutare eſt, frequentiam, & ſolitudinem ad invicem temperando, *illa enim noſtri, hæc hominum deſiderium facit*. Cavere quoque debent à validis Ventorum afflatibus, Auſtri, & Boreæ, ab hyberno frigore corpus, ac præcipuè caput muniendo.

Jam uſus obtinuit, ut Capillamenta ex alienis Capillis contexta, tanquam capitis Vaginæ, paſſim adhibeantur à quocumque hominum genere, tam Senibus, quàm

Juvenibus, alioqui benè comatis . Experientiâ compertum eſt, ſalutare munimentum capitis eſse huiuſmodi capillatos galeros, quibus, vel ob ſenium, vel quamcunque aliam cauſam crinibus nuda ſit calvaria; multiſque, qui fluxionibus ad fauces, ac dentes vexarentur, ſuaſor fui ut hujuſmodi capillamentis, caput armarent, quo præſidii genere multos vidi ab hujuſmodi fluxionibus ſanatos, qui alioquin prorſus edentuli facti fuiſſent. Neque id novum inventum eſt; nam apud antiquos mentio fit Petaſi, Galeri, Galericuli, qui pilei erant ex pelle, quibus ita erant crines conſuti, ut veram, non adſcititiam comam æmularentur; hujuſmodi operculo utebantur tum Viri, tum fœminæ, vel ut calvitium, vel canitiem cælarent, ut elegantiores in publicum prodirent. Sic *Juvenalis* de Meſſallinâ Claudii Uxore.

Sat. 6.

Et nigrum flavo crinem abſcondente galero
Intravit calidum veteri centone lupanar.

Et *Martialis* de quodam calvo.

lib. 12. Epig. 45

Hædina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ
Feſtivè tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit, Caput eſſe calceatum.

Uſum

Uſum ergo talium capillamentorum, noſtrâ hac ætate valdè familiarem, Literarum Profeſſoribus ſatis commodum, ac ſalutarem pro Capitis munimento ab Aeris iniuriis, ac præſertim hyeme, exiſtimo, paucoſque jam video, ex omni Literatorum genere (ſi Religioſos Viros demas, quibus id ex Ordinis ſui inſtituto vetitum eſt) qui per Urbem non incedant benè capillati, ac, uti lepidè ait *Plautus*, *in Captivis* aliquantum ruffi, criſpi, & cincinnati. His addendum, quòd ubi Literarum Cultores, ut ut ſenes, ac ſilicernio proximi, ſe comptos, nitidos, abraſâ barbâ, & cute curatâ, benè comatos in Speculo intuentur, in ſinu ſuo non parum gaudent, ac vitam hilariorem degunt, ſibi de longævitate blandientes. Priſcis temporibus Literarum Profeſſores, Philoſophi, præſertim, de barbâ valdè promiſſa, ac de nudâ calvariâ, quaſi Sapientiæ documentis gloriabantur. Nunc mutatis vicibus, nullum ferè in ſecularibus Literarum Profeſſoribus viſitur Barbæ, aut canitiei veſtigium, tam culti, ac nitidi in publicum prodeunt. Succurrit in hanc rem celebre dictum illud Ægyptii Sacerdotis cum *Plau. in Tim.*

Solone verba facientis: *O Solon Solon, v Græci ſemper juvenes eſtis, nec quiſquam Græcia ſenex eſt.*

Experientiæ tamen, quæ tale capill tium Literatorum valetudini, ubi ad ſ nium vergant, valdè commodum, ſalutare oſtendit, ratio quoque conc nit. Etenim ſi Naturæ providentiâ Ju venum capita denſo crine munita ſunt imò ab Uteri clauſtris fœtus ipſi in mu danam Scenam prodire non ſolent, ni capillati; necnon ſi Juvenes ætatis vigo re præfervidi comarum pondere non gravantur, ſed benè ſe habent, cu Senes, quibus nativus calor fatiſcit, ac ſcititio capillorum munimine nudæ ca variæ non conſulant potiùs, quàm p leis, vel coriaceis, vel ſericeis? Re

de Tog. Val. in c. 3. fert *Plempius*, *Marſilium Ficinum*, Philo ſophum Platonicum, in pileolorum uſ valdè moroſum fuiſſe, ut pluries in die prout Ventus flaret, vel aura calidior, ve frigidior eſſet, hoſce pileos permutaret quod profectò noxium: quare capilla menta iſthæc magis ſunt ex uſu, ut qu in Templis, & coram Principibus ge ſtare liceat.

Quod

Quod victum ſpectat; *Hippocratis* præceptum pro Oraculo habendum. *Sanitatis ſtudium eſſe, non repleri cibis.* A' ſatietate igitur, inſuperque à ciborum varietate, cavere debent, ut quæ cacochyliam, & turbas in Ventre ciere ſoleant, ſiquidem, ut ait *Horatius* —— *cum ſimul aſſis* *l.2.Sat. 2.*

Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

Ventriculi ergo magna cuſtodia habenda, ne à functionibus ſuis aberret, ac totum corpus plectatur. Ad roborandum ſtomachum, laudat Ficinus Cinnamomum, & rerum aromaticarum uſum; noſtrâ hac ætate inter literatorum cupedias Cocholata, ſtomachi & ſpirituum ſolatium; ac profectò cum ſtudioſorum natura melancholica ſit, ſive nativa, ſive adſcititia, ac multo acido abundet, hujuſmodi potiones balſamicæ, & ſpirituoſæ acorem, tum ſtomachi, tum ſanguinis cicurare poterunt, & ad meliorem craſim perducere.

Quoad potum, Vinum cœteris potionibus præferendum; meracum laudatur,

ſed modicum. Scio multos è Literati ſuorum Medicorum conſilio, ut poſſen liberaliter ſe proluere, Vina alba, tenuj in uſu habere, quo pacto putant ſibi licere ſine noxâ bibere quantùm lubeat, quod certè non adeò tutum, ut putant. Vina hæc tenuia, æſtate præcipuè, aciditatem quandam adſciſcunt, quà nihil pernicioſiùs, ubi luxuriet acidum. *Præſtat*, ajebat, *Crato*, *eos, qui Ventriculo debili ſunt, potiùs parum Vini Ungarici, vel Malvatici bibere, quàm tenuia vina copioſa haurire*. De hujuſmodi Vinis ſcripſit quoque *Helmontius*, quòd parum Vini, multum aceti contineat. Literarum itaque Cultoribus, Arthritide, Colicâ, Affectione hypochondriacâ vexari ſolitis, qui affectus ex acido morboſo geneſim ſuam ducunt, neutiquam acidorum uſum, ſed ea, quæ illud infringant, convenire ſatis perſpectum eſt.

lib. 2. Conſ. 27.

In Volu; V. ven.

Quoad cœterarum rerum regimen; ut ſedentariæ, ac ſtatariæ Vitæ incommoda declinent, moderatâ corporis exercitatione quotidie erit utendum, ſi tamen aer purus ac ſerenus ſit, & Venti ſileant; molles etiam frictiones, ad tranſpirationem

tum

rum ſervandam, tum promovendam, in uſum frequentiorem revocandæ; lavacrum quoque aquæ dulcis, æſtate præſertim, quo tempore atra bilis literatos infeſtat, valdè ſalutare eſſet; ſic enim humorum acrimonia temperatur, & ſquallida Viſcera remolleſcunt. Tempus Balneationi magis opportunum erit veſpertinis horis, deinde cibum ſumere & cubitum ire, hic enim apud antiquos mos erat ac ordo. Sic *Homerus*.

Ut lavit, ſumpſitque cibum, dat membra ſopori.

Quoad tempus vacandi ſtudiis magis commodum, matutinum præcipuè commendari ſolet, non ita verò nocturnum, ac præſertim poſt Cœnam. *Monſtrum eſt*, inquit *Ficinus*, *ad multam noctem frequentiùs vigilare, unde etiam poſt Solis ortum dormire cogaris*, & in hoc ait errare Studioſos permultos; varias autem rationes affert, quarum alias ex Planetarum poſitu, & configuratione, alias à motu Elementorum deducit, dum Aer, Sole occidente, craſſeſcit, nec non ab ipſis humoribus, dum noctu prævalet melancholia, ab ordine Univerſi, cum dies labori, nox quie-

de Stud. Val. tu. l.1. c.7.

ti

ti ſit deſtinata, adeò ut hiſce omnibus l.
terati ad lucernam lucubrantes contrarii
motibus repugnent.

Verùm in hac re attendenda eſt cuiuſ
que conſuetudo; cavendum tamen e,
l. 1. c. 2. *Celſi* monito, ne id poſt cibum ingeſtu
fiat, ſed peractâ coctione. Eminentiſſi
mus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, Vi
doctiſſimus, totam diem literarum ſtudi
ſine cibo largiebatur, mox cœnâ modic
ſumptâ, ac ſtudiorum curâ ablegata, ſo
mno, & virium reparationi noctem totan
impendebat.

Non deſunt tamen qui nocturnum tem
pus diurno præferant & ſecretiores ſeceſ
ſus, & amica noctis ſilentia, ſtudiis ma
l. 15. c. 20. gis opportuna exiſtiment. *Euripidem* Tra
gœdiarum Scriptorem tradit *Gellius*, ſo
litum in ſpeluncam quandam tetram, &
horridam in Inſulâ Salamine deſcendere
Quinti. l. x. Inſt. de mod. ſcrib. quotieſcunque Tragœdiam aliquam medi
taretur. *Demoſthenes* quoque magnus ill
Orator, in locum ex quo nulla exaudir
vox poterat, & à quo nihil proſpici poſſet
ſe recipiebat, ne aliud agere mentem
cogerent oculi. Ubi autem lucubrandum
ſit, non in anguſtis Cellis, & Muſæolis

id

id agendum, uti ſolent nonnulli, hyeme præſertim, ne à frigore infeſtentur, ſed amplo conclavi, modò Corpus veſtibus benè ſit munitum; fumus enim Lucernæ, nec non halitus è corpore, ac per os jugiter expirantes anguſtum ſpatium citò replent, & aerem reſpirationi minus idoneum, imò noxium reddunt, caput ſimul gravando, multòque magis ſi candelis ſebaceis utantur, quæ ſuo nidore, & fumidâ exhalatione ſtomachum, & cerebri anteriores ventriculos inficiant, quod maximè cavendum monet *Plempius* in Opere laudatiſſimo de Togatorum Valetudine tuendâ. Oraculum illud *Hippocratis*, 4. *in* 6. quo laudatur *Somnus in frigore cooperto*, *Epid.* in hac quoque re locum meritò habet; ſi- *t.* 13. cuti enim, ex doctiſſimi *Valleſii* interpretatione, ſalubrior eſt ſomnus in amplo conclavi, ſed corpore ſtragulis benè contecto, ob purioris Aeris inſpiratum, ſic Studioſis Viris conducibilius eſſe crediderim, ſi in amplo potius, quàm anguſto Muſæo, ſeu Hypocauſto, ad ſtudia incumbant, rigenti licet hyeme, ſed cooperti, ut ait *Hippocrates*.

Cum verò ex ſuperius recenſitis morbis decumbunt, ut nephritide, colicà,

arthriticis doloribus, qui ſunt ſtudioſoſorum Cruces, ad ea remedia confugiendum, quæ hujuſmodi affectibus ſunt magis propria, & quorum apud Scriptores magna eſt ſupellex, cum remediorum formulis Tractatum hunc meum infarcire mihi non fuerit animus.

Quia verò Literati, ut plurimùm moroſitatem familiarem habent, ac Medicos perſæpè interpellant, urgentque ut remedia ipſis præſcribant, ac præcipuè purgationes, & ſanguinis miſſiones, idcircò in hac re non parvi momenti, proferam, quæ experientiâ, & obſervatione ſalutaria deprehendi. Mihi ergo compertum, Literatos homines multò faciliùs purgationes etiam validas, ac repetitas tolerare, quàm ſanguinis miſſionem, licet parcam, atque huic obſervationi non parum congruit ratio; Etenim cum illorum ſtomachus, ob noctes inſomnes, ob ſpirituum ad alias partes abductionem, ob ſtudiorum imtemperantiam, acidis cruditatibus ſcateat, cathartica medicamenta, licet valentiora, ab acido illo luxuriante enervantur, quæ ſi nimis blanda ſint, turbas potiùs cient, nihilque edu-

educent; circumſpectum tamen Medicum, qui habitum, vires, morbum ægrotantis perpendat, hæc omnia expoſcunt. Id quoque in Pueris obſervamus, qui ob acidi ſibi familiaris exuperantiam valida purgantia perſæpè eludunt. Nihil eſt autem, quòd Catharticorum vim alkalicam magis infringat, quàm quæ ex acidorum familiâ ſunt deſumpta. Venæ ſectio autem, ut ut parca, illorum vires atterit, ac ſpiritus ob vigilias & ſtudiorum labores evanidos, facilè exolvit *P. Gaſſendum*, Philoſophum Celeberrimum, ob pluries repetitam Phlebotomiam, ut mos eſt apud Gallos, periiſſe, in ejuſdem vitâ legimus.

Obſervatione dignum eſt, Religioſorum Ordinum Literatos Homines, macilentos, valetudinarios, familiares habere purgationes, & vomitiones ex pulvere Cornacchini, Calice emetico, & ſimilibus, non ſine euphoriâ; horrere autem, cum de Venæ ſectione agitur, ut qui ſatis norint, illud, quod magis illos infeſtat, ſaburram humorum eſſe in ſtomacho ſtabulantem, ac vitale robur, quod ineſt ſanguini, languidum eſſe, ac effœtum.

In-

Incumbant ergo ad Sapientiæ Studium Literarum Profeſſores, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec tam ſedulò circa animi cultum occupati ſint, ut corporis curam negligant, ſed bigæ medium quaſi libramentum, ſuſtineant, adeò ut Anima, & Corpus fideli contubernio, veluti Hoſpes, & Hoſpitator, mutua officia ſibi præſtent, neque ad invicem ſe conterant.

Scitè quidem ac lepidè *Democritum* dicere ſolitum *Plutarchus* tradit, *quòd ſi Corpus, & Anima diſceptarent ad invicem de damno dato, dubium fore, quis ſit damnoſior, Hoſpes, an Hoſpitator*. Ac profectò inter utroſque perraró juſta reperitur moderatio; etenim ſi corporis robori nimis ſtudeamus illud ſaginando, humo affigimus *divinæ particulam auræ*; ſi ingenio excolendo ac ornando toti ſimus, corpus contabeſcit, rectè igitur monebat *Plato*, ne corpus abſque animo, & animum abſque corpore exerceamus. Locum hunc claudam lepidâ narratione *Plutarchi* ex libro de Præceptis ſalubribus, quem in Studioſorum; & Politicorum gratiam ſe conſcripſiſſe profeſſus eſt, *Atqui*, ait ille,

de Præcep. Salub.

Bos

Bos conſervo ſuo Camelo, qui parte oneris ſublevare eum nolebat; Tu verò, inquit, & omnia hæc mea brevi portabis, quod mortuo eo contigit. Haud aliter accidit animo, qui dum paululum laxare, & remittere abnuit corpus, quod id requirit, mox febre aliqua, aut vertigine ingruente, dimiſſis libris, diſputationibus, & ſtudiis, unà cum illo ægrotare, & laborare compellitur.

DIATRIBÆ
DE
ARTIFICUM
MORBIS
SUPPLEMENTUM.

T. I.

LECTORI BENEVOLO.

ISTud quod modò habes Libro meo de Morbis Artificum, Mutinæ olìm impreſſo, additamentum, ſiquid in eo eſt, quod oblectet, Patavino Typographo hoc ipſum debes, Lector Benevole; hic enim cum perſæpè audiret à ſtudioſa Juventute, aliiſque Doctis Viris, interdum etiam per literas Librum hunc meum expeti, & exquiri, neque apud me, nec uſpiam, cunctis exemplaribus diſtractis, reperiri, pluries à me petiit, ut novi aliquid Operi edito de eadem materia adjicerem, non exiguum enim opere precium, ut dici ſolet, me facturum ajebat, ſi Libro meo ſuis Typis recuſo, aliquid fuiſſet adjectum, quod emptores alliceret. Illius petitioni ſatisfacturum pollicitus ſum, ſi à publicis occupationibus, & quod magis refert, à malis, quibus ob improſperam valetudinem perſæpè conflictor, ocium ullum daretur. Sed cum in illius Bibliopolium pedem immittere non poſſem, quin memoriæ meæ refricaret, quod

fueram pollicitus, decrevi tandem illum v
ſui compotem facere, ac ſimul datam fia
meam abſolvere. Hiſce igitur æſtivis vaca
nibus, omnibus iis ſepoſitis, quæ præ mani
babebam, ad exquirendos novos Artific
illorum tabernas luſtrando, animum adie
Hanc itaque Diatribam de Morbis Artifici
conſcripſi, cui addidi Diſſertationem de V
ginum Veſtalium Valetudine Tuenda; m
gis quidem è re fuiſſet de illarum morbis diſ
rere; aſt id cum plus temporis atque attenſi
nis exigat, ſi otium dabitur alias forſitam ex
quar. Tu interim Lector Benevole biſce m
laboribus fruere, & Vale.

DE
TYPOGRAPHORUM
MORBIS.

CAPUT PRIMUM.

ARte Typographicâ veteres caruiſſe, cum omnia per notarios, & amanuenſes peragerentur, ſatis :onſtat, Ars enim hujuſmodi Seculi decimi quarti fuit inventum, de quo quis du›itare poſſit, num plus damni, quàm uti‹itatis Mundo intulerit. Certum eſt cum ›rimò Ars iſta Mundo innotuit, ac in ıſu eſſe cœpit, multis hominum millibus ıdemptum fuiſſe commodum captandi lu:ri, & familias ſuas alendi, Monacis quoue detrimento fuiſſe, qui poſt Sacra Miiſteria tempus in conſcribendis exem!laribus, nec ſine quæſtu aliquo, honeſtâ ccupatione impendebant. In Turcico Imerio locum adhuc non obtinuit Ars iſta, nò ut in ſuis Epiſtolis refert Cornelius Magnus Parmenſis celebris per Orientem eregrinator, cum de hac Arte introdu-

cendâ Conſtantinopoli in Divano ager-
tur; idque per civitatem evulgatum fu-
ſet, parum abſuiſſe quin popularis tumu-
tus excitaretur. Multa pro utrâque par-
afferri poſſent, legendus Trajanus Boc-
linus in ſuis Parnaſſi Novitatibus, q-
refert Artis Typographicæ inventore-
Parnaſſum magno faſtu ingreſſum, ut int-
illum literatorum cœtum exciperetur-
aſt tanquam bonarum artium corruptore-
turpiter inde ejectum. Sed hæc miſſa f-
ciamus, & ſicuti muneris noſtri eſt, c-
morbis, quibus Typographi in opere ſu-
ſunt obnoxii diſquiramus.

Duplex itaque eſt illorum genus-
unum eorum, qui ferè ſemper ſeden-
characteres metallicos, ex ſuis locul-
ſceligunt, & verba componunt, ſe-
eoſdem characteres, cum uſum ampli-
non habent diſgregant, & in ſuis locul-
mentis reponunt, idque præcipuum e-
illorum opus. Aliud verò genus eſt ill-
rum, qui prælo addicti ſemper ſtant,
ambis manibus inſtrumento quodam c-
alutâ conflato, & pilis impleto, atr-
mento characteres diſpoſitos imbuunt-
alter verò, dexterâ manu præli ſup-
rio-

riorem partem movet, ac fortiter premit, ſicque temporis momento in chartâ apparet impreſſum totum id, quod in characteribus ſimul compactis deliteſcebat, ſicque rurſus eodem modo repetunt laborem hunc, donec totum opus juxta præſcriptum numerum fuerit abſolutum. Ingenioſum certè opus, ſi doctis Viris tantùm Libros ſuppeditaret, non iis qui ſcombros vendunt. Primum itaque genus, vitæ ſedentariæ addictum eſt, & conſectariè morbis illis qui ſedentariam vitam conſequuntur, obnoxium eſt. Alterum vitæ ſtatariæ, & nimis laborioſæ, nam in hujuſmodi opere totum ferè corpus exercetur, unde hujuſmodi Operarii non poſſunt quin laſſitudines, & magnas defatigationes perſentiant, ac ubi ad gravem ætatem pervenerint, illis neceſſe ſit hujuſmodi operi valedicere. Iis qui ſedendo manus exercent, alia incumbit calamitas, quod dum oculos in characteres illos atri coloris ſemper habent intentos, viſus imbecillitatem paulatim contrahunt, unde iis, quibus bona oculorum conſtitutio non eſt, lumina hebeſcunt, cum ſuffuſionibus, & aliis oculorum morbis. Novi

ego duos fratres Typographos oculos ex ſuâ naturâ magnos & prominulos habentes, quibus neceſſe fuit artem deſerere, ne cœci omninò fierent. Memini quòd cum aliquandò ad quatuor circiter horas apud Typographum ſediſſem, pro cujuſdam mei Operis correctione, poſtea è Typographiâ egreſſum oberrantes in oculo, atque etiam per noctem in phantaſiâ habuiſſe imagines illarum machinularum, quas fortiter eram intuitus. Ex continuo itaque, & fixo intuitu in atros illos characteres, ſeu componendo, ſeu compoſitos diſſolvendo, tonus membranarum, & fibrarum oculi valdè labefactatur, pupillæ præcipuè, unde mirum non eſt, ſi oculorum morbos patiantur. Ipſimet Typographi referunt, quod ubi totâ die ad opus ſuum incubuerint, è tabernis egreſſi, ſibi videantur, noctu etiam, eoſdem characteres in imaginatione impreſſos ad multas horas obverſari, donec ab aliarum rerum ſpeciebus illorum imagines deleantur.

Præter hoſce oculorum morbos aliæ quoque iis calamitates ſuperveniunt, uti bres continuæ, pleuritides, peripneumo-

niæ,

niæ , & alii pectoris morbi; cum enim
Typographis neceſſe ſit hyemali tempore
totâ die in locis benè clauſis , & in hypo-
cauſtis degere , ſi operari velint , & char-
tas impræſsas exſiccare ; ubi poſtea ab hi-
ſce locis tepentibus ad aerem externum
frigidum exeant , facili negotio iis contin-
gunt cutis conſtipationes , & improviſa
perſpiratus læſio , unde præſtò ſunt ſupra
memorati affectus . Maximè verò hiſce
morbis obnoxii ſunt, qui ad torcular exer-
centur , cum enim ad opus hujuſmodi ma-
gno brachiorum , & totius corporis moli-
mine opus ſit , iſti non raro ſudore aliquo
perfuſi , è Typographiâ pedem emittunt ,
ſicque morbis obviam procedunt .

Hiſce Artificibus Reipublicæ literariæ
miniſtris quamnam opem afferre poſſit
Ars Medica , ſeu quod præſervativum
proponi poſſit non video , niſi ipſos mo-
nendo ut ſibi in hujuſmodi opere tempe-
rent , & aliquot diei horas labori ſuffuren-
tur , & cum hyeme è Typographiâ exeunt,
benè palliolati domos ſuas repedant . Iis
qui ad tabulas componendo aſſident , bo-
num erit conſpicillis uti , ut oculorum to-
nus minus fatiſcat , adſpectum etiam aliò
aver-

avertere, eoſdem leviter manu confrica re, ad ſpiritus torpentes excitandos, a quâ Euphragiæ, Violariæ, & aliis ſimili bus, eos abluere. Cœterùm cum ab acu tis morbis corripiuntur, ſuis & proprii remediis illis erit ſuccurrendum. A fæliciorem tamen curationem obtinem dam, bonum ſemper erit, ſi Medicu ſciat quam artem exercere ſit ſolitu quem curandum ſuſcepit.

De Scribarum, & Notariorum Morbis.

CAPUT II.

LOngè majorem apud Veteres fuiſſ Scribarum, & Notariorum nume rum, quàm noſtris temporibus, ob Ar tis Typographicæ inventum, ſatis con ſtat, multos tamen in ſingulis Civitati bus, & Oppidis eſſe, qui ex ſolâ ſcriptio- ne ſe, & familias ſuas ſuſtentant, no- runt omnes. Scribas, & Notarios ſervos fuiſſe ut plurimùm, ſeu libertos, ſatis fusè oſtendit Roſinus. Notariorum au- tem nomine haudquaquam hìc intelligi velim eos, qui noſtris temporibus Co- di-

dicillos, & Teſtamenta condunt, quos Notarios vocamus, ſed eos qui per parvas quaſdam notas artem callerent celeriter ſcribendi, quos propterea Notarios appellabant. Sic Plinius, ut in ejuſdem vitâ refert Plinius Nepos, pro more habebat quotieſcunque iter faceret, *ad latus Notarium habere cum Libro, & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur, ut ne Cœli quidem aſperitas, ullum ſtudiis tempus eriperet*. Hiſce temporibus Ordinis Civilis ſunt hujuſmodi Scribæ, quos in Curiâ apud Magiſtratus, in Officinis Mercatorum, & in Aulis Principum ad rationaria conſcribenda pretio conductos videmus; quibus itaque morbis obnoxii ſint hujuſmodi Operarii perveſtigemus. Tria ſunt unde ſcribis iſtis morboſi affectus proveniunt, primùm continua ſeſſio, ſecundùm manus perpetua, & eodem ſemper tenore motio, tertiùm mentis attentio, ne Libros erroribus conſpurcent, ſeu dominis ſuis damno ſint in addendo, ſubducendo, aliiſque Arithmeticæ operationibus. Quos morbos ſecum afferat continua ſeſſio, facilè eſt cognoſcere, viſcerum enim obſtructio-

ctiones, uti Hepatis, Lienis, Stomachi cruditates, crurum torporem, aliquam reflui ſanguinis remoram, & malos habitus; ſummatim beneficiis carent, quæ à motu moderato obtinentur, non enim etiam ſi velint vacat ipſis exerceri, cum pretio conducti ſint, illiſque neceſſe ſit totâ die ſcriptioni incumbere. Neceſſitas porrò calamo chartam exarandi, non levem in manu, & toto brachio infert defatigationem, ob aſſiduam muſculorum, & tendinum ferè tonicam tenſionem, unde fit quòd temporis progreſſu dexteræ robur fatiſcat. Novi ego hominem profeſſione Notarium, qui adhuc vivit, hic toto vitæ ſuæ tempore aſſiduus fuit in ſcriptione, ex quâ non parum lucri illi accedebat; hic primò quidem conqueri cœpit de magnâ laſſitudine totius brachii, quæ nullo remedio potuit tolli, tandem à Paraliſi abſolutâ totum brachium dexterum occupatum eſt. Ut damnum repararet læva manu ad ſcribendum cœpit aſſueſcere, ſed poſt aliquod tempus ipſa quoque eodem morbo correpta eſt. Quod verò hiſce Operariis crucem figit, eſt fortis & aſſidua animi intentio, in hoc enim opere

cc-

cerebrum totum, nervos, fibras, in magnâ contentione eſſe neceſſe eſt, & exinde atoniam ſubſequi; Hinc cephalalgiæ, gravedines, raucedines, fluxiones in oculos ob fixum in chartam obtutum, quales ſectus magis premunt ratiocinatores, & calculi magiſtros, ut vocant, quales ſunt qui apud Mercatores operam ſuam locarint. In hoc cenſu quoque reponendi qui à Secretis ſunt Principum, quorum genio placere non ultima laus eſt, in conſcribendis enim literis in magna animi tortura perſæpè ſunt, non ſolùm præ literarum multitudine, ſed quia vel Principis mentem non aſſequantur, vel quia Principibus pro arte ſit ad ſuos fines nolle intelligi, hinc fit, ut qui huic muneri ſe addixerit, non rarò diris Artem ſuam, & Aulam ſimul devoveat.

At quæ præſidia iis qui aſſiduâ ſcriptione tam gravia mala ſibi accerſunt, præſcribet Ars Medica? Primò quidem ad reſarciendum damnum, quod vita ſedentaria inferre poſſit, proderunt corporis exercitia, moderatè tamen, feſtis diebus, ubi ſacris rebus in Templis fuerit indultum; frictiones quoque frequentes,

erunt ex uſu. Frictio contrarias habet vi-
Lib. 2. c. 14. res, nam ut ajebat Celſus. *Frictione ſi ve-hemens ſit duratur corpus, ſi lenis mollitur, ſi multa minuitur, ſi modica impletur*, quod tamen deſumpſit ab Hippocrate. Si ob-
de Chir. offic. n. 11. ſtructionis incipientis ſigna in viſceribus extent, non alienum erit identidem corpus ſolvente aliquo expurgare, & univerſales purgationes Verè & Autumno inſtituere. Ad laſſitudinem verò brachii & manus dexteræ, eædem frictiones, ſed molliores ex oleo amigdalarum dulcium cui ad partis robur commiſceri poterit modicum aquæ vitæ, conferre poterunt. Hyeme cavendum ne ex frigore nimio manus torpeant, idcircò bonis chirotecis armandæ ſunt. Ad Caput præſervandum à malis quæ illi perſæpè incumbunt, laudantur omnia Cephalica, ea præcipuè quæ ſale volatili prædita ſunt, ut ſpiritus ſalis Ammoniaci, qui ſolo odore potens eſt torporem excutere. Particulares etiam capitis purgationes inſtituendæ, Pillulæ Joannis Cratonis identidem ſumptæ commendantur, maſticatoria quoque & ptarmica adhibenda, quæ ſternutamentum ciendo humores ſeroſos è glandù-

lis

is Cerebri excutiant; inter maſticatoria, Nicotianæ uſus moderatus egregiam præſtabit operam. Alvus quantum fieri poſſit facilis & lubrica ſervanda mollioribus cibis, & ſi non reſpondeat, cliſteribus ſollicitanda, nam ut ex Hippocrate. *Ventris torpor univerſorum confuſio, vaſorum immunditia Cerebri conſumptio.* 3. in 6. Epid.

De Morbis eorum, qui apud Aromatarios varia Plantarum ſemina Sacharo condiunt.

CAPUT III.

AD Menſarum delicias, & alios quoque uſus, ſacharo condiri ſolent varia Plantarum ſemina, uti Amigdalæ, Piſtacia, Pineæ, Fæniculi, Coriandri, Santonici ſemina, & recentes quoque fructus, res equidem iis quibus parantur pergratæ, non ita verò iis qui illas parant, nam ex hujuſmodi miniſterio non levia ſunt mala quæ referunt. A' laqueariis ſuſpendunt amplum Craterem ex Orichalco, cui ſubdunt inconvenienti diſtantiâ catinum carbonibus accenſis plenum, poſtea rebus condiendis in cratere poſitis è vaſe ſuperpoſito in debitâ diſtantiâ ſacharum liqui-

dum

dum guttatim per epiſtomium defluit. I
ergo miniſtri, uti fieri ſolet Venetiis,
huic operi multum incumbitur, cui
in locis unus tantum ſufficit, craterem il
circumagitant, quo pacto candidâ cr
operiuntur ea quæ in cratere ſunt p
ta. In hoc opere Miniſtri, non poſſ
quin totâ facie ſuper illum craterem,
lorem, & ſpiritus exhalantes, & ſi
totum diem in hoc opere exerceri veli
facili negotio magnas labes contrahe
uti cephalalgias, oculorum dolores,
que etiam graves anhelitus.

Tria ſunt, quæ Operarios maximè
feſtant, Carbones accenſi, Crater ex
lefactus, ac demum Sacharum ipſu
Carbo ignis eſt productum, patentis
cidiſſimi proles nigerrima, cujus natur
licet potius admirari, quàm velle cog
ſcere. *Quid in Carbonibus*, ajebat Div
Lib. 21. c. 4. Auguſtinus in Libro de Civitate D
*Nonne miranda eſt & tanta infirmitas, ut ic
læviſſimo frangantur, preſſu facilimo con
rantur, & tanta firmitas, ut nullo humo
corrumpantur, nullà ætate vincantur, uſq
adeò, ut eos ſubſternere ſoleant qui limites
gunt, ad litigatorem convincendum*, ſed a

mi-

miranda magis eſt illius peſtifera vis, quâ temporis ferè momento hominem necat, niſi illi exitus liber pateat. Quâ vi id efficiat, cum prunæ ardentes in loco etiam concluſo id non agant, inter res abditas adhuc eſt, hujuſque poteſtatis ſuffocativæ, multa ſunt exempla. Quàm graviter à fumo Carbonum afflictus fuerit, Helmontius, ipſemet refert in Jure duumviratus, ait enim, quod dum eſſet mediâ hyeme in clauſo cubiculo ſcripturiens, ob teſtam allatam carbonum, tam graviter percuſſum ut vix è Muſæo exire potuerit, & paulò poſt in terram ſemimortuum cecidiſſe. Accuſat idem Helmontius gas quoddam ſylveſtre in carbone latens, quod ſuſcitatur à ſulphure quodam inflammabili inibi concentrato. Crater ille, in quo ſunt ſemina, Cupri retinet vitium, Orichalchum enim conflatur ex cupro, & lapide calaminari. Vas itaque iſtud excandefactum ſuum acorem expirat, qui ab Operariis excipitur; accedit tandem ſacharum liquatum, quod ſeminibus ſuperaffunditur, & halitus ſuos corroſivos exhalat, qui eò magis ſunt acriores, quò ſacharum, quod ad condituram adhibe-

tur, candidum eſt, & aquâ calcis repur-
gatum, niſi enim ea quæ condiuntur ſum-
mum candorem præferrent, convivis in
fine menſæ jam ſaturis, ſtomachum potius
quàm appetentiæ incitamentum facerent:
Omnia hæc itaque conſpirant ad grave
noxas Operario inferendas, Cerebro
Oculis, & Pectori potiſſimùm, Caput
enim graviter dolet, oculi ab ignis hali-
tibus tanquam ſpiculis punguntur, ut ru-
beſcant, ac interdum inflammentur, an-
helitus quoque læditur, ob inſpiratum ae-
rem acribus particulis ſaturatum. Ut ali-
quæ cautiones hujuſmodi Operariis pro-
ponantur, primò curare debent, ut quan-
tum licet tale opus fiat in aperto loco ad
faciliorem hujuſmodi vaporum diffuſio-
nem, operis interruptio ad aliquot hora
ad aerem recentem hauriendum lauda-
tur, quo tempore faciem aquâ abluere
debent, & poſcâ fauces abſtergere. Ad
Carbonum malignitatem emendandam
lubet remedium proponere, quod in uſu
eſt apud omnes ferè Artifices, ubi per hye-
mem carbonibus accenſis in ſuis Officinis
uti neceſſe ſit, fruſtum enim ferri inter
carbones reponunt, ſic enim Carbonum
vi-

virulentiam corrigi exiſtimant; forſan dici poſſet Spiritus illos malignos carbonis in ferream ſubſtantiam vim ſuam exercere, ſive ferrum ipſum eoſdem abſorbere.

De Textorum, & Textricum Morbis.

CAPUT IV.

QUanti uſus imò neceſſitatis ſit ars textoria, vel ex hoc dignoſci poteſt, quod mortalium nemo, niſi aliquo opere textili nuditatem ſuam operiat; nec eſt, quod de naturâ conqueramur, quæ avibus pennas, cuique animali piloſum integumentum conceſſerit, ſolum autem hominem nudum reliquerit; homo enim ingenium habet, & manus, quibus varia & diverſa veſtium genera ſibi contexat non ad operimentum ſolùm ſed ornatum quoque ac decorem. Ars texendi olìm muliebre ut plurimùm erat miniſterium, ut etiam Nobiles Matronæ ab hujuſmodi opere non abhorrerent; ſic Penelope, Marito abſente, telam texendo, & redordiendo Procos eludebat. Apud Virgilium legimus, Æneam in funere Pallantis occiſi, binas Clamides auro diſtinctas eduxiſſe, *Ænei. lib. 11.*

——— *Quas illi læta laborum,*
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.

nunc ad ſolas manus plebejas textricum & textorum, ars iſthæc deducta eſt, multumque eſt ſi Nobiles Mulieres ſuper telas acu pingere didicerint. Duplicem fuiſſe texendi rationem tradit Octavius Ferrarius in Opere ſuo Eruditiſſimo de Re Veſtiariâ, unam antiquiſſimam, in quâ Mulieres ſtantes texebant ſurſum verſus, & in altitudinem, alteram quâ ſedentes & deorſum, hancque ait fuiſſe Ægyptiorum inventum, qui tramam trudebant in inferiorem partem, ſive ad pectus trahebant, modò ſedentes quidem mulieres texunt, ſed talis ſeſſio eſt, ut etiam quodamodò videantur ſtantes. Opus hujuſmodi certè laborioſum eſt, totum enim corpus exercetur, ambæ manus brachia pedes, dorſum, ut nulla pars ſit, quæ huic Operi eodem tempore non allaboret. Ruſticanæ mulieres hyemali tempore, quo vacant ab agrorum culturâ, in ſtabulis ſuis telas ex filo canabino, aut lineo conficiunt, & puellæ præſertim antequam nubant, quibus ars texendi pro dote eſt, turpe enim ha-

be-

betur, ſi ruſtica mulier artem hanc non calleat. Cum ergo laborioſa ſit ars iſta, ſua habet incommoda, & præſertim mulieribus, nam ſi gravidæ ſint, facilè abortiunt, & fœtum excutiunt, unde poſtea multa mala ſuperveniunt. Habitiores itaque, & robuſtas eſſe oportet textrices, quæ arti huic unicè ſe addixerint alioquin ex nimio labore fatiſcunt, & in grandiori ætate artem hanc deſerere coguntur. Ab hac tamen præter lucrum id beneficii referunt, quod menſtruæ purgationes, iis ſuo tempore faciles ſint, perrarò enim evenit ut textrici mulieri ſupprimantur, imò interdum iis in nimiâ copiâ profluant, ſi eo tempore texturæ plus quàm decet incumbant, quare cum juvenculæ mecum interdum conqueruntur, quòd iis non benè, nec ſuo tempore floreant menſes, illas moneo, ut textrices, & operoſas Mulieres potius quàm Medicos conſulant. Cum vix ab aſſumpto cibo mulieres quæſtus avidæ in textrinam redeant, damna non lævia ſtomacho & coctioni inferunt, ex motu enim illo nimis valido, & pectinis ad pectus adductione, perturbatur fermentàtio, & chylus imperfectus cogitur

quare circa id non ultra immorabor

Vitæ quoque Statariæ incommoda non raró experiuntur Literarum Profeſſores; multos enim ex iis paſſim viſere eſt, qui ut ſedentariæ vitæ, quæ tam malè audit evitent damna, *in contraria currunt*, dum ad multas horas. ac totos ferè dies, ſtan erecti libros evoluendo, quod non mi nùs, imò forſan magis noxium, quàm ſi ad opus ſuum ſedendo incumberent.

In univerſum porrò Literati omnes ſto machi imbecillitate laborare ſolent. *At imbecilles ſtomacho, quo in numero magna pars urbanorum, omneſque penè literarum*
L.1.c.2. *cupidi &c.* ajebat *Celſus*. Nullus enim fer eſt, qui ſeriò literarum ſtudio det ope ram, ac de ſtomachi languore non con queratur; dum enim Cerebrum conco quit ea, quæ ſciendi libido, & Literarum orexis ingerit, non niſi malè poteſt con coquere Ventriculus ea, quæ fuerint in geſta alimenta, diſtractis nempè ſpiriti bus animalibus, & circa intellectuale opus occupatis, vel iiſdem ſpiritibus non adeo pleno influxu, uti opus eſſet, ad ſtoma chum delatis, propter fibrarum nervea rum, ac totius nervoſi ſyſtematis in altio

ri-

ribus ſtudiis validam contentionem. Quantum enim ad Viſcerum omnium naturales functiones ritè obeundas conferat, ſi non ſucci nervei, de quo adhuc non ſatis conſtat, ſaltem ſpirituum animalium influxus, ex partium paralyſi laborantium contabeſcentia ſatis liquet; quamvis enim ob perennem arterioſi ſanguinis affluxum vitali ſucco fruantur, attamen humore illo, ſeu quidquid ſit illud, quod per nervos ad eas defertur, orbatæ, gracileſcunt.

Hinc ergo cruditates, flatuum ingens copia, corporis totius pallor, & macies, partibus geniali ſucco defraudatis, ſummatim omnia damna, quæ cacochyliam conſequuntur, ortum ducunt. Sic Studioſi paulatim, licet Joviali temperamento præditi, ſaturnini, ac melancholici fiunt; ſic dici ſolet, melancholicos eſſe ingenioſos; at forte aptiùs, ingenioſos fieri melancholicos, ſpirituoſiori nempe ſanguinis parte circa mentis opera abſumpta, magis verò fœculentâ ac terreſtri intus relictâ.

Non ibo tamen inficias quin ad id multum conferat corporis temperies ad me-

lancholiam paulisper vergens, cum mode-
ratâ cœterorum humorum mixſturâ. Va-
l. 1. c. 3. rias quidem cauſas affert *Ficinus* in libro,
quem in Studioſorum gratiam conſcripſit,
quare Literati melancholici ſint, vel fiant,
quarum alias ex Aſtronomiâ, cui potiſſi-
mùm erat addictus, deducit, alias ex na-
turali philoſophiâ; quæ omnes ad vehe-
mentem vitalium ſpirituum motum, &
diſſipationem referuntur, unde ſanguis
ater efficitur. Melancholicis ergo paſſio-
nibus obnoxii ſunt ut plurimùm literarum
Profeſſores, eòque magis ſi à primordiis
tale temperamentum ſortiti fuerint; ſic
habitu graciles, luridi, plumbei, moro-
ſi, ac ſolitariæ vitæ cupidi, obſervantur
qui verè Literati ſunt.

Oculorum imbecillitati præterea ob-
noxii paulatim redduntur; legentes ſiqui-
dem, & ſcribentes intento obtutu non
poſſunt, quin Viſionis læſionem perſen-
tiant, quod malum fovent dum literas
minutas ſcribunt, quod familiare eſt iis
qui prompti ſunt ingenii. Curioſum cer-
tè eſſet, ſi veritati congueret, id quod pro-
Se. 31. ponit *Ariſtoteles*, quare, qui luſcioſi co-
Prob. 8. & 15. gnominantur, literas minutas ſcribere

con-

conſueverint; mirum eſt, inquit, *ut qui obtuſi ſint oculis, rem faciant, quam eorum facere intereſt, qui acumine valeant oculorum;* varias hujus rationes affert, ſicuti & *Plempius*, qui ait, ſe aliquandò dubitaſſe, quin hæc affectatio quædam eſſe poſſet, ut ſani, & vegeti viſus eſſe viderentur. Verùm ego non paucos Myopes novi, qui ſatis amplis literis ſcribere ſoleant. Indubium tamen eſt, quòd qui minutiùs ſcribere conſueſcant, ſibi curtiorem viſum reddant, & Myopiam ſibi paulatim adſciſcant; ſic etenim Oculus aſſueſcit ad proxima ſolùm videnda, ac retina ex tali aſſuefactione in ſitu à pupillâ magis remoto obfirmatur, atque obdureſcit, adeò, ut mobilitas illa, quam oculo impertita eſt Natura, aboleatur. *lib. 4 Ophtal. c. 42.*

Affectu quoque Myopiæ contrario interdum laborant, qui ſcriptioni, ac lectioni nimis addicti ſunt, adeò ut temporis progreſſu objecta ab oculo longè remota tenere iis neceſſe ſit, quod vitium Senibus familiare eſt; etenim cum incurvi, ac proni ſcribant ac legant, facilè humor cryſtallinus ad pupillam prolabitur, eamque obturat, ac cœcitatem inducit. Hanc

eſſe cauſam quare in Equis, aliiſque animalibus frequentiùs viſionis noxæ contin-
Tom. 1. Prax. Med. c. 7. gant, ait *F. Platerus*, cum enim prona incedant, oculi humores ad anteriora ſenſim feruntur, ibique ſubſiſtunt.

Præterea Literarum Studioſi, cum legendo, & ſcribendo, capite, ac pectore inclinato libris incumbant, Ventriculum, & Pancreas comprimunt, ex qua compreſſione ſtomachus oblæditur, & ſucci pancreatici per ſuos ductus curſus inhibetur, unde poſtea Viſcerum naturalium œconomia perturbatur; hanc ſucci pancreatici interceptionem ob talem corpo-
Encycl. Med. l. 3. de Morb. Abd. c. 11. ris ſitum advertit *Dolæus*, in hypochondriacis affectibus valdè noxiam. Nephritis quoque & Arthritis, quæ Vitæ ſedentariæ pediſequæ ſunt, Literatorum morbis comites ſe jungunt; perrarò autem quis arthriticus eſt, quin fiat nephriticus, non tam, quòd in Arthriticis lecto, ſeu ſellæ affixis lumbi ac renes, ob aſſiduum decubitum, & ſeſſionem graviter fatigentur, quàm quòd utriuſque affectus eadem
Vid. Beverov. de Ren. Cal. ſit materialis cauſa. *Eraſmus* in quadam Epiſtolâ ad amicum ſuum arthriticum, poſtquam multum de ſuo Tortore, calcu-

lo

lo nempè, quem geſtabat in renibus, conqueſtus eſſet, ſcripſit, ſe & amicum illum eſſe affines, imò cognatos, duarum quippe Sororum Maritos, ac illius Uxorem ſibi intimè jungi abſque ullâ adulterii ſuſpicione.

Nulli porrò præ cœteris Literarum Profeſſoribus ſtudiorum laboribus magis atteruntur, quàm qui Operum editionem in publicum moliuntur, nominiſque ſui immortalitatem in animo habent inſculptam; de iis tamen loquor, qui verè ſapiunt, nam complures ſunt, qui ſcribendi cacoethe detenti, rerum malè conſarcinatarum editionem, ac abortus potiùs, quàm maturos fœtus properant, non ſecus ac Poetæ quidam, qui centum carmina compingunt, ſtantes *pede in uno*, ut ait *Horatius*. Viri ergo ſapientes, qui nominis ſui, famæ & exiſtimationi in longum tempus proſpiciunt, diurnis ac nocturnis laboribus ſe conficiunt, ut aliquandò pereant, antequam pariant. Non tam verò malè plectuntur in ſtudiis, qui ſolùm ſcire contenti ſunt, quod alii ſciverint, & ſcripſerint, optimumque cenſent, *aliena frui inſania*, ut ſcripſit *Plinius* de iis, qui no-

vas

vas Ædes nunquam fabricari velint, ſed ab aliis extructas lubentiùs emere, & incolere.

Quoniam *Plinii* facta eſt mentio, hic dictum illius memorabile ad rem noſtram ſpectans, quod multorum ingenia hactenus exercuit, ac torſit, præterire nefas ducerem; ſic ergo *Plinius*. *Atque etiam Morbus eſt aliquis per ſapientiam mori*. Qualis ſit morbus iſte, de quo intellexerit *Plinius*, tot ſententiæ, quot capita. Varias doctorum hominum opiniones recenſuit Celeberrimus *Gaſpar à Rejes* in Jucundarum Quæſtionum campo, ubi *Mercati*, *Mercurialis*, *Jo: Pinedæ*, *Salmaſii*, *Dalechampii*, *P. Ludovici della Cerda*, aliorumque ingenioſiſſimas expoſitiones refert, ut apud eundem videre eſt, cum nonnulli intelligendum velint *Plinii* locum de morte in ſenili ætate, cujus propria eſt prudentia, ut *Mercatus*, alii de Quartanâ Febre, quæ ſapientiâ, ac quâdam veluti intelligentiâ, ſtatis diebus, & horis aggrediatur, ut *Jo: Pineda*; alii in verbo mendum, ob Scriptorum incuriam, eſſe putent, & pro verbo illo, *per ſapientiam mori*, reponendum aliud, *per deſipientiam mori*, *ut Mercurialis* de Phrenitide; alii de

lib. 7. H. N. c. 50.

Quæſ. 100.

di-

divinandi facultate, quam nonnulli animam agentes interdum acquirunt, futura quædam poſt ſuum obitum prænunciantes, ut *P. della Cerda;* alii tandem, ut modò citatus *Gaſpar à Rejes*, de Paraphrenitide, diaphragmate vulnerato, vel percuſſo, eò quòd Veteres in hac corporis parte Prudentiæ ſedem collocarent.

Tot Clariſſimorum Virorum ſuffragiis, meum, qualiſcumque ſit, calculum addere liceat; *Plinium* ſcilicet tot periculis, tot caſibus, tot morbis, quibus Vita noſtra continuò petitur, adnumerare quoque voluiſſe cauſam occaſionalem, ob quam Mors perſæpè contingat, Studium nempè Sapientiæ, quæ ſuos Cultores ad præproperam mortem non raró perducit, ita ut in morborum Claſſe morbus ſit aliquis, quem Medici non adverterint, ſcilicet *per Sapientiam mori*.

Non poſſum quin in hanc rem auream *Platonis* ſententiam recenſeam, quâ mirificè explicatur, quomodo literarum ſtudium varias ægritudines accerſat. Statuens ergo Vir ille Divino ingenio excellens, Hominis pulchritudinem, ac ſanitatem in commoderatione quâdam, ac pro- *in Timæo. p. 495.*

proportione inter Animam, & Corpus, ſic ſcripſit. *Quando Anima Corpore admodùm potentior eſt, exultatque in eo, atque efſertur, totum ipſum intrinſecùs quatiens languoribus implet. Quando etiam ad dicendum, inveſtigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit prorſus corpus, & labefactat; Denique cum ad dicendum, differendumque privatim, & publicè ambitioſa quadam concertatione contendit, inflammat Corpus, atque reſolvit; nonnunquam etiam deſtillationes, fluxuſque commovens Medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias cauſas judicare*. En quomodo Literati, qui

Ingentes animos anguſto in pectore verſant,

dum imtemperanter ſtudiis incumbunt, Corpora ſua, ad ſuſtinendas Animæ ac ſpirituum motiones inepta, morboſa efficiunt. Tam arctâ verò lege conſortii fœderantur ad invicem Anima, & Corpus, ut omnia tam bona, quàm mala unius in alterum viciſſim corrivent, ac veluti, ex corporis nimiâ exercitatioue Anima ad mentis functiones langueſcit, ac torpet, ſic ob nimiam Animæ contentionem circa Sapientiæ ſtudium corpus marceſcat neceſſe eſt, abſumptis nempè ſpiritibus, com-

communi ſcilicet Inſtrumento ad materiales, & ſpirituales operationes ritè obeundas. *Labor articulis, carnibus cibus, ſomnus viſceribus, Animæ deambulatio, cogitatio hominibus*. Sic Artis Magiſter; Omittam hic referre, quæ in hujus loci commento ſcripſerit *Galenus*, ac literis prodiderit *Valleſius*; *Cogitatio* igitur, ex *Hippocrate*, cum Animæ ſit propria exercitatio, atque in hoc toti ſint Literarum ſtudioſi, ſcilicet ut cogitent ac meditentur (quandò noſtrâ hac ætate non deſint, qui totam Animæ eſſentiam in cogitatione conſtituant) fieri nequit, quin Corpus à ſuâ Rectrice deſtitutum exorbitet, ac multas ærumnas non ſentiat, deſtillationes, ut ait *Plato*, membrorum torporem, atrophiam, ac præproperam Senectam. 5. in 6. Epid.

Hæc in univerſum patiuntur Literarum Profeſſores; ex iis tamen quidam ſunt, qui peculiaribus morbis vexari ſolent, uti Concionatores, Philoſophi continuò in ſcholis diſputantes, Advocati in Foro, ac præcipuè Patavini Profeſſores in Lyceo, qui ubi ab hyemis principio uſque ad finem veris ab Exedris declamarint ad ravim uſque ut ſtudioſam Juventutem inſtrua-

ſtruant, tandem anxii & anheloſi palam faciunt, quàm graves noxas pectori inferat talis exercitatio, & quotcunque alii, qui circa vocis exercitium detineri ſolent. Hi enim Deſtillationibus, & Vaſorum in pectore ruptionibus non raro ſunt obnoxii. Politici verò, Judices, & qui Principum miniſterio ſunt addicti, ſtudiis, magnis laboribus, ac vigiliis attriti, inter hypochondriacos primas tenent, & in maraſmum paulatim prolabuntur. *Petri Xilandri*, Regis Catholici in Brabantiæ Curiâ Conſiliarii, elegantiſſima Epiſtola legitur, Operi *Fortunati Plempii* de Togatorum Valetudine tuendâ præfixa, ubi Magnus ille Juris Conſultus malorum ſuorum Iliadem, ac ærumnoſam vitam è Togâ contractam deſcribit. Ego equidem quotquot novi, tum in Romanâ Curiâ, tum aliis in locis, ac in Aulis Principum, celebres Juriſconſultos, ac Miniſtros, omnes obſervavi mille morborum generibus malè mulctatos, & Profeſſionem, cui ſe addixerant, diris ejurantes.

Multò mitiùs verò cum Medicis res agitur, Clynicis tamen, & lecticulariis; quorum ſtudium præcipuè eſt circa medicam

cam

cam praxim, & quotidianam Ægrorum viſitationem; hi enim non tot morbis conflictantur, ac ſi aliquando ægrotant, non ſedentariæ, aut ſtatariæ vitæ, ut J. C. ſed curſuali, cauſam acceptam referunt. Non ſemel profectò mirari ſubiit, quomodo graſſantibus gravibus epidemiis, malignarum Febrium, Pleuritidum, aliorumque popularium affectuum, Medici Clynici, quodam veluti Artis privilegio, impunè incedant; quod non tam illorum cautelæ adſcribendum putem, quàm magnæ exercitationi, & animi hilaritati, dum benè nummati lares ſuos repetunt. Ego certè nunquam Medicos obſervo tam malè ſe habere, quàm ubi nemo malè ſe habet, quod præcipuè verum deprehendi hiſce quinque annis elapſis, in quibus ſaluberrimæ conſtitutiones viſæ ſunt, & nihil Epidemicum apparuit. Non ſemper tamen impunè evadunt; etenim ob aſſiduos labores, & ſcalarum aſcenſum multos ex his hernioſos factos novi. Similiter cum dyſenterici fluxus vagantur, aliquando & ipſi dyſenterici fiunt, quod forte ipſis evenit ob ſeſſionem longam, coram ægro, ac miaſma per os, vel aliam partem

ſu-

ſuſceptum; quare ſatis cautè ſe gerunt qui in dyſentericorum curatione ſtante ſe expediunt, & ſeſſionem ſuſpectam ha bent.

Haud minus malam morborum ſegetem ex ſtudiis ſuis referunt Poetæ, Philologi, Theologi, Scriptores omnes, & cœteri Literati circa mentis officia occupati. Poetæ præſertim ob phantaſticas Idæas, quas die, ac nocte in mente verſant, attoniti ſunt, moroſi, graciles, uti illorum imagines oſtendunt. *Areoſtus* noſter, ut ipſe in Satyris fatetur, valdè gracilem habitum præferebat, ac ſi vultum illius depictum ſpectemus, Eremicolæ effigiem ſtrigoſam refert; idem ajunt de aliis Poetis celebrioribus. *Ludovicum Caſtelvetrum* Philologum ſatis celebrem, adeò gracilem fuiſſe ajunt, ut *Hannibal Carus* illius æmulus nomine ſtrigoſæ Capræ illum ſubſannaret.

Eos porrò, qui ingenio magis præſtant, ac uti ingeniorum Monſtra prædicantur, quaſi fato quodam, & fortunæ malignitate è vivis ſublatos legimus. *Io: Picus*, Ingeniorum Phœnix, vix ſextum luſtrum egreſſus, immaturam mortem Florentiæ

ſu-

ſubiit, magno Reipub. literariæ damno, quamvis de illius morte varius fuerit rumor; creditum tamen eſt id illi ob perpetuos labores, & nocturnas vigilias contigiſſe, ut mirum ſit, quomodò ſuperfuerit illi tempus ad ſcribendum, cum tot Auctores legerit, veluti ex illius Operibus, quæ extant, videre eſt.

Mathematici porrò quibus animum à ſenſibus, & corporis ferè commercio ſejunctum eſſe neceſſum eſt, ut res abſtruſiſſimas, & à materialitate remotas contemplentur, ac demonſtrent, omnes ferè ſtupidi ſunt, ignavi, veternoſi, ac in humanis rebus ſemper hoſpites. Partes itaque omnes, ac totum corpus neceſſe eſt veluti ſitu quodam ac torpore languere, non ſecus ac perpetuis tenebris damnatum. Dum enim mens ad huiuſmodi ſtudia intenta eſt, tota lux animalis in centro concluſa eſt, neque ad exteriora illuminanda diffunditur. In Profeſſoribus id genus locum profectò habet illud *Hippocratis* Oraculum. *Lux Orco, tenebræ Iovi*; 1. de Diæta n. 5. dum enim ſpirituum lumen in penitioribus partibus Cerebri volutatur, exteriora tenebris obſideri, ac torpere neceſſe eſt.

Verùm cum tanti pro Reipublicæ bo
no interſit ſapientes ac literatos homine
benè valere, equum eſt ut Literatorum
valetudo ſarta tecta, quantum fieri poſſit
ſervetur, ac quoties à ſuo ſtatu decidat, re
ſtituatur. Primo itaque conſulendi erun
Auctores, qui in illorum gratiam ſcripſe
re; uti *Plutarchus* de præceptis ſalubribus
Marſilius Ficinus de Studioſorum Valetu
dine tuendâ, qui liber apud nos ſatis ob
vius eſt, nec non *Fortunatus Plempius*, i
laudato Opere de Togatorum Valetudin
tuendâ: apud hos auctores elegantes me
dicamentorum formæ deſcriptæ leguntu
tum pro curatione, tum pro præſervatio
ne à morbis, quibus exerceri ſolent. R
gimen in ſex rerum non naturalium uſu
ut ajunt Medici, primas tenebit. Studean
primò, ut in Aere puro, ac ſalubri degan
procul à ſtagnis, ac paludibus, ac Ven
tis Auſtralibus; ſiquidem hoc pacto pu
riores erunt Spiritus Animales intelle
ctualium operationum potiſſima inſtru
menta. Mirari profectò nunquam ſati
potui, quare *Plato* non procul Atheni
Villam Academicam delegerit parum ſa
lubrem, imò peſtilentem habitam; i

for-

forſan idem conſilium illi fuerit, ac *D. Bernardo Abbati* Clarevalenſi, qui loca inſalubria pro more habuit deligere, in quibus ſua Monaſteria extrueret, ut ſic Monachos ſuos valetudinarios haberet, ideòque magis obſequentes, ac voluptatum illecebris minus obnoxios. Quæcumque fuerit mens *Platonis*, indubium eſt à craſſo aere obtundi, ac obnubilari Spiritus, iiſque in locis fœliciora ingenia clareſcere, ubi aer ſincerior, ac magis temperatus, qualis eſt Neapolitanus, & antiquitùs Athenis: ſicuti ex adversò in Bœotiâ, ob aeris craſſitiem Incolæ malè audiebant.

Ruſticari propterea, & aurâ liberiore gaudere, ac vario Vitæ genere uti, modò ruri eſſe, modò in Urbe, ipſis ſalutare eſt, frequentiam, & ſolitudinem ad invicem temperando, *illa enim noſtri, hæc hominum deſiderium facit*. Cavere quoque debent à validis Ventorum afflatibus, Auſtri, & Boreæ, ab hyberno frigore corpus, ac præcipuè caput muniendo.

Jam uſus obtinuit, ut Capillamenta ex alienis Capillis contexta, tanquam capitis Vaginæ, paſſim adhibeantur à quocumque hominum genere, tam Senibus, quàm

Juvenibus, alioqui benè comatis. Experientiâ compertum eſt, ſalutare munimentum capitis eſse huiuſmodi capillatos galeros, quibus, vel ob ſenium, vel quamcunque aliam cauſam crinibus nuda ſi calvaria; multiſque, qui fluxionibus ad fauces, ac dentes vexarentur, ſuaſor fui ut hujuſmodi capillamentis, caput armarent, quo præſidii genere multos vidi ab hujuſmodi fluxionibus ſanatos, qui alioquin prorſus edentuli facti fuiſſent. Neque id novum inventum eſt; nam apud antiquos mentio fit Petaſi, Galeri, Galericuli qui pilei erant ex pelle, quibus ita erant crines conſuti, ut veram, non adſcititiam comam æmularentur; hujuſmodi operculo utebantur tum Viri, tum fœminæ, vel ut calvitium, vel canitiem cælarent, ut elegantiores in publicum prodirent. Sic *Juvenalis* de Meſſallinâ Claudii Uxore.

Sat. 6.

Et nigrum flavo crinem abſcondente galero
Intravit calidum veteri centone lupanar.

Et *Martialis* de quodam calvo.

lib. 12. Epig. 45

Hædina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ
Feſtivè tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit, Caput eſſe calceatum.

Uſum

Uſum ergo talium capillamentorum, noſtrâ hac ætate valdè familiarem, Literarum Profeſſoribus ſatis commodum, ac ſalutarem pro Capitis munimento ab Aeris iniuriis, ac præſertim hyeme, exiſtimo, paucoſque jam video, ex omni Literatorum genere (ſi Religioſos Viros demas, quibus id ex Ordinis ſui inſtituto vetitum eſt) qui per Urbem non incedant benè capillati, ac, uti lepidè ait *Plautus*, aliquantum ruffi, criſpi, & cincinnati. His addendum, quòd ubi Literarum Cultores, ut ut ſenes, ac ſilicernio proximi, ſe comptos, nitidos, abraſâ barbâ, & cute curatâ, benè comatos in Speculo intuentur, in ſinu ſuo non parum gaudent, ac vitam hilariorem degunt, ſibi de longævitate blandientes. Priſcis temporibus Literarum Profeſſores, Philoſophi, præſertim, de barbâ valdè promiſſa, ac de nudâ calvariâ, quaſi Sapientiæ documentis gloriabantur. Nunc mutatis vicibus, nullum ferè in ſecularibus Literarum Profeſſoribus viſitur Barbæ, aut canitiei veſtigium, tam culti, ac nitidi in publicum prodeunt. Succurrit in hanc rem celebre dictum illud Ægyptii Sacerdotis cum

in Captivis

Plat. in Tim.

Solone verba facientis: *O Solon Solon, vo Græci ſemper juvenes eſtis, nec quiſquam Græcia ſenex eſt.*

Experientiæ tamen, quæ tale capilli tium Literatorum valetudini, ubi ad ſe nium vergant, valdè commodum, & ſalutare oſtendit, ratio quoque conci nit. Etenim ſi Naturæ providentiâ Ju venum capita denſo crine munita ſunt imò ab Uteri clauſtris fœtus ipſi in mun danam Scenam prodire non ſolent, niſ capillati; necnon ſi Juvenes ætatis vigo re præfervidi comarum pondere non gravantur, ſed benè ſe habent, cu Senes, quibus nativus calor fatiſcit, ad ſcititio capillorum munimine nudæ cal variæ non conſulant potiùs, quàm pi leis, vel coriaceis, vel ſericeis? Re-
de Tog Val. in c. 3. fert *Plempius*, *Marſilium Ficinum*, Philo ſophum Platonicum, in pileolorum uſ valdè moroſum fuiſſe, ut pluries in die prout Ventus flaret, vel aura calidior, ve frigidior eſſet, hoſce pileos permutaret quod profectò noxium: quare capilla menta iſthæc magis ſunt ex uſu, ut qu in Templis, & coram Principibus ge ſtare liceat.

Quod

Quod victum ſpectat; *Hippocratis* præceptum pro Oraculo habendum. *Sanitatis ſtudium eſſe, non repleri cibis.* A' ſatietate igitur, inſuperque à ciborum varietate, cavere debent, ut quæ cacochyliam, & turbas in Ventre ciere ſoleant, ſiquidem, ut ait *Horatius* —— *cum ſimul aſſis* *l.2.Sat. 2.*

Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

Ventriculi ergo magna cuſtodia habenda, ne à functionibus ſuis aberret, ac totum corpus plectatur. Ad roborandum ſtomachum, laudat Ficinus Cinnamomum, & rerum aromaticarum uſum; noſtrâ hac ætate inter literatorum cupedias Cocholata, ſtomachi & ſpirituum ſolatium; ac profectò cum ſtudioſorum natura melancholica ſit, ſive nativa, ſive adſcititia, ac multo acido abundet, hujuſmodi potiones balſamicæ, & ſpirituoſæ acorem, tum ſtomachi, tum ſanguinis cicurare poterunt, & ad meliorem craſim perducere.

Quoad potum, Vinum cœteris potionibus præferendum; meracum laudatur,

ſed modicum. Scio multos è Literatis ſuorum Medicorum conſilio, ut poſſent liberaliter ſe proluere, Vina alba, tenuja in uſu habere, quo pacto putant ſibi licere ſine noxâ bibere quantùm lubeat, quod certè non adeò tutum, ut putant. Vina hæc tenuia, æſtate præcipuè, aciditatem quandam adſciſcunt, quà nihil pernicioſiùs, ubi luxuriet acidum. *Præſtat*, ajebat, *Crato*, eos, qui Ventriculo debili
lib. 2. Conſ. 27. *ſunt, potiùs parum Vini Ungarici, vel Malvatici bibere, quàm tenuia vina copioſa haurire*. De hujuſmodi Vinis ſcripſit quoque
In Volu; V. ren. *Helmontius*, quòd parum Vini, multum aceti contineat. Literarum itaque Cultoribus, Arthritide, Colicâ, Affectione hypochondriacâ vexari ſolitis, qui affectus ex acido morboſo geneſim ſuam ducunt, neutiquam acidorum uſum, ſed ea, quæ illud infringant, convenire ſatis perſpectum eſt.

Quoad cœterarum rerum regimen; ut ſedentariæ, ac ſtatariæ Vitæ incommoda declinent, moderatâ corporis exercitatione quotidie erit utendum, ſi tamen aer purus ac ſerenus ſit, & Venti ſileant; molles etiam frictiones, ad tranſpirationem

tum

tum ſervandam, tum promovendam, in uſum frequentiorem revocandæ; lavacrum quoque aquæ dulcis, æſtate præſertim, quo tempore atra bilis literatos infeſtat, valdè ſalutare eſſet; ſic enim humorum acrimonia temperatur, & ſquallida Viſcera remolleſçunt. Tempus Balneationi magis opportunum erit veſpertinis horis, deinde cibum ſumere & cubitum ire, hic enim apud antiquos mos erat ac ordo. Sic *Homerus*.

Ut lavit, ſumpſitque cibum, dat membra ſopori.

Quoad tempus vacandi ſtudiis magis commodum, matutinum præcipuè commendari ſolet, non ita verò nocturnum, ac præſertim poſt Cœnam. *Monſtrum eſt*, inquit *Ficinus*, *ad multam noctem frequentiùs vigilare, unde etiam poſt Solis ortum dormire cogaris*, & in hoc ait errare Studioſos permultos; varias autem rationes affert, quarum alias ex Planetarum poſitu, & configuratione, alias à motu Elementorum deducit, dum Aer, Sole occidente, craſſeſcit, nec non ab ipſis humoribus, dum noctu prævalet melancholia, ab ordine Univerſi, cum dies labori, nox quieti

de Stud. Val. tu. l.1. c.7.

ti ſit deſtinata, adeò ut hiſce omnibus literati ad lucernam lucubrantes contrariis motibus repugnent.

Verùm in hac re attendenda eſt cuiuſque conſuetudo; cavendum tamen ex *Celſi* monito, ne id poſt cibum ingeſtum fiat, ſed peractâ coctione. Eminentiſſimus Cardinalis Sfortia Pallavicinus, Vir doctiſſimus, totam diem literarum ſtudio ſine cibo largiebatur, mox cœnâ modicâ ſumptâ, ac ſtudiorum curâ ablegata, ſomno, & virium reparationi noctem totam impendebat.

l. 1. c. 2.

Non deſunt tamen qui nocturnum tempus diurno præferant & ſecretiores ſeceſſus, & amica noctis ſilentia, ſtudiis magis opportuna exiſtiment. *Euripidem* Tragœdiarum Scriptorem tradit *Gellius*, ſolitum in ſpeluncam quandam tetram, & horridam in Inſulâ Salamine deſcendere; quotieſcunque Tragœdiam aliquam meditaretur. *Demoſthenes* quoque magnus ille Orator, in locum ex quo nulla exaudiri vox poterat, & à quo nihil proſpici poſſet, ſe recipiebat, ne aliud agere mentem cogerent oculi. Ubi autem lucubrandum ſit, non in anguſtis Cellis, & Muſæolis

l. 15. c. 20.

Quinti. l. x. Inſt. de mod. ſcrib.

id

id agendum, uti ſolent nonnulli, hyeme præſertim, ne à frigore infeſtentur, ſed amplo conclavi, modò Corpus veſtibus benè ſit munitum; fumus enim Lucernæ, nec non halitus è corpore, ac per os jugiter expirantes anguſtum ſpatium citò replent, & aerem reſpirationi minus idoneum, imò noxium reddunt, caput ſimul gravando, multòque magis ſi candelis ſebaceis utantur, quæ ſuo nidore, & fumidâ exhalatione ſtomachum, & cerebri anteriores ventriculos inficiant, quod maximè cavendum monet *Plempius* in Opere laudatiſſimo de Togatorum Valetudine tuendâ. Oraculum illud *Hippocratis*, quo laudatur *Somnus in frigore cooperto*, in hac quoque re locum meritò habet; ſicuti enim, ex doctiſſimi *Valleſii* interpretatione, ſalubrior eſt ſomnus in amplo conclavi, ſed corpore ſtragulis benè contecto, ob purioris Aeris inſpiratum, ſic Studioſis Viris conducibilius eſſe crediderim, ſi in amplo potius, quàm anguſto Muſæo, ſeu Hypocauſto, ad ſtudia incumbant, rigenti licet hyeme, ſed cooperti, ut ait *Hippocrates*. 4. *in* 6. *Epid.* *t.* 13.

Cum verò ex ſuperius recenſitis morbis decumbunt, ut nephritide, colicà, ar-

arthriticis doloribus, qui ſunt ſtudioſoſorum Cruces, ad ea remedia confugiendum, quæ hujuſmodi affectibus ſunt magis propria, & quorum apud Scriptores magna eſt ſupellex, cum remediorum formulis Tractatum hunc meum infarcire mihi non fuerit animus.

Quia verò Literati, ut plurimùm moroſitatem familiarem habent, ac Medicos perſæpè interpellant, urgentque ut remedia ipſis præſcribant, ac præcipuè purgationes, & ſanguinis miſſiones, idcircò in hac re non parvi momenti, proferam, quæ experientiâ, & obſervatione ſalutaria deprehendi. Mihi ergo compertum, Literatos homines multò faciliùs purgationes etiam validas, ac repetitas tolerare, quàm ſanguinis miſſionem, licet parcam, atque huic obſervationi non parum congruit ratio; Etenim cum illorum ſtomachus, ob noctes inſomnes, ob ſpirituum ad alias partes abductionem, ob ſtudiorum imtemperantiam, acidis cruditatibus ſcateat, cathartica medicamenta, licet valentiora, ab acido illo luxuriante enervantur, quæ ſi nimis blanda ſint, turbas potiùs cient, nihilque

edu-

educent; circumſpectum tamen Medicum, qui habitum, vires, morbum ægrotantis perpendat, hæc omnia expoſcunt. Id quoque in Pueris obſervamus, qui ob acidi ſibi familiaris exuperantiam valida purgantia perſæpè eludunt. Nihil eſt autem, quòd Catharticorum vim alkalicam magis infringat, quàm quæ ex acidorum familiâ ſunt deſumpta. Venæ ſectio autem, ut ut parca, illorum vires atterit, ac ſpiritus ob vigilias & ſtudiorum labores evanidos, facilè exolvit *P. Gaſſendum*, Philoſophum Celeberrimum, ob pluries repetitam Phlebotomiam, ut mos eſt apud Gallos, periiſſe, in ejuſdem vitâ legimus.

Obſervatione dignum eſt, Religioſorum Ordinum Literatos Homines, macilentos, valetudinarios, familiares habere purgationes, & vomitiones ex pulvere Cornacchini, Calice emetico, & ſimilibus, non ſine euphoriâ; horrere autem, cum de Venæ ſectione agitur, ut qui ſatis norint, illud, quod magis illos infeſtat, ſaburram humorum eſſe in ſtomacho ſtabulantem, ac vitale robur, quod ineſt ſanguini, languidum eſſe, ac effœtum.

In-

Incumbant ergo ad Sapientiæ Studium Literarum Profeſſores, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec tam ſedulò circa animi cultum occupati ſint, ut corporis curam negligant, ſed bigæ medium quaſi libramentum, ſuſtineant, adeò ut Anima, & Corpus fideli contubernio, veluti Hoſpes, & Hoſpitator, mutua officia ſibi præſtent, neque ad invicem ſe conterant.

Scitè quidem ac lepidè *Democritum* dicere ſolitum *Plutarchus* tradit, *quòd ſi Corpus, & Anima diſceptarent ad invicem de damno dato, dubium fore, quis ſit damnoſior, Hoſpes, an Hoſpitator*. Ac profectò inter utroſque perraró juſta reperitur moderatio; etenim ſi corporis robori nimis ſtudeamus illud ſaginando, humo affigimus *divinæ particulam auræ*; ſi ingenio excolendo ac ornando toti ſimus, corpus contabeſcit, rectè igitur monebat *Plato*, ne corpus abſque animo, & animum abſque corpore exerceamus. Locum hunc claudam lepidâ narratione *Plutarchi* ex libro de Præceptis ſalubribus, quem in Studioſorum; & Politicorum gratiam ſe conſcripſiſſe profeſſus eſt, *Atqui*, ait ille,

de Præcep. Salub.

Bos

Bos conſervo ſuo Camelo, qui parte oneris ſublevare eum nolebat; Tu verò, inquit, & omnia hæc mea brevi portabis, quod mortuo eo contigit. Haud aliter accidit animo, qui dum paululum laxare, & remittere abnuit corpus, quod id requirit, mox febre aliqua, aut vertigine ingruente, dimiſſis libris, diſputationibus, & ſtudiis, unà cum illo ægrotare, & laborare compellitur.

DIATRIBÆ
DE
ARTIFICUM MORBIS
SUPPLEMENTUM.

LECTORI BENEVOLO.

ISTud quod modò habes Libro meo de Morbis Artificum, Mutinæ olìm impreſſo, additamentum, ſiquid in eo eſt, quod obleɛtet, Patavino Typographo hoc ipſum debes, Leɛtor Benevole; hic enim cum perſæpè audiret à ſtudioſa Juventute, aliiſque Doɛtis Viris, interdum etiam per literas Librum hunc meum expeti, & exquiri, neque apud me, nec uſpiam, cunɛtis exemplaribus diſtraɛtis, reperiri, pluries à me petiit, ut novi aliquid Operi edito de eadem materia adjicerem, non exiguum enim operæ precium, ut dici ſolet, me faɛturum ajebat, ſi Libro meo ſuis Typis recuſo, aliquid fuiſſet adjeɛtum, quod emptores alliceret. Illius petitioni ſatisfaɛturum pollicitus ſum, ſi à publicis occupationibus, & quod magis refert, à malis, quibus ob improſperam valetudinem perſæpè confliɛtor, ocium ullum daretur. Sed cum in illius Bibliopolium pedem immittere non poſſem, quin memoriæ meæ refricaret, quod

fueram pollicitus, decrevi tandem illum v
ſui compotem facere, ac ſimul datam fid
meam abſolvere. Hiſce igitur æſtivis vacat
nibus, omnibus iis ſepoſitis, quæ præ manib
babebam, ad exquirendos novos Artifice
illorum tabernas luſtrando, animum adiec
Hanc itaque Diatribam de Morbis Artificu
conſcripſi, cui addidi Diſſertationem de Vi
ginum Veſtalium Valetudine Tuenda; m
gis quidem è re fuiſſet de illarum morbis diſſ
rere; aſt id cum plus temporis atque attenſi
nis exigat, ſi otium dabitur alias forſitam ex
quar. Tu interim Lector Benevole hiſce m
laboribus fruere, & Vale.

DE

DE TYPOGRAPHORUM MORBIS.

CAPUT PRIMUM.

ARte Typographicâ veteres caruiſſe, cum omnia per notarios, & amanuenſes peragerentur, ſatis conſtat, Ars enim hujuſmodi Seculi decimi quarti fuit inventum, de quo quis dubitare poſſit, num plus damni, quàm utilitatis Mundo intulerit. Certum eſt cum primò Ars iſta Mundo innotuit, ac in uſu eſſe cœpit, multis hominum millibus ademptum fuiſſe commodum captandi lucri, & familias ſuas alendi, Monacis quoque detrimento fuiſſe, qui poſt Sacra Miniſteria tempus in conſcribendis exemplaribus, nec ſine quæſtu aliquo, honeſtâ occupatione impendebant. In Turcico Imperio locum adhuc non obtinuit Ars iſta, mò ut in ſuis Epiſtolis refert Cornelius Magnus Parmenſis celebris per Orientem peregrinator, cum de hac Arte introdu-

cendâ Conſtantinopoli in Divano agere tur; idque per civitatem evulgatum fui ſet, parum abſuiſſe quin popularis tumu tus excitaretur. Multa pro utrâque part afferri poſſent, legendus Trajanus Boca linus in ſuis Parnaſſi Novitatibus, qu refert Artis Typographicæ inventoren Parnaſſum magno faſtu ingreſſum, ut intr illum literatorum cœtum exciperetur aſt tanquam bonarum artium corruptoren turpiter inde ejectum. Sed hæc miſſa fa ciamus, & ſicuti muneris noſtri eſt, d morbis, quibus Typographi in opere ſu ſunt obnoxii diſquiramus.

Duplex itaque eſt illorum genus unum eorum, qui ferè ſemper ſedend characteres metallicos, ex ſuis locul ſceligunt, & verba componunt, ſe eoſdem characteres, cum uſum ampliu non habent diſgregant, & in ſuis locul mentis reponunt, idque præcipuum e illorum opus. Aliud verò genus eſt illo rum, qui prælo addicti ſemper ſtant, & ambis manibus inſtrumento quodam e alutâ conflato, & pilis impleto, atra mento characteres diſpoſitos imbuunt alter verò, dexterâ manu præli ſupe

rio-

riorem partem movet, ac fortiter premit, ſicque temporis momento in chartâ apparet impreſſum totum id, quod in characteribus ſimul compactis deliteſcebat, ſicque rurſus eodem modo repetunt laborem hunc, donec totum opus juxta præſcriptum numerum fuerit abſolutum. Ingenioſum certè opus, ſi doctis Viris tantùm Libros ſuppeditaret, non iis qui ſcombros vendunt. Primum itaque genus, vitæ ſedentariæ addictum eſt, & conſectariè morbis illis qui ſedentariam vitam conſequuntur, obnoxium eſt. Alterum vitæ ſtatariæ, & nimis laborioſæ, nam in hujuſmodi opere totum ferè corpus exercetur, unde hujuſmodi Operarii non poſſunt quin laſſitudines, & magnas defatigationes perſentiant, ac ubi ad gravem ætatem pervenerint, illis neceſſe ſit hujuſmodi operi valedicere. Iis qui ſedendo manus exercent, alia incumbit calamitas, quod dum oculos in characteres illos atri coloris ſemper habent intentos, viſus imbecillitatem paulatim contrahunt, unde iis, quibus bona oculorum conſtitutio non eſt, lumina hebeſcunt, cum ſuffuſionibus, & aliis oculorum morbis. Novi

ego duos fratres Typographos oculos ,
ex ſuâ naturâ magnos & prominulos habentes, quibus neceſſe fuit artem deſerere, ne cœci omninò fierent. Memini, quòd cum aliquandò ad quatuor circiter horas apud Typographum ſediſſem, pro cujuſdam mei Operis correctione, poſtea è Typographiâ egreſſum oberrantes in oculo, atque etiam per noctem in phantaſiâ habuiſſe imagines illarum machinularum, quas fortiter eram intuitus. Ex continuo itaque, & fixo intuitu in atros illos characteres, ſeu componendo, ſeu compoſitos diſſolvendo, tonus membranarum, & fibrarum oculi valdè labefactatur, pupillæ præcipuè, unde mirum non eſt, ſi oculorum morbos patiantur. Ipſimet Typographi referunt, quod ubi totâ die ad opus ſuum incubuerint, è tabernis egreſſi, ſibi videantur, noctu etiam, eoſdem characteres in imaginatione impreſſos ad multas horas obverſari, donec ab aliarum rerum ſpeciebus illorum imagines deleantur.

Præter hoſce oculorum morbos aliæ quoque iis calamitates ſuperveniunt, uti bres continuæ, pleuritides, peripneumo-

niæ, & alii pectoris morbi; cum enim Typographis neceſſe ſit hyemali tempore totâ die in locis benè clauſis, & in hypocauſtis degere, ſi operari velint, & chartas impræſsas exſiccare; ubi poſtea ab hiſce locis tepentibus ad aerem externum frigidum exeant, facili negotio iis contingunt cutis conſtipationes, & improviſa perſpiratus læſio, unde præſtò ſunt ſupra memorati affectus. Maximè verò hiſce morbis obnoxii ſunt, qui ad torcular exercentur, cum enim ad opus hujuſmodi magno brachiorum, & totius corporis molimine opus ſit, iſti non raró ſudore aliquo perfuſi, è Typographiâ pedem emittunt, ſicque morbis obviam procedunt.

Hiſce Artificibus Reipublicæ literariæ miniſtris quamnam opem afferre poſſit Ars Medica, ſeu quod præſervativum proponi poſſit non video, niſi ipſos monendo ut ſibi in hujuſmodi opere temperent, & aliquot diei horas labori ſuffurentur, &cum hyeme è Typographiâ exeunt, benè palliolati domos ſuas repedant. Iis qui ad tabulas componendo aſſident, bonum erit conſpicillis uti, ut oculorum tonus minus fatiſcat, adſpectum etiam aliò

aver-

avertere, eoſdem leviter manu confricare, ad ſpiritus torpentes excitandos, aquâ Euphragiæ, Violariæ, & aliis ſimilibus, eos abluere. Cœterùm cum ab acutis morbis corripiuntur, ſuis & propriis remediis illis erit ſuccurrendum. Ad fæliciorem tamen curationem obtinendam, bonum ſemper erit, ſi Medicus ſciat quam artem exercere ſit ſolitus quem curandum ſuſcepit.

De Scribarum, & Notariorum Morbis.

CAPUT II.

LOngè majorem apud Veteres fuiſſe Scribarum, & Notariorum numerum, quàm noſtris temporibus, ob Artis Typographicæ inventum, ſatis conſtat, multos tamen in ſingulis Civitatibus, & Oppidis eſſe, qui ex ſolâ ſcriptione ſe, & familias ſuas ſuſtentant, norunt omnes. Scribas, & Notarios ſervos fuiſſe ut plurimùm, ſeu libertos, ſatis fusè oſtendit Roſinus. Notariorum autem nomine haudquaquam hìc intelligi velim eos, qui noſtris temporibus Co-

di-

dicillos, & Teſtamenta condunt, quos Notarios vocamus, ſed eos qui per parvas quaſdam notas artem callerent celeriter ſcribendi, quos propterea Notarios appellabant. Sic Plinius, ut in ejuſdem vitâ refert Plinius Nepos, pro more habebat quotieſcunque iter faceret, *ad latus Notarium habere cum Libro, & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur, ut ne Cœli quidem aſperitas, ullum ſtudiis tempus eriperet*. Hiſce temporibus Ordinis Civilis ſunt hujuſmodi Scribæ, quos in Curiâ apud Magiſtratus, in Officinis Mercatorum, & in Aulis Principum ad rationaria conſcribenda pretio conductos videmus; quibus itaque morbis obnoxii ſint hujuſmodi Operarii perveſtigemus. Tria ſunt unde ſcribis iſtis morboſi affectus proveniunt, primùm continua ſeſſio, ſecundùm manus perpetua, & eodem ſemper tenore motio, tertiùm mentis attentio, ne Libros erroribus conſpurcent, ſeu dominis ſuis damno ſint in addendo, ſubducendo, aliiſque Arithmeticæ operationibus. Quos morbos ſecum afferat continua ſeſſio, facilè eſt cognoſcere, viſcerum enim obſtru-

ctio-

ctiones, uti Hepatis, Lienis, Stomachi cruditates, crurum torporem, aliquam reflui ſanguinis remoram, & malos habitus; ſummatim beneficiis carent, quæ à motu moderato obtinentur, non enim etiam ſi velint vacat ipſis exerceri, cum pretio conducti ſint, illiſque neceſſe ſit totâ die ſcriptioni incumbere. Neceſſitas porrò calamo chartam exarandi, non levem in manu, & toto brachio infert defatigationem, ob aſſiduam muſculorum, & tendinum ferè tonicam tenſionem, unde fit quòd temporis progreſſu dexteræ robur fatiſcat. Novi ego hominem profeſſione Notarium, qui adhuc vivit, hic toto vitæ ſuæ tempore aſſiduus fuit in ſcriptione, ex quâ non parum lucri illi accedebat; hic primò quidem conqueri cœpit de magnâ laſſitudine totius brachii, quæ nullo remedio potuit tolli, tandem à Paraliſi abſolutâ totum brachium dexterum occupatum eſt. Ut damnum repararet læva manu ad ſcribendum cœpit aſſueſcere, ſed poſt aliquod tempus ipſa quoque eodem morbo correpta eſt. Quod verò hiſce Operariis crucem figit, eſt fortis & aſſidua animi intentio, in hoc enim opere

cc-

cerebrum totum, nervos, fibras, in magnâ contentione eſſe neceſſe eſt, & exinde atoniam ſubſequi; Hinc cephalalgiæ, gravedines, raucedines, fluxiones in oculos ob fixum in chartam obtutum, quales ſectus magis premunt ratiocinatores, & calculi magiſtros, ut vocant, quales ſunt qui apud Mercatores operam ſuam locarint. In hoc cenſu quoque reponendi qui à Secretis ſunt Principum, quorum genio placere non ultima laus eſt, in conſcribendis enim literis in magna animi tortura perſæpè ſunt, non ſolùm præ literarum multitudine, ſed quia vel Principis mentem non aſſequantur, vel quia Principibus pro arte ſit ad ſuos fines nolle intelligi, hinc fit, ut qui huic muneri ſe addixerit, non rarò diris Artem ſuam, & Aulam ſimul devoveat.

At quæ præſidia iis qui aſſiduâ ſcriptione tam gravia mala ſibi accerſunt, præſcribet Ars Medica? Primò quidem ad reſarciendum damnum, quod vita ſedentaria inferre poſſit, proderunt corporis exercitia, moderatè tamen, feſtis diebus, ubi ſacris rebus in Templis fuerit indultum; frictiones quoque frequentes,

erunt

erunt ex uſu. Frictio contrarias habet vires, nam ut ajebat Celſus. *Frictione ſi vehemens ſit duratur corpus, ſi lenis mollitur, ſi multa minuitur, ſi modica impletur*, quod tamen deſumpſit ab Hippocrate. Si obſtructionis incipientis ſigna in viſceribus extent, non alienum erit identidem corpus ſolvente aliquo expurgare, & univerſales purgationes Verè & Autumno inſtituere. Ad laſſitudinem verò brachii & manus dexteræ, eædem frictiones, ſed molliores ex oleo amigdalarum dulcium cui ad partis robur commiſceri poterit modicum aquæ vitæ, conferre poterunt. Hyeme cavendum ne ex frigore nimio manus torpeant, idcircò bonis chirotecis armandæ ſunt. Ad Caput præſervandum à malis quæ illi perſæpè incumbunt, laudantur omnia Cephalica, ea præcipuè quæ ſale volatili prædita ſunt, ut ſpiritus ſalis Ammoniaci, qui ſolo odore potens eſt torporem excutere. Particulares etiam capitis purgationes inſtituendæ, Pillulæ Joannis Cratonis identidem ſumptæ commendantur, maſticatoria quoque & ptarmica adhibenda, quæ ſternutamentum ciendo humores ſeroſos è glandulis

Lib. 2. c. 14.

de Chir. offic. n. 11.

iis Cerebri excutiant; inter maſticatoria, Nicotianæ uſus moderatus egregiam præſtabit operam. Alvus quantum fieri poſſit facilis & lubrica ſervanda mollioribus cibis, & ſi non reſpondeat, cliſteribus ſollicitanda, nam ut ex Hippocrate. *Ventris torpor univerſorum confuſio, vaſorum immunditia Cerebri conſumptio.* 3. in 6. Epid.

De Morbis eorum, qui apud Aromatarios varia Plantarum ſemina Sacharo condiunt.

CAPUT III.

AD Menſarum delicias, & alios quoque uſus, ſacharo condiri ſolent varia Plantarum ſemina, uti Amigdalæ, Piſtacia, Pineæ, Fæniculi, Coriandri, Santonici ſemina, & recentes quoque fructus, res equidem iis quibus parantur pergratæ, non ita verò iis qui illas parant, nam ex hujuſmodi miniſterio non levia ſunt mala quæ referunt. A' laqueariis ſuſpendunt amplum Craterem ex Orichalco, cui ſubdunt inconvenienti diſtantiâ catinum carbonibus accenſis plenum, poſtea rebus condiendis in cratere poſitis è vaſe ſuperpoſito in debitâ diſtantiâ ſacharum liqui-

dum

dum guttatim per epiſtomium defluit. D
ergo miniſtri, uti fieri ſolet Venetiis, u
huic operi multum incumbitur, cui al
in locis unus tantum ſufficit, craterem illi
circumagitant, quo pacto candidâ cru
operiuntur ea quæ in cratere ſunt po
ta. In hoc opere Miniſtri, non poſſu
quin totâ facie ſuper illum craterem,
lorem, & ſpiritus exhalantes, & ſi p
totum diem in hoc opere exerceri velin
facili negotio magnas labes contrahen
uti cephalalgias, oculorum dolores, a
que etiam graves anhelitus.

Tria ſunt, quæ Operarios maximè i
feſtant, Carbones accenſi, Crater exc
lefactus, ac demum Sacharum ipſum
Carbo ignis eſt productum, patentis l
cidiſſimi proles nigerrima, cujus natura
licet potius admirari, quàm velle cogn
ſcere. *Quid in Carbonibus*, ajebat Div
Lib. 21. c. 4. Auguſtinus in Libro de Civitate De
Nonne miranda eſt & tanta infirmitas, ut ic
læviſſimo frangantur, preſſu facilimo con
rantur, & tanta firmitas, ut nullo humo
corrumpantur, nullà ætate vincantur, uſq
adeò, ut eos ſubſternere ſoleant qui limites
gunt, ad litigatorem convincendum, ſed a
mi-

miranda magis eſt illius peſtifera vis, quâ temporis ferè momento hominem necat, niſi illi exitus liber pateat. Quâ vi id efficiat, cum prunæ ardentes in loco etiam concluſo id non agant, inter res abditas adhuc eſt, hujuſque poteſtatis ſuffocativæ, multa ſunt exempla. Quàm graviter à fumo Carbonum afflictus fuerit, Helmontius, ipſemet refert in Jure duumviratus, ait enim, quod dum eſſet mediâ hyeme in clauſo cubiculo ſcripturiens, ob teſtam allatam carbonum, tam graviter percuſſum ut vix è Muſæo exire potuerit, & paulò poſt in terram ſemimortuum cecidiſſe. Accuſat idem Helmontius gas quoddam ſylveſtre in carbone latens, quod ſuſcitatur à ſulphure quodam inflammabili inibi concentrato. Crater ille, in quo ſunt ſemina, Cupri retinet vitium, Orichalchum enim conflatur ex cupro, & lapide calaminari. Vas itaque iſtud excandefactum ſuum acorem expirat, qui ab Operariis excipitur; accedit tandem ſac harum liquatum, quod ſeminibus ſuperaffun ditur, & halitus ſuos corroſivos exhalat, qui eò magis ſunt acriores, quò ſacharum, quod ad condituram adhibe-

tur, candidum eſt, & aquâ calcis repur-
gatum, niſi enim ea quæ condiuntur ſum-
mum candorem præferrent, convivis in
fine menſæ jam ſaturis, ſtomachum potius
quàm appetentiæ incitamentum facerent.
Omnia hæc itaque conſpirant ad graves
noxas Operario inferendas, Cerebro
Oculis, & Pectori potiſſimùm, Caput
enim graviter dolet, oculi ab ignis hali-
tibus tanquam ſpiculis punguntur, ut ru-
beſcant, ac interdum inflammentur, an-
helitus quoque læditur, ob inſpiratum ae-
rem acribus particulis ſaturatum. Ut ali-
quæ cautiones hujuſmodi Operariis pro-
ponantur, primò curare debent, ut quan-
tum licet tale opus fiat in aperto loco ad
faciliorem hujuſmodi vaporum diffuſio-
nem, operis interruptio ad aliquot horas
ad aerem recentem hauriendum lauda-
tur, quo tempore faciem aquâ abluere
debent, & poſcâ fauces abſtergere. Ad
Carbonum malignitatem emendandam
lubet remedium proponere, quod in uſu
eſt apud omnes ferè Artifices, ubi per hye-
mem carbonibus accenſis in ſuis Officinis
uti neceſſe ſit, fruſtum enim ferri inter
carbones reponunt, ſic enim Carbonum
vi-

virulentiam corrigi exiſtimant; forſan dici poſſet Spiritus illos malignos carbonis in ferream ſubſtantiam vim ſuam exercere, ſive ferrum ipſum eoſdem abſorbere.

De Textorum, & Textricum Morbis.

CAPUT IV.

QUanti uſus imò neceſſitatis ſit ars textoria, vel ex hoc dignoſci poteſt, quod mortalium nemo, niſi aliquo opere textili nuditatem ſuam operiat; nec eſt, quod de naturâ conqueramur, quæ avibus pennas, cuique animali piloſum integumentum conceſſerit, ſolum autem hominem nudum reliquerit; homo enim ingenium habet, & manus, quibus varia & diverſa veſtium genera ſibi contexat non ad operimentum ſolùm ſed ornatum quoque ac decorem. Ars texendi olìm muliebre ut plurimùm erat miniſterium, ut etiam Nobiles Matronæ ab hujuſmodi opere non abhorrerent; ſic Penelope, Marito abſente, telam texendo, & redordiendo Procos eludebat. Apud Virgilium legimus, Æneam in funere Pallantis occiſi, binas Clamides auro diſtinctas eduxiſſe, *Ænei. lib. 11.*

——— *Quas illi læta laborum,*
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia dide
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.
nunc ad ſolas manus plebejas textricum & textorum, ars iſthæc deducta eſt, multumque eſt ſi Nobiles Mulieres ſuper telas acu pingere didicerint. Duplicem fuiſſe texendi rationem tradit Octavius Ferrarius in Opere ſuo Eruditiſſimo de Re Veſtiariâ, unam antiquiſſimam, in quâ Mulieres ſtantes texebant ſurſum verſus, & in altitudinem, alteram quâ ſedentes & deorſum, hancque ait fuiſſe Ægyptiorum inventum, qui tramam trudebant in inferiorem partem, ſive ad pectus trahebant, modò ſedentes quidem mulieres texunt, ſed talis ſeſſio eſt, ut etiam quodamodò videantur ſtantes. Opus hujuſmodi certè laborioſum eſt, totum enim corpus exercetur, ambæ manus brachia pedes, dorſum, ut nulla pars ſit, quæ huic Operi eodem tempore non allaboret. Ruſticanæ mulieres hyemali tempore, quo vacant ab agrorum culturâ, in ſtabulis ſuis telas ex filo canabino, aut lineo conficiunt, & puellæ præſertim antequam nubant, quibus ars texendi pro dote eſt, turpe enim habe-

betur, ſi ruſtica mulier artem hanc non calleat. Cum ergo laborioſa ſit ars iſta, ſua habet incommoda, & præſertim mulieribus, nam ſi gravidæ ſint, facilè abortiunt, & fœtum excutiunt, unde poſtea multa mala ſuperveniunt. Habitiores itaque, & robuſtas eſſe oportet textrices, quæ arti huic unicè ſe addixerint alioquin ex nimio labore fatiſcunt, & in grandiori ætate artem hanc deſerere coguntur. Ab hac tamen præter lucrum id beneficii referunt, quod menſtruæ purgationes, iis ſuo tempore faciles ſint, perrarò enim evenit ut textrici mulieri ſupprimantur, imò interdum iis in nimiâ copiâ profluant, ſi eo tempore texturæ plus quàm decet incumbant, quare cum juvenculæ mecum interdum conqueruntur, quòd iis non benè, nec ſuo tempore floreant menſes, illas moneo, ut textrices, & operoſas Mulieres potius quàm Medicos conſulant. Cum vix ab aſſumpto cibo mulieres quæſtus avidæ in textrinam redeant, damna non lævia ſtomacho & coctioni inferunt, ex motu enim illo nimis valido, & pectinis ad pectus adductione, perturbatur fermentatio, & chylus imperfectus cogitur

ſubire lacteas, & cruditatibus maſſam ſanguineam implere. Textores quoque pannificio præſertim addicti, niſi robuſti ſint & lacertoſi, graviter affligi ſolent, laſſitudine præſertim brachiorum, dorſi, & pedum laborant. In pannificio etenim propter magnam panni latitudinem, duo ſunt homines ad idem opus intenti, unus dexterâ manu naviculam cum tramâ ad alterum tranſmittit, & alter ſiniſtrâ manu eandem remittit, ambo poſtea magnâ vi pectinem ad pectus eodem tempore contrahunt. Panni textoribus aliud malum, quod Textricibus, quæ telas ex lino, cannabe, ſerico texunt, non advenit, ex materiâ quam tractant, ſolet accedere, lana nempè oleo imbuta, quæ ſemper pravum odorem ſpirat, ſic illorum corpora malè olent, ac interdum etiam fœtet anima, oculi enim rubent, uti evenit in omnibus qui lanam oleo imbutam tractant.

Præſidium itaque ad mala antevertenda eſſet tam viris, quàm mulieribus in opere tam arduo moderatio; illud enim vulgatum *ne quid nimis*, nimis mihi placet; molles frictiones ad laſſitudinem tollendam ex oleo amigdalarum dulcium, bra-

chiis

chiis femoribus, & cruribus, erunt ex uſu. Pannificibus, quantum fieri poteſt corporis mundities procuranda, feſtis ſaltem diebus, puras veſtes induendo, lavacro odorato ex vino ablutis manibus, brachiis, & cruribus.

In textrinis ubi pannificio incumbitur, quidam operarii ſunt, qui pannos jam factos magnis, ac ponderoſis forcipibus totâ die attondent, quod miniſterium certè laborioſum eſt, brachiis præſertim, & manibus, quare ipſorum quoque ratio habenda, & iiſdem præſidiis ſuccurrendum.

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Fabri Ærarii.

CAPUT V.

INter metalla, quæ hominum ſagacitas è terræ viſceribus novit eruere, ferrum atque æs præcipuum habent uſum, longè magis, quàm Argentum, atque Aurum, unde Mexicani, quibus pro Ferro atque Ære, Aurum & Argentum natura conceſſerat, Europœis ferro armatis & pugnantibus invidebant. Cum ergo ma-

gnus ſit Æris uſus à priſcis etiam tempori
bus, uti videre eſt apud Athenæum, qu
ait Platonem & Licurgum ſtatuiſſe in ſuis
Rebus publicis ex omnibus metallis ſolum
Æs & Ferrum ſufficere, ſic ut monetæ apu
Veteres ex ſolo Ære eſſent percuſſæ, un
de Ærarii nomen. De morbis, quibus Fa
bri ærarii ſunt obnoxii in hoc capite eri
ſermo, de iis tamen loquendo, qui intr
Civitates, in ſuis tabernis circa Æs exer
centur, non autem de iis, qui in Fodi
nis Æs eruunt, de quibus in primo capite
ubi de metallorum foſſoribus facta eſ
mentio. In ſingulis itaque Civitatibus hu
juſmodi Operarii, ac Venetiis in unum
vicum collecti ſunt omnes, qui totâ di
malleationi Æris incumbunt ad ductilita
tem obtinendam, ut varia exinde vaſo
rum genera conficiant, unde tam ingen
ſtrepitus exurgit, ut ſoli Operarii inibi ta
bernas & domicilia habeant, locum enim
illum adeò infeſtum omnes effugiunt. Ob
ſeruare ergo eſt hujuſmodi Artifices ſuper
parva ſtrata humi ut plurimum ſedentes &
incurvos, totâ die malleis primò ligneis,
poſt ferreis Æs novum percutiendo ad du-
ctilitatem, quæ expetitur redigere. Pri-
mò

mò igitur ex continuo illo ſtrepitu, aures malè affici, & totum etiam caput, neceſſum eſt, unde ſimiles artifices ſurdaſtri fiunt, & ubi in hoc opere conſenuerint, omninò ſurdi, auris enim timpanum ex continuâ illâ percuſſione, naturalem ſuam tenſionem amittit, & aeris interni repercuſſio ad latera, omnia auditus organa infirmat ac pervertit; idem itaque ipſis evenit, quod Nili accolis in Ægypto, qui ex nimio ſtrepitu cadentis aquę omnes ſurdi ſunt. Iidem quoque gibboſi evadunt ex continuâ illâ in operando curvitate. Idem ipſum pariter iis evenit, qui Aurum in tenuiſſimas bracteas malleando deducunt.

Præter noxas hujuſmodi Aurium & Capitis, graves quoque pulmonum & ſtomachi affectus illis incumbunt, nam dum malleis Æs tundunt, halitus quidam viroſi ex Ære percuſſo elevantur, & per os ſubeunt ſtomachum, ac pulmones, ut ipſimet Artifices fatentur. Ex Ære multa medicamenta parari ſolent, uti flos Æris, ſquamma Æris, viride Æris, quæ vim emeticam & corroſivam poſſident. Hanc ergo vim erodendi, exſiccandi ſentiunt ipſi

Ar-

Artifices, dum per inſpiratum aerem hau riunt. Ab iis ſciſcitatus ſum, num ab hu juſmodi halitibus in oculis noxam ullam perſentiant, nec quidquam oculos affic reſponderunt, quod conforme eſt illi, quo dixit Macrobius, qui ſcripſit in fodini Æris, foſſores oculos ſaneſcere, ſi lipp tudine laborent, ſic & xyrocollyria ex Æri parari ſolent.

Quibus remediis hujuſmodi noxis obvi am iri poſſit ego non video, aures goſsy pio obturari poſſent, ut minus à ſtrepitu concutiantur partes internæ, & oleo amig dalarum dulcium illiniri poſſent, à conti nuo illo ſtrepitu infractæ & concuſſe. Ad corrigendam xiryaſim, que pulmones affi cit, ob hauſtum aeris metallicis haliti bus ſaturati, proderunt emulſiones ex amigdalis, ſeminibus melonum, cucur bitæ in aquâ violarum, hordei, & ſimili bus, ſerum vacinum quoque & fercula ex lacte commendantur. Si verò Artifex ex ſuâ naturâ ſiccus ſit aridus, & pulmonis affectibus obnoxius, nullum ſecurius re- medium eſt, quàm ut artem deſerat & al- teri ſe addicat, peſſimum enim eſt lucrum, quod ad citam mortem deducit. Sicubi

cr-

ergo aliquis Ærarius artifex ex aliquo morbo acuto, uti febre, decumbat, non inutile erit Medico curanti noſſe in quâ arte ſit exercitus, cum enim perſæpè in acutis febribus aurium ſonitus percipiantur, Medicum non ſic terreri oportet, atque hinc malum omen deducere, cum ex Hippocrate funeſti ſint hujuſmodi ſonitus, mirum enim non eſt, ſi in hujuſmodi Artifice aures hebetiores ſint, & in acutâ febre ſoni graviores excitentur, ſic ad pulmonum affectus reſpicere oportet, ne à febris acutie ſiccitas intendatur, ſed plurimâ humectatione, emulſionibus eoſdem reſtaurare.

De Lignariorum Morbis.

CAPUT VI.

POſt fruges nihil hominibus magis utile natura produxit, quàm arbores ac ſylvas, imò ut rectè Plinius. *Hinc primum alimentum, harum fronde mollior ſpecus; libro veſtis*, poſtea invento ſerræ uſu arbores in tabulas ſecari cœptæ, ſic & conſtrui domus, & mille alia ad humanos uſus. *In Pref. lib. 12.*

Lug-

Lugdunum in Galliâ totum ligneum olim
fuiſſe cenſendum eſt, nam eam Urbem
unicâ nocte arſiſſe refert Seneca, ut ru
ſtici, qui mane Civitatem adibant caſum
hunc ignorantes, cum ei valdè proxim
eſſent, nec eam oculis adſpicerent, ſtu
pidi mirarentur quid factum eſſet de Lug
duno, unde Seneca humanos caſus miſe
rans exclamavit *diu Sylva, momento cinis.*
Noſtris etiam temporibus in Septentrio
nali plagâ Urbes ſunt totæ ligneæ, ut
Moſca, in quâ magnæ Tabernæ ſunt, in
quibus proſtant domus venales allabora
tæ quales eſſe debent, magnæ, parvæ
mediocres ad genium emptoris, ut qui
paucis diebus habere poſſit domum in de
ſignato ſitu paratam.

Ars lignaria, licet in genere unica ſit,
in varias tamen diſpeſcitur, cum alii ſint
qui ſolas Rhedas, & Currus, alii qui ſo
la dolia & Tinas, alii qui ſolas Naves
fabricentur. Quidam ſunt, qui ſcalpro
ſolùm pro ſpeculis & pictis Tabulis, or
natus elegantes, poſtea deaurandos effi
ciunt. In univerſum Ars iſta laborioſa
eſt, & ſuos Artifices fatigat; gravius ta
men afficit eos, qui ſerræ uſu arbores in

ta-

tabulas ſecant, laborioſum enim eſt opus hujuſmodi, arbores enim quadratas ſuper duo ligna collocant,& Operarius unus pedibus ſupra trabem ſtans, alter infra, magnâ ſerrâ ſecundum lineas rubricâ deſignatas trabem ſecant. Opificium iſtud eleganter Hippocrates in primo de diætâ his verbis deſcripſit. *Quemadmodum fabri lignarii lignum ſerrà diſſecant, & alter quidem trabit, alter protrudit, idem ſanè facientes, & qui deorſum premit, ſuperiorem trabit, neque alias admitteret deorſum ire, ſi verò violenter cogant, toto opere aberrabunt.* Qui ſupra trabem eſt, magis laborat, quàm qui infra, ſerram enim ſatis gravem ſurſum trahere debet, qui verò infra operatur, non leve incommodum patitur ex continuo ſcobis deſcenſu in oculos& os quoque, unde oculorum rubor, & dolor ſubſequitur, illi enim ferè ſemper connivere neceſſe eſt.

Ii quoque qui ad Tornum exercentur,ac præcipuè ſi lignum ſit ex Buxo,Oleâ, Therebinto, & aliis ſimilibus, non levem in opere ſuo laborem experiuntur, nam manus & brachia in aſſiduâ contentione habere illis neceſſe eſt, ut ſcalprum detineant, *Æneid. lib. 11.*

neant, quo paulatim abrandant quod v
lunt ad deſignatum opus, pede dextro co
tinuò laborandum, ut lignum contorna
dum volvatur, ac revolvatur. Oculos qu
que ad opus intentos habere oportet, q
ex illâ circumvolutione ligni noxam a
quam contrahunt, ſpiritibus, & humorib
in motum vertiginoſum concitis. Ex m
teriâ, quam tractant Fabri lignarii, nu
lam ferè noxam patiuntur, niſi aliquan
ex ligno cupreſſi, cum quidam ſint, q
illius gravem odorem ſine capitis dolo
ferre non poſſunt.

Fabris lignariis remedia ad cautione
non habeo, niſi moderationem in nim
labore, ne lucro nimis intenti morbos
bi comparent, ac poſtea invicti ab ope
ſuo exercendo ad multos dies vacare t
neantur; Frictiones molles ex oleo, u
omnibus operariis ex nimio labore defa
gatis erunt ſalubres. Oculorum quoq
habenda eſt ratio, ut quantum fieri poſ
minus patiantur operis intermiſſione,
ſi dolore ac rubore teneantur, rebus tem
peratis, ut aquâ hordei, violarum, lact
muliebri abluantur, ſi verò acutis mo
bis aliâ ex causâ corripiantur, eæde
cau-

cautiones adhibendæ circa magnorum remediorum adminiſtrationem, ut in aliis Operariis, quibus ex nimio labore vires ſint magis exhauſtæ.

De Morbis eorum, qui Novaculas, & Phlebotomos ad cotem acuunt.

CAPUT VII.

PAucas eſſe artes exiſtimo tam innoxias, quæ ſuis Artificibus labem aliquam non affricent. Quis unquam crediſſet iis qui ad parvam molam ex cote Novaculas Barbitonſorum arma, & Phlebotomos Chirurgis ad venam ſecandam inſervientes exacuunt, aciem oculorum obtundi? Aſt id verum eſſe experientia comprobat, neque id mirum eſſe debet, nam cum hujuſmodi Operariis neceſſe ſit oculos ſemper habere intentos ac defixos in molam illam quæ magnâ velocitate circumagitur, fieri nequit, quin oculorum frangatur tonus, & progreſſu temporis hebeſcat viſio, uti omnibus Lepturgis evenit. Vertiginoſis etiam affectibus, cum totâ die operati fuerint infeſtari ſolent, ac

ii præcipuè qui non tam firmo capite fu
rint, ut etiam poſt opus ſibi videantur
mente molam illam circumactam adſpic
re. Ab hac causâ externâ, & occaſiona
probabile eſt in motum cieri humores oc
li, aqueum præcipuè, qui naturâ ſuâ m
bilis eſt, nec non ſpiritus animales in o
bem circum rotari, ſicque naturalem oc
li œconomiam perverti. In hac Civitat
quidam in hac Arte ſatis peritus eſt,
acuendis Novaculis & Lanceolis, unc
lucrum non leve illi advenit; licet cont
nuato per totum diem opere, oculoru
ruborem, & ophtalmias interdum grave
pati ſolet, nec hujus infortunii aliam cau
ſam, quàm Artem ſuam culpat; alios pc
ſtea Artifices hujuſmodi interogavi, q
ferè omnes de oculorum morbis conque
runtur. Non exiguus quoque labor iiſde
eſt, dum dextro pede efficiunt, ut ro
major lignea in orbem circumagatur, qu
parvam molam in eundem motum ducat
aſt ab hoc incommodo cavere poſſunt, a
nonnulli etiam cavent, dum machina
hujuſmodi à pueris in girum adduci jubent
manibus tamen & brachiis ad opus inten
nis laſſitudinem non parvam contrahunt

ocu-

oculi tamen ii ſunt, qui magis læduntur, quo præſidii genere iis ſuccurri poſſit, aliud non video, niſi temperantiam, & ad horas aliquot ab hujuſmodi opere vacare, nec tanti lucrum facere quanti ſanitatem, ea quæ ſuperius diximus lepturgis conferre, h. e. qui circa res minutas viſum exercent, hiſce quoque erunt adminiſtranda, ne cum tædio legentium eadem ſæpius repetantur.

De Morbis Laterariorum.

CAPUT VIII.

PRimæ ætatis homines non habuiſſe domos arte factas,

— Cum frigida parvas
Præberet ſpelunca domos, ignemque laremque
Et pecus & dominos communi clauderet umbra,

ſatis credibile eſt; poſtmodum verò ad commodiorem habitationem Mapalia ex harundinibus, & ſtramentis facta, mox caſas ex ſaxis, & tophis, totam materiam ſuppeditante naturâ, fuiſſe conſtru-

ctas, quales in locis montanis etiamnum videre eſt noſtris temporibus ex ſolis ſaxis congeſtas, & luto glutinatas, atque latis ſilicibus contectas. Quoniam verò in locis planis & campeſtribus ſaxa non aderant, lateres ex luto conficere, eos ad Solis radios exſiccare, in fornacibus excoquere didicerunt, ſicque lateritiæ domus melioris formæ, & firmitudinis apparuere. Cum ergo inter Artifices laterarii quoque numerentur, ac neceſſarium ſit illorum opus ad veteres domos reparandas, & novas conſtruendas, quales morbos ex huiuſmodi opere ſibi accerſant perveſtigemus. Non eſt quòd hic quomodo lateres fiant & coquantur in fornacibus exponam. Opus enim huiuſmodi cuique ſatis obvium eſt, dum extra Civitatum pomæria paſſim, aliiſque in locis facilè ſit obſervare ſimiles Operarios. Hoc opus præ cœteris valdè laborioſum eſt & ſervile, ſub quo gemebant olìm Iſraelitæ in Ægypto, lateribus conficiendis addicti, pro ſolamine allia, & cæpas habentes. Cum ad Solis radios neceſſe ſit amplis in Areis ex luto ritè ſubacto lateres conficere, eoſque benè exſiccare ac tandem in

for-

fornacibus reponere ut lapideſcant, fieri non poteſt, quin illorum corpora maximè durentur, & ſicca fiant. Ad morbos itaque acutos valdè diſpoſiti ſunt tales operarii, febres nempè malignas non rarò inflammatorias, cum enim omnibus aeris iniuriis ſint expoſiti, uti matutinis frigidam auram captare, meridianis à ſolis radiis exuri, veſpertinis horis mitiorem aerem experiri, ac perſæpè pluviis madeſcere, agreſti victu accedente ex pane ſecundario cum alliis, cæpis, vino, ut plurimum vapido, mirum non eſt ſi graviſſimis morbis corripi ſoleant, potius mirari licet, quomodo tam durum opus ad plures menſes ſuſtinere poſſint. Febres itaque huiuſmodi Artificum, delirium ferè ſemper habent adjunctum, à quibus ſi evadant ad morbos chronicos facilè tranſeunt, uti ad quartanas, malos habitus, interdum etiam ad hydropem. Similes Operarii ſunt ut plurimùm ex ruſticanâ gente, quare ubi febre corripiantur, ad tuguria ſua ſe conferunt, ſolo naturæ negotio commiſſo, ſeu ad Noſocomia deferuntur, in quibus ſolitis remediis, purgatione, ſanguinis miſſione,

ut reliqui, curantur, ignotâ Medicis horum Artificum conditione, qui exhauſti ſunt, & à diuturno labore exoluti.

Hiſce miſeris Operariis optimum remedium eſſet balneum aquæ dulcis in ipſo principio, ubi febrire incipiunt, ſqualli-da enim ſunt illorum corpora, humectatâ enim cute, ac poris apertis, pateſceret via febrili incandeſcentiæ, aſt noſtris temporibus exolevit balneorum uſus, qui priſcis Medicis tam familiaris erat. Magno uſui Romæ olìm erant balnea, ubi enim totâ die Operarii ſeſe exercuiſſent, veſpertinis horis balnea publica adibant, in quibus parvo lavabantur, ac in iis ſordes contractas, & laſſitudinem ſimul deponebant, quo modo à morbis minus infeſtabātur, quàm noſtrorum temporum Artifices. Nemo erat cujuſcunque ſortis, ſexus, ætatis, qui balneorum uſum non haberet. Matronæ pariter & puellæ, balnea adibant in primis naſcentis Eccleſiæ temporibus, ut conſtat ex Epiſtolâ D. Hieronymi ad Euſtochium, ubi illam admonet, ut ſi Virginem puellam in balnea lavari conveniat, ad munditiem corporis, & ſani-

ta-

tatis quoque gratiam, illam admonet ne puella virgo nudam ſe videat, forſan enim in obſcuro loco clauſis feneſtris, ſeu per noctem lavacrum huiuſmodi, Virginibus faciendum volebat, nam balneorum fabrica à priſco uſu in magnum luxum degeneraverat. In hanc rem legi meretur Seneca, ubi Villam Scipionis deſcribit, qui voluntario exilio poſt Africam ſubactam Linternum ſe recepit, ubi in balneolo *Cartaginis horror abluebat corpus laboribus ruſticis feſſum, non quotidie lavabatur, nam ut ajunt qui priſcos mores Urbis tradiderunt, brachia, & crura quotidiè abluebant quæ ſcilicet ſordes opere collegerant, cœterùm toti nundinis lavabantur*. Laterariis itaque, qui in luto ſemper hærent, uti proverbio dici ſolet, valde ſalubris eſſet balnei uſus, tum ad ſanitatis tutelam, tum ad morbum tollendum, ſed quoniam Chriſtiana Religio animorum potius, quàm corporum ſanitati intenta, paſſa eſt paulatim obſoleſcere balneorum uſum; tam ſalutari præſidio in omnibus penè morbis, noſtrorum temporum deſtituta eſt Ars Medica.

Epiſt. 89.

De Puteariorum Morbis.

CAPUT IX.

QUemadmodum laterariis ad Solis, & ignis præſentiam exerceri ac torreri neceſſe eſt, ita Puteariis procul à Sole, & igne vim frigoris, & nimiæ humiditatis puteos fodiendo, experiri, vel in media æſtate; hyeme etenim ac vere, quo tempore terra prægnans eſt aquæ, puteariorum operam nemo exquirit. Cum ergo ad novos puteos fodiendos, ſeu veteres expurgandos, ac altius venarum aquas perſcrutandas commodum tempus ſit æſtas, dum Procyon furit, & ſtella veſani Leonis, nemo non videt quanti periculi plenum opus ſit talis operatio, à calido enim ad frigidum, & à frigido ad calidum, à ſicco ad humidum, & ab humido ad ſiccum, fit tranſitus. Ex longa itaque morâ in loco frigido, & aquarum madore, quæ hinc inde confluunt, perfacilè eſt ſtipari cutem, ac perſpiratum graviter lædi, unde poſtea acutæ, & malè moratæ febres ſub-

oriun-

oriuntur . Accedit præterea alia cauſa, unde malignæ febres emergant, tetra nempè exhalatio, quæ ex puteis expirat, præcipuè in collibus, & montanis locis, ubi ſulphura, nitra, & alia mineralia ſunt, quæ putеariis ſpiritus & humores corrumpant. In locis campeſtribus, & planis non ita læduntur, in iis tamen ſemper putor aliquis percipitur, ex quo puteis nomen eſt inditum. Hanc itaque ob cauſam ſpiritus animales, quorum indoles ethærea eſt, & aurâ puriori gaudent inſigniter vitiari neceſſe eſt. In putеariorum cenſu veniunt qui ciſternas à ſordibus collectis repurgant, quas inibi aquæ pluviales, quæ è tectis, per euripos, & canaliculos in illas influentes relinquunt, quale opus Venetiis potiſſimum ſatis commùne eſt æſtate præſertim, dum ergo haſce ciſternas verrunt & purgant, nec tam citò id poſſit fieri, non poſſunt quin labem contrahant, ſicut putearii.

Hac occaſione memorare lubet Puteos noſtros in Agro Mutinenſi, ex quibus petroleum illud celebre obtinetur candidum & purum, cum nullibi in totâ Europa ſi-

mile quidpiam habeatur. In Appenini jugis extat Mons Feſtinus dictus, ad viginti millia paſſuum ab Urbe diſtans, in cuius ſummo parva planities viſitur, in quâ hinc inde varii ſunt Putei tum veteres tum novi, ex quibus Petroleum colligitur, quod extat in fundo aquis innatans; Putei iſti profundiſſimi ſunt, nec niſi ſcalpro, & malleo facti, cum totus ille Mons ſiliceus ſit, unde ab incolis Oleum ſaxi appellatur. Cum ergo novus conſtruitur, Putearii maximè ab illo odore infeſtantur, quali odore circumquaque totus aer eſt oppletus, nam memini cum eo loci cōceſſiſſem ut Puteos illos inviſerem, me ad milliaris unius diſtantiam Petrolei odorem perſenſiſſe. Interdum evenit, ut dum Putearius ſcalpit, venas quaſdam Petrolei perrumpat, unde Petrolei copia largius emanet, tunc altâ voce clamat, ut quàm citiſſimè per funem educatur, ne inibi ſuffocetur, ac interdum vix educi potuit, ſed anhelitum ægrè ducens, referunt etiam quoſdam ex his Operariis ex largiori vena Petrolei diffusâ, ſuffocatos miſerè periiſſe. De Petroleo Montis Feſtini Typis olim tradidi Epiſtolam ad Illuſtriſſimum

mum D. Felicem Abbatem Viali Patavini Horti Præfectum, ac eodem tẽpore recudi curavi Libellum de Petroleo Montis Zibinii, quem Libellum Franciſci Areoſti manuſcriptum Oligerus Jacobæus in Bibliothecâ Regia Haffnienſi repererat, & Haffniæ imprimendum curavit; Petroleum enim MontisZibinii parva foſſione obtinetur nam in quâdam profundâ valle parvæ ſcrobs viſitur, ubi Petroleum ſuper aquam innatat, ſed Petroleum iſtud rubrum eſt, neque comparandum Montis Feſtini Petroleo, quod candidiſſimum eſt, nec tam ingrati odoris. Extat Mutinæ aliud Puteariorum genus, qui non æſtate, ſed mediâ hyeme Puteos effodiunt; ſed longè diverſos ab aliis Puteis, nam ex his obtinentur fontes aquæ vivæ puriſſimæ, atque nitidiſſimæ, de quorum Fontium admirandâ ſcaturigine Tractatum Phyſico-Hydroſtaticum edidi, quem Patavino Typographo recudendum tradidi, cum nulla prioris editionis exemplaria uſpiam reperire ſit, & à rerum naturalium curioſis exquiratur. Longum eſſet modum tradere quo Putei iſti conſtruantur, ſatis ſit noſſe varia ſtrata modò ter-

ræ cretaceæ , modò paludoſæ , alt
natim reperiri , quibus tranſactis ext
ſtratum ſabuloſum glareâ minutâ refe
tum , ad quod ubi devenerint Puteari
pro operis metâ & complemento haben
inibi enim percipitur aquæ fluentis mu
mur . Magnâ & longâ Terebrâ igitur put
lateribus inſiſtentes , ſtratum illud glare
ſum ad duas vel tres ulnas perforant , qu
facto tanto impetu aqua erumpit , ut Op
rarius lateribus Terebræ inſidens , pe
funem vix educi poſſit , ut aqua erupens i
lum non pertingat ; temporis itaque fer
momento Puteus aquâ impletur , quæ p
ſtea perenniter ſupra terram defluat
Multa equidem curioſa in horum Pute
rum foſſione obſervantur ſcitu digna , u
arbores magnæ in illâ profunditate , oſ
magna, & alia quæ in Opere meo recenſui

Opus hujuſmodi valdè laborioſum , &
ſordidum eſt , cum enim ad integrum fer
menſem in hiſce puteis Operariis immora
ri oporteat , hyemali tempore ut dixi
cum per Æſtatem ob fumoſas exhalatio
nes , & intenſum frigus Opus hujuſmod
aggredi renuant , hyeme verò inibi de-
gant tanquam in hipocauſto ob multum

ca-

calorem concentratum, ſine ullâ exhalatione, cum accenſis luminibus, quæ per Æſtatem à fumosâ exhalatione extinguuntur, dum quotidie tum propter foſſionem, tum propter calorem inibi hoſpitantem, toti ſudore perfuſi educuntur, non poſſunt quin graves noxas contrahant & ea incommoda, quæ ex perſpiratu læſo oboriuntur, ſentiant. Putearii in univerſum perſæpe ſolent decumbere ex morbis pectoris, deſtillationibus, aliiſque morbis; chachetici ut plurimùm ſunt, ob victum pravum quo per inopiam utuntur, luridi aſpectus atque ubi ad 40, aut 50. annum devenerint, huic arti, atque etiam vitæ extremum vale dicunt, hæc eſt miſera horum Artificum conditio.

Quomodo curandi ſint Operarii iſti cum ægrotant, ſive acutus, ſive lentus ſit morbus, quivis Medicus qui modicè ſapiat & norit quamnam artem exercere ſint ſoliti, facilè dignoſcet, perſpiratum nempè corporis ob longiorem moram in locis humidis, ac putidis graviter læſum, propriis remediis reſtituendum, vitioſos ſuccos corrigendos & purgandos, naturæ fractas vires refocillandas; convenire

pro-

propterea in principio frequentes frictio-
nes univerſo corpori, cum unctione Aetii,
cucurbitulas ſiccas, lavacra cruribus &
brachiis ex vino generoſo, in quo incocta
fuerint folia Salviæ, Lavendulæ, flores ro-
ris marini, & ſimilia, cucurbitulas etiam
ſcarificatas dorſo appoſitas, quod reme-
dium exercitis hominibus familiare eſt
parcè mittendum ſanguinem ex venâ, ſeu
aperiendas venas hemoroidales appoſitis
hirudinibus, leniter quoque ac per epi-
craſim ut dici ſolet inſtituendam purgatio-
nem, ne vires exolvantur, vehemens
2. Apho. enim purgatio ex Hippocratis decretò pa-
Aphor. 36. rum ſalutaris eſt is *qui pravo utuntur victu*.

De Nautarum, & Remigum Morbis.

CAPUT X.

SI Ars ulla eſt, quæ ad publicam felici-
tatem, & mutuum cõmercium ſervan-
dum multum conducat, ea maximè Na-
vigatoria eſt, quæ Ortum Occaſui junxit,
Aquilonem Auſtro, & bona, quæ huic &
illi Regioni Natura fecerat propria, Na-
vigatio fecit communia. Ars iſta meher-
clè

clè antiquiſſima tanti habita eſt, ut illius inventores divinis penè honoribus celebrarentur; ſic Argonautæ, qui in Colchos uſque navigarunt inter Heroes connumerati, & Navis Argo à Poetis in Cœlum translata. Quid ſi vidiſſent, uti paſſim noſtris temporibus à metis herculeis claſſes armatas Navigationem in Peruvianas uſque Regiones ſuſcipere? Ars iſta certè jam ſummum perfectionis attigit, planeque oſtendit fabuloſum non eſſe, ut olìm creditum reperiri homines, qui adverſa nobis habeant veſtigia. Exquiramus ergo, ut noſtri muneris eſt, quas noxas patiantur Nautæ cœterique operarii, ſeu potius quinam ſint morbi quibus non pateant illorum corpora. Hic tamen, non de Morbis Navigantium, qui Mercaturæ gratiâ ſeu ad alios fines navibus ſe comittunt, ac in iis ocioſi nihil operantes degunt, loqui mens eſt, ſed de Nautis qui diu noctuque in continuo ſunt opere. Quocumque igitur acutorum morborum genere, ut uno verbo me expediam premuntur Nautæ, Remiges aliique operarii, tale eſt enim illorum vivendi genus, tot ærumnæ quas patiuntur,

in

in hoc inſtabili & infido elemento, uti cumque acutos morbos in illis inveniat quo rabiem ſuam depaſcatur, chronici quoque morbi eoſdem infeſtant, ſed non tam diù, ut ſolent terreſtres Artifices navis enim locus aptus non eſt ad alendos chronicos morbos. Ante Magnetis uſum valdè laborioſam fuiſſe hanc Artem fas eſt credere, nam illis neceſſe erat per noctem ſub dio oculos ad Cynoſuram habere intentos, ut ſcirent quà eundum eſſet; ſic apud Virgilium Palinurus ille Trojanæ Claſſis rector dum hærebat clavo affixus, *oculoſque ſub aſtra tenebat*, letheo ſopore perfuſus in mare cecidit; nunc autem reperto magnetis uſu Navis Gubernator ab Aeris nocturni malitiâ nil metuens, ad Verſoriam in ſuâ cellulâ intentus inter denſiores noctis tenebras Navim regit, ac ad eam partem, quam in mente habet dirigit in mari medio, ut in terrâ nemo in cœca noctis caligine, tam rectè ambularet.

Nautæ igitur Maris, ac Ventorum, Cœlique injuriis, & mille incommodis, quæ ſecum affert Navigatio expoſiti, morbis acutis, ut dixi facilè ſunt obnoxii, febribus præſertim malignis, & inflammato-

riis,

liis, quæ eos diu ægrotare non patiuntur, citò enim judicantur ſeu bonâ, ſeu malâ criſi, neque locum hic habent præceptiones medicæ, imò ut ait Celſus *cum quadam temeritate ſunt rapienda remedia*, non ſecus ac fieri ſolet in gravi aliquâ tempeſtate. Solent Naucleri variam remediorum ſupellectilem ſecum deferre, & Medicos etiam habere pro illorum adminiſtratione. Theriacalia itaque, Bezoartica, præ cœteris erunt ex uſu, ad pravos humores ex intimis partibus ad ambitum corporis extrudendos, & per ſudorem etiam exantlandos. Neque verò doſi mediocri talia remedia præſcribenda, ſed longè majori, quàm quòd fieri ſoleat in iis, qui in terrâ ægrotant, cum enim victus, quo utuntur Enhydrobii, longè differat ab eo, quo uti ſolent terræ incolæ, non niſi peſſimæ indolis morbi ſuboriri poſſunt. Thomas Bartholinus apud Bonetum in Medicina Septentrionali aſſerit, medicamenta in mari verſantibus tertiâ parte validiora eſſe præſcribenda, ſi votis reſpondere debeant, quod non ſolùm de purgantibus, ſed Diaphoreticis, Diureticis & quibuſcumque aliis vult intelligendum. Apud Joannem de

Tom. 1. l. 8. p. 4. Se. 2. c. 9.

l. 9. c. 4. de Addi.

de Vigo Jul. II. Pont. Max. Chirurgu
caput particulare extat de febribus, qu
Navigantes infeſtant, ubi & ipſe ſuad
generoſiora remedia eſſe adhibenda, cu
ſupponere liceat, in hujuſmodi febricita
tibus, ob victum craſſum, ſalitas carne
panem nauticum ſemiroſum, aquam ſ
miputridam, tales eſſe humores, ut vu
garia remedia facilè eludant, nam ma
nodo malus cuneus. Licet autem Ba
tholinus, & Joannes de Vigo de iis nav
gantibus intelligant qui ad particulare
ſuos fines mari ſe commiſerint, hæc cau
tio tamen, multò magis conveniet Na
tis aliiſque operariis, qui in mari vita
traducunt.

Longè gravius præ cœteris afficitur in
felix Remigum turba, quæ longo ordin
catenata, ſupra ſua ſedilia procellis, ven
tis, pluviis expoſita toto corporis niſ
contra vim maris, & Ventorum ſolis re
mis interdum navim agere cogitur, ni
gravem verberum tempeſtatem ſupra ſu
capita velit ingruere. Hi enim acuti
morbis correpti operi ſuo pœnali citò exi
muntur, in Libitinæ cenſum traducti
Mirum eſt profectò quomodo Remiges no

pau-

pauci licet nocturnis diurniſque laboribus confecti pingues & colorati adſpiciantur; rationem hujus adfert Franciſcus Comes de Verulamio, ait id fieri *quòd ſeſſilis vita, ſtomachum aliquo modo ſupportet, quem ſtataria, & crebri inceſſus penſilem faciunt; unde exercitia deligere prolongandæ vitæ conducit, quæ artus magis quàm ſtomachum, aut abdomen movent, ut ſedentes remigent, aut ſerram reciprocent.* In Syl. Syl. Cent. 8. Exp. 738.

Non raró evenit ut morbus aliquis Epidemicus Naves invadat ſive is extrinſecus advenerit, ſive ob pravum communem victum ac præcipuè ob aquas corruptas, ſive ob variam ac diverſam Navigantium multitudinem, qui inaſſueti pelago ſe commiſerint, ac ob frequentem terrorem in magnis tempeſtatibus malignas & peſtilentes febres conceperint, unde ex diffuſo ſeminio, cœteri eodem quoque morbo concidant. In ſimili caſu nullum eſt effugium, omnes enim, ut dici ſolet, in eâdem ſunt navi ac neceſſe eſt morientes homines ſibi ad latus intueri, & commune ſepulcrum ante oculos adſpectare. Hic prudenti homini nil aliud agendum, quàm totum ſalutis negotium non fato, ſed rerum omnium

Arbitro committere, theriacalia tamen
medicamenta, quæ ſecum quiſque defert
ad longam navigationem, non erunt omit-
tenda.

Alii quoque affectus communes, ſi
non tam periculoſi, ſatis tamen moleſti
Nautas & Navigantes infeſtant: Magnâ
alvi adſtrictione laborant quicunque ma-
ria peragrant cujus rei cauſa potiſſima in
victum craſſum prædurum, in panem nauti-
cum, quem Plinius ad alvi fluxus com-
mendat, ad carnes fumo duratas ſalitas re-
ferenda. Aeri marino & fluctuationi ſtipti-
citatis cauſam acceptam refert Helmon-
tius, cum enim navigantes in mari duplo
edaciores ſint quàm in terrâ degentes, ac
minus deiciant, neceſſariò, ait ille, cor-
pora multum difflari per inſenſibilem tran-
ſpiratum ſicque alvum denſari, nam ex
Hippocrate *cutis raritas ventris denſitas*
Hanc alvi ſegnitiem tolerare ſatius exiſti-
mo, quàm illam remediis purgantibus per
os ſuſceptis, quæ nonniſi alicujus energiæ
deberent eſſe, & alvum denſiorem face-
rent, curare velle, quando clyſterium
uſum naves non agnoſcunt, nec aptam ma-
teriam habent. Contumacibus vigiliis

Blaſ-hum. n. 36.

ob-

obnoxii ſunt Nautæ; cumenim illorum vigilantiæ omnium, qui in Navi ſunt concredita ſit ſalus, vix tempus ſuppettit quo ſomnum captent, niſi interdum in malatiâ, cui neque dormientes fidunt, & obverſantem in animo habent. Pruriginoſos quoque corporis affectus per totum corpus patiuntur ob ſordes in cute collectas ex inſenſibili perſpiratu, locus enim in quo degunt opportunus non eſt ut corporis munditiei ſtudeant, ac iis interdum tantum aquæ non ſuppettit, ut manus ac faciem lavent, multò minus induſia, hanc ob cauſam ab inſolenti pediculorum exercitu obſidentur. Cimicum porrò in Navibus tanta eſt copia, ut ab illorum morſibus cavere non poſſint; tam gravis quoque odor ex hiſce animalculis emanat, ut nauſeam ac vomitum, non ſecus ac nautea faciat. Remigibus, qui ut plurimùm nudis pedibus incedunt, ulcera in cruribus fiunt, quæ ſquallida & ſicca ſunt, utpote ab humore ſalſuginoſo producta, qualia fieri diximus maritimis Piſcatoribus; talis ergo curatio erit adhibenda, qualem diximus præfatis piſcatoribus conuenire. Graviſſimis quoque cephalalgiis vexari

ſolent , ac præſertim , cum ad India
Orientales ſive Occidentales,navigatione
ſuſcipiant , cum enim à temperatis Zoni
ad Torridam provehuntur, ubi aliud Cœ
lum , alia Sydera , alias etiam umbra
modò dextras,modò ſiniſtras euntes vide
re neceſſe ſit , cum lineam æquinoctialem
prætergrediuntur , magno capitis dolor
cruciantur, unà cum totius corporis atqu
animi perturbatione .

Nautæ igitur , & omnes illius operarii
neſcio quo ſub ſydere nati ad tolerand
maris incommoda raró ſolent ſeneſcere
ſicuti qui merent in caſtris . Hæc pauca d
Nautarum morbis , ac remediis pro huju
modi artificum ſolamine dixiſſe ſit ſatis
In hanc rem legendus doctiſſimi Glauber
liber qui *Conſolatio Navigantium inſcribitur*

De Venatorum Morbis .

CAPUT XI.

VEnationem artem antiquiſſimam eſſe
ab ipſis Mundi primordiis reperta
poſt primi Parentis lapſum , ex Sacroru
Codicum teſtimonio ſatis conſtat , mem
ra-

ratur enim Lamech magnus Venator, & multarum artium inſtitutor, qui Cain jaculo, inſcius tamen occidit. Primis illis temporibus, & forſan etiam ante agrorum culturam, & frugum ſationem venatum in uſu fuiſſe pro faciliori victu, cum in multâ ruditate, & agreſti vitâ degerent homines; conditis verò Oppidis, ac Civitatibus, in quibus ſocialem & civilem vitam traducerent, ad oblectamentum traductam eſſe venandi artem, & ſtudium, ſatis perſpectum eſt. Noſtrâ hac ætate, non ita patet cuique venandi libertas, ut priſcis illis temporibus. Principes & Nobiles Viri loca quædam feris ſylveſtribus atque avibus tanquam aſilum conceſſere, ut inibi à venantium plebe ſecuræ degerent, ut ſibi ſolis pro lubitu venari liceret. Inſtitutum meum quod attinet, hic mihi mens eſt de iis venatoribus ſermonem habere, qui ex hac arte ad ſe, ſuaſque familias alendas quæſtum aucupantur. Habent Principes inter numeroſas ſervorum familias Venatores, & Aucupes, quorum unicum munus eſt feras, aves capere, & capturam ad dominos ſuos deferre pro menſarum deliciis. Sunt etiam alii ho-
 mi-

mines liberi, qui hoc Studio, toto ani
ad venationem incumbunt, ac ad public
Civitatum Macella prædas ſuas deferei
do, ab hominibus ocioſis, rebus inſolit
veſcendi cupidis, non exiguum lucru
capiunt, quâ in re certè laudandi ſunt
ac ſi interdum multo precio merces ſu
divendunt, haud quaquam culpandi, in
credibile eſt enim quantum laboris impen
dant, quantum ſudoris & vigiliarum i
conſtent ea quæ ſœperint, illis enim perſæ
pè evenit, quod totâ die laborantes nih
capiant, & quod pejus eſt, ut dum fer
captare ſattagunt, ipſi à ferinis morb
capiantur. De iis itaque potiſſimùm mil
erit ſermo, ii enim ob artem quam exe
cent ſæpius ægrotant. Ab hoc tamen in
fortunio Principes & Nobiles Viri, q
frequentius huic Studio ſe addixerint, in
terdum cavere non poſſunt. Non pauca
extant apud Scriptores exempla Princ
pum Virorum, qui à feris occiſi fuerint
ſive ex nimio labore graviſſimis morb
correpti obierint. Mirum eſt ſanè qu
modò venatio cujuſcunque condition
homines oblectet, ut nec æſtum, nec a
gorem, nec defatigationem ſentiant, r
rum

rum domeſticarum omninò obliti, pernoctantes etiam ſub dio, ut Uxores ſolas cubare ſinant, unde eleganter Horatius, *Manet ſub Jove Frigido Venator, teneræ conjugis immemor.*

Abſit tamen, quòd venationis Studium hic improbare intendam, ex ſui naturâ enim ſalutare eſt, & ad multos morbos chronicos remedii loco, ad præſeruationem quoque à graviſſimis morbis, cum ex Rhaſis quoque teſtimonio in peſtilenti conſtitutione Venatores à peſte immunes ſe præſervarint. Cœterùm venatio exercitationis genus eſt, quod non unam tantum corporis partem, ſed omnes ſimul exercet, ut ex Galeno. Venatori enim neceſſe eſt deambulare, currere, ſaltare, modò erectum, modò curvum ſtare, vociferari etiam, ſummatim omnes corporis partes exerceri, idque modò veſpertinis horis, modò per noctem, modò per hyemem ſub Cœlo pluvio ventis perflato corpus malè plecti& defatigari neceſſe eſt, ſicque ad varias ægritudines diſponi, quod potiſſimùm iis evenit, quibus ars venatoria in quæſtu eſt, cum nullum illis toto anno feriandi tempus ſit conceſſum,

2. de Tuen. Val.

 ſum,

ſum, tam per æſtatem latrante Syrio; quàm per hyemem, cum nix alta jacet, quo tempore, ut ait Virgilius, tunc licet

— Gruibus pedicas, & retia ponere Cervis,
Auritoſque ſequi Lepores, & figere Damas.

Venatio antiquitus magis laborioſa erat, quàm noſtris hiſce temporibus; Venatorem enim oportebat eſſe armatum arcu, pharetrâ, venabulis, quæ magno erant impedimento, & magnis opus erat lacertis ad arcum tendendum, modò ſclopetis ut plurimùm res agitur, non ſolùm in Venatione, & Aucupio, ſed etiam in piſcatu, cum neque piſces in aquis degentes à pulveris pyrii vi flumineâ ſint ſecuri.

Cum itaque Venatio certum moderamen habere non poſſit in iis qui ſe huic arti addixere, ut in illa non ſecus ac alii Artifices urbani alimentum ſuſcipiant, variis morborum generibus conflictari ſolent juxta anni tempora, ut plurimùm tamen acutis morbis, ſic per æſtatem febribus ardentibus, cholerâ ſiccâ, dyſenteriis corripi conſueverunt bilioſis humoribus à ſola-

laribus radiis ad ſummam acredinem exaltatis, nec non à ſitis & inediæ tolerantiâ aliiſque erroribus. Hyeme verò ob frigoris vehementiam, & facilem pororum cutis conſtipationem, poſt aliquot ſudatiunculas, in morbos pectoris incidunt; uti pleuritides, peripneumonias. Cephalalgiis quoque graviſſimis malè plectuntur, caput enim illud eſt, quod præ cœteris corporis partibus caloris & frigoris injuriis magis eſt expoſitum. Herniis etiam interdum obnoxii ſunt ob ſaltus & motus inconditos dum feras ſectantur.

Qualis curatio hiſce morbis ſit adhibenda, cuique perito Medico Practico ſatis eſt perſpectum. Cui ergo contigerit hujuſmodi venatorum curam ſuſcipere, præ oculis potiſſimùm habenda erit hæc animadverſio, quòd vires in hujuſmodi ægrotantibus debiles ſint ab exhauſtu non autem ab humorum pravæ naturæ copiâ, adeò ut in uſu magnorum remediorum cautè ſit procedendum, non enim tam facilè ſuſtinent repetitas phlebotomias, neque validas purgationes longè enim differunt exerciti in venatione ab habitu exercitatorum, de quibus Hippocrates, vena-

natus enim non eſt hujuſmodi exercitatio ; quæ corpus augeat ; ſed potius exolvat : ut ſuis etiam canibus venaticis ſimiles red- dantur ; idcircò Galenus Venatores aje- bat oportere eſſe duros & rigidos , neque pariter nimiâ diætâ eſſe macerandos , ne vires magis atterantur ; neceſſe eſt enim ut qui huic arti ſe dederint robuſtæ ſint conſtitutionis , alioquin citò fatiſcunt , & variis morbis corripiuntur . Locus inſi-
7. Opid. n. 58. gnis eſt apud Hippocratem his verbis. *Eu- nuchus ex venatione & diſcurſu hydropicus fa- ctus eſt ;* Ars certè venatoria propria non eſt Eunuchorum & Spadonum , ſed eo- rum qui ſint duro de robore nati . Caute itaque ſunt tractandi,ac potiſſimùm ad hu- morum attemperationem eſt incumben- dum , diaphoreſi ad cutem illos diſponen- do , cum enim ſudationem habeant fami- liarem , ubi ex acuto morbo decumbunt promptius iis ſuccurretur per remedia dia- phoretica , quàm alterius generis . Anti- quiores in uſu habebant , Balnea , ſed no- ſtrâ hac ætate illorum uſus obſolevit , ſi tamen febris à ſuſcepto frigore , & poro- rum cutis conſtipatione ortum habuerit balneum aquæ dulcis in uſum revocari

poſ-

poſſet. Ubi verò acutus morbus in chronicum migrarit, & præſertim in febres, ſeu quartanas, ſeu alterius generis, neglectis remediis quæ ad obſtructiones tollendas in uſu eſſe ſolent, neglecto etiam Chinæ Chinæ uſu, ablegandi ſunt Venatores ad ſolitum ſuum miniſterium, quod moderatè exercitum illis remedio eſſe poterit, ut unde ſalutem amiſerant, eam feliciter redimant.

Quod de feras inſectantibus diximus, hoc idem de Aucupibus dictum volo, hi enim licet minus patiantur, totos dies per agros & nemora vagantes aves quæritando, ex nimio labore, & laſſitudine, ſudatione interdum, veſpertinis horis poſtea interruptâ, febres tertianas & quartanas per autumnum ſibi comparant, quo tempore avium captura felicior & uberior eſſe conſuevit, ſicuti enim qui Octobris Menſe retibus utuntur, ad Alaudas & Qualeas captandas (quod aucupii genus apud nos familiare eſt, dum Aucupes matutinis horis Qualeas quę in harundinetum ſe condiderint blandè ſollicitant ut in naſſam ſe recondant) non rarò acutis morbis, affici ſolent. Gravius autem periclitan-

tantur qui ad aves aquaticas captàndas incumbunt, ut in Vallibus ac in Stagnis rigenti hyeme dies ac noctes in parvis cimbis degant, non pauci enim ex iis ob tetros halitus, & cœlum humidum, malignas febres & malos habitus ac perſæpè hydropiſim contrahunt.

De Saponariorum morbis.

CAPUT XII.

SAponem apud Veteres in uſu fuiſſe ad veſtes laneas, & lineas emaculandas, ex Scriptorum monumentis ſatis conſtat. Hoc Inventum Gallorum, quæ Natio elegantiæ & nitori ſemper ſtuduit, Plinius in Hiſtoriâ Naturali fuiſſe tradit, hæc
Lib.28. cap.12. ſunt illius verba. *Gallorum hoc inventum rutilandis capillis ex ſevo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis, ſpiſſus ac liquidus, uterque apud Germanos majore in uſu viris, quàm fœminis.* Galenus de ſimplicibus Medicamentis, aliiſque in locis ſaponis mentionem habet, quem ait componi ex calce, lixivio, ac ſevo hircino, vel bubulo, vel caprino, vimque ſordes ab-

abſtergendi habere . Ex quibus verbis ſatis liquet inter ſaponem Veterum, & noſtrorum temporum magnam eſſe cognationem; Veteres enim lixivio ex calce & cineribus, ſevum variorum animalium permiſcebant noſtrâ hac ætate ſolũ oleum. Sapo Venetus præ cœteris maximè commẽdatur, & magnâ in copiâ ad longinquas Regiones defertur. Longum eſſet modum referre, quo Venetiis fiat Sapo, certè opus iſtud artificioſum eſt plus quàm quis credat, nec minus laborioſum. Tria ſunt, ergo ex quibus Sapo componitur, calx viva, cinis, & oleum; calcem habent ex vicinis Montibus recentem, & melioris notæ, cinerem valdè longè petunt, vel ex Hiſpaniâ, vel Alexandriâ Ægypti, præferunt tamen Operarii eum cinerem, qui ab Hiſpaniâ in globos congeſtus Venetias defertur. Ex quibus verò plantis parentur iſti cineres, neſcire potui, facilè tamen crediderim, ex iis fieri, quæ in oris maritimis naſcantur. Primò itaque calcem aquâ communi diluunt, ac benè ſubigunt, interdum etiam aquâ marinâ in defectu aquæ dulcis, huic calci ſic dilutæ, cinerem ſub molâ prius contritum miſcẽt,

no-

novam aquam addendo ſi opus ſit, eo modo, ut tota maſſa ſit granuloſa, & aliquam ſoliditatem habeat. Hanc in foveas quaſdam ad id opus factas reponunt, ſupra quam aquam coniiciunt, quæ paulatim ex hac mixturâ acres particulas combibens, per quoſdam canales deſcendit in alias foveas, ſicque repetunt operationem, eandem aquam prædictæ mixturæ reaffundendo, donec aquam fortem acrem obtineant aquæ ſtygiæ ad inſtar. Ubi ergo aquam iſtam quantum ſibi neceſſe eſt pararint, Operarii certam illius portionem in amplis cadis æneis reponunt, ſpatium relinquendo vacuum in prædicto cado. Magno igitur igne ſubdito, aquam illam excoquunt per diem integrum, cui poſtea oleum olivarum remiſcent, ea proportione, ut oleum ad aquam fortem ſe habeat ut unum, cum diinidio ad octo, ſi oleum recens & perfectum, ſi vetus aliquanto plus, igne poſtea lentiori ſinunt ebullire hanc novam mixturam, & ſingulis ſex horis exitum in alios cados, non tamen totâ ex parte permittunt, & priori cado rurſus novam aquam fortem affundunt, ſicque operationem

re-

repetendo ſingulis ſex horis attentè obſervant quando materia incipiat craſſeſcere, illam enim è ſuis vaſis extrahunt, & ſuper areas effundunt in loco aperto, quo pacto tota maſſa concreſcit, ac ſerrâ in varia fruſta diſſecatur. Hæc eſt ſaponis Veneti ſatis celebris per Europam fabrica.

Operarii ex materiâ quam tractant nullum ſentiunt incommodum, licet enim per inſpirationem aerem hauriant acribus illis particulis ſaturatum, quibus oppletum eſt illorum ergaſterium, nullum in Pectore, nec aliâ parte experiuntur incommodum, ſani enim, & robuſti & benè colorati degunt in huiuſmodi officinis; ſolùm ubi ſine calceamentis incedunt, iis excoriantur pedes, & aliæ partes, ſi fortè illas aqua fortis pertingat. Totum incommodum, quod hiſce Operariis contingit ex nimio labore diu noctuque, ac nimio calore ob ignem ferè perpetuum in hiſce officinis provenit, ex quibus interdum iis neceſſe eſt pedem efferre ad aerem frigidum, & recentem captandum. Cum ergo iſti Operarii æſtivis veſtibus, vel mediâ hyeme induti aeri frigido ſe exponunt,

nunt, facili negotio magnis conſtipatio-
nibus correpti, in acutas febres, & pe-
ctoris morbos, uti pleuritides, perip-
neumonias incidunt. His accedunt erro-
res in diætâ, nam ex ſuis officinis aridi, a
exuſti, tabernas vinarias adeunt, ubi
multo mero ſe invitant & proluunt. In
hoc opificio nullam aliam iis ſuggerere
poſſum cautionem, quàm juſtam labor
moderationem in ſuis officinis, & cum
ex loco adeò calido plus quàm hypo-
cauſtum illis exire neceſſe eſt, hyeme
præſertim, veſtibus benè palliolati, a
capite benè obtecto. Cum autem acut.
febribus actu tenentur, promptâ, a
repetita ſanguinis miſſione iis ſuccurren-
dum, iiſque remediis, quibus curantur
febres ardentes.

Ex hoc Saponis opificio ſatis commo-
dè explicari poteſt, qualis ſit natura Me-
dicamentorum, quæ dicuntur habere
vim ſaponariam, h. e. abſterſivam ſor-
dium humani corporis; vis enim huiuſ-
modi potiſſimùm conſiſtit in partibus al-
kalicis, & lixivialibus, ſed oleoſa
ſubſtantiæ mixturâ temperatis, ſicuti e-
nim in Sapone aquæ forti oleum permi-
ſce-

ſcetur ad caſtigandam illius acrimoniam ne lædat, & arrodat, ita etiam in Medicamentis vi ſaponariâ præditis, ſapiens natura permixtam voluit oleoſam materiam pro attemperatione, ut mitius operarentur. Herba Saponaria dicta, quia macerata ritu Saponis ſpumam præfert, tale temperamentum particularum acrium, & pinguium habere dicitur, ac vi pollere inquinamenta gallici morbi abſtergendi, ſive ſola, ſive cum aliis ejuſdem naturæ remediis decocta; ſic Guajacum potiſſimum celticæ luis alexipharmacum, non parvam poſſidet acrimoniam, nec modicam continet oleoſitatem. Oleum itaque illud eſt, quod ſuâ lenitate nimiam acrimoniam temperat, & ſpicula infringit, rectè propterea dicitur utramque acrimoniam corrigere, tam alkalinam & lixivialem, quàm acidam. Hippocrates in affectione cholericâ præ cœteris remediis oleum commendat. *Propina*, inquit ille, *oleum ut quieſcat, & ut venter ſubducatur*. Non minus quoque eam temperat acrimoniam, quæ pendet ab acido, cuius rei exemplum habemus in ſulphure, in quo magna 4. *Acut.*

latet aciditas ; quæ tamen non perc
pitur , ſed obſcuratur ab illo pingui
& inflammabili , quod ineſt ſulphuri
Oleum ergo, Olivæ productum, null
cum re bellum gerit, ſed omnibus bo
nitatem ſuam largè diffuſivam communi
cat, bonum enim non eſt, ut dici ſolet
quod diffundi non vult.

DE
VIRGINUM VESTALIUM
VALETUDINE TUENDA
DISSERTATIO.

SI Monachos, alioſque religioſos cœtus, quos habent ſingulæ Civitates, ſacram in terris militiam dicimus, Monialium quoq; vitam ſuis in Clauſtris ſpeciem quandam militiæ licebit dicere, quæ ſtativis veluti in caſtris firmo pede, adverſus hoſtes humani generis fortiter pugnare novit, & vincere. Militiam hujuſmodi nullæ gentes nec ethnici, nec judaici cultus novere unquam, nec cogitarunt quidem, utpote ſolius fœcunditatis amantes, & ſtudioſæ; ſoli enim Chriſtianæ Religioni, cuius caput eſt Chriſtus, unus è Virgine

Parente natus, flos ipſe Virginum,ſerva
da erat hæc gloria , & Ornamentum . H
buit quidem olìm Roma Virgines , qu
ſacras , & à ſuâ Deâ Veſtales vocaban
quæ nimirùm Veſtæ ſacra curarent,
lius ignis æterni cuſtodes . Quatuor ab
nitio , ac demum ad ſenarium numeru
auctæ degebant in Phano Deæ,à cuius ac
tu nemo arcebatur interdiu , ſed ibi pe
noctare fas erat viro nemini . En umbi
quidem noſtrarum Virginum , ſed quan
tum illæ noſtris diſſimiles ; iis præſcr
pta erant pudicitiæ tempora, nam po
exactos annos triginta in miniſterio V
ſtæ ignes perpetuos ſervandi , liceba
nubere , atque ut ait Prudentius , *tran*
ferre emeritas ad fulcra jugalia rugas . No
ſtrarum verò Virginum , dicam potiu
Viraginum , ſingulis in Urbibus nume
roſæ ſunt legiones , quæ Virginitatem
quam Deo voverunt , perpetuam , & il
libatam præſtant . Sicuti autem Viroru
militiæ , cum ad expeditionem aliquam
proficiſcitur , ſuos Medicos habere mo
eſt , cum magni interſit milites benè va
lere , & ritè curari , ita æquum eſt Mo
nialibus præſtò eſſe doctos,& peritos Me
di-

dicos, qui illarum incolumitati quantum licet proſpiciant. Mens quidem erat de Morbis Monialium, & curatione diſſerere, ſed ſatius duxi, Diſſertationem hanc de illarum tuendâ Valetudine præmittere, longè glorioſius eſſe exiſtimans à morbis præſervare, quàm eoſdem curare.

Medicus itaque huic miniſterio addictus, quem peritum, prudentem, honeſtiſque moribus præditum eſſe oportet, primùm; debet advertere, qualis ſit conditio aeris, in quo poſitum ſit Monaſterium, nam ſi in loco ſalubri, non magnum negotium illi erit Monialium valetudinem tueri, non ita verò ſi in loco inſalubri fuerit; aer enim in quo degimus, & quem inſpiramus magnam habet in noſtris corporibus poteſtatem, perſæpè enim evenit, ut Monaſteria in gratiam amplitudinis hortorum, & Monialium oblectamentum, ſint quidem benè ſtructa, ſed malè poſita, nempè prope muros, & foveas Civitatis, ad quæ loca omnes ſordes confluunt Sic apud muros quotannis majorem ægrotantium numerum, & graviores eſſe morbos obſervare eſt, quàm in locis interioribus,

 qua-

qualis obſervatio eſt Hippocratis in L
bris Epid. in hiſtoriâ illius , qui decum
bebat propè muros, hoc idem quoque
hiſce Monaſteriis obſervavi, nam ſi in fr
quentioribus locis Civitatis fuerint, lic
ſine hortis, & ſpacioſis ambulacris, fel
ciori fruuntur valetudine, quàm ea, qu
hujuſmodi habent delicias, ſed parum ſal
bres. Medicum ergo attentum eſſe opo
tet, ut ea quæ aerem inquinare poſſunt
quantum licet avertat, Moniales mo
nendo, ut ab iis ventis caveant, qui a
eâ parte, ubi ſunt foveæ ſpirant, ac n
ingentes fimi acervos in hortis ſuis cong
rant, ſed potius curent exterius em
neque recentes, ſed veteres, ne dum ho
tos ſaturare volunt, aerem pravis halit
bus inquinent, quam ob cauſam Heſi
dus, uti jam ſuperius diximus, cum d
Morbis Agricolarum ageretur, ſtercor
tionem agrorum damnabat, conſultum m
gis volens ſalubritati, quàm fertilitat
A' deambulatione in ſuis hortis matut
nis, & veſpertinis horis cavere debent
ne illarum graventur capita, ſummatin
totius Monaſterii mundities procuranda
ut aer quantum licet purus ſervetur.

In

In omnibus ferè Monaſteriis obſervavi quatuor, vel quinque ſues nutriri ſolere, ut ſalſamenta, pernas, lucanicas, laridos, multaque alia conficiant, quæ animalia licet intra quædam ſepta contineantur, fieri tamen nequit quin aeris puritati multum officiant, dum etenim ſvillia identidem purgare neceſſe eſt, per æſtatem præcipuè, non parva mephitis totum Monaſterium infeſtat, neque ſuaderi poſſunt, ut conſuetudinem hanc abiiciant, licet ſi expenſi ratio habeatur in alendis his animalibns, non tam magnum ſit emolumentum, ut ipſæ putant, quando igitur iis ſic placet, quantâ poſſunt diligentiâ efficiant, ut quàm minimè aeris puritas lædatur.

Quoad alimenta humano generi communia, panis primas tenet, hac de re non habeo quod dicam, omnia etenim Monaſteria optimo pane, ac ut plurimùm recenti utuntur ab iiſdem benè laborato, ut nihil ſit, quod hac in re deſideretur, non ita verò de potu, h. e. vino, vina etenim Monialium, ut plurimùm ſunt de illorum naturâ, quæ ad æſtatem malè ſe habent, ubi enim Procyonis, & veſa-

ni Leonis calores perſenſerint, evanida fiunt, & pendula. Infortunium hoc illis quotannis contingere obſervavi, nam cum à principio multâ aquâ fuerint diluta, tum ut minus lædant, tum ut cuncta dolia, quæ extant impleantur, non poſſunt poſtea æſtatis fervorem diu ſuſtinere. Aliud quoque malum accedit, ut quàm primùm ex uvis immaturis vina recentia conficiant, acria, & acidula, quæ ubi ad paucos dies ebullierint, in uſum veniunt, unde ſtomachi dolores, & flatulentiæ ortum habent. Ad incommodum iſtud vitandum, huiuſmodi tempore vina ſibi parent ex paſſulis, & aquâ purâ ad ſolem excoctâ, paſſulæ enim vinum concentratum dicuntur, ſive ſi vinum huiuſmodi non placeat, vinum vetus à ſuis affinibus, & amicis ſibi procurent, vinum enim recens, qualecunque ſit, ſtomacho ſemper infenſum eſt, atque ubi vini veteris copia haberi poſſit, à novo abſtinendum; *Nemo vinum vetus habens, ſtatim vult novum,* ajebat Servator noſter apud Lucam. Monere item ſoleo Monaſterii Rectricem, ut pro communi uſu vina recentia, ſed non multâ aquâ diluta percolari jubeat, ſicque

per-

percolata in doliis ad uſum reponat, vinum enim ritè percolatum, ac à tartaro & fœcibus depuratum, id proprietatis habet, ut in doliis nunquam efferveſcat, ubi cœtera vina ad menſes integros in doliis ſolent ebullire. Habent id etiam vina percolata, ut nunquam marceant, & pendula fiant, ſed ſolùm ob nimios æſtus aceſcant. Conſultius tamen fore crediderim, tum pro Monialium valetudine, tum pro re Monaſterii, ſi ii quibus demandata eſt cura cellæ vinariæ, meraciora vina pararent, ſuo tempore pro æſtivis menſibus, quæ poſtea limphâ diluerent, cum iis uterentur, uti multis in locis fieri aſſolet, ſic enim ſecurius Moniales valerent, & Pharmacopolæ Monaſterii peculatum minus exhaurirent. Scio equidem in quibuſdam Monaſteriis, ad vina præſervanda ne vappeſcant, alumen ad portionem quandam pro quâlibet vini menſurâ ſolere miſceri, ſed cum vina hujuſmodi vim adſtringendi, & obſtruendi poſſideant, pro bonâ valetudine commendare nequeo.

Quoad cœtera alimenta, cum varia ſint Monialium inſtituta, aliæ piſculentam

tam

tam vitam degant, aliæ carnibus utan-
tur, & omnibus cibis qui ſecularibus
etiam in uſum veniunt, cumque diverſ.
ſint ætates, habitudines, temperamen-
ta, non niſi generalia documenta poſſun
præſcribi, in omnibus tamen tanquam re-
gula Policleti primas tenebit juſta mode-
ratio. Iis quæ carnibus abſtinent, a
ſolis piſcibus, ac oleribus veſcuntur
lubrica ſolet eſſe valetudo; *Imbecilliori*
cibaria brevem vitam habent, ſcripſit Hip-
pocrates, h. e. alimenta parum vitalia, &
facilè corruptibilia. Panem oportere ad
piſces, & olera quadruplum eſſe, ajebat
M. Ficinus de Studioſorum valetudine
tuenda. Legumina omnia flatuoſa ſunt
& ſuccos non niſi melancholicos præſtant
qui bonæ valetudini ex ſuâ naturâ adver-
ſi ſunt. De leguminibus locus eſt apud
Hippocratem in Libro de ratione victus
in acutis, ubi ait omnia legumina eſſe fla-
tuoſa, cruda, elixa, frixa, non ita vero
viridia. Rationem reddit Martianus, qua-
re Legumina macerata, & viridia ſint mi-
nus noxia, quàm ſicca, cum vulgaris o-
pinio ſit legumina viridia pejoris eſſe no-
tæ, quàm ſicca, quia nempè ubicunque

ſic-

ſiccum prævalet humido, materia flatuum generatur, nequaquam verò ubi humidum prævalet ſicco, quod in leguminibus viridibus, & maceratis contingit. Ut ergo minus lædant legumina, oportebit, ut quantum fieri poſſit ſint macerata aquæ lixivialis beneficio. Solent ulterius præter flatulentiam ſomnos valdè turbulentos efficere, & aphrodiſiacas idæas mente excitare, unde in Adagium ceſſit pythagoricum illud *A fabis abſtineto*. Hanc ob cauſam D. Hieronymus Monachos ſuos corpora jejuniis caſtigātes ut caſtimoniam ſervarent, monebat ut quantum poſſent à leguminum eſu abſtinerent, ac oleribus potius uterentur, quod idem repetit in Epiſtolâ ad Furiam de viduitate ſervandâ, & in aliâ Epiſtolâ ad Demetriadem de ſervandâ virginitate.

Si verò ſint ex iis, quæ non tam ſeveræ diſciplinæ ſe addixerint, ſed carnibus utātur; laudantur primò vervecinæ, ut quæ facilè perſpirent ex obſervatione Sanctorii noſtri, in Lib. de ſtat. Med. poſtmodum vitulinæ, & quas habemus ex gallinaceo genere, columbis, avibus montanis, ſi ipſis ex ære proprio ſuppetat commoditas. Car-

nes bubulæ, ſuillæ, leporinæ, coctu difficiles ſunt & craſſos ſuccos generant. Mutinæ extat Monaſterium inſigne Virginum, quas Saleſianas à D. Franciſco de ſales vocant, quod ex munificentiâ Sereniſſimæ Duciſſæ Lauræ fuit fabrefactum, & multis latifundiis dotatum, quæ Moniales nullâ aliâ utuntur carne, quàm vitulinâ, in hunc finem, ut quantum poſſunt benè valeant, & cum animi hilaritate Deo ſerviant. Bonum eſt autem Monialibus ſanguinem ſpirituoſum eſſe, & per ſua vaſa fluxilem ſemper quidem, ea præſertim ætate, quâ talem eſſe oportet.

Non ſum neſcius inſtitutis ſuis, & legibus obſtrictas eſſe, ut frequentibus jejuniis corpora ſua caſtigent, ſed in hac re quoque locum habet celebre illud μηδὲν ἄγαν, h.e. nequid nimis, perſæpè enim Monialium multæ ſeverioris diſciplinæ ſtudioſæ ſe ipſas conficiunt, & in ipſo juventæ flore ſanguine & viribus exhauſtæ, non ſolùm valetudinariæ, ſed etiam morboſæ fiunt, atque moroſæ cœteris Monialibus, & Medicis, à quibus prompta remedia exigunt. Hic referre lubet quæ de Virginum jejuniis refert D. Hiero-

ny-

nymus in laudatâ Epiſtolâ ad Demetriadem. *Sic debes jejunare, ut non palpites, & reſpirare vix poſſis, & comitum tuarum vel porteris, vel traharis manibus, ſed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in pſalmis, nec in vigiliis ſolito quid minus facias; Jejunium non perfecta virtus, ſed cæterarum virtutum fundamentum eſt, & ſanctificatio, atque pudicitia. Parcus cibus, venter ſemper eſuriens triduanis jejuniis præfertur.*

Nihil porrò eſt, quod bonam Monialium valetudinem magis infirmet, quàm quòd ſi eo beneficio gaudere non poſſint, quod ex ſomno juſto & naturali obtinetur. Etenim cum Monialibus ut plurimùm mos ſit ſomnum in amplo & longo conclavi, quod dormitorium vocant, capere, unaquæque in ſuo cubili, quamvis juſtum tempus illis ex Monaſterii inſtituto ſit deſtinatum, nequeunt tamen per totum illud tempus ſomno indulgere, ſiquidem cum omnes ſimul eodem in loco cõcluſæ ſint, ex iis aliæ tuſſiant, aliæ ſuſpirent, aliæ altum ſtertant, alię ſomnient, & obloquantur, graves patiũtur interdum vigilias, & cum matutinis horis ſuavius dormiunt, ad ſonum campanæ ſurgendum è lecto, & Templum

adeun-

adeundum. Præter vigilias aliud quoqu
accedit incommodum, quòd non admo
dum bonus odor iis in locis, ubi tot Vir
gines ſimul dormiuut perſentiatur, in
quem ſiquis manè pedem immitat, nare
ſibi percelli ſentiat, quod Moniales, li
cet aſſuetæ ingratum habent, qualem odo
rem vocant *dormiticio*. Hippocrates in L
bris Epidemiorum ſomnum laudabat in fr
gore cooperto, in amplo ſcilicet conclav
ſed ſtragulis eſſe benè coopertum, ne
ſomnus à frigore perturbetur, aer enim
qui per os inſpiratur purgatior eſt, qu
de re alibi diximus.

Longè placidiorem ſomnum capiunt h
Moniales, quæ ſingulæ ſuam cellulam h
bent, hyeme præſertim, placidius eni
dormiunt, & permiſſum illis tempus a
quietem implent, non ita verò æſt
te. Aliud quoque incommodum vitare
non poſſunt, nimirum quin aerem inqu
natum ab halitibus, qui jugiter à corpor
expirant per os, nares reſorbeant. A
hujuſmodi incommodum quantum lice
vitandum, iis ſuaſor ſum, ut dormitori
valvas, non ſolùm æſtate, ſed etiam hyem
modicè apertas relinquant, ad aerem re
cen-

centandum, ut inter internum, & externum aliquod ſit commercium; ſiquæ verò ſint, quæ ſibi non ſatis noctu ſomnum captaſſe videantur, æſtate præſertim, quo tēpore breviores ſunt noctes, ſomno diurno ad aliquam horam ſupplendum ante cibum ex Celſi monitu. *Longis diebus meridiari potius ante cibum, utile eſt, ſin minus poſt eum, hyeme potiſſimùm totis noctibus conquieſcere.*

At ſi non tam facilè eſt ſacris hiſce Virginibus iis beneficiis gaudere, quæ præſtat ſomnus, perfacilè quidem eſſet ea conſequi quæ laudalibilis corporis exercitatio conferre poſſet. Si qualis ſit Monialium vita contemplemur, eam ut plurimùm ſedentariam eſſe deprehendemus, dum in ſuis Ergaſteriis inter Artes Minervæ delicatiores, vel acu pingendo, ſive quid aliud ſimile efficiendo, ſive in Templis canendo, meditando, majorem diei partem traducunt, atque hoc eſt, quod illas nec diu nec benè valere ſinit. At dicent ipſæ canere & pſallere exercitii genus eſſe, cui non erant aſſuetæ, cum propriis in domibus apud ſuos Parentes degerent. Non negarim equidem quin cantus & pſalmo-

modia inter exercitia locum habeant, ſ
dico hæc non ſufficere, niſi totum corp
quoque convenienti motu exerceatu
Verum exercitium appellabat Plato,
quo motus fit in ſeipſo & ex ſemetipſ
Lectio ſola & cantus pulmones exercen
non totum corpus. Urgebunt ipſæ ſing
lis diebus, matutinis horis, antemerid
nis, veſpertinis quoque etiam per noctei
toto corpore exerceri ad Campanas
motum ciendas, quod non tam leve exe
citii genus eſt, ut totum corpus non inc
leſcat, ac interdum ſudore non diffluat
Hujuſmodi exercitationem improbare nc
audeo, niſi totam viciniam cogerent a
multa mala illis imprecanda Memini m
non ſemel curaſſe juvenculas Moniales
graviſſimis deſtillationibus detentas, cur
mediâ hyeme noctu etiam ad multas hora
in turris ſummitate ad ſonum campan
totis viribus incumberent, ad aliquer
diem feſtum prænunciandum, ac præſer
tim ubi aliqua puella ſit velanda. Eg
certè non ſatis admiror quomodo cuncti
Monialibus in omnibus ferè Civitatibus
tam gratum ſit hoc aurium tormentum

Non

Non deſunt alia exercitia, in quibus totum corpus, & ſingulæ partes corporis exerceantur, veluti manus, pedes, quale eſt opus textorium, at nullam textrinam in Monaſteriis mihi unquam videre obtigit; ſi quid autem eſt, quod ab obſtructionibus naturalium viſcerum præſervet, ac ſi adſint eas facilè expediat, maximè eſt ars texendi, ubi totum corpus in exercitio eſt, nunquam certè robuſtiores & coloratiores ſolent eſſe mulieres, quàm textrices. *Mulierem fortem quis inveniet, quæſivit linum, & lanam, & operata eſt conſilio manuum ſuarum*, ſic ex Sacris Literis habemus. Olìm quidem Virginibus Monialibus licebat identidem è ſuis Monaſteriis pedem efferre, nunquam tamen ſolis, ac ad ſolennes ſupplicationes per Civitatem, ut ſolent alii religioſi cœtus, longo ordine procedere, quod iis ſanè non modico erat beneficio ad juſtam corporis exercitationem; at quoniam Bonifacio VIII. P. M. ſatius viſum eſt eas eſſe ſuis in Monaſteriis concluſas, ut Cœlo potiùs, quàm Mundo ſpectaculo eſſent modò neceſſe eſt ut aliis laborioſis operibus ſuppleant, nec quæ magis laborioſa ſunt ſer-

vis ſuis, quas converſas vocant, ac u plurimùm de rùſticanâ gente relinquant ne poſtea ubi illas vident robuſtas, & be nè coloratas, illarum felicitati invideant In quibuſdam Civitatibus, obſervav Monaſteria quædam eſſe, quæ ſervas no habeant, ſed Moniales omnes ejuſdem e ſe ſortis, quæ ſibi, quæ neceſſaria ſur procurent. Præſtat igitur Virgines Veſt les operoſas eſſe, non ſolis manibus circ opera levidenſis texturæ, ſed toto cor pore, ſi illis cordi eſt bona valetudo. Si ea quæ à Medicis de excretis, & retenti paſſim dicuntur, à moderato corpori exercitio, tanquam fructus à radice pro manant, ubi enim ea quæ excernenda erant fuerint excreta, natura facilius re tinet quod ad corporis alimoniam eſt ne ceſſarium.

Si verò ad ſanitatis tutelam adeò con ferunt moderatæ corporis motiones, no minus quoque conferet compoſitos eſſe animi motus, tanta ſiquidem lege conſor tii ſociantur anima & corpus, ut ad invi cem bona, & mala ſibi communicent Quàm graves turbas in humanis corpori bus, ac præſertim in maſsâ ſanguine

exci-

excitent animi pathemata, veluti ira, timor, gaudium, aliæque paſſiones ſi modum excedant, ſatis olìm oſtendit Doctiſſimus Chambræus in Libro, quem de paſſionum characteribus inſcripſit, ubi notas, & colores deſcribit, quos quæque paſſio in ipſo vultu depingit, unde quis poſſit coniicere quàm graves motus intus efficiant, in fœmineo præſertim ſexu. Non ſemel mihi obſervare obtigit, ob ſubitam animi paſſionem, in Mulieribus, temporis ferè momento tantam ad interna contractionem fieri, ut ea ſupprimerentur, quæ in pleno erant fluore. Caveant ergo quantum poſſunt Sacræ Virgines ab animi paſſionibus, irâ præſertim, & quàm properè anguem, uti dici ſolet, in ovo ſuffocent. Nolim tamen, ut apathiam ſibi procurent, ut olìm quidam Philoſophi, hoc enim generoſas Virgines dedecet, habent ſiquidem ſuum uſum paſſiones, ſi quis rectè illis uti velit. Satis ſit ſi illas regere didicerint.

—— Animum rege, qui niſi ſervit
Imperat, hunc frenis, hunc tu compeſce catena.

Quoniam verò quærere quis poſſet,

num pro tuendâ Monialium valetudine ſa-
tis ſint ſola præcepta, & recta vivendi ra-
tio, an etiam in uſum revocari poſſint re-
media, reſponderem quòd cum ſanita-
multam habeat latitudinem, poſſint etiam
ſuis temporibus ad præſervationem uſur-
pari medicamenta. *Quibus convenit vena*
ſectio, vel purgatio, hos vere purgare, vel
venam ſecare oportet, ajebat Hippocrates.
Notanda eſt autem particula illa diſiuncti-
va, non enim præcipit Hippocrates, ut
ſemper duo hæc magna remedia, ut apud
nonnullos mos eſt, in uſum veniant, qui
piaculum putant venam ſecare, niſi ali-
quod purgans fuerit præmiſſum, ſunt enim
quædam quibus convenit ſola venæ ſe-
ctio, ubi nimirum plenior ſit habitus, aliæ
quibus ſola purgatio, cum ad cacochimiam
vergunt, ſunt etiam quibus utrumque
convenit. Non ſolùm autem vere, ſed
etiam autumno inſtitui poterunt hujuſmo-
di remedia, ac præſertim purgationes,
ad ea errata corrigenda, quæ æſtate com-
miſſa fuerint in eſu voluptuoſo fructuum,
qui ſub Ora, & Opora matureſcunt.

Paucas haſce cautiones Medicas, cum
alia permulta dici poſſent Virginibus Ve-
ſta-

ſtalibus lubuit proponere pro illarum bonâ valetudine, ut alacrius perſtent in eo quod tam generosè ſuſceperunt Inſtituto. Grande mehercle eſt opus duro cuique martyrio comparandum, Virginem puellam ad perpetuam caſtitatem cuſtodiendam voto ſe obſtringere, nam uti eleganter D. Hieronymus. *Contra naturam, imò ultra naturam eſt non exercere quod nata ſit, interficere in ſe radicem ſuam, & ſola Virginitatis poma decerpere.*

FINIS.

NOI REFFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Ambroſio Liſotti Inquiſitore di Padova nel Libro intitolato: *De Morbis Artificum Bernardini Ramazzini in Patavino Gymnaſio Praticæ Medicinæ Profeſſoris Primarii Diatriba &c.* non v'eſſere cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro; niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Gio: Battiſta Conzatti Stampador in Padova che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in Materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 4. Marzo 1713.

(
(Marin Zorzi Reff.
(Gio: Franceſco Moroſini Kav. Reff.

Agoſtino Gadaldini Segr.

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

ACetum portionem aliquam ſpiritus ardentis continet. pag. 188.
Acidum latens in ſulphure obſcuratur à pinguedine.
Acidum volatile morborum caſtrenſium cauſa. 325.
Acidum vini an ebrietatis cauſa. 188
Aer vitæ, & morborum auctor. 131
Aer qualis circunfuſus, tales humores, & ſpiritus. 13
Aer fœdinarum quomodo emendatur. ibid.
Æris malleatores oculorum morbis nunquam obnoxii. 394
Agricolæ morbis pectoris, ut plurimùm obnoxii. 302
Agricolis ægrotantibus magis confert purgatio, quàm venæ ſectio. 310
Agricolarum pueri ſub Æquinoctium mydriaſi laborant, ac ſpontè ſani fiunt. 304
Agrorum ſtercoratio ab Heſiodo damnata. 307
Al-

Alkalia cum alkalicis interdum efferveſcunt. 1
Allia, & cœpas agricolarum theriacen appe
Galenus. 3
Alternatio operationum, Naturæ gratiſſim
249.
Amylum parantes tuſſiculoſi, aſthmatici. 2
Amylum habet vim coroſivam, contra quam c
ditur. 2
Animalia in fodinis degentia, lucifugæ dicta.
Animæ, & corporis fida ſocietas valetudinis fu
damentum. 3
Animam à lectione, & vocis exercitio mover
quid intellexerit Hippocrates. 2
Aquæ deſtillatæ plantarum ſudores dicuntur.
Argilla oleum abſorbet à veſtibus. 8
Ars texendi olim Nobilis, nunc plebeja. 38
Ars texendi antiquitus duplex. 38
Ars Typographica ſeculi 14. inventum, num ut
lior, an damnoſior fuerit. 37
Turcicum imperium illam non admittit. 37
Artium omnium, & ſapientiæ quoque magiſt
paupertas. 33
Artifices in cenſu romanorum olim deſcripti
Præf.
Artificum Collegia à Numa Pompilio Romæ in
ſtituta. in Præf.
Artifices ſtatarii quibus morbis obnoxii. 245

Ar-

Artifices ſedentarii quibus morbis tentari ſoleant. 252.
Artifices ægrotantes in parte, quæ magis exercetur decubitus pati ſolent. 255
Arthritis, & Nephritis binæ ſorores, & vitæ ſedentariæ filiæ. 344
Aſthma montanum quid ſit ejus remedia. 8
Athletis uſus venereorum interdicebatur. 288
Iiſdem aliquando permittebatur ad hilaritatem conciliandam. 288
Aura è puteis ubi triticum reponitur pernicioſa. 217.

B

Balnea antiquitus Artificum ſolamen pro munditie, & laſſitudine tollenda. 96
Balnea remedium præſervatorium ab herniis. 295
Baiuli vaſorum ſanguinis in pectore ruptioni obnoxii, iidem aſthmatici, ac harnioſi fiunt. 278
Baiuli quare ſuper humerum pondus geſtantes curvi incedant. 281
Bombicis ſordes peſſimæ, aerem inquinantes. 232

C

Cadavera in Templis tumulandi conſuetudo aerem parum ſalubrem reddit. 133
Calcis decoctum in Diabete. 68
Cal-

Calx oleo perfuſa non efferveſcit. 6

Calculi à cauſa externa per os ſuſcepta prodicti. 22

Calculi in Bobus, Equis frequenter reperti. 22

Camera optica, quomodo fiat viſio, egregiè oſtendit. 29

Cantharides toto corpore ſunt armate, & totæ ſun ulcerativæ. 7

Cantores, & Phonaſci quibus morbis obnoxii. 29

Candelarum ſebacearum nidor capiti & ſtomac. valdè noxius. 11

Canabis & lini maceratio aerem peſtilentem reddit. 30

Caput capillitio munire conſuetudo ſalutaris. 35

Carbonum vis peſtifera. 38

Carminatores cannabis, lini, & ſericearum placentarum aſthmatici. 22

Caries ex frugibus Pulmonibus valdè noxia. 21

Caro ex porculo lactente in ſputo ſanguinis ſalubris obſervata. 27

Caſei nequitia à Loticbio deſcripta. 11.

Caſtrenſe proverbium qui Patriam quærit, mortem invenit. 33

Caſtrorum munditιes apud Iſraelitas ex præcept. obſervata. 321

Cereviſiarii dum parant cereviſiam temulent. fiunt. 194

Cer-

Cervia Civitas ſalis promocondus. 238
Cervia Civitas penè deſerta, Summorum Pontificum privilegio, omnium eſulum tutum eſt aſilum. 241
Chimicorum morbi. 33
Chriſtiani ad metalla olìm damnati. 4
Cloacarum odor quare oculos præcipuè lædat. 80
Cloacæ Romanæ Urbis inter magnifica Ædificia recenſentur. 88
Cloacarum expurgatio antiquitus inter penalia opera. 87
Clyſteres acres multo ſale referti improbantur. 319
Cœcitas ex cloacarum purgatione. 80
Cœli nomine ex Hippocrate aer intelligendus. 326
Cogitatio eſt animæ deambulatio. 349
Collirium ex ære opthalmiæ à fumis metallicis factæ remedium. 16
Colica à ventris compreſſione ſedata. 313
Colicæ remedium ex emplaſtro Chamepitii. 313
Coriarii & fidicinarii omnes ferè chachetici. 110
Coriarii ad hydropem facilè propendent. 110
Curſus majorem exigit inſpirationem, quàm expirationem. 266
Curſores ut plurimùm anheloſi, & emoptoici. 266
Curſores ſupra 40. annum, utplurimùm ad curſum impotentes fiunt. 267
Curſus longi reverſivi, circulares, indefiniti quam
po-

poteſtatem habeant.
Curſus circularis quare tantam defatigation afferat.

D

Deſtillationes ac fluxiones in pectus ab intem rantia ſtudiorum. 3
Deſtillatores vini ex ſolo odore temulenti fiunt. 1
Divinum Hippocratis quid ſit. 3
Dæmunculi fodinarum incolæ.
Diætæ regulæ in Artificibus à Platone deride tur. 3
Dolia pro vino recondendo, in Germania ſulph rari ſolent. 5
Dyſenteriæ caſtrenſes, & illarum cauſæ. 3
Dyſpnæa metallurgis familiaris.
Dyſuriæ & urinæ cruentæ cantoribus famili res. 29

E

Ebrietas œnopeis ex ſolo vini odore familiaris. 18
Ebrietas num à parte vini acida an ſulphurea, e alkalica. 18
Ebrietatis remedia ex alkalicorum familia. 18
Ebrietas levis quæ commoda valetudini præſtet. 19
Ebrietatem remedia præcaventia. 197
Epidemica conſtitutio Fullonum. 94

Equi-

Equiſones mariſcis infeſtari ſolent. 271
Equitantes libidinoſi. 274
Equitatio quæ commoda afferat, & quibus morbis ſalutaris. 275
Equi in circulari curſu quare adeò defatigẽtur. 273
Exercitatio vocis animam movet, & totum corpus facit incaleſcere. 297
Exercitationes Gymnicæ quanti fierent apud Antiquos. 263
Exercitium membra amplificat. 203

F

Fabri ærarii ferè omnes ſurdaſtri & gibbi. 393
Fabri ærarii quibus morbis obnoxii. 393
Fabri ferrarii ut plurimùm lippitudini obnoxii. 59
Fabris ex Platone expeditam à Medico exigunt curationem. 70
Fabri lignarii qui ad tornum ſe exercent oculorum morbis obnoxii. 397
Fabri lignarii qui arbores in tabulas ſecant quibus affectibus premantur. 397
Febres caſtrenſes malignę. 321
Febres malignæ ex halitibus cannabis maceratæ. 306
Febricitantibus num induſia & lintea mutanda. 97
Figuli ut plurimùm vertiginoſi, & paralitici. 43
Fontium Mutinenſium admiranda ſcaturigo. 410

Foricarii omnes penè cæci.
Foſſorum veſtes in calcbanti fodinis in pulvere ſolvuntur.
Foſſorum in fodinis quanta ſit cura habenda.
Foſſorum morbis remedia. 1
Foſſoris imago ex Pignorio.
Foſſores à dæmunculis percuſſi citò intereunt. 1
Frugum pulvis pulmonibus quàm noxius 21
Fullones veſtes ſordidas antiquitus purgabant. dealbabant. 9
Fullones podagra non laborant. 9
Fullones urina veteri utuntur ad oleum è pann expurgandum. 8
Fullonum epidemica conſtitutio. 9
Fulvo Mutinenſi populo gladiatorium ſpectaculum exibuit. 10
Fumus ex oleo nucum expirans caput lædit. 10
Fumus ex lixivio pulmonibus noxius. 22
Figuli iſchiadi obnoxii. 4
Figuli qui ad rotam pro conficiendis vaſis ſedente exercentur, vertiginoſi fiunt. 4

G

Galenus in calcbanti fodinas deſcendit.
Galenus paleſtra ſe exercens, humeri luxationem paſſus eſt. 28
Galeni ſcomma contra Q. Serenum circa urinarum

ju-

judicium. 91
Galinæ vinacea calida comedentes, temulentæ ſiunt. 180
Guajaci decoctum noxas à Mercurio illatas emendat. 25
Gypſarii utplurimùm anheloſi ac tabidi. 62
Gypſi admiranda vis elaſtica. 65
Gypſi natura calci contraria. 65
Gypſum in loco humido marſcecit inſicco ferè eternum. 66

H

Habitatio circa loca pratenſia inſalubris. 308
Habitatio propè muros civitatis morbos accerſit. 111
Helmontius à carbonibus accenſis malè mulctatus fuit. 385
Hemorroidum ex tabaci inſeſſu provocatio. 121
Hemoptoici in Ægyptum olìm mittebantur. 299
Herodicus à Platone iriſus, quòd Artificibus diætetica regulas præſcriberet. 315
Hippuris apud Hippocratem morbus ex equitatione. 271
Hortorum cultores cachectici, ac hydropi obnoxii ſunt. 307
Hippocondriaca affectio Literatis familiaris. 341
Hiſthericis affectibus nutrices perſæpè obnoxię. 146
Hippocauſta & anguſtæ cellæ Literatis elucubrantibus noxię. 363

I

Jacobus Carpus unctionis Mercurialis Auctor. 2
Jatraliptarum morbi. 3
Ignis non ſemper venenorum dormitor. 2
Ignis non ſemper rerum corruptor, ſed interdu etiam Auctor. 4
Inauratores omnes ferè vertiginoſi, & paralitici. 1
Inauratores ſine febris veſtigio pereunt.
Infibulatio Athletis fieri ſolita, ne venere ſolverentur. 38
Judæi antiquitus Romæ in Transtiberina regione habitabant. 11
Judaica gens quibus morbis obnoxia. 25
Juriſconſulti & principum miniſtri ferè ſemper valetudinarii. 35
Juvenalis ignem cur luteum appellarit. 6

L

Lac aſininum magis ad purgandum, bubulum ad reficiendum laudatur. 17
Lactantes mulieres quibus morbis obnoxie: 14
Lactantes mulieres num arcendæ à virili concubitu. 15
Lactis generatio in puerperis à ventris compreſſione. 16
Lactis generatio juxta leges mechanicas contro-
ver-

verſa: 157
Lanæ mutinenſes à Collumella laudatæ. 107
Lapicidę calculis pulmonum obnoxii. 223
Lepturgi temporis progreſſu omnes Myopes fiunt. 289
Laterarii quibus morbis obnoxii. 403
Literati vitæ ſtatariæ incommodis obnoxii. 340
Literati quibus morbis teneri ſoleant. 340
Literati cur melancholici. 342
Literati utplurimùm myopes fiunt. 343
Literati in hippocauſtis & muſeolis operantes, graves noxas ſibi accerſunt. 363
Literati utplurimùm arthritici, & nephritici. 344
Literati ventriculi imbecillitate laborant. 309
Lochiorum ſuppreſſio menſium ſuppreſſione deterior. 141
Lolium tritici ſoboles corrupta, quare magis longevum quàm triticum. 220
Lotrices dyſpnœę & hydropiſi obnoxię. 226

M

Maraſmus togatis & Principum miniſtris familiaris. 350
Mammarum cum Utero mirus conſenſus, ſed modus adhuc ignotus. 167
Mammarum contrectatio veneris irritamentum. 168

Mammę cur ante partum & poſt partum l…
turgeant.
Martiani opinio de permittendo nutricibus v…
concubitu. 1…
Martyrum corpora antiquitus ſola condebantu…
Sacris Ædibus. 1…
Medici munus plebejos curantis eſt interogare q…
artes exerceant. in Pr…
Mechanicę ſtructurę poteſtas Hippocrati no…
ignota. 1…
Melancholici ingenioſi, & ingenioſi melanchol…
fiunt. 3…
Menſtruus ſanguis num qualitate peccet. 1…
Menſtruus ſanguis floris nomine ab Hippocrate a…
pellatur. 13…
Mercurius inauratoribus quas noxas pariat. 2…
Mercurius quare febrem non ſolùm excitet, ſ…
potius ſopiat. 2…
Mercuriales purgationes ad febrile miaſma tollen…
dum ſalutares. 2…
Mercurius infuſus, vel in aqua decoctus ver…
mes exterminat. 2…
Mercurius an quid febrifugi contineat. 22…
Metallurgia cerebro, pulmonibus infenſiſſima. 18…
Metalla in metallurgorum cadaveribus reperta. 9…
Metallurgi effigies ab Hippocrate deſcripta. 17…
Mixturæ rerum quantæ efficaciæ, & quàm facilè…
in-

incautis imponat. 49
Motus tonicus muſculorum non eſt cauſa defatigationis, ſed actio continuata. 249
Morbi caſtrenſes ſemper quid divini in ſe habent. 326
Morbos caſtrenſes cognoſcere, cuilibet Profeſſori neceſſarium. 330
Morbus per ſapientiam mori ex Plinio quid ſit. 346
Variæ circa hoc dictum Scriptorum interpretationes. 346
Myopiæ obnoxii ut plurimùm ſunt literati. 343
Myopia ſenibus familiaris. 343
Mulieres ruſticanæ rectius nutriunt lactentes filios, quàm urbanæ. 177
Mulieres propè loca, ubi candelę ſebacęę fabricantur, habitantes, de uterinis affectibus conqueruntur. 116
Mulieres textrices facilè abortiunt ex nimio labore. 389
Mulieres Textrices menſtruas purgationes habent faciles. 389
Munditie veſtium ſpiritus animales exhilarantur. 97

N

Navigantes in Mari ſunt edaciores, & alvi ſtipticitate laborant. 418

Navigantibus remedia debent exhibiberi validiora quàm iis, qui ſunt in terra. 41
Nautarum morbi qui. 41
Nauticus panis fluxus remedium. 41
Navis ante uſum Magnetis cur ars eſſet laborioſior. 41
Nephritides, artes ſtatarias exercentibus familiares. 24
Nitrum lippitudis remedium. 1
Noſce te ipſum, quomodo ex Platone ſit intelligendum. 85
Nutrices utplurimùm ſcabioſę. 147
Nutrices facilius purgationes tollerant, quàm Venę ſectiones. 151
Nutrices ob nimiam lactationem ad tabem interdum deducuntur. 146
Nutrices in ſuos alumnos corporis atque animi vitia transferunt. 174
Nutricum officium in nuptiis apud Veteres. 157
Nutrices tam frequenti lactatione ſe ipſas, & infantes perdunt. 177
Nutrices num à virili concubitu arcere expediat. 153

O

Obſtetricum morbi. 142
Oculi ſtructura quę laudabilior. 290

Odor

Odor roſarum nonnullis valdè infeſtus, & lyppotimias infert: 76
Odores aromatum conſternationem inaſſuetis interdum inducunt. 76
Odorum hiſtoria naturalis deſideratur. 128
Offa helmontiana quid ſit & quomodo paretur. 181
Olearii cachectici, & aſthmatici. 109
Olei è nucibus & ſeminibus lini fumus valdè noxius. 109
Oleum mitigat utramque acrimoniam, tam acidam quàm alkalinam. 433
Oleum affectionis cholericæ remedium. 433
Oenopæi licet abſtemii, temulentiæ obnoxii. 180
Operum Auctores inter Literatos magis morbis obnoxii. 345
Ophtalmiæ graves ex fumis metallicis. 16
Operarii qui ſacharo condiunt plantarum ſemina quibus morbis obnoxii. 385
Opinio, quòd ignis omnia purget ac luſtret improbatur. 27
Opium num ſomnum inducat figendo ſpiritus & humores, vel liquando. 168

P

Partus faciliores eſſe in lectis, quàm ſuper ſellas. 143
Pentaculorum imaginaria virtus ad pavorem diſcu-

cu-

cutiendum. 31
Pictores utplurimùm valetudinarii, & cachec-
ci.
Phonaſci & cantores vaſorum in pulmonibus ru-
tionibus obnoxii. 3
Pharmacopæorum morbi. 7
Phtiriaſis frugum molitoribus familiaris. 20
Piſcatorum morbi. 31
Piſcatoribus ulcera fiunt in cruribus. 31
Piſcium eſus plus panis exigit. 31
Piſtrinis antiqui utebantur ad fruges terendas. 20
Piſtores Tuſſi raucedini, & lippitudini obno-
xii. 20
Piſtores nocturni artifices. 19
Piſtores pororum cutis adſtrictionibus obnoxii. 20
Piſtores utplurimùm valgi fiunt. 20
Piſtoribus os ſudario obvelandi mos perantii-
quus. 20
Plumbi aqua macerati halitus Figulos paraly-
ticos reddunt. 37
Podagricis minus noxia vina generoſa modicè
ſumpta, quàm tenuja. 360
Populi ex ſolis piſcibus victitantes. 316
Porculi lactentis caro hemoptoicis ſalutaris 277
Problema mechanicum. Cur bajuli curvi incedant,
cum pondus aliquod ſuper humeros gerunt. 281
Proverbium caſtrenſe qui patriam quærit, mor-
tem

tem invenit. 331
Pudendi inflammatio ex Ari contactu. 74
Puerperis virulentiam aliquam ſemper adjunctam habent. 140
Pulmonares Epidemiæ à ruſticana gente exordiri ſolent. 303
Putei in quibus repoſitæ fuerint fruges auram venenatam expirant. 217
Putei aquæ ſalſæ è quibus ſal elicitur in agro placentino. 241
Putei Petrolei in agro mutinenſi duorum generum. 407
Puteorum foſſores quos morbos patiantur. 406

Q

Quæ commoda antiquitus ex balneis perciperent artifices. 404
Qui phlebotomos & novaculas ad cotem acuunt quibus morbis obnoxii. 399
Qui ſacharo apud aromatarios condiunt plantarum ſemina quibus morbis obnoxii. 385

R

Raucedo cantoribus familiaris. 296
Renum & lumborum dolores Artificibus ſtatariis familiares. 247
Romani togis albis utebantur, quas Fullonibus emaculandas tradebant. 88

Sal

S

Sal urinæ nullum habet ſalem ſibi ſimilem. 1(
Salem fabricantes quibus morbis obnoxii. 2
Sal quare calcem arrodat, iis in locis, ubi aſſevatur. 24
Sanitas in commoderatione quadam inter animum & corpus poſita eſt. 34
Sapo Antiquis cognitus. 24
Saponaria herba luis venereæ remedium. 43
Saponaria Medicamentorum virtus in quo conſiſtat. 43
Saponarii acutis morbis ob conſtipationem cutis obnoxii.
Saponis veneti compoſitio artificioſa. 229
Scribarum & Notariorum morbi. 379
Scriptores de morbis metallurgorum. 5
Sebum cum oleo epotum inadiæ facilem tolerantiam reddit. 116
Sedentarii artifices quibus morbis obnoxii. 252
Servi & ruſtici cur difficilius ferant magna remedia, quàm gens libera & urbana. 310
Servi, & ſervæ ad piſtrina, & molas truſatiles olìm erant addicti. 207
Servi piſtrinis addicti, ut à vertigine minus infeſtarentur, ſolebant excæcari. 208
Socrates per totam diem naturalem ſtabat immotus.

tus. 247

Specularii non ſecus ac inauratores paralytici, & apoplectici fiunt. 50

Statarias artes qui morbi comitentur. 245

Statio brevis quare majorem defatigationem inferat, quàm ambulatio longa, & curſitatio. 248

Statio longa ſanguinis ad ſuperiora recurſum remorando varices inducit. 246

Studioſi legendo ac ſcribendo, ventriculum & pancreas ſibi comprimunt. 312

Sublimati fabrica in Finalenſi Oppido magnæ litis cauſa propter vitrioli exhalationem. 35

Sudoris provocatio caſtrenſium morborum remedium polycreſtum. 327

Sulphurarii artifices utplurimùm lippi & anheloſi. 56

Sulphur pulmonum balſamum, ſi ſuo acido fuerit ſpoliatum. 58

T

Tabaci maſticati uſu peregrinantes famem & laſſitudinem non ſentiunt. 125

Tabacopæi vertiginoſi. 121

Tabaci fumus pulmones exſiccat, & ad maraſmum deducit. 122

Tabacum hæmorroidas provocat. 121

Tabaci decoctum ad empiematicos ſanandos ſalutare

tare compertum. 12

Tabaci maſticatio nimiam ſalivam eliciendo, ma
raſmum inducit. 12

Tabes ex nimia lactatione. 17

Temulentia num à parte vini acida an alkalica
& ſulphurea, opiniones variæ. 18

Pro parte ſulphurea decernitur. 18

Tibicines emoptoici facilè fiunt. 300

Tranſtiberina regio antiquitus habebat officinas
ſordidiores. 112

Tributum ſuper urinam quare à Veſpaſiano impo-
ſitum. 100

Triticum non adeò longævum ut aliæ fruges. 219

Triticum cur pulverem ſemper à ſe dimittat. 219

Typographi imbecillitati viſus obnoxii. 375

Typographi qui ad torcular exercentur in pleuriti-
des, peripneumonias facilè incurrunt. 377

V

Venatio & aucupium exercitii genus laborio-
ſum. 422

Venatio exercitium inæquale. 423

Venatio varia morborum genera ſibi adſciſcit. 426

Venatoribus qui ex arte quæſtum ſibi procurant,
cautè magna remedia adminiſtranda. 425

Venæſectio in morbis caſtrenſibus ſuſpecta. 327

Venæſectio agricolis repetita parum felix. 309

Ven-

Venter artium magiſter. in Præf.
Venena num particularem habeant cum variis corporis partibus antipathiam. 82
Veſpillones malignis febribus obnoxii. 131
Veſpillonibus parcè ſanguis detrahendus. 136
Veſpillones raròſeneſcunt. 132
Vinacea multum ſpiritus ardentis continent. 179
Vinum ſanat eas diſpoſitiones quas facit. 191
Vini ſpiritus rectificatio ſine deſtillatione per alkalia infuſa. 184
Demonſtrat temulentiam fieri à vini parte ſulphurea. 189
Vini ſpiritus ſanguini recenti permixtus non ſemper ebullitionem excitat. 182
Vina recentia magis diuretica, quàm vetera. 192
Vinum ſanguis terræ. 193
Vina generoſa modicè ſumpta arthriticis minus noxia, quàm vina tenuia largè epota. 185
Vitra colorata ſuos artifices necant. 48
Vitrarii ſoli ſapientes, qui ubi 40. annum attigerint artem ſuam deſerunt. 46
Ulceribus piſcatorum aqua marina remedio eſt & quam ob cauſam. 310
Vocis exercitatio quos morbos pariat. 295
Vocis exercitatio, uti cantus, lectio, quomodo ex Hippocrate animum moveant. 299
Vocis aſperatæ remedia. 301
Uri-

Urinæ veteris uſus ad purpureum colorem la
conciliandum. 9
Urina epota mulieribus menſes revocat. 10
Uſtrina cadaverum propè Ædes alienas ve
ta. 13
Uulnera in caſtris malignum aliquid habent a
junctum. 33

Finis Rerum Notabilium.